This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

E-81

Fa
493

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

KRAJSKÉ MUSEUM
HRADEC KRÁLOVÉ

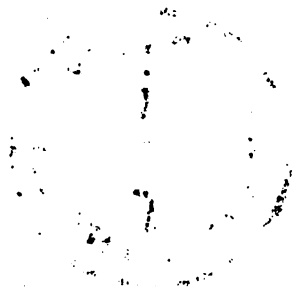

a 93

KRAJSKÉ MUSEUM
HRADEC KRÁLOVÉ

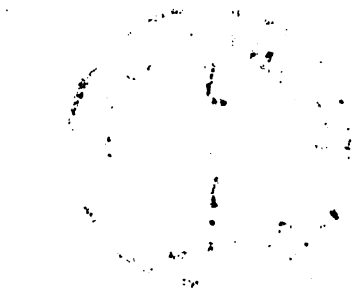

Bb 952.

Dějiny Těšínska.

Sepsal

Dr. František Sláma.

Matice lidu ročník XXIII. číslo 3.

(Běžné číslo 135.)

Rediguje **Primus Sobotka.**

z knihovny měst. prům. musea v Hradci Králové

V PRAZE.

Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

1889.

TK

DB 659
S5

... Králové

Tiskem Dr. Edvarda Grégra v Praze 1889.

Předmluva.

Nemáme dosud knihy, v které by byly soustavně vylíčeny dějiny slezské. Byla by to kniha důležitá pro každého vzdělance českého, neboť dějiny slezské jsou částí dějin státu českého.

Ba nemáme dosud ani knihy, z které mohl by lid náš utvořiti si úhrnný obraz minulosti slezské. Kniha taková nad míru jest potřebná pro všecken lid, neboť znalostí dějin slezských utužovalo by se v něm povědomí jednoty a svazku českých zemí.

Zvláště pak pro Těšínsko jest naléhavou potřebou, aby šířila se tam znalost dějin slezských. V *celé* té zemi panovala ještě v tomto století čeština v úřadech, ve školách, v chrámech i v písmě lidu pospolitého. Panovala nejen v okresích českých nýbrž i tam, kde nářečí klonilo se k polštině. Rokem 1861 nastal převrat, většina obyvatelstva na Těšínsku hlásí se k polštině, jazyk český vždy dále a dále zapuzován až k hranicím markrabství moravského.

Ztraceného území pro jazyk český nazpět dobývati ovšem nebudeme. Chceme-t žíti s bratry Poláky ve shodě a míru. Ale aspoň to, co nám ještě zbylo, musíme uchrániti. Aspoň to území zůstaniž zachováno řeči české, na kterém dosud lid mluví nářečím moravským, na kterém hlasí se k češtině jako ku svému jazyku, a na kterém dosud ve školách a v chrámech vládne řeč česká. Kdyby jako dosud obec po obci nám ubývala, *Slovanstvo* na ten čas neutrpělo by sice škody, kdyby se náš lid český popolštil. Zdali by však tento lid i potom tak vítězně odolal přívalu germanisace, *jak mu odolal dosud pod českým praporem*, o tom lze pochybovati, neboť příklady, jež vidíme v polských *městech* na Těšínsku, naplňují nás obavami, že

by pozvolnu proud poněmčovací z měst Slovanstvu se již odcizujících rozlil se i na venkov slovanský.

Dokud užívalo se řeči české v celém Těšínsku, Slovanstvo málo utrpělo ztrát i v dobách nejkrutší germanisace. Čeština se osvědčila a náš lid na Těšínsku, který dnes k řeči této se hlásí, zachová pod českým praporem dále svůj slovanský jazyk, jakož zachoval staré mravy, zvyky a obyčeje ba i kroje do dnešního dne.

Znalost dějin slezských by v lidu tomto tedy jeho příchylnost k jednotě s ostatními zeměmi koruny české utvrzovala a vnikala by i do obyvatelstva polského, které dosud lne ku spojitosti s Moravou. Kdyby však celé Těšínsko se popolštilo, obáváme se, že by nejen jazyk český, *nýbrž i koruna česká pozbyla území toho na dobro.* Až dolů k Pešti a nahoru k Vratislavi vládla kdysi čeština a platnost její neustále na menší kruh se svírá. Pozbyli jsme Lužice i velké části Slezska a Kladsko — važme si aspoň toho, co ještě máme a hleďme zachovati potomkům, co otcové odevzdali nám.

Soustavného spisu o dějinách slezských bezpochyby ještě dlouho budeme postrádati. Podávám zde proto obecenstvu českému knihu, která chce seznámiti s minulostí Těšínska spůsobem lehkým, lidu snadno přístupným. Sestavil jsem ji z bohaté látky, kterou po několik let nastřádal jsem v zámeckém archivu těšínském a v soudních knihách bývalého zemského práva. Použil jsem mimo Dějin Palackého též rukopisů Kaufmanových a Kasperlíkových, na nichž i Biermann sestavil své dějiny knížectví těšínského, německy psané, jež vyšly již r. 1863. Biermann starých soudních knih, jež vesměs jsou české, neužil. Tvrdit, že shořely, ačkoliv všechny tyto knihy nalézají se v Těšíně do dneška. Jsou ovšem skoro výlučně české. Ostatně *opravdu* zmizely v posledních desítiletích mnohé důležité rukopisy české, ku příkladu dva rukopisy skočovské z dob knížete Václava a Adama, které by bývaly bohatým zdrojem pro soustavnou kulturní historii, až počne se o ní někdy u nás pracovati. Proto je žádoucno, aby se počalo, dokud ještě staré ty listiny máme. Kdo zná poměry v Slezsku, obávati se musí, že drahocenné písemné památky zvolna tratiti se budou. Jeť velká netečnost k starým památkám všude, ale větší ještě zášť a nenávist našich protivníků ku všemu, co českého.

Nesepsal jsem knihu tuto jen pro Slezsko. Český Slezák je s Čechem a Moravanem jedno tělo, jedna krev, *musí tedy vlastní* tito bratří osudy své vzájemně si sdíleti.

Čech a Moravan čtouce v minulosti slezské, dovědí se o osudech země spojené s korunou českou po mnohá století a poznajíce blíže osudy svých slabších pobratimců slezských, snad ještě blíže přilnou k nim, a ještě vydatněji podporovati je budou v boji na ochranu jazyka než dosud se dělo.

Povzbudí-li spis tento povolanějšího pracovníka k dílu soustavnému a úplnému o dějinách slezských, vyplněno bude mé nejvřelejší přání. Bude-li lid tuto knihu čísti, dosažen bude její účel.

V Těšíně 4. dubna 1888.

Spisovatel.

Země a lid.

Knížectví těšínské rozkládá se na prostoře 39 čtver. mil a hraničí na sever se Slezskem pruským, na západ s Moravou, na jih s Uhry a na východ s Haličí.

V samém středu této země leží *město Těšín* na řece Olze, druhdy sídlo samostatných knížat z polského rodu Piastova, kteří dali zemi svou v ochranu králův českých a v příslušnost koruny české. Těšín čítá na 13 tisíc obyvatelů převážně polských a je sídlem řiditelstva lenního statku koruny české, krajského soudu a jiných úřadů, světícího biskupa katolického a superintendenta protestantského.

Jiná značnější města na Těšínsku jsou: *Bílsko* s 13060 obyvateli u samých hranic haličských. *Frýdek* město české na Ostravici s 5912 obyvateli a *Polská Ostrava*, městys český s 9410 obyvateli a mnohými rozsáhlými doly uhelnými. Obě tato místa leží u samých hranic moravských. *Jablonkov* na Olze s 3371 obyvateli polskými poblíže hranic uherských, *Skočov* na řece Visle s 3200 obyv. polskými, rodiště blahoslaveného Jana Sarkandra.

Hory na Těšínsku nazývají se Beskydy, výběžky to Karpát. Nejvyšší hory jsou: Lysá Hora 1325 *m*, Velký Polom 1067 *m*, Javorový 1032 *m*,

Girová 839 *m*, Kozubová 976 *m*, Velký Stožek 975 *m*, Velká Čantorija 995 *m*, Magura 1067 *m*, Klimčok 1119 *m*.

Z řek jmenujeme tři hlavní: Vislu, Olzu a Ostravici. *Visla* vzniká u hranic haličských z hor Baráně a Magurky a žene se do moře baltického. *Olza* prýští se na hranicích uherských blíže hory Ochoditá, a vtéká nad Bohumínem do Odry. *Ostravice* vzniká z potůčků Bílé a Černé Ostravice, dělí tokem svým Těšínsko od Moravy a vtéká u Hrušova do Odry.

Obyvatelstva má Těšínsko výše čtvrt milionu duší, které hlásí se dnes k národnostem těmto:

	k české	k polské	k něm.
v městě Frýdku	4665	108	1053
v okresu frýdeckém . .	36209	384	632
„ bohumínském .	15656	12360	3043
„ fryštackém . .	7179	24643	2199
„ těšínském . .	7536	34551	7869
„ skočovském .	178	28108	1607
v městě Bílsku	182	1494	10778
v okresu bílském . . .	52	14544	8670
„ jablonkovském	93	24371	538
„ struměňském .	38	13161	476
Úhrnem .	71788	153724	28865

Jest tedy na Těšínsku Čechů 71788, kdežto v Opavsku pouze 54228.

Obyvatelstvo na Těšínsku zachovalo staré kroje, mravy a obyčeje. V té příčině odkazujeme ku spisu „Vlastenecké putování po Slezsku“, jež vyšlo nákladem Jana Otty v Praze. Zde jen krátce uvádíme, že obyvatelé pohorští *Goralé* různí se v krojích a nářečí od zámožnějších obyvatelů v krajinách pahorkovitých, tak zvaných

Valachů, jichž ženy nosí malebný kroj a od obyvatelů nížin k pruské hranici tak zvaných *Lachů*.

Vznik a jméno Slezska.

Zaleťme k nejsevernějšímu konci hor Sovích, do středu Slezska někdejšího, jak bývalo, než ještě pruský král Bedřich III. urval větší jeho část císařovně Marii Terezii.

Tam ve středu Slezska pne se hora do výše jako pyramida a daleko hledíc, z daleka je viděna. Od hory této odvozují Slezané své jméno.

V dobách pohanských, když ještě celé pruské Slezsko zalidněno bylo obyvatelstvem slovanským, hora tato byla posvátnou. Na ní obyvatelé slovanští po starém zvyku zapalovali ohně posvátné. Kolem těchto ohňů tančili a pěli, konajíce pohanské své obřady.

Hora ta nazývala se *Slenza* (Sleza) a po ohních posvátných též Sobotka. Bělorusané, haličtí Poláci a Slováci uherští nazývají dosud ohně svatojanské „sobotky."

Na východním úpatí této hory plyne řeka, která u Vratislavi do Odry ústí; řeka tato nazývá se taktéž Sleza, polsky Slenza, německy Lohe. Kraj pak, jemuž hora vévodila a kterým řeka tato protékala, nazýván byl *Slezskem* a obyvatelé slovanští, v kraji tom usedlí jmenováni *Slezané*. Hora Sleza čili Sobotka později v listinách nazývána též horou *slezskou*. Němci zovou ji Zobtenberg, město pak povstalé na úpatí této hory, jmenují Zobten; pojmenování toto povstalo bezpochyby ze slovanského jména hory „Sobotka".

Slezany nazýváni byli však v dobách nejstarších pouze obyvatelé kraje rozkládajícího se

poblíže hory Slenza čili Sobotky. Jiní Slované, kteří žili taktéž na území slezském, nazývali se tenkráte *Holasovici* po obou březích řeky Opavy, *Vislané* u horní Visly, *Opolané* severně od Holasoviců a severozápadně od Vislanů a *Boberané* u řeky Bobry, Nisy a Kvizy. Slovanští tito kmenové netvořili žádný politický celek a podléhali čas po čase říším povstalým v sousedství. Tak náleželi k české říši Samově, později opět k říši velkomoravské a konečně opět slušeli k říši české.

Polská říše povstala později než česká a víra křesťanská šířila se do Slezska i do Polska z Čech. Slezané náležívali zajisté k pražskému biskupství a v základní listině tohoto biskupství z roku 973 poprvé vyskytuje se hromadné pojmenování Slezané pro obyvatelstvo Čechám poddané.

Polský kníže *Boleslav Chrobrý* odňal Čechům Krakovsko i Horní Slezsko s Těšínskem a připojil tyto země ku své říši polské, kterou značně rozšířil. Asi okolo roku 1000 založil tento kníže ve Vratislavi biskupství pro země, které nazývají se nyní Slezsko, *a od té doby náleží Těšínsko k biskupství vratislavskému.*

Netrvalo to však dlouho a Čechové pokoušeli se dobyti na Polácích zemí slezských nazpět. Naskytla se k tomu příhodná doba. Když zemřel totiž r. 1034 polský kníže Mečislav II., Poláci vypudili jeho ženu Němku i jediného syna Kazimíra ze země a velmožové počali panovati ve svých krajích jako králové. Obecný lid však zdvihl se proti nim, neboť ho utlačovali, a poněvadž též pohané polští počali hubiti křesťanské své spolurodáky, nastal v Polsku zmatek nad zmatek. Český kníže Břetislav neotálel a chtěl užíti těchto zmatků, aby obnovil velikost říše české. Vypravil se *do Polska s četným* vojskem a s rychlostí ne-

slýchanou opanoval v celém Slezsku i Krakovsku. Vzal Krakov útokem, spálil jej a zmocnil se tam pokladů ohromných, které nahromadil svého času slavný kníže Boleslav Chrobrý. Potom Břetislav vpadl do Velkého Polska a dobyl hlavního sídla Hnězdna. Tam odpočívaly tělesné ostatky svatého Vojtěcha, kterého byli pohané pruští r. 997 ukrutně zabili. Tyto ostatky převezli Čechové s jinými poklady slavně do Prahy. Břetislav však musil ustáti od dalšího boje, neboť císař ujal se polského knížete Kazimíra z Polska vypuzeného a Břetislav musil učiniti mír, v němž postoupil Kazimírovi r. 1054 Slezsko. Kazimír však zavázal se, že bude Čechům platiti ročně 30 hřiven zlata a 500 hřiven stříbra.

Pozdější kníže polský Boleslav III. Křivoustý rozdělil země své čtyřem svým synům. Nejstaršímu synu Vladislavovi dal Vratislavsko, totiž země slezské a Krakovsko. Tento nejstarší syn Boleslavův měl vykonávati vrchní moc nad ostatními bratry. Maje však za ženu Anežku Rakouskou, sestru to císaře Konráda III., nakloněn byl dvoru německému. Odcizoval se lidu svému polskému i bratřím svým, chtěje jim daně ukládati. Bratří Boleslav a Jindřich opřeli se mu; podlehnuvše však, utekli se k bratru Mečislavovi do Poznaně. Vladislav odňal jim jejich země a návodem své ženy Němky kul plány, aby též Mečislavovi urval Poznaňsko.

Na dvoře knížecím u Vladislava měl tehdy rozhodné slovo mocný pán *Petr Vlast*, jehož bohatství bylo báječné a který založil nesčíslné pyšné budovy chrámové. Petr Vlast vykonal zemřelému knížeti Boleslavovi Křivoustému platné služby jako vojevůdce a měl zajisté úmysly nej*poctivější*, aby prospěl pánu svému knížeti Vla-

dislavovi. Vlast nesouhlasil s tím, že Vladislav nebratrsky počíná si proti bratrům svým knížecím a netajil se tím knížeti Vladislavovi. Upadl však v nemilost knížecí, neboť Vladislav více dbal rad ženy své Němky, která neměla citu pro země polské a vášeň Vladislavovu proti bratřím jeho podněcovala. Za vlasteneckou radu dal kníže Vladislav Vlasta jíti a chtěl ho ze země vypovědíti. Toho trestu však bylo kněžně Němce málo. Radila, aby zbavil se Vlasta navždy a aby dal ho usmrtiti. Kníže Vladislav daroval však Vlastovi život, jiný mu usoudiv trest, trest strašný. Dal tomuto nejstatečnějšímu šlechtici svému, vojevůdci znamenitému, zakladateli mnohých krásných budov kostelních, jež dosud zdobí Slezsko — vypáliti oči a vyříznouti jazyk. Slepý Vlast odebral se potom k bratřím Vladislavovým do Poznaně.

Bratří Vladislavovi vnikli pak z Poznaňska do jeho zemí a zahnali jej až do Krakova. Před vítěznými bratry utekl se Vladislav dále do Uher, potom do Němec ke dvoru svého švakra císaře Konráda III., ale země své neuzřel již nikdy, ačkoliv ujímal se ho nejen Konrád III., nýbrž i papež Evgen III. Vladislav skonal v cizině r. 1162.

Teprvé po jeho smrti byl povolen jeho synům r. 1163 návrat do Polska *a dána jim země, která náležela k biskupství vratislavskému. Od této doby počíná býti Slezsko zvláštní zemí, oddělenou od Polska i Čech a mající svá vlastní knížata.*

Jak vzniklo knížectví těšínské?

Synové Vladislava v cizině zemřelého navrátivše se z vyhnanství, rozdělili se o země svého *otce. Boleslav Dlouhý* dostal Opolsko a Vrati-

slavsko, *Mečislavovi dáno Ratibořsko a Těšínsko.* Poněvadž Mečislavovi připadlo později též Opolsko, psal se knížetem *opolským.*

Mečislav zemřel 16. května 1221 a je praotcem pozdějších knížat těšínských z rodu Piastova. Za jeho syna *Mečislava II.* přihnaly se divoké hordy *tatarské* z Polska do Slez, vraždily lid a všecku krajinu strašně plenily. V prvních dnech měsíce ledna r. 1241 Tataři objevili se před Ratiboří a obléhali město a zámek, vrhajíce tam zkázonosný oheň. Obyvatelstvo bránilo se udatně, a diví Tataři odtáhnouti musili s nepořízenou. V březnu na to pokoušeli se dostati se za Odru, posádka ratibořská však učinila na ně výpad a zahnala je. Kníže Mečislav táhl za nimi. Spojiv se později s vojskem polským, nečekal příchodu blížících se vojů českých, které uhněteným bratřím křesťanským a slovanským na pomoc vedl král Václav. Čechové byli vzdáleni již jen na den pochodu od vojska polského a slezského, avšak křesťané nedočkali příchodu Čechů, nýbrž dali se *s Tatary do boje u města Lehnice.* Mečislav Opolský bohužel v boji tomto se nevyznamenal; první prchal z bojiště a velký tím zmatek ve vojště způsobil. Zdálo se mu totiž, že cizí nějaký muž, který běhal v polském táboře, volá: „Zachraň se, kdo můžeš!“ Mečislav uposlechnuv této rady cizího muže, strhl za sebou i jiné bojovníky křesťanské a nastalo velké zděšení mezi křesťany. Vojsko křesťanské bylo poraženo na hlavu a všickni skoro vojevůdci polští našli tam smrt; tisíce mrtvol křesťanských pokrývalo bojiště, jen zbytkové utekli se do opevněného města Lehnice. Kdyby nebyl se přiblížil český král Václav se svým vojskem, aby krutě pomstil po*ráţku křesťanskou* na Tatarech, Slezsko by bývalo

vydáno dalšímu strašnému plenění divokých hord tatarských.

Mečislav II. Opolský zemřel roku 1246. Poněvadž nezůstavil po sobě potomků, ujal se vlády v Opolsku jeho bratr *Vladislav*, zakladatel kláštera orlovského na Těšínsku. Po smrti Vladislavově (1282) *Opolsko rozděleno na čtyři knížectví. Při tomto dělení Těšínsko stalo se samostatným knížectvím a připadlo jednomu ze čtyř synů Vladislavových: Mečislavovi.*

Kolik bývalo knížectví v Slezsku?

Vypravovali jsme již, jakým způsobem z velkého knížectví opolského čili hornoslezského vzniklo více knížectví. Byloť zvykem u Piastův slezských, že otec zůstaviv několik synů každému z nich hleděl dáti zvláštní území. Tak původní knížectví drobilo se pozvolna na menší a menší knížectva. Takovým způsobem vznikl též na Dolním Slezsku značný počet malých knížectví, nezávislých od sebe.

Daleko by nás vedlo, kdybychom chtěli zde stručně nakresliti společné dějiny všech těchto malých zemiček a jejich panovníků. Uvedeme zde jen jména všech knížectví slezských: *opolské, ratibořské, těšínské, bytomské, hlohovské, volovské čili stínavské, vratislavské, zaháňské, krosenské, lehnické, javorské, svídnické, olešnické, břežské, minsterberské, nisské, severské, osvětimské a zátorské. Bývalo tedy v Slezsku 19 knížectví od sebe neodvislých.*

A tím ještě není vyčerpán počet pánů a vládců ve Slezsku. Nad některým knížectvím panovali někdy dva až čtyři bratři. Od mnohých *pak knížectví* odděleny během času některá pan-

ství, jako ku příkladu od Těšínska panství frýdecké a bílské, jejichž vlastníci nepodléhali pak knížeti těšínskému, nýbrž přímo králi českému. Odštěpením od Ratibořska vzniklo panství pštinské, odloučením od Hlohovska panství dolnobytomské a t. d.

Nebylo tedy v Slezsku o knížata a velké pány nouze. Spíše knížata pociťovali často nedostatek, neboť hráli si na mocné a bohaté panovníky, ač příjmy z malých jejich zemiček byly nepatrné.

Nynější Slezsko *rakouské* sestává z knížectví těšínského, a z části někdejších knížectví opavského, krnovského a nisského.

Knížectví nisské náležívalo k Slezsku *Dolnímu*, knížectví těšínské k Slezsku *Hornímu*. Jmenuje-li *dnes* někdo Těšínsko Slezskem Dolním, jak se to pohříchu i v knihách učebných děje, je to tedy hrubý poklesek proti dějinnému rozvoji zemí slezských.

Snad mnohému čtenáři napadlo, že v oněch 19 knížectvích, jež jsme vypočítali, zapomněli jsme na *Opavsko a Krnovsko*. Nezapomněli jsme. Tato knížectví totiž slezskými nebývala.

Je to prapodivná hra dějin, že hlavním městem nynějšího Slezska rakouského je Opava, která k Slezsku ani nenáležívala, snad bude to zajímati, povíme-li, *jak se stalo, že Opavsko dnes je Slezskem.*

Krajina kol Opavy skládala se v dobách nejstarších ze tří žup, holasovické, hradecké a hlubšické, a byla částí Moravy, jako ku příkladu Čáslavsko je částí království českého. Tuto krajinu opavskou oddělil král Přemysl Otakar II. od Moravy a dal ji jako samostatné knížectví levo*bočkovi svému Mikuláši* v léno. Syn pak tohoto

prvního opavského knížete Mikuláš II. pojal za choť Annu, sestru knížete ratibořského Leška a po smrti Leškově obdržel knížectví ratibořské v léno. Knížata opavští byli vřaďováni od té doby mezi knížata slezská, ovšem jen proto, *že byli pány ratibořskými.*

Opavsko však i na dále pokládáno bylo za část Moravy. V zřízení města Brna z doby Karla IV. pokládá se celé území opavské za moravské a ještě později v knize Tovačovské výslovně se praví, že Opavsko ku knížectvím slezským nenáleží. Ovšem že počínajíc od krále Matiáše veškeré Opavsko kromě obvodů biskupských počítalo se do politicko-vojenské organisace slezské, ale šlechta opavská věrně stála k Moravě a dávala si od králů českých utvrzovati své právo moravské.

Teprve v století šestnáctém vyvinula se dlouhá pře o to, kam vlastně Opavsko náleží, zdali k Slezsku nebo k Moravě. Stavům opavským zachtělo se větších svobod, jakých vymohli si stavové moravští na králi českém. V Slezsku měli totiž stavové moc příliš obmezenou a byli závislí na knížatech slezských, kdežto stavové moravští měli nad sebou pána jen jednoho — krále českého. Dále domnívali se Opavané, že v Slezsku platí větší daně a že Moravanům na daních se ulevuje.

Opavští stavové vzpírali se tedy proti tomu, aby počítáni byli do Slezska, a Moravané je v tom podporovali. Slezští knížata a stavové naproti tomu snažili se, aby udrželi Opavsko při Slezsku a žalovali r. 1563 císaři Maximiliánu, holdujíce mu ve Vratislavi, že Opavané chtějí přidati se k Moravě. Opavští pak holdujíce Maximiliánovi, dali si od něho potvrditi, že holdovali mu jako *stavové moravští.*

Spor za krále Ferdinanda I. se přiostřoval; Opavští nechodili na sněmy vratislavské a když měli holdovati králi Rudolfovi ve Vratislavi, žádali ho, aby k nim přišel do Opavy. Rudolf učinil jim po vůli a spor, kam Opavané náleží, trval dále, až konečně dne 28. prosince 1613 král Matiáš dal knížectví opavské v léno knížeti Karlu z Lichtenšteina a vykázal mu ve Vratislavi na sněmu místo mezi knížaty slezskými. Stavové však setrvali v odporu, neuznali Lichtenšteina za pána svého, nýbrž obrátili se o pomoc k Moravanům. Dovolávali se nezadatelnosti svého knížectví a Moravané bratrsky ujímali se Opavanů, prohlašujíce, že neznají jiného knížete opavského než — krále českého. Též čeští stavové přimlouvali se u císaře za Opavany, kdežto Slezané nové žaloby na Opavany přednášeli. Když pak v Praze zvolen falckrabě Fridrich králem českým, stavové opavští ihned mu holdovali a Lichtenštein zbaven všech svých statků slezských. Nicméně po bitvě na Bílé Hoře císař Ferdinand kázal a Opavané musili se podrobiti. Odevzdal Opavsko knížeti Lichtenšteinovi, který zasedl mezi knížata slezská ve Vratislavi. Spor dlouholetý konečně byl vyřízen: Opavsko náleželo k Slezsku.

A nyní zaleťme do století předešlého, kdy král pruský sehnal proti císařovně Marii Terezii nepřátely z půl Evropy, aby jí mohl urvati Slezsko a rozmnožiti říši svou i kouskem království českého. Císařovně nebylo nic bolestnějšího než ztráta bohatého úrodného Slezska, a psal tehdy vyslanec pruský z Vídně vládě své, spatří-li císařovna nějakého Slezana, že dá se do pláče jako žena prostá, zapomínajíc, že je královnou.

Bedřich II. dobyv krásného výnosného Slezska, *zůstavil nám pouze*: celé knížectví těšínské a části

knížectví opavského a nisského. Císařovna Marie Terezie soustředila pak tyto trosky někdejšího velkého Slezska na vládu v Opavě.

Jest tedy knížectví těšínské jediné, které nám zůstalo z mnohých těch slezských zemí celé.

První knížata na Těšínsku. — Knížectví těšínské jako léno koruny české.

První kníže těšínský *Mečislav* nebyl dlouho samostatným knížetem. Dal se do ochrany krále českého Václava II. v Olomouci v lednu 1291, slíbiv mu, že bude mu pomáhati při každé příležitosti, s veškerou svou mocí a svými statky, sám i se všemi svými lidmi, proti každému nepříteli. Kdyby král vytáhl do vojny osobně, slíbil Mečislav, že vytáhne též. Král naproti tomu slíbil Mečislavovi, kdyby dobyl jeho pomocí země nějaké, že odmění se mu a kdyby kníže upadl v zajetí, že král ho vykoupí. (Tutéž smlouvu učinil s králem českým kníže Boleslav Opolský a Kazimír Bytomský vstoupil již r. 1289 ku koruně české do poměru manského.)

Již tedy první kníže těšínský zajistil se přátelstvím krále českého a sblížil svou zemi ke koruně české. Další knížata, jak se dovíme, poměr tento ještě více utvrdili.

Sotva kníže Mečislav stal se spojencem a přítelem krále českého, již vyzván byl, aby podle smlouvy připravil se k válečnému tažení. Vytáhlť totiž král Václav roku 1292 do Krakova a potom dále do Polska proti svému nepříteli Vladislavu Lokietkovi a kníže Mečislav se svými bratry a s lidem branným spojili se s vojskem *českým.* Válečná tato výprava se zdařila, neboť

Krakov i celé Malopolsko bylo opanováno vojskem českým, a poražený Vladislav Lokietek musil poddati se králi českému jako man koruny české. Král Václav navrátil se potom jako vítěz do Čech. Pozvolnu však strojil se v Polsku Přemysl Velkopolský a Pomořský, aby vyvrátil panství české v Polsku a dal se r. 1295 korunovati ve Hnězdně. Ale již roku příštího byl zabit od nevěrných sluhů svých a o zemi jeho strhly se tuhé pře mezi knížaty polskými. Konečně šlechta velkopolská požádala Václava, aby zjednal tam pokoj a usadil se v panství jejich země. Václav vypravil se proto do Polska, přemohl knížata, kteří též ucházeli se o korunu a dal se ve Hnězdně korunovati. Vladislav Lokietek, který taktéž dychtil po koruně polské, byl ze země své docela vypuzen a jeho pomocníci, knížata moravští, přijali země své v léno od koruny české.

Tak Václav II. spojil dědictví Piastů s panstvím Přemyslovců pod jedním žezlem. Zůstavil však po sobě syna Václava III., který hned na počátku svého panování upadl ve zlou společnost a liboval si v rozličných prostopášnostech. Mladý český král hrával se svými společníky v kostky, pil, toulal se v noci po ulicích a rozdával jim v opilství korunní statky.

Vladislav Lokietek vrátil se zatím do svých zemí, z nichž byl vypuzen, a získav si mocnou stranu v Polsku, nebezpečně dorážel na tamější vladaře české. Bylo tedy třeba, aby vojsko české vytáhlo do Polska a aby tam zkrotilo odbojného Lokietka. Aby k této výpravě zbraním českým pomoc slezských knížat zajištěna byla a aby ještě více knížata čeští ku dvoru královskému přilnuli, král Václav III. pojal za ženu dceru těšínského *knížete Mečislava* Violu.

Král český byl by zajisté nalezl kněžny z rodiny mocnější. Avšak nadarmo diví se starý kronikář tehdejší, jak Václav III. mohl pojati za ženu dceru knížete tak chudého, jakým byl Mečislav Těšínský. Bylať kněžna Viola jedna z největších krás věku svého a Palacký myslí, že přední páni na dvoře Václavově podněcovali lásku jeho k spanilé kněžně z té příčiny, aby uchránili ho těch cest, do kterých lehká jeho mysl a zlá společnost ho zaváděly.

Na cestě do Polska Václav pomeškal v Olomouci. Tam byl zabit úkladně od vraha, nepochybně najatého, rodem Durynka, kteréhož stráže na místě zabily.

Sličná Viola ovdověla. Spřátelila se však tak úzce s novou svou vlastí českou, že neopustila Čechy. Jako vdova mladá po králi Václavovi stala se chotí mocného velmože českého Petra z Rožmberka.

Řeka Ostravica jako nyní, i v dobách tehdejších měnívala své řečiště. Poněvadž řeka tato byla a jest hraničným bodem Těšínska a Moravy, vznikly spory hraniční již za krále Otakara, byly však uklizeny. Za knížete Mečislava vznikl nový spor, který urovnán byl s biskupem olomouckým dne 2. srpna 1297 v Ostravě v ten spůsob, že Ostravice od bodu, kde ústí do Odry až nahoru k uherským hranicím má děliti biskupství olomoucké tedy Moravu od knížectví těšínského. Kde by se řeka rozdělila ve dvě ramena, bude hranice v rameně vodnatějším. Užívání vody a rybářstvo v Ostravici bylo společným oběma sousedům, knížeti těšínskému i biskupu olomouckému.

Kníže Mečislav zůstavil dva syny: *Kazimíra*, který roku 1316 ujal se vlády nad Těšínskem a *Vladislava*, kterému dáno Osvětimsko.

Roku 1327 vytáhl český král Jan Lucemburský proti Vladislavovi Lokietkovi do Polska, aby zjednal tam platnost zapomenutým právům koruny české. Když však král uherský Karel hrozil, že spojí se s králem polským, Jan dal se od dalšího tažení zdržeti. Výprava česká jeho měla však jiné dobré následky. Knížata hornoslezští dostavili se ku králi Janovi do Opavy, aby mu holdovali jako svému králi. Těšínský kníže Kazimír osvědčil v listině ze dne 18. února 1327, že od krále Jana celou zemi těšínskou se všemi městy a hrady *v léno* obdržel a sice města Těšín, Fryštát a Bílsko, městečka Skočov a Jemnici (bezpochyby Jablonkov neb Staré Město u Frýdku), zámek ostravský i vesnice se vším lidem, vasaly i rytíři. Král Jan přijal za to Kazimíra do ochrany a slíbil mu knížectví osvětimské, kdyby kníže osvětimský zemřel bezdětek. Podobně poddali se králi Janovi i jiná knížata slezská a tak *za krále Jana celé Slezsko získáno české koruně.* Později pak i král polský Kazimír uznal r. 1335 krále českého Jana a jeho syna Karla (pozdějšího krále) jako pány Slezska a slíbil, že jim v panství tom nikdy překážeti nebude. Naproti tomu zřekl se král český všech práv na korunu polskou a odřekl se též titulu krále polského i práva na povinný starodávný poplatek polských zemí.

Po smrti Jana Lucemburského syn jeho slavný král Karel IV. prohlásil *Slezsko za věčné příslušenství království českého* a sněm všeobecný koruny české roku 1355 obeslán byl též stavy ze Slezska a knížaty slezskými jako many krále českého.

Slezsko potom až do dob nejnovějších sdílelo *bratrsky* s Moravou a Čechy všechny ne-

přízně osudu. I Slezáci krváceli na Bílé Hoře a snášeli kruté následky bitvy této. Přiblížila se konečně doba poněmčovací, ale lid na Těšínsku odolal jí a nedal si urvati ani píď země. Všude kde hlaholil jazyk slovanský v dobách slavných říše české, všude tam ozývá se i dnes.

Knížectví těšínské dosud jest lénem koruny české. Nechť protivníci naši falšují dějiny a kroutí právo, toho nepoprou, že pruský král Bedřich II., když císařovna Marie Terezie postoupila mu velkou část Slezska, žádal výslovně, aby mu byla tato část odstoupena od koruny české a že tak se též stalo. Nepoprou, že Bedřich II. výslovně žádal, aby mír, kterým dostalo se mu velké části Slezska, potvrzen byl stavy českými. Nepoprou, že knížecí statky těšínské udělil J. V. císař František Josef arcikníženi Albrechtovi dne 10. července 1858 *jako léno koruny české.*

Kníže Přemek I. (1358—1407). Bolek I. (1407 až 1433).

Syn knížete Kazimíra *Přemek I.* počal vládnouti v Těšínsku roku 1358 a značně rozšířil statky knížecí, takže lze ho nazvati nejmocnějším panovníkem těšínským. Nabyl hradu i země sěveřské, polovice Bytomě a jiných měst. Nejdůležitější však bylo, že syn Karlův král Václav IV. udělil Přemkovi knížectví velkohlohovské se Stínavou a Gorkem. *Od tohoto času psávali se knížata těšínští též pány Velkého Hlohova.*

Též knížectví osvětimské spojil Přemek s Těšínskem. Kníže tento pro moudrost svou zvolen byl od jiných knížat ve sporech jejich za smírčího soudce. Na dvoře pražském, kdež Přemek

skoro nepřetržitě se bavil, těšil se oblibě veliké. Králem Karlem IV. byl poslán do Uher, aby zasnoubil jeho syna Zikmunda s Marií, dcerou krále uherského a poselství skončilo se šťastně, neboť svatební veselí konáno r. 1385. Též pro sestru krále Václava, Annu, Přemek našel ženicha v králi anglickém Richardovi.

Náš Přemek byl miláčkem krále Václava a jeho věrným přítelem. Zasedal v nejvyšší radě králově pro záležitosti české. Když česká šlechta Václava jala a jako vězně do Rakous zavezla, Přemek staral se o krále svého, aby brzy unikl nepřátelům svým, až hodina spásy Václavovi udeřila. Osvobozený Václav vydal list z Písku dne 25. srpna 1394, v němž slibuje protivníkům svým odpuštění. Na listě tom i na jiných listech královských nachází se též pečeť Přemka těšínského.

Němečtí knížata chtěli krále Václava zbaviti hodnosti krále německého a Přemek spěchal do Němec, aby zmařil tyto zámysly. R. 1400 mluvil pak Přemek ve Frankfurtě ku shromážděným knížatům ve prospěch Václavův, ovšem nadarmo. Václav byl s trůnu německého sesazen. Roku 1402 dal král Zikmund svého bratra Václava opět jíti a do Rakous zavésti. Tu šlechta slezská, zvláště pak biskup vratislavský a kníže těšínský Přemek, ujímali se Václava, prohlašujíce, že věrně a pevně budou státi při Václavovi, dědičném svém panovníku, že budou chrániti svobod a obyčejův svých knížectví, měst i lidu a že nepřátelsky chovati se budou k zlodějům, lupičům a škůdcům země...

O synovi Přemkově, *Bolkovi* (1407—1433) máme málo zpráv obecně zajímavých. Súčastnil se válečné výpravy proti německému řádu v Prusích, která se nezdařila, a žil bezpochyby s Hu-

sity v přátelství, neboť ač byli již roku 1428 v Ostravě Polské, Těšínsko nenavštívili.

Po smrti Bolkově (1433) vládla jeho vdova *Ofka* na Těšínsku, neboť čtyři její synové neměli ještě let. Dospěvše, po zvyku svých předků rozdělili se tito synové Bolkovi o dědictví otcovské. Vladislav ujal se Velkého Hlohova, Václav Bytomě a Děveře. V Těšíně pak vládli bratří *Přemek II. a Bolek*, později *Přemek II. a Bolkův syn Kazimír II.* Z této doby pochází *první listina česká*, která se nám na Těšínsku zachovala. V listině té potvrzují knížata Přemek II. a Bolek II. r. 1442 dne 7. května, že rytíř Mikuláš tak zvaný Maršálek z Dubovce prodal Dubovec a Jiskřičín Janu Fridrichovskému.

Odpor Vratislavských proti králi Jiřímu Poděbradskému.

V Čechách zvolili r. 1448 stavové za krále šlechtice českého Jiřího z Poděbrad. K volbě té nepozvali stavy slezské, což byla ovšem příčina, aby si Slezáci stěžovali do Čechů. Avšak knížatům slezským nelíbil se nový český král ještě z jiné příčiny. Knížata slezští, panovníci z boží milosti, měli uznati za svého nejvyššího pána obyčejného šlechtice, který se jim rodem nevyrovnal. A k tomu byl Jiří Poděbradský odchován v učení Husově, byl tedy „kacířem“. Takový král, zvolený bez Slezákův, nemohl býti tedy po chuti knížatům a stavům slezským. A tak se stalo, že v Lehnici v březnu r. 1458 a později ve Vratislavi projevili odpor svůj proti Jiřímu, ačkoliv ne příliš příkře. Osvědčili totiž, že chtějí býti ve *spojení* s českou korunou, zavázali se však,

že Jiřího Poděbradského za krále neuznají, dokud by na příslušných místech se nerozhodlo, koho mají přijmouti za svého křesťanského krále a pána.

Na listinu tuto nedal však pečeť svou kníže Bolek Opolský, ani *Přemek II. Těšínský*, neboť od prvopočátku přátelsky a oddaně chovali se k novému králi českému.

Ostatně i odpor ostatních knížat a stavův slezských proti králi Jiřímu dlouho netrval. Císař Fridrich uznal ho za krále a papež napomínal Slezáky, aby se novému králi podrobili. Slezáci tedy vzdali se svého odporu a když král Jiří odebral se ze sjezdu brněnského do Slezska, přísahali mu ve Svídnici dne 1. září 1459 slezští knížata, stavové i zástupcové měst věrnost.

Jen Vratislavští vzdorovali ještě Jiřímu. Umluvili se, že Poděbrada nikdy za krále svého neuznají, staň se co staň, i kdyby jim to papežem i císařem poručeno bylo. Hlavní příčinou nenávisti Vratislavanů proti Jiřímu Poděbradskému byla jejich zášť proti Čechům. Konšelé mluvili nahlas, nežliby poddali se Jiříkovi, že raději opustí své statky a vezmouce ženy a děti na ramena, vystěhují prý se do zemí cizích. Ve Vratislavi hlásáno, že Jiřík nemodlí se k Bohu, ale k svému arcikacíři husitskému biskupovi Rokycanovi a že chce vykořeniti ze světa víru křesťanskou a vyhubiti vyznavače její. Vratislavané líčili Jiříka, že prý je ukrutnější než Nero, že jest veliký onen drak, jenž jedem svým pokálel církev, že jest dravý vlk, zloděj a vrah, který vedral se do ovčince Páně, že jest lev hrozný, jenž drápy svými roztrhati hledí zuřivěji než Turci nesšívanou sukni Kristovu.

Ve Vratislavi bylo sice dosti lidí rozumných

a vzdělaných. Nikdo však nesměl napomínati k opatrnosti a mírnosti. Kdo po krčmách a ve sklepě svídnickém nejlépe uměl píti a láti, toho měli Vratislavané — jak píše tehdejší kronikář vratislavský Eschenloer —, za nejhodnějšího, nejrozumnějšího, nejpobožnějšího. Lidnaté to město prý mělo tehdy tolik pánů, kolik mělo ve veřejných hospodách karbaníků, ležáků a zlolajů; co tito chtěli, vůle jejich byla obecným zákonem. Běda tomu, kdo nehorlil proti kacířům a králi jejich, ale kdo snad jen posunkem dal na sobě znáti, že neschvaluje tu bouři proti Jiříkovi. Sami konšelé ocítili se nejednou v nebezpečí, protože napomínali k opatrnosti.

Poněvadž pak kazatelé v kostelích horlili proti Jiřímu a lid proti němu podněcovali, bylo důležito, že papež ujal se krále Jiřího a že poslal listy biskupovi, duchovenstvu a obci vratislavské. Vratislavským přikázal papež přísně, aby přestali haniti a pomlouvati osobu královu. Napomínal je, aby raději plnili, čím králi povinni byli. Jiříkovi pak omlouval se, že nikdy Slezanův nepopouzel k odboji.

Aby odbojné Vratislavany postrašil, král Jiří dal činiti vojenské přípravy a Vratislavští v krátce dostali listův opovědních veliké hromady, nejen ze Slez, ale i z Čech a z Moravy. Ve Svídnici pak přísáhali dne 1. září 1459 téměř všickni knížata, páni a města králi věrnost a poslušnost. Vratislavané však se nepolepšili. Ačkoliv biskup vratislavský Jošt přijel do Vratislavi a ukazoval lidu bully papežské, napomínaje jménem císařovým a papežovým k poslušnosti, vše bylo nadarmo. Vratislavští volali, že i biskup Jošt jest Čech, tudíž jestli ne kacíř, aspoň přítel kacířův, a *obviňovali* biskupa, že papeže podvedl, neboť

prý se s rozumem nesrovnává, aby papež mohl hověti kacířům.

Později totiž v listopadu toho roku, přijeli do Vratislavi dva legáti papežští a byli tam přijati s velikou slávou. Přemlouvali město, aby poddalo se králi a mluvili takto: „Považte, jaká změna stala se s vámi. S počátku, když Jiří Poděbradský zvolen byl za krále, měli jste po své straně celé Slezsko a panovníci němečtí vás podporovali. Nyní však opuštěni jste ode všech, kupectví vaše zahynulo, bez nebezpečenství života nemůžete vykročiti ani za brány městské. Král vládne v Čechách i na Moravě, přivedl i jiné země k poslušnosti, zkrotil nepřátely a učinil z nich přátely, vše koří se jemu. Vy již nemáte přítele než otce svatého a i ten žádá, abyste smířili se s králem". Lid vratislavský, který nedávno legáty papežské přijal s velkou slávou, počal jim nyní zlořečiti. Někteří Vratislavští pravili, že Jiřík podplatil legáty, jiní zase tvrdili, že legáti jsou Vlachové a Vlachové že zřídka bývají dobrými křesťany.

Naposled byli i legáti papežtí vyhlašováni za kacíře. Úřad městský nařídil písařům, aby sepsali a dali odpověď legátům. V této odpovědi Vratislavané dávali všechnu vinu na Jiříka a na Čechy, a prosili papeže, aby neuvodil jich do poslušenství lidí kacířských. Legátové na to Vratislavanům odpověděli, že o kacířství souditi jest jen papeži a nikoliv obci vratislavské. Konečně na domluvu legátů Vratislavané vyslali do Prahy ku králi poselství. Žádali, aby jim král dal lhůtu ke složení přísahy věrnosti a král bez okolků svolil ke lhůtě tříleté ba jako z žertu přidal ještě o měsíc více.

Na to Vratislavané znova vyslali poselství do

Prahy, které pokleklo před králem, prosíc, aby ráčil pustiti ze srdce všecken hněv a byl jim pánem milostivým, aby ráčil zachovati je při svobodách i smluvách a poshověti na jejich přísahu, ažby získali sobě jeho lásku; prosili krále, aby vzal je do ochrany své, kdyby kdokoliv zamýšlel jim činiti násilí. Král podal jim všem ruku a pravil: „Všecko budiž odpuštěno a slibuji zachovati, cokoliv jsem skrze legáty vám slíbil.“ Trubači ve dvoře královském troubením po celou hodinu oslavovali příběh ten.

Než smířlivý král pokoje, jakým byl Jiřík Poděbrad, klamal se ve Vratislavanech. Měšťáci opevňovali své město a jejich poslové na dvoře papežském štvali a podněcovali proti němu, kdekoliv se jim příležitost naskytla. I stalo se, že papež brzo odvrátil se od Jiřího. Církevní sněm basilejský povolil byl totiž svého času Čechům přijímání pod obojí spůsobou. Tato úmluva s Čechy, nazývaná *kompaktata*, nebyla však potvrzena od papeže. Když pak papež žádal krále Jiřího, aby v zemích svých učinil konec přijímání pod obojí, prosil Jiří papeže, aby kompaktata Čechům potvrdil. Tu prohlásil papež Pius II. kompaktata za neplatná a žádal na králi, aby se i sám přijímání pod obojí odřekl. Král však nemohl vyplniti přání papežovo, poněvadž by byl v Čechách vzbudil ohromnou bouři v lidu. Z toho vznikla na dvoře papežském králi Jiřímu nevůle. Vratislavané, již osamoceni v odboji svém proti králi, užili vhodné chvíle: jak viděli, že papež se od Jiřího odvrací, ihned prosili papeže, aby jim tříletou lhůtu k složení přísahy prodloužil. Papež jim byl po vůli a prodloužil tuto lhůtu na neurčitý čas.

Mezitím sešel se král Jiří ve Velkém Hlo-

hově s králem polským Kazimírem. Aby zajistil si jeho přátelství, Jiří slíbil Kazimírovi, že za svého života nebude se hlásiti o bývalé země koruny české, které na ten čas byly v moci krále polského, zejména o hrady *Osvětim*, *Zátor*, *Seveř*, Volek, Berwald a Živec. Od této doby zůstalo toto území při zemích polských. Teprv při prvním dělení Polska r. 1775 a při zřizování spolku německého r. 1815 vzpomínáno toho, že tato končina náležívala někdy ke koruně české.

Těšínský kníže *Přemek* zajisté k tomu přispěl značně, že oba králové národů bratrských sjeli se v Hlohově a že přátelství si slíbili. Byloť králi Jiříkovi třeba přátel opravdových, neboť mračna již již stahovala se nad jeho hlavou. A král Kazimír byl pamětliv slibu, který učinil Jiříkovi ve Hlohově. Ač později nabízena mu byla koruna česká, odolal pokušení a zůstal věren smluvám hlohovským.

Na dvoře papežském však konaly se již přípravy, aby rozhodně bylo zakročeno proti Jiříkovi. Knížata slezští, mezi nimi Přemek prosebně obrátili se k papeži, žádajíce ho, aby mírného a moudrého krále nestíhal tresty církevními. Nadarmo. Jiřík Poděbradský prohlášen za syna zatracení, za kacíře i za kacířův hajitele, za křivopřísežníka a svatokrádce a zbaven byl veškerých důstojenství světských. Katolickým pak poddaným legát papežský zakázal, poslouchati Jiříka jako krále svého.

I císař, jejž Jiřík byl vysvobodil u Vídně z nesnází velikých, obrátil se proti Jiříkovi. Velmožové čeští již dříve postavili se proti králi v zjevný odboj a Vratislavští vytáhli proti královské pevnosti Minsterberku, která vzdala se jim *po dvoudenním* obléhání. I jiná pevnost krá-

lovská Frankenštein byla donucena vzdáti se jim. Města na Moravě, kde vládli Němci, jako Brno, Olomouc, Znojmo a Jihlava, spojila se s velmoži českými proti králi. Všude přibývalo králi Jiřímu nepřátel, ale i on nebyl nečinný. Syn jeho Viktorin porazil Vratislavany u Frankenšteina 16. června 1467 na hlavu a schladil jejich bojechtivost. Zajaltě do čtyř tisíc lidu branného Vratislavského a dobyl Frankenšteina. Král Jiří kázal do Čech přivésti dobytá děla, jichž bylo velkých a malých na čtyři sta, aby Čechové potěšili se na mysli. Město Vratislav tak se zaleklo z porážky své u Frankenšteina, že bylo by se tehdy vzdalo, kdyby Viktorin byl tam spěchal, aby vykořistil svého vítězství. Ale Viktorin obrátil se tehdy na Moravu a tam potíral protivníky svého otce.

Nový však nebezpečný protivník vzešel Jiříkovi. Jeho bývalý zeť *Matiáš* král uherský dychtil po koruně české a postavil se v čelo nepřátel Jiříkových. Mnohé potom svedeny byly bitvy, v nichž vojska krále Jiřího bránila se udatně, ba v mnohých bitvách vítězství dobyla skvělých.

V Olomouci dne 3. května 1469 *dal se Matiáš prohlásiti za krále českého* a brzo na to přijel k Vratislavi, aby si dal holdovati. Město toto ode dávna Jiříkovi nepřátelské oplývalo radostí a hrdostí, že bylo původem veliké té proměny. I knížata a stavové slezští přísahali králi Matiášovi věrnost, nezdá se však, že dobrovolně, neboť chtěli vyčkati, až by byl korunován dle obyčeje. Matiáš však dal rozhlásiti, že kdo nepřijde sám, brannou mocí bude k holdování donucen. Tak mnozí Slezáci přišli mu holdovat proti vůli své, bojíce se jeho msty.

Aby *proti Matiášovi* získal si spojence, král

Jiří obrátil se k polskému králi Kazimíru. Doufal od něho dostati pomoci a nabídl mu proto korunu českou pro jeho prvorozeného syna Vladislava, ovšem až by Jiří zemřel. Na polském dvoře přijali toto nabídnutí radostně, avšak s pomocí odkládali. Jiří tedy počal znovu válku s Matiášem a vítězství přálo zbraním českým. Veliký zármutek a žalost rozmohly se proto v Slezsku; král Matiáš proklínán a odevšud počalo lání na Vratislavany. Mnozí Slezáci, ač již byli přísahali Matiášovi, spojili se s Čechy podtají, pomahajíce jim.

Žalostná nehoda stihla však syna Jiříkova Viktorina. Z neopatrnosti padl králi Matiášovi do rukou a odvezen jako zajatec napřed do Trenčína, potom na Vyšehrad na Dunaji.

Za to druhý syn Jiříkův Jindřich vítězně nesl prapor otcův. Vtrhl do Lužice a pak do Slezska a podrobil si celý kraj od Lubna až po Střelín a Němčí. Žádný z knížat ani měst nepostavil se mu ve zbrani do pole. Obyvatelé všech stavů přicházeli vojskům českým vstříc, přinášejíce bohaté výkupné, jako svého času vojům husitským v letech 1428 a 1429. Z Opavy stíhal hrdinný Bírka z Násile nepřátely Jiříkovy a Vratislavští jednali již s legátem, jak by došli pokoje. I Matiáš nedůvěřoval již zbraním svým a vyslal do Prahy poselství o mír. Sám dvůr papežský poznával již, že není snadno zahubiti krále Jiřího, a vyslal r. 1471 do Němec nového legáta, aby s knížaty německými rokoval o smíření s Jiříkem.

Bylo však již pozdě. Jiřík, který upřímně přál si míru s církví, nedočkal se pokoje. Zemřel 22. března 1471.

Jak král Matiáš vládl v Slezsku. Kníže Přemek II. Těšínský.

Slavný Jiřík Poděbradský skončil pozemskou svoji pouť a smutnou novinu tuto uvítali němečtí měšťáci Vratislavští s jásotem velikým. Dali na výšinách ohně rozpalovati, jež věstiti měly dalekému okolí, že Vratislav i celé Slezsko zbaveny jsou konečně kacířského krále Čecha, jehož hlavně pro národnost jeho nenáviděli a proti němuž po mnohá léta vedli marně boj. Ve svém odporu proti mírnému a moudrému Jiříkovi Vratislavané neměli v Slezsku mnoho přátel a i tito přátelé Vratislavských dávno již litovali toho, čeho kdy proti Jiříkovi byli podnikli. Upletli sami na sebe bič. Činili odpor králi Čechovi a s otevřenou náručí přijali lstivého a věrolomného Maďara Matiáše Korvina, který v brzku dal jim pocíti železnou otěž své vlády.

Ohněm a mečem ztrestal Matiáš v Slezsku všechny ty, kdož ihned k němu se nepřidali a jeho za svého pána neuznali. Divoké vojsko jeho šeredně řádilo po městech a na venkově, vydírajíc dávky a tropíc neplechy všeliké.

Matiáš sám málo dbal nářků a žalob docházejících ho od věrných poddaných slezských. Dostav se do Slezska, chtěl ze země této pro své důchody vyzískati, čeho bylo lze. Statek za statkem přecházel v jeho ruce, ač žoldáci jeho v Slezsku nedovedli ani měšťany ani vesnický lid před českými vojenskými rotami ubrániti; tyto roty vojenské totiž, kdykoliv jim napadlo, vytáhly z Čech do Slezska, aby tam pokáraly nepřátely národa českého pleněním statků a odnášením bohaté kořisti. K tomu ještě dal Matiáš do oběhu minci, která neměla ceny takové, jakou

jí dával, z čehož obyvatelstvo taktéž škodu bralo. Proto naříkáno, bědováno a litováno v Slezsku obecně, že nerozumně proti Čechům boj počat.

Nespokojenost byla tedy v Slezsku s Matiášem velká. V květnu 1471 zvolili Čechové na uprázdněný český trůn polského královice Vladislava za krále. Jak novina o tom do Slezska doletěla, byli by zajisté Slezáci ihned podrobili se rádi novému českému králi, vyjímaje snad Vratislavany a dva neb tři knížata slezská, kteří Matiášovi pro osobní užitky nakloněni byli. Tvrdí se, že sám biskup vratislavský Rudolf s kapitulou rád by se byl přidal k Vratislavovi. Všude však ve Slezsku lekali se msty Matiášovy, jemuž Slezáci již jako svému králi byli holdovali.

Dne 25. července 1471 vypravil se nový král český Vladislav z Krakova do nové své vlasti Horním Slezskem. Tam připojili se k němu těšínští knížata *Přemek* a *Kazimír*, osvětimský kníže Jan se svým bratrovcem Janem z Hlivice, kníže Jan starší Krnovský a Václav Rybnický. Na hranici česko-slezské očekával nového krále kníže Jindřich z Minsterberka, syn zemřelého Jiříka Poděbrada.

Z pevnosti své kladské podnikal tento bojovný syn Poděbradův mnohé výpady do Slezska a velkých způsobil škod bývalým nepřátelům svého otce. Loupežívé pak rytířstvo v Slezsku loupilo a plenilo do vůle a všechny takové loupeže dávány na Čechy. Na nářky pak a žaloby Slezákův neposkytl Matiáš pomoci, nýbrž dal Slezákům odpověděti, že to hanba, dáti se oloupiti, když je slezských knížat, stavův i měst mnoho a nepřátel jen hrstka. Byla to sice pravda, ale *loupeživí* rytíři loupili bez trestu dále.

Nebylo v zemi slezské pořádku, nebylo bezpečnosti životu lidskému ani majetku. Nejvíce tím trpělo město Vratislav. Polský král zakázal svým poddaným, že nesmí na trhy do Vratislavi z Polska nikdo choditi. Když pak Vratislavští vyjeli se svým zbožím jinam za svým obchodem, už stáli jim v cestě loupeživé čety, žádajíce výkupného. Tak obchod vratislavský klesal a bohatí měšťané skrotli. Svého času opovážili se pohaniti i samého biskupa Jošta, že domlouval jim, aby podali se nenáviděnému králi Jiřímu. A titéž zpupní měšťáci pokořili se nyní synovi Jiříkovu, nemohouce v obchodě prospívati. Vyslali poselství do Kladska k Jindřichovi z Minsterberka. Kníže Jindřich, moudrý syn velikého Poděbrada, přijal kající Vratislavany čestně a oni odevzdali mu červenou aksamítovou šubu, sobolem podšitou a kněžně manželce jeho dali také šubu damaškovou modrou, kunami podšitou. Dary oba mohly státi asi 150 zl.

Kníže Jindřich pozval zkroušené vratislavské posly k obědu a kladl jim mnohé otázky: proč nechtěli přijmouti otce jeho za krále a za pána? proč roznítili takové války a nedali zemi požívati pokoje? Na takové otázky Vratislavané nedávali mu odpovědi, ale prosili, aby ráčil milostivě vzíti je na milost, začež se mu Vratislav město odslouží. I slíbil jim kníže Jindřich vše, neboť ho to těšilo, že hledali nyní pokoje u nepatrného knížete, kdežto dříve pokoj velikým králem jim nabízený přijmouti nechtěli. Když však Vratislavští z Minsterberka odjížděli, pravil jim kníže Jindřich, aby něco vyřídili opatu kláštera Matky Boží ve Vratislavi.

Tento opat vratislavský dal totiž vymalovati v *kapli svého kostela* poslední soud, v němž dva

čerti na nosidle nesli krále Jiříka do pekla. Kníže Jindřich tedy vzkázal opatovi, že popálí mu všechny vesnice ke klášteru náležející, nevybaví-li opat jeho otce z pekla. Jakmile poslové vratislavští opatovi toto vzkázání vyřídili, ještě téže noci dal na obraze vymazati podobu krále Jiřího, aby mu vesnice vypáleny nebyly.

Matiášovi Korvínovi počalo náhle hroziti nebezpečí, že z Moravy a Slezska bude vypuzen. Obával se již, že království českého, na jehož trůn byl povolán stranou panskou ještě za živobytí Poděbradova, nenabude ani nyní, když již Poděbrad hnije v zemi. Hotovilyť se proti Matiášovi do boje branné síly dvou království: českého a polského. Král polský Kazimír chtěl zabezpečiti svému synu Vladislavovi trůn český a proto odhodlal se k válečné výpravě do Slezska a na Moravu proti Matiášovi. Z Čech pak mělo do těchto zemí taktéž přikvačiti silné vojsko. Zemím koruny české kynula tedy naděje, že spojeny budou opět pod jedním panovníkem.

Vojsko polské překročilo dne 26. září 1474 hranice slezské. Dne 17. října přitáhl Vladislav z Čech do Slez k městu Břehu a tam spojila se obě vojska, české i polské. Ale i Matiáš nebyl nečinným. Přišel již dříve do Vratislavi a svolal tam z celého Slezska všechny žoldnéře své, vytáhl proti některým loupeživým rytířům, jejichž hrady vzal a pány loupeživé před branami pověsiti dal. Proti spojenému vojsku česko-polskému pak Matiáš obratně si počínal: ve vojště tom vzmáhal se hlad, ba vypukl i mor, že konečně králové oba, polský i český, hleděli domluviti se s Matiášem po dobrém o příměří, které stalo se též skutkem.

Vojsko české a polské odtáhlo ze Slezska,

zůstalo tam jen vojsko Matiášovo, ale Vratislavanům počalo býti krušno. Králi Matiášovi nedostávalo se totiž peněz na žold jeho *roty černé*, divokého to vojska jeho, sebraného na žold z rozličných národů. Rota černá nemohouc dostati od krále žoldu, počala se hojiti na Vratislavanech a na celém okolí. Divocí žoldnéři Matiášovi jako nepřátelé vbíjeli se do domů a vraždili, kdo stavil se jim na odpor. Matiáš žádán za ochranu, chlácholil na vše strany, ale nepomáhal. Naříkání a lítost nad odporem kdysi proti Jiřímu počatým byly obecné.

Matiášův nejvyšší slezský rada, Jiří ze Šteinů, takto odpovídal na stížnosti měšťanů vratislavských: „Vždyť vy jste ten tanec objednali, musíte nyní pískačům a šumařům zaplatiti. Sluší se, abyste se napravili a nebrali té drzosti do sebe, králův neposlouchati, s králi válčiti, krále kacířovati. Na papežovi jest, souditi o kacířství nikoliv na vás, vratislavští chlapi. Musí se s vámi tak naložiti, aby jiná města učila se zachovávati poslušenství, abyste hleděli si svých živností, milovali pokoj a nebažili po válce.“ Tak rada Matiášův málo potěšil sklíčené Vratislavany, uváděje jim na paměť jejich hříchy, kterých dopustili se na slavném Poděbradovi.

Matiáš ustanovil za hejtmana zemského v Slezsku hraběte *Štěpána ze Zápolí*, který prý potom dobrou kázeň držel. Vratislavští ho však nenáviděli, neboť *neuměl německy nic, za to však česky dokonale.* I v tom honili němečtí měšťáci bycha za svůj odpor proti králi Jiřímu. Ačkoliv Jiří jim češtinu nevnucoval, nenáviděli ho hlavně proto, že byl Čech. Povolali si proti Jiřímu *uherského krále Matiáše*, a ten poslal jim za hejt-

mana zemského šlechtice Maďara, s kterým musili se domlouvati po česku.

Král Matiáš vydával i pro Těšínsko listiny české. Podáváme zde výpis z listiny, kterou tento král povolil městu Těšínu roku 1475 nový výroční trh:

„Matiáš z Boží Milosti král uherský a český a t. d. známo činíme tímto listem všem vůbec — — že předstúpiv před nás osvícený ujec a věrný náš milý *Přemek* kníže těšínský a Velikého Hlohova, s pilností nás prosil, abychom městečko jeho Těšín jarmarkem novým obdarovati milostivě ráčili. My — — — dali jsme a mocí naší královskú jakožto kníže a pán slezský tímto listem dáváme obyvatelům dotčeného městečka Těšína plnú moc, nový jarmark jměti a ustaviti — že v den svatého Blažeje najprv příští ten jarmark počíti se má — — —“

Těšínský kníže *Přemek* věrně stál z počátku při Poděbradovi proti Matiášovi, byl syn Poděbradův Viktorin švakrem Přemkovým. Když však Matiášovi podařilo se, že moc svou v Slezsku a na Moravě upevnil, nezbylo Přemkovi Těšínskému než že též uznati musil Matiáše za svého pána a holdoval mu s jinými knížaty slezskými ve Vratislavi. Ale těžce pykal za svoji věrnost dřívější, kterou osvědčoval králi Jiřímu. Král Matiáš kázal, aby byl Přemek jat. Na štěstí Přemek vyvázl v čas z nebezpečí, dověděv se, co mu hrozí. Později bezpochyby zas Matiáš na Přemka Těšínského udobřil se, neboť zachovala se listina, v které Matiáš slibuje Přemkovi a jeho švakrové Markétě, že je chrániti bude v jejich právech na knížectví velkohlohovské. Brzy na to odstoupil svůj podíl hlohovský Matiášovi a o ten bezpochyby *Matiášovi* běželo. Proto snad chtěl dáti

Přemysla jíti, aby od něho část Hlohovska vynutil, a když se mu to podařilo, odpustil mu velkomyslně.

Kníže Přemek II. zemřel dne 11. března 1477. Utrápil prý se žalem nad tím, jak s ním Matiáš nakládal. Však Matiáš i s jinými knížaty slezskými nenakládal lépe, jak ihned uslyšíme, a neblahá to byla doba, která tohoto krále uherského přivedla do Slezska!

Po Přemkovi II. ujal se vlády na Těšínsku kníže *Kazimír*.

Roztržení zemí koruny české.

Král český Vladislav a král uherský Matiáš usnesli se r. 1474 ve Vratislavi na příměří, které trvati mělo až do 25. května 1477. Král Matiáš vrátil se pak do Uher, aby mohl vrhnouti se s celou silou svou na Turky.

Ačkoliv pak byl v Uhrách dosti zaměstnán, neopomenul přece starati se o záležitosti slezské. Hlavně pak pečoval o to, aby Slezsko pevně připoutal k sobě.

Král Vladislav chtěl pojmouti za manželku ovdovělou kněžnu Barboru Hlohovskou. Možná, že chtěl nabýti tímto sňatkem přátel mezi slezskými knížaty a získati v Slezsku knížectví, aby se tam upevnil. Sňatek byl umluven a Vladislav dal už zváti okolní knížata ku svatbě.

Na knížectví Barbory Hlohovské osoboval si však právo slezský kníže Jan Zahaňský, o jehož povaze divoké ještě vypravovati budeme. Králi Matiášovi bylo to vhod a ujal se Jana Zahaňského, neboť obával se, že by mu král Vladislav mohl býti v Slezsku nebezpečným, kdyby pojal *za manželku* kněžnu slezskou. Podporoval tedy

Jana Zahaňského proti nevěstě Vladislavově penězi i lidem vojenským, ačkoli měl dbáti příměří, na němž se byl s králem Vladislavem ve Vratislavi domluvil.

Král Vladislav dal se skutečně roku 1476 s mladou vdovičkou Barborou Hlohovskou zasnoubiti a sice nepřijel k zasnoubení osobně, nýbrž dal se zastupovati knížetem Jindřichem. Dne 8. února 1477 měla se teprv v Praze slaviti slavná svatba, ku které však nedošlo, neboť král Vladislav nevěstu svou zrádně opustil. Na kráse své mladá vdovička sotva utratila, ale na statcích pozemských. Divoký Jan Zahaňský dobyl její země a pustil se i s bratrem Barbory Hlohovské, markrabím braniborským do boje.

Vladislav potom už nejevil chuti, vzíti si zchudlou nevěstu, ba nechtěl jí ani přispěti pomocí proti Janu Zahaňskému, podporovanému králem Matiášem. Poněvadž však Vladislav nemohl oženiti se s jinou nevěstou bez papežské dispense, jsa zasnouben s Barborou Hlohovskou, zanevřel na oba rušitele míru a svatby, jak na Jana Zahaňského tak na krále Matiáše. A tak se stalo, že do Slezska na jaře r. 1477 vytáhly české voje.

Obyvatelstvo slezské nespokojeno s vládou Matiášovou přijalo Čechy přátelsky. Žoldnéři Matiášovi nedostávajíce žoldu, nechtěli proti Čechům bojovati, a tak nebylo nikoho, kdo by Čechům ve Slezsku nepřátelsky byl se postavil vstříc. Naopak stavové i města na Svídnicku vstupovali s Čechy ve smlouvu pokoje, neboť vojsko české nepáchalo tam násilí a neloupilo jako roty Matiášovy, nýbrž zvěstovalo, že přichází vyprostit zemi slezskou z rukou tyrana a spojiti Slezsko *opět s korunou* českou. Čechové pak vyplatili

uherské posádce žold, který jí Matiáš byl dlužen, a zbavili se tak nepřítele. Tehdy Čechové snadno mohli opanovati v Slezsku a na vždy odstraniti odtamtud Matiášovu vládu. Náhle však slabý král Vladislav odvolal vojsko české ze Slez do Rakous.

Konečně došlo k míru úplnému mezi králi Vladislavem a Matiášem r. 1479 v Olomouci. Na tomto sjezdu súčastnili se též knížata slezští. Mír olomoucký byl pro Čechy nad míru potupný. *Koruna česká roztržena.* Vladislavovi zůstalo pouze království české, *Matiášovi zůstala Morava, Slezsko, Horní a Dolní Lužice.* Ovšem vymínili si Čechové, aby po smrti krále Matiáše připadly jeho české země opět ku koruně české, ale Uhři nebyli povinni země tyto vydati, *až by jim vyplacena byla ohromná suma 400.000 dukátů.*

Slezští knížata a stavové podpisujíce smlouvu olomouckou, připojili: kdyby jednou český král Slezsko od koruny uherské vykoupil, že budou mu holdovati jen tehdy, bude-li to král křesťanský. Dále vymínili si tehdy knížata a stavové slezští, aby když nyní k Uhrám náležeti budou, stavové uherští nechovali se k nim jako páni, ale jako bratří a přátelé. Slezáci těmito dodatky ku smlouvě olomoucké chtěli zajisté stavům českým připomenouti, že poměr Slezska ku koruně české vyžadoval, aby Čechové byli pozvali svého času též Slezany k volbě Jiřího Poděbradského za krále českého.

Avšak co pomohly nyní výčitky! Stalo se. Koruna česká byla roztržena a Slezsko bylo zastaveno Uhrům smlouvou potupnou . . .

z knihovny měst. prům. muzea v Hradci Kr.

Boje o Velký Hlohov. Kníže Jan Zahaňský.

Častěji vzpomněli jsme již a vzpomeneme ještě Velkého Hlohova. Chceme se proto stručně zmíniti o osudech tohoto knížectví, které hlohovský kníže Jindřich I. zůstavil čtyřem svým synům r. 1312.

Král český Jan Lucemburský uznával velkou důležitost Velkého Hlohova. Ležel pevný hrad Velký Hlohov i s městem nad splavnou Odrou, která spojovala Slezsko s markou braniborskou a s mořem baltickým. Král Jan proto koupil od knížete Jana ze Stínavy jeho podíl na Velký Hlohov. Ostatní knížectví hlohovské zůstalo však v rukou rodiny knížat hlohovských. Král Václav IV. dal pak královský český podíl na Hlohově knížeti *Přemkovi Těšínskému* r. 1384 v léno a od této doby psali se knížata Těšínská též pány *Velkého Hlohova.*

Velký Hlohov měl tedy více pánů najednou: část Hlohovska náležela totiž knížatům Zahaňským, část knížatům Těšínským. A po všech těchto částech toužil král — Matiáš. Toužil stejnou měrou po všech knížectvích slezských, ale sobecké své záměry vychytralý král neodkrýval předčasně. Vyčkával jen doby příhodné a není pochyby, že by byl odstranil pozvolnu jednoho knížete slezského za druhým, kdyby byl mohl déle žíti. Potom nebylo by bývalo více knížat *slezských*, nýbrž jen velké sjednocené *Slezsko*, náležící však ku koruně uherské.

Ale Matiáš musil si počínati opatrně, aby knížátka předčasně proti sobě nepopudil. Popouzel jednoho knížete proti druhému a pomalu jim odnímal knížectví.

Vypravovali jsme již, že poslední kníže hlohovský Jindřich I. odkázal svůj podíl hlohovský své mladistvé manželce Barboře. Vypravovali jsme též, že s touto vdovičkou dal se zasnoubiti král český Vladislav, ale že ani jí nespatřiv, ač s ní byl oddán, nevěrně ji opustil. Zmocnil se kníže Jan Zahaňský jejích statků v dorozumění s králem Matiášem a král Vladislav nechtěl vzíti potom za manželku kněžnu bez knížectví.

Na Hlohově panovala však ještě jiná kněžna, a sice ovdovělá kněžna Markéta Těšínská, po kteréž připadnouti měl její podíl *Kazimíru*, knížeti těšínskému. Král Matiáš pak zavčas postaral se, aby se tak nestalo, nýbrž aby tento podíl kněžny Markéty připadl ihned jemu. Donutil knížete Kazimíra, aby odstoupil mu svá práva na Hlohov.

Jan Zahaňský dověděv se o tom, ihned větřil, kam král Matiáš čelí. Domyslil se, že Matiáš jakmile dostane se do polovičky těšínské na Hlohov, že zabere potom i polovičku zahaňskou. A proti králi mocnému byl by Jan Zahaňský sotva se udržel. Povaha knížete tohoto beztoho byla prudká a takž dlouho nerozmýšlel se, nýbrž z nenadání zaletěl s branným lidem svým do Hlohova, aby Markétě její polovici zabral sám. Takž Jan Zahaňský na svůj užitek křižoval zámysly a plány svého dosavadního příznivce Matiáše.

Měšťanstvo však věrně ujalo se své kněžny. Sneslo svůj majetek do zámku, na rychlo opravovalo pevnost zámeckou a chtělo tam kněžnu Markétu tak dlouho brániti, až by jí přišla ze Slezska pomoc proti násilnému Janovi Zahaňskému. Divoký Jan jal se obléhati hrad. Dal do něho stříleti a z přístrojů rozličných kal lidský stříkati. *Posádka na hradě* déle než pět týdnů vzdorovala.

zuřivému oblehateli, až když všecka naděje ji opustila, že by kněžně někdo pomocí proti násilníkovi přispěl, vzdala se konečně; vyžádala si však volný odchod, který jí byl povolen. Kníže Jan Zahaňský vtáhl pak vítězně do hradu a vychloubal se Hlohovským, čeho pro ně podnikl: dlouhá léta panovalo již na Velkém Hlohově více knížat. Tomu nyní konec učiněn. Město Hlohov bude míti konečně pána *jednoho*, totiž Jana Zahaňského.

Jediným tímto pánem na Hlohovsku chtěl však býti též král Matiáš. Chtěl usaditi tam svého levobočka Jana Korvina. Pro nemanželského tohoto syna svého, kterého splodil s měšťanskou dcerou z Vratislavi, král Matiáš hleděl nakoupiti ve Slezsku statků jak možná nejvíce. Proto na oko rozhněval se sice lstivý král na Jana Zahaňského pro násilnický jeho skutek, který spáchal na kněžně Markétě. Ale Matiáš věděl, že Jan Zahaňský nemá mužských potomků a proto chtěl prominouti milostivě divokému Zahaňskému jeho násilí, ale jen tehdy, kdyby Velký Hlohov holdoval již nyní králi Matiáši jako budoucímu svému pánu.

Lze si představiti, že divoký Jan Zahaňský vzteky hořel. Zmocnil se Hlohova násilím odejmuv jej kněžnám Barboře a Markétě. Vychloubal se již, že Velký Hlohov, druhdy na více dílů rozdělený, nyní bude spojen pod jediným knížetem. Nyní však tímto jediným knížetem měl býti královský levoboček Jan Korvin.

Spůsobem neznámým, ale zajisté nepočestným, král Matiáš již dříve a sice 12. května 1485 dostal se v držení knížectví *opavského*. Toto knížectví již v době Jiřího Poděbradského náleželo *Viktorinovi*, *synovi* Jiříkovu. Král Matiáš odňal

je Viktorinovi a odstoupil mu za to v Slavonii dva hrady Sokoluš a Medvěd a tři tvrze Rakovník, Ukovac i Bojatko. Také to jednání krále Matiáše vznítilo zášť v rodině knížat Minsterberských, synů to velikého Poděbrada, kteří zajisté nezapomněli, čím se byl Matiáš provinil proti jejich otci. Lze si tedy domysliti, že touženě čekali na příhodnou chvíli, aby se věrolomnému a lstivému Matiášovi mohli odsloužiti.

I jiná ještě knížata v Slezsku nenávistí hořela proti králi sobeckému, který v Slezsku hleděl jen nových a nových daní vydírati a statky knížat slezských se obohacovati. Po hraběti ze Zápolí ustanovil Matiáš za hejtmana pro Horní Slezsko Jana Bělíka z Kornic. Tento dal náhle knížata opolská, bratry Jana a Mikuláše Opolského jíti. Není známo, pro jakou příčinu hejtman Matiášův tak učinil. Staré prameny však tvrdí, že nepropustil je z vazby, dokud neupsali králi 30 tisíc dukátů.

Nespokojenost proti Matiášovi v Slezsku vždy více rostla. Chtěje oženiti slavně levobočka svého Jana Korvina, zasnoubil ho se sestrou vévody Milánského, Blankou Marií v Miláně. Matiáš tehdy netajil vévodovi milánskému úmyslu svého, že chce pro syna Jana Korvina nabyti celých Slez i zemí lužických, ba Matiáš chtěl odříci se též názvu krále českého, aby mohl názvem takovým ozdobiti svého syna Jana.

Knížata slezští poznali, jaké nebezpečí jim hrozí, a chtěli opříti se Matiášovi, aby zachránili své země. Též kníže Jindřich Minsterberský zakusil mnohé křivdy od Matiáše. Bratru pak jeho Viktorinu odňal, jak již víme, Matiáš svého času Opolsko, za které postoupil mu některé statky v *Slavonii*. Avšak i tyto slavonské statky mu

Matiáš později vzal. Jan Zahaňský vida, že počet nepřátel Matiášových již roste, v divoké své povaze nemohl již dočkati se výbuchu války. Aby knížata Minsterberská pevněji k sobě připoutal, provdal své tři dcery dne 6. ledna 1488 najednou třem synům knížete Jindřicha. Potom hleděl svým dcerám zajistiti knížectví hlohovské, které již měl Matiáš slíbeno, a kázal proto městu Hlohovu, aby mu holdovalo. Ale měšťané zdráhali se, odvolávajíce se na to, že již holdovati musili králi Matiášovi. Tu divoký Jan Zahaňský rozzuřil se a dal vrhnouti radní pány do věže.

Netrvalo dlouho a král Matiáš opověděl Janu Zahaňskému válku. Kníže Jindřich Minsterberský rychle najímal v Čechách lid branný, aby mohl pomocí přispěti Zahaňskému. Matiáš pak chtěje zkrotiti odbojná knížata, poslal do Slezska na 12.000 lidí branných a přední válečníky své: Jana Trnku, Viléma Tetaura, Hanuše Haugvice a jiné. Již v druhé polovici května 1488 rozložilo se vojsko královské táborem před Hlohovem. V brzku na to učinil Jan Zahaňský výpad z města a odňal královským dvě děla. Než zanedlouho byl královskými, když byli se vzpamatovali z prvního leknutí, donucen, ustoupiti nazpět do města. Očekával však brzký příchod lidu branného, který proň kníže Jindřich v Čechách byl najal.

Toto vojsko české, které spěchalo Janu Zahaňskému na pomoc, setkalo se s královskými v boji u *Thomaswalde*. Byla to bitva krvavá, ale nerozhodná. Na obou stranách bojovali Češi, neboť Matiášovo vojsko skládalo se taktéž z Čechů. Obě strany utrpěly velkých ztrát a Čechové, kteří přišli Janu Zahaňskému do Slezska pomáhat, měli tolik mrtvých, že pochovati je musili do tří *velkých šachet*, načež na druhý den odtáhli k Bo-

leslavi a odtud ku Šprotavě. Tím zpečetěn byl osud Jana Zahaňského, který marně pomoci v Hlohově očekával.

Královští sevřeli nyní těsněji Velký Hlohov, kde počala ovládati bázeň a v brzku dostavil se tam též nedostatek potravin. Měšťané v úzkostech svých již již chtěli se oblehatelům vzdáti, ale Janu Zahaňskému podařilo se, že v noci po Odře na 400 nových žoldákův do města se vkradlo. Tím ovšem získal proti nepřátelům nových žoldnéřův, ale též jedlíků, a potravin beztoho nazbyt neměl.

Vyprávěli jsme již, že Jan Zahaňský dal radní pány hlohovské vrhnouti do věže, že mu nechtěli holdovati. Bylo jich tam ve věži sedm. Když v městě obleženém nedostávalo se potravin, tu radní páni seděli v strašném žaláři svém o hladu, neboť o ně nikdo se nestaral. Úpěli ve věži od března a v září dne 19. napsal jeden z oněch nešťastníků tato slova, která Hlohovským jako památka zůstala. „Již 14 dní nedostali jsme ani pokrmu ani nápoje. Všemohoucí bože, odpusť jim.“ Ubožáci pozmírali tam hladem do jednoho, že nechtěli co den jinak přísahati.

Hrad hlohovský byl sice pevný, ale pomoc nepřicházela a potravin se nedostávalo. Nebylo možná královským odolati. Nevíme, jakým způsobem Jan Zahaňský dostal se z hradu ven, ale to je jisté, že kdyby byl býval v hradě, zajisté až do posledního dechu byl by vzdoroval oblehajícímu nepříteli. Posádka na hradě však vyjednávala s králem Matiášem, který slíbil jí volný odchod z hradu, a 18. listopadu vtáhli královští do Hlohova. Knížectví toto bylo pro Jana Zahaňského ztraceno. Bývalo kdysi na mnohé části

rozděleno. Nyní spojeno bylo pod jedním pánem — králem Matiášem.

Jan Zahaňský pokoušel se vzdorovati královským ještě ze svého města Kožichova. Vida však, že všecken odpor je marný, spálil toto své město a obrátil se k svým spojencům do Opolí, ku knížatům Janu a Mikuláši. Ale tito nechtěli s ním ničeho míti, neboť báli se hněvu a pomsty Matiášovy. Spěchal tedy ku knížeti Jindřichovi Minsterberskému na Kladsko a našel tam útulku přátelského.

Král Matiáš těžil s porážky Jana Zahaňského vydatně. Slíbil divokému Janovi milost, ale žádal od něho, aby mu všechny zámky, které ještě drží, vydal. Od Jindřicha Minsterberského pak Matiáš žádal, aby mu postoupil Frankenštein i Minsterberk se vším, co k tomu náleží. Jan Zahaňský zamítl takovou smlouvu naprosto. Chtěl raději všeho pozbýti než aby se Matiášovi podal. Meškal proto na Kladsku, čekaje lepších časů. Než velkého dožil se sklamání. Kníže Jindřich Minsterberský konečně domluvil se přece s králem Matiášem, pročež Jan Zahaňský rozhněval se velice. Nechtěl více žíti u nevěrného svého spojence v Kladsku, ale usídlil se ve Vratislavi.

Matiáš odpustil knížatům opolským, že spolčili se s Janem Zahaňským a Jindřichem Minsterberským. — Za tuto milost musili mu však knížata opolská odpustiti starý dluh na penězích a zaplatili mu dalších 15 tisíc zlatých uherských. Knížeti Kunratu Bílému Olešnickému pak Matiáš zabral jeho knížectví, ponechav mu jen malé město Ouraz.

Slezáci trpce zakusili nedlouhého panování uherského a zvláště Vratislavští potrestáni byli *důkladně za to*, že štvali kdysi u papeže proti

králi svému českému. Až do příchodu Matiáše do Slezska neplatívali Slezáci nikdy daní ani králům českým ani knížatům svým. Jen v mimořádných případech k. př. na výbavu královských neb knížecích nevěst vypisovány byly zemské berně. Když vypukla válka, každý kníže slezský vyzval šlechtice svého knížectví a města, aby postavili mu lidu vojenského tolik, jakž bylo zvykem a to byla daň.

Král Matiáš zavedl však daň novou, totiž berně na penězích, aby za ně najímáni mohli býti žoldnéři. Biskup, knížata i stavové nebyli zajisté mile překvapeni touto novotou. Zaplatili sice berně, ale dali si od Matiáše potvrditi, že k dani žádné povinni nejsou a že jen z dobré vůle mu berně skládají. Král potvrdil jim vše, čeho si přáli. Potvrdil jim i po páté a po šesté a po vícekráte, že z dobré vůle berně skládají a že povinni nejsou, ale dal vypisovati berně dále a dále, až staly se zvykem.

Matiášovo divoké vojsko bylo trestem pro zem slezskou. Nové berně, které vypisovati dával, byly Slezákům protivná novota. A k tomu hleděl si Matiáš v Slezsku nastřádati chytráckým i násilným spůsobem jmění a statků. To vše přispělo k tomu, že král Matiáš byl v Slezsku neoblíben, ba nenáviděn. Vždyť počet knížat slezských scvrkl se za Matiáše až na pět.

Král Matiáš vše to podnikal, aby levobočkovi svému Janu Korvinu zajistil skvělou budoucnost. Tohoto nemanželského svého syna učinil náměstkem svým v panování v Uhrách a mnozí páni uherští musili přísahati Matiáši, že po smrti jeho dají hlasy své mladému Korvinovi. Matiáš chtěl se z jara 1490 vypraviti se slavným průvodem do hlavního města slezského, do Vratislavi. Tam *u velkolepém sjezdu* velmožů ze všech zemí okol-

ních chtěl synu svému veřejně dáti titul krále českého a svěřiti mu vládu nad zeměmi koruny české, jež držel. Než jinak bylo mu souzeno.

Bylo 4. dubna 1490, když Matiáš před obědem požádal královnu o několik fíků. Fíky nebyly dosti čisté a chutné a Matiáš tak se rozhněval, že raněn byl mrtvicí. Svíraje se v nesmírných bolestech, řval prý jako lev, takže až do města bylo ho slyšeti. Skonal dne 6. dubna 1490.

Slezsko si oddechlo. Vratislavané nerozžali sice ohně radostné na výšinách, jako před dvacíti léty, když skonal slavný a mírný Jiřík Poděbradský, ale pocit msty ovládal nyní měšťáky. Matiášovi však pomstíti se nemohli za všechny ty útrapy, jež jim byl připravil. Msta jejich obrátila se proti jeho účastníkům.

Osobou vesměs v Slezsku nenáviděnou byl tehdy *Jiří ze Šteinu*, Matiášův miláček a plnomocník pro Slezsko. Matiáš za služby jeho daroval mu Stínavsko, neboť Jiří Štein vždy měl jen mysl obrácenou na prospěchy svého pána uherského. Kde se dalo pro krále co vytloucí, Jiří Štein už rychlé podával králi svému zprávy. Vyprávěli jsme již, jak svého času naříkali si Vratislavští u Šteina na černou rotu, že ve Vratislavi řádí hůře, než nejdivočejší nepřítel, a jak Štein hrdým měšťákům odpověděl, že jsou vlastně chlapi drzí. Toho mu Vratislavští nezapomněli. Jemu též připisovali nové daně, jež na ně Matiáš ukládal a na Šteina kladly všechny špatnosti, které se kdy ve světě přihodily. Vratislavští však Šteina neměli. Schladili si tedy žáhu na purkmistrovi města svého, *Dompnigovi*, který byl zároveň královským hejtmanem.

O Dompnigovi vyprávělo se ve Vratislavi, že *se Šteinem jest jedna* ruka, že z Vratislavi všechno

Šteinovi vynáší a že město zrazuje. Vratislavští jali tedy Dompniga a položili ho na skřipec. Přiznal se jim ke všemu, čeho si přáli, načež odsoudili ho k smrti. Dne 4. července 1490 byl před vratislavskou radnicí stat. Byl obětí panství Matiášova v Slezsku.

Levobočkovi Matiášovi Janu Korvinovi náleželo v Slezsku několik knížectví, ale všechno panství a bohatství jeho v Slezsku rozplynulo se po smrti otcově jako bublina. Co Matiáš chytrostí, lstí a násilím po mnohá léta pro syna byl vyzískal, pozvolnu rozebrali si zase dřívější vlastníci. Všichni, jimž odňaty byly bezprávně statky, ihned po smrti Matiášově o ně se hlásili, neboť jak Matiáš zavřel oči, nikdo více jeho rozkazů a vůle nedbal. Kníže Minsterberský ujal se vlády ve svých zemích, kníže Viktorin stal se opět pánem na Opavsku, kníže Kunrat Bílý zahnal Matiášovou čeládku ze svých zemí, i jiní ještě dostali nazpět co jim náleželo — jen *Jan Zahařský* marně toužil po svých statcích a jmenovitě po knížectví hlohovském. Nedosáhl jich více a dal se na dělání zlata. Zemřel r. 1504.

Velký Hlohov, na nějž měli knížata těšínští právo, nebyl ani jim vrácen, jak později uslyšíme.

Vladislav králem uherským. — Kníže Kazimír jako pán Těšínska a Opavska. — Poprava knížete Mikuláše Opolského.

Po smrti Matiášově pečováno v Čechách o to, aby země odtržené spojeny byly opět s královstvím českým. Proto král český Vladislav vyslal jak do Moravy tak do Slezska poslance svého,

napomínaje Moravany a Slezáky, aby ku koruně uherské již v žádné závazky nevcházely.

Lužičané ihned hlásili se ku koruně české a k poslušenství krále Vladislava. Slezané byli opatrnější. Nezapomněli, že jsou vlastně v uherské zástavě, a že král český dříve uherské koruně 400.000 dukátů vyplatiti musí. Ovšem přáli si brzkého opětného spojení s českou korunou, ale chtěli jen společně s Moravany jednati.

Stavové moravští i slezští sjeli se tedy do Šumberka na Moravě, aby uradili se, co by činiti bylo. Usnesli se dne 4. června 1490, že svorně státi budou pospolu a že jen společně krále přijmou. A kdokoli by za krále byl přijat, každý nový jejich panovník že musí především potvrditi jejich starodávná práva a svobody. Slezáci již dříve ve Vratislavi usnesli se na tom, že nový král musí jim slíbiti, že nebude od nich žádati žádných nespravedlivých berní, aniž že na jejich statky cizí vojenský lid posýlati bude. Usnesli se dále na tom, že kdyby Vladislav zaplatil uherské koruně oněch 400.000 dukátů, že musí slíbiti, že nikdy jich od koruny české neoddělí.

Český král Vladislav zvolen byl uherským králem v Budíně dne 11. července 1490. Slezáci i Moravané uznali ho za krále, čekali však s holdováním, až přijde do Slezska, aby konečně bylo rozhodnuto, kam Slezsko náleží, zdali ku koruně uherské či k české.

Vladislav musil však v Uhrách ještě všelijaké obtíže překonati. Jeho bratr Albrecht totiž hleděl též v Uhrách opanovati, pročež Vladislav v dobrotě se s ním domluvil a odstoupil mu slezská města *Hlohov* Velký, Kožichov, Šprotavu, Zelenou *Horu*, Svobodín, Otín a Hory, dále knížectví *opavské, krnovské*, Tozecké, Kozelské a t. d.

Na Těšínsku vládl toho času kníže **Kazimír** již od roku 1474. Bezpochyby vzal si příklad z osudu svého strýce Přemka a počínal si nad míru opatrně, aby nepřišel ku škodě. Za krále Matiáše byly mnohé nepokoje v Slezsku, dějiny však o knížeti Kazimírovi v pohnutých dobách mlčí. Vyhýbal se zajisté všemu, co by mu přinésti mohlo škodu. Máme sice od Kazimíra mnoho památek písemných, které však vztahují se skoro výlučně na *vnitřní* správu knížectví těšínského. Do veřejného života v Slezích Kazimír zasáhl teprv za krále Vladislava.

Kazimír zvolen byl na knížecím sněmě ve Vratislavi dne 11. listopadu 1490 za nejvyššího hejtmana zemského v Slezsku Horním a Dolním. Požívaje přízně královské, udržel se v úřadě tomto až do roku 1528 ovšem v několika přestávkách. Kazimír jest prvním zástupcem královým pro celé Slezsko z rodu domorodých knížat slezských.

Úřad nejvyššího zemského hejtmana byl tehdy nesnadný. Šlechta schudlá i zámožná málo dbala pokoje a pořádku, ale při každé příležitosti dávala se mezi sebou do boje, ba vedla proti sobě malé války. Schudlí šlechtici pak používali takových šarvátek slezských knížat a šlechticů a dávali se na loupež. Přepadali povozy kupců a klidná města, pročež docházely krále časté stížnosti, že nejvyšší úřad zemský málo pořádku dbá. Zvláště město Vratislav nebylo spokojeno s nejvyšším hejtmanem zemským Kazimírem. Stěžovalo si do něho, že o nic se nestará a že sedí tiše na Těšíně, 27 mil od hlavního města slezského. Roku 1515 došlo k tomu, že knížecí sněm konaný v Lehnici usnesl se na tom, odepříti Kazimírovi *jako nej*vyššímu hejtmanovi poslušenství,

dokud by se neusídlil ve Vratislavi. Tehdy král skutečně ustanovil jiného nejvyššího hejtmana a sice kníže Fridricha Lehnického, který prý po tomto úřadě již dávno byl toužil.

Kníže Kazimír byl zván na Těšínsku též Kaškem a získal si zásluh neocenitelných o rozmnožení půdy orné, o zlepšení hospodářství polního a o povznešení rybářství.

Když na jaře na vysokých horách roztaje se led, zuřivě řítí se dolů do údolí divoké potůčky, z nichž na Těšínsku berou zřídla svá řeky Ostravice, Olza a Visla. Dravým spěchem ženou se rozvodněné řeky dále k nížinám a zaplavují celé kraje, pustošíce pole a luka, trhajíce příbytky lidské a škody činíce nesmírné.

Každým pak rokem mění dravé tyto řeky svá řečiště. Bývá tedy vlastnictví pohraničních rolníků stálým vydáváno změnám, podle toho, kam řeka zamířila se svými dravými proudy. Jeť spád vody s hor k nížinám příliš rychlý. Od horstva Beskydů v Těšínsku na pět mil dlouhého a průměrně 666 metrů vysokého, obnáší spád k nížinám pouze 6 mil a v nížinách těchto (u Bohumína, Štruměně a Dědic) je výška průměrná nad hladinou mořskou 230 metrů.

Škody povodní bývají proto na Těšínsku značné, zvláště u Visly a Ostravice. Hůře ještě bývalo v dobách před knížetem Kazimírem. Má se tedy za to, že proto dával kníže Kazimír zakládati na Těšínsku mnoho rybníků, aby pracoval proti přívalům vod dravých. Mnohými pak rybníky získáváno hnojivo i půda úrodná pro role, na nichž voda dravá jen písčinu zůstavila. Možná však též, že kníže Kazimír zakládaje mnohé rybníky, chtěl povznésti pouze chov ryb, neboť rybářstvím bylo lze obyvatelstvu dáti nový pramen

živy. Jan z Pernšteina, mocný a bohatý pán oravský, odporoučel tehdy vřele rybaření a chlubil se, že rybářstvím vlastně zbohatl. Ostatně hdy lid zbožně a mnoho se postil a proto bývala spotřeba ryb v dobách oněch mnohem větší ž nyní.

Kníže Kazimír nedával jen na svých vlastních statcích zakládati rybníky, nýbrž měl k tomu ž šlechtu a lid poddaný, aby „sypal rybníky". tomu konci Kazimír daroval mnohým šlechticům, ěstům i jednotlivým svým poddaným luhy, bany, bahna, bory a podporoval všemožně každého, ož dal se na rybníkářství, o čemž můžeme poti jeden příklad.

Rolník Jakub Miška chtěl u Harburtovického orku založiti rybník, ale skočavská rada obecní proti tomu vzpírala. Kníže Kazimír vydal se m se soudci a prohlédnul si okolí, kde rolník bník založiti chtěl. Tázal se rolníka: „Čí jsou to lesy a duby zde?" — Odpověl rolník: „Mistivé kníže, Vaše jsú." — „I poněvadž jest naše, *p rybník svobodně* —" zněl výrok knížecí, kterým rátilo se značně řízení soudní.

U krále Vladislava byl kníže Kazimír u velké řízní, jak vidno z listiny z r. 1498. Udělil totiž azimírovi a jeho potomkům pohlaví jak mužského tak ženského až do kolena čtvrtého *právo sloupnosti dědičné* v knížectví těšínském. Kdyby rál neb nějaký kníže slezský pohnati chtěl před ud knížete těšínského, mohlo by se tak státi n v Slezsku a jen před soudem, v němž by zadali knížata. Dále nařídil toto: kdyby knížete šínského chtěl žalovati člověk sprostší, mohl ížete pohnati i před právo zemské, v němž zadali šlechtici knížectví těšínského.

Kazimíru a jeho potomkům udělil Vladislav

též *právo „dělati minci* v témž knížectví těšínském, však to opatřiti mají, aby ta mince přísadu dobrú a slušnú měla a s mincí jiných knížat slezských, kteří by na to takovéž milosti měli, se srovnávala“ . . .

Co týká se *ražení peněz*, měli ostatně dávno před tím knížata těšínští své vlastní mince. Kněžna Ofka prodala toto právo r. 1438 městu Těšínu, které z toho na zámek těšínský jakousi daň platilo. Za Kazimíra počali knížata opět sami raziti mince a zachovaly se po všech knížatech těšínských od Kazimíra počínaje mince stříbrné. Nachází se na nich těšínský orel, jméno a titul toho kterého knížete i cena peníze. Větší mince mají též hesla knížecí. Ku příkladu heslo kněžny Alžběty Lukrécie: Si Deus pro nobis, qui contra nos (Bůh-li s námi, kdo proti nám.) Peníze byly razeny ze stříbra, zlata a z mědi. Mincovna těšínská byla r. 1653 navždy uzavřena.

Kníže Kazimír byl pečliv o *blaho obce těšínské.* Dal pořádek masařům (řezníkům), jak mají se chovati při koupi dobytka a při prodeji masa. Též kožešníci a pláteníci dostali od něho pořádky a městskému fojtovi (rychtáři) přisoudil kníže z každého zažalovaného zlatého jeden groš. Kazimír zakázal prodej potravin před branami městskými a nařídil, aby potraviny prodávány byly v městech pouze na místech k tomu ustanovených. Z roku 1523 pochází též privilegium městské, že 24 obcí musí kupovati *pivo* z obce města Těšína.

Abychom uvedli příklad, jaké *ceny* měly pozemky a budovy v době Kazimírově, dokládáme: r. 1501 prodána zahrada u frydecké silnice za 2 zl., dům u radnice za 16 zl., dům na náměstí za 115 zl.

Kníže Kazimír stál sice u krále Vladislava

ve velké přízni, ale na *území* skoro nic mu nepřibylo. Knížectví *hlohovské*, na něž knížata těšínští měli nároky, bylo pro ně za krále Matiáše úplně ztraceno, neboť Kazimír, jak jsme již byli vyprávěli, musil podíl těšínský odstoupiti Matiášovi. Král Vladislav pak nevrátil Hlohov ani Janu Zahańskému, ani Kazimírovi, nýbrž zůstavil jej prozatím koruně.

Knížata těšínští pozbyli také práv na knížectví *osvětimské a zátorské*. Tato knížectví náležela k Slezsku a měla šlechtu, která vyznamenávala se stálými loupeživými vpády do Polska. Knížata osvětimští a zátorští byli málomocní, neměli síly, aby mohli účinně zakročiti proti loupeživým svým rytířům a zemanům a tento nepořádek vzali si králové polští za záminku, aby vmísili se do záležitostí pohraničných těchto slezských knížectví. Tak stalo se, že musil uznati kníže Václav Zátorský roku 1454 a později též Hanuš Osvětímský vrchní panství Polska nad svými knížectvími a netrvalo dlouho, a země jejich splynuly úplně s Polskem a ztraceny byly na vždy pro korunu českou. Vyprávěli jsme již, že král Jiří Poděbradský zaručil se polskému králi na sjezdu hlohovském, že nebude ho zkracovati pro knížectví osvětimské a zátorské.

Naproti tomu jinak rozšířeny statky knížat těšínských. Kníže Kazimír nabyl panství *Pštiny* (Pleß), kteréž prodal r. 1517 za 40 tisíc uherských zlatých Alexandrovi Thurzovi, bratru olomouckého biskupa Stanislava Thurzy. Za to odsloužil se biskup olomoucký Kazimíru Těšínskému, že dal mu na tři pokolení v léno biskupské panství *Místko na Moravě* i s obcemi k panství tomu náležejícími. (Sviadnov, Kunčice, Frýdlant a Hodanovice). Panství Místecké sousedí s knížectvím

těšínským a bylo tedy Kazimírovi vítaným rozšířením hranic jeho knížectví.

Kníže Kazimír, nejvyšší hejtman slezský, stal se též pánem Opavska. Událost tato jest zajímavá proto, že bylo mu *Opavsko* odevzdáno *jako příslušenství koruny uherské.* Král Vladislav jsa králem českým i uherským, podepsal totiž 6. ledna 1515 v Budíně listinu, že na přání velmožů uherských uděluje Kazimíru Těšínskému za jeho mnohé dobré služby hejtmanství knížectví opavského. Kníže Kazimír musil slíbiti za sebe, za svého syna Václava i za všechny potomky své, že zemi tuto držeti bude jako příslušenství koruny uherské. Musil též slíbiti, kdyby toho žádoucno bylo, že zemi tuto opět uherské koruně vrátí a nikdy jí uherské koruně neodcizí, nýbrž že vždy hleděti bude, aby při koruně uherské zůstala. Kdyby Kazimír zemřel, měl do měsíce jeho syn Václav uherského krále o Opavsko požádati a kdyby mu král uherský zemi tuto dáti chtěl, musil by Václav ony povinnosti, jež Kazimír slíbil, přísahou stvrditi. —

Opavsko, někdejší část Moravy, že prý je příslušenstvím koruny uherské! Ano tak ve své listině tvrdí Vladislav, který dávno před tím, než povolán byl na trůn království uherského, byl již králem *českým!*

Jak se mohlo státi, že Opavsko považováno za příslušnost koruny uherské? Odpověď je snadná. Král Vladislav byl slaboch a nemohl odříci nikomu, zač byl žádán. Přišli k němu šlechticové čeští a Vladislav byl Čechem. Přišli uherští velmožové a Vladislav byl Uhrem. Jen tak lze si vysvětliti, že mnohé listiny Vladislavovy zřejmě si odporují. Tak ku příkladu král Vladislav vydal v *Praze r. 1510* své známé privilegium, v kterém

zuje dávnou spojitost Moravy, Čech a Lužic s ko-
ou českou. Potvrdil též, že tyto země nelze
od sebe ani od koruny české odděliti a za-
l se, že žádné slezské knížectví koruně české
lcizí. Slíbil též, že přísně k tomu bude hle-
, aby nejvyšší hejtman zemský v Slezsku a zemští
anové v knížectvích svídnickém, javorském,
ovském a opavském *byli jen Čechové a že na*
a tato nesmějí býti dáváni cizinci jiných národů
jazyků. Avšak brzo na to poslal do Opavska
emského hejtmana Uhra Czobora, porušil tedy
privilegium sám! Čechové vyslali proto roku
1 poselství na královský dvůr do Budína a
lásili, že nelze, aby nad Opavskem vládl Uher.
rozili též, kdyby Opavsko nebylo vráceno
hám, že musili by mocí Opavsko zabrati.

Jiný ještě příklad slaboty Vladislavovy chceme
ti. Král Vladislav vydal r. 1511 17. února
Vratislavi stavům opavským majestát a po-
il jim, že nejsou povinni k věrnosti nikomu
mu než jemu, jeho synovi a budoucím králům
ým. Opavští stavové přísahali mu též věrnost
) králi českému. Vladislav tehdy právě meškal
Vratislavi, aby přijal holdování stavů slezských.
počalo se rokovati o tom, zdali Slezáci mají
lovati králi jako králi českému neb jako králi
rskému. Kníže Kazimír Těšínský, který tehdy
nejvyšším hejtmanem zemským, přemlouval
sté krále ve smyslu uherském, neboť byl se-
křen s uherským pánem Zápolským, který
ly u Vladislava požíval velkého vlivu. A Vla-
av rozhodl se, aby mu Slezáci holdovali jako
i uherskému! Ba Vladislav vyzval tehdy stavy
vské, aby mu přišli holdovat do Vratislavi,
)liv mu krátce před tím byli již holdovali,
m jako králi českému!

Král Vladislav vše schválil, cokoliv bylo mu předloženo. V Praze odpovídal prý na vše „dobře“, v Budíně pak, kde úřadováno bylo latinsky, říkal prý Vladislav „bene“.

Událost, o které nyní vypravovati budeme, nevrhá pěkné světlo ani na tehdejší knížata slezská ani na knížete Kazimíra Těšínského, který jako nejvyšší hejtman slezský jinak zachovati se měl. Slyšme, *jak kníže Mikuláš Opolský popraven byl.* —

Staré kroniky vypravují o knížeti Mikuláši Opolském, že byl srdce příliš ohnivého pro krásné pohlaví. Dopouštěl prý se hrozných násilí, aby ukojil své chtíče, a kletba mnohých svedených děvuch lpěla na něm. Mnohý pak manžel sklamaný neb o věrnou družku svou násilně oloupený přísahal pomstu vilnému knížeti.

V létě roku 1497 sjela se knížata slezská do Nisy na sněm. Přijel tam též kníže Mikuláš Opolský.

Knížete Kazimíra Těšínského, který byl tehdy nejvyšším hejtmanem slezským, Mikuláš nepovažoval za svého přítele a nedůvěřivě stopoval jeho kroky. I stalo se, že některým knížatům přinešena jsou psaní a kdosi tajně namluvil nedůvěřivému Mikuláši, že v listech těchto je rozkaz, aby byl jat. Mikuláš přemýšlel tedy, jak by ze sněmu unikl; tu náhle přistoupil k němu kníže Kazimír, nejvyšší hejtman slezský a zvolal: „Musí se to podati!“ Kazimír myslil totiž na jakousi při, kterou tehdy měli se šlechticem Polkou. Kníže Mikuláš však neporozuměv Kazimírovi, domníval se, že Kazimír ho vyzývá, aby se podal.

Chtěje zameziti, aby ho nejali, vytasil rychle *meč a poranil* prudce Kazimíra a hned na to *vrhl se na biskupa* Jana, poblíže sedícího, jemuž

též mečem ránu zasadil. Ostatní knížata vzpamatovavše se z překvapení, tasili meče proti Mikulášovi, který jako zběsilý vrhal se znova na Kazimíra, jejž by byl snad zavraždil, kdyby přítomní šlechtici nebyli Mikuláše odzbrojili.

Družina Mikulášova zděšeně přikvapila do síně sněmovní a násilně vyvlekla svého knížete ven, zaříkajíc ho, aby utekl se do chrámu svatého Jakuba a útulku hledal na stupních hlavního oltáře v této svatyni, kamž pronásledovatelé neodváží se.

V městě nastal poplach, neboť knížata i jich lid vzpamatovavše se z překvapení spěchali za Mikulášem. Lid v městě biskupském Nise, dověděv se, že kníže Mikuláš, jenž pro svou pověst beztoho byl nenáviděn, dovolil si útoku na život biskupa Jana, ozbrojil se a obléhal chrám, do něhož neodvážil se však vniknouti. Teprv když biskup povolil, aby kníže Mikuláš v chrámě byl jat, vypáčil lid vrata chrámová. Kníže Mikuláš prosil, aby ho šetřili, až král nad ním vyřkne ortel, a nabízel konečně též 100.000 zlatých tomu, kdo by ho osvobodil. Nicméně lid rozzuřený byl by nenáviděného knížete na stupních oltáře ubil, kdyby věrný Mikulášův zeman Jan Stoš nebyl pána svého vlastním tělem kryl, přičemž věrnost svou těžkou ranou odstonal.

Konečně lid zmocnil se osoby Mikulášovy, strhal s něho šaty a vlekl ho polonahého na radnici. Tam zasedla slezská knížata, aby přísný ortel vynesla nad druhem svým. Mikuláš vinil knížete Kazimíra, že chtěl ho svobody zbaviti a když kníže Jindřich z Minsterberka snažil se to rozčilenému Mikuláši vymluviti, odvětil mu Mikuláš: „I tys smrti zasloužil, neboť i Ty jsi svo-

body mne chtěl zbaviti. Vímť, že i Ty obdržel jsi listy."

Ačkoliv kníže Jindřich z Minsterberka ihned listy, které byl obdržel, Mikuláši ukázal, nebylo lze Mikuláše přesvědčiti, že nedůvěra jeho neodůvodněna. Proto tak knížata slezská zanevřela na Mikuláše, že ihned dali ho do věže bratrské vrhnouti, kdež nedali mu ani jísti ani píti, ba nepopřáli mu ani oděvu teplejšího, aby chráněn byl proti chladu nočnímu, až soucitný zeman Schellendorf daroval mu do žaláře kožich.

Na druhý den pak sešli se knížata a rozhodli, že dají knížete Mikuláše popraviti, poněvadž se přiznal, že učinil na knížete Kazimíra útok, aby ho zavraždil. A hned na to dali Mikuláše vyvésti, aby pronešen mu byl ortel smrti.

Kníže Mikuláš nerozuměl německy, nerozuměl tedy rozsudku ani důvodům, ač věděl, že propadl smrti, neboť přišel k němu kněz, aby ho vyzpovídal a aby ho připravil na smrť. Též mu dovolili, aby učinil poslední vůli. Jmění své odkázal svému bratru Janovi a vyžádal si, aby jeho mrtvola byla v Opolí pochována v knížecí hrobce, a aby u hrobu jeho voskové svíce na věčné časy plály a nikdy nevyhasly až do konce světa.

Když prohlášen mu byl německý rozsudek, zvolal: „Co to znamená? Či mohou tito lidé obecní knížete souditi?"

Nedali mu odpovědi a 50 zbrojnošů odvedlo ho na náměstí, kdež bylo rozprostřeno černého sukna asi 4 lokte. Mikuláš vida nyní, že neodvratně propadl smrti, zvolal: „Ó Niso, Niso! Či proto darovali tě předkové moji církvi, abys dnes o život mne oloupila?"

Poklekl a modlil se. Pak vstal a svlekl onen *kožich, jejž mu* byl Schellendorf do žaláře půjčil.

Kněz podal mu pohár, Mikuláš posledně posilnil se a opět klekl. Chlél si vlasy urovnati, aby katovi usnadnil práci, třesa se však před smrtí, nemohl tak učiniti. Kat vložil mu tedy na hlavu čapku a pod ní ukryl dlouhé vlasy knížete Mikuláše.

Kat tal a hlava odletěla od trupu. Knížete Mikuláše nebylo více . . .

Král Vladislav rozhorlil se sice velice na knížata slezská, že osmělili se bez jeho povolení člověka knížecího ze světa sprovoditi, ale brzo zas se udobřil a tak hněv jeho ani statému Mikuláši neprospěl ani Kazimíru neuškodil.

Kazimíra potvrdili též pozdější králové Ludvík a Ferdinand I. v úřadě jeho jako hejtmana zemského v Opavsku. Již chtěl se odstěhovati do Opavy a dáti tam převézti své těžké dělo z hradu těšínského, ale skonal náhle 13. prosince 1528.

Z doby Kazimíra pochází znak Těšínska: jednohlavný zlatý orel v modrém poli.

Kníže Václav.

(1545—1579).

Kníže Kazimír dokončiv roku 1528 život svůj, zůstavil po sobě jediného potomka, svého pětiletého vnuka *Václava*.

Václav dán byl již v útlém věku na královský dvůr do Prahy, aby vzdělal se tam, jak se na budoucího panovníka náleží. Po čas jeho nezletilosti spravovala knížectví těšínské jeho matka Anna Braniborská a Jan z Pernšteina. Když pak Anna Braniborská zemřela (1539), spravoval knížectví Těšínské sám „Jan z Pernšteina na Helfenšteině, mocný otcovský poručník osvíceného knížete

a pána Václava, knížete těšínského a Velkého Hlohova". Tak se totiž Jan z Pernšteina na Těšínsku podpisoval.

Pan z Pernšteina byl příliš zaměstnán rozsáhlými svými statky na Moravě a v Čechách a účastnil se též horlivě tehdejších bojů politických a náboženských. Pro správu knížectví Těšínského zbylo mu bezpochyby málo času. Tak stalo se, že šlechta na Těšínsku zbujněla, nevidouc pána nad sebou, který by ji krotil. Zvláště zámožnější šlechtici dovolovali si přechmatův všelikých a hleděli šířiti moc svou na na újmu moci knížecí.

Václav oženil se již v šestnáctiletém roce věku svého. Pojal za manželku Marii z Pernšteina, dceru svého poručníka, a žil s ní v šťastném manželství. Snad bude mnohého zajímat česká tato listina o věně této manželky knížecí. Listina zní: „Já Jan z Pernšteina a na Helfensteině, hejtman markrabství moravského po Marii dceři své mám dáti věna čili posahu pět tisíc kop grošů českých knížeti Václavu. Proti tomu odvěniti má kníže Václav dceři mé půltřinácta tisíce kop grošů českých." —

Kníže Václav dosáhnuv plnoletosti r. 1545, ujal se správy své země. Měl nyní napraviti, co za 17 let poručnické vlády bylo zanedbáno. Mladičký a nezkušený kníže měl postaviti se na odpor bujné šlechtě, přísně stíhati její přechmaty a krotiti její bezuzdnost.

Václav byl však nejen mladý a nezkušený, nýbrž též dobrák v pravém slova smyslu. A těchto jeho vlastností uměli šlechtici vykořistiti měrou tak hojnou, že v krátce mohlo se říci, že oni opanovali jeho.

Na hradě těšínském zavládl hlučný a nádherný *život*. Stav panský i rytířstvo sjíždělo se

tam četně, aby účastnilo se radovánek a hodů, jakéž se tam opětovaly. Rozhlásilo se, že nový kníže je velmi dobrotiv a že umí oceniti oddanost svých přátel. A Václav dobře odsloužil se za každou službičku. Pánům i rytířům odměňoval se za jich „dobré a věrné služby“ opětovnými dary, ač prostředky jeho na panujícího knížete byly nepatrné. Neměl sám nazbyt, ale rozdával, neboť v lesku a nádheře knížecí chtěl zářiti jako panovník „z Boží milosti“, tak jak po předcích se podpisoval.

Nebylo-li peněz, podepsal Václav dlužní list aneb prodal nějaký statek a hned zažehnány byly starosti pokladníka knížecího. Takovým způsobem kníže Václav pozbyl mnoho statků svých a nakupil mnohých dluhů. Svému bývalému poručníkovi a tchánovi Janovi z Pernštejna zastavil r. 1545 panství frýdecké za 12 tisíc uherských zlatých, a pojistil mu posloupnost na Těšínsko, kdyby kníže zemřel bezdětek. Michalovi Radockému daroval za věrné služby, které tento kněžně prokázal, zahradu v Mostách a sprostil ho všech dávek z darované zahrady. Andrýsovi Kacherlovi postoupil Lhotku za Perstec, Petrovi Čelovi z Čechovic daroval Bonkov u Struměně, Zikmundovi Varhaníkovi odměnil se domem v Těšíně, Jakubu Franckovi rybníkem u Struměně.

Daleko by nás vedlo, kdybychom zde všechny jeho dary uváděti chtěli. Jisto jest však, že těmito dary mnohými zmenšoval své statky, beztoho nevalné, zkracoval své příjmy a pro svůj nehospodářský život vždy hlouběji zapadal do dluhů.

Václav již v prvních letech svého panování byl dlužníkem pánů Kašpara Vlčka, Jana Sedlnického, Korvinského, Barského a jiných. Počet *zástavních listů*, z nichž čerpal své důchody,

menšil se rok od roku a pokladna knížecí bývala strašně prázdná, jak vidno z tohoto příkladu. Sluha knížecí, Jan Stehlík chtěl vydati se roku 1567 na cestu do Olomouce, aby navštívil tam svou nemocnou matku, a kníže Václav musil požádati městskou radu těšínskou, aby tomu jeho sluze těch dvanáct tolarů vyplatili, poněvadž na zámku peněz není. Stávalo se též, že Václav vypůjčoval si od své věrné obce těšínské nejen peníze, nýbrž i víno, ba dával se i na útraty obecní hostiti.

Přes všeliké nedostatky Václav měl v Grabině u Těšína zvěřinec. K lovům objednával si z Polska sokoly, z Anglicka a Ruska psy. Na zámku Těšínském choval nizozemské holuby a papoušky. Lékaře sice neměl, neboť sám léčil poddané své, ale nedůvěřoval-li svému umění, vypůjčil si lékaře od přítele svého Jiřího, knížete lehnického. Na dvoře knížecím hrávali hudebníci. Dovídáme se to z psaní, jež poslal do Lehnice knížeti Jiřímu a v kterém doporučuje mu „kumštovné“ muzikanty Mojžíše, Angela a Abrahama. Židovští tito hudebníci přišli z Polska a nemálo pobavili Václava a jeho dvůr.

Žádná korunovace českých, uherských neb polských králů nemohla skončiti se bez knížete Václava. I k svatebním hostinám Václav dojížděl a králům českým Ferdinandovi I., Maximiliánu II. a Rudolfu II. prokázal v Polsku mnohé služby diplomatické. Daleké cesty, které k tomu konci činiti musil s četným průvodem, vyžadovaly ovšem též velkých obětí. Václav neohlížel se však nikdy na to, jaké důchody má a jakých výloh může si dovoliti. Byl-li od pána svého, krále českého, někam pozván, již spěchal, aby vyhověl přání *královskému, kteréž* mu bylo rozkazem. Tak účastnil

se korunovace Maximiliána na krále českého v Praze r. 1562 a roku 1563 na krále uherského v Prešpurku. Do Prešpurku přijel tehdy se svým synem Bedřichem Kazimírem, který si od knížete Lehnického Jiřího II. z Břehu vypůjčil hnědouše s obrovským pacholkem. Václav dostavil se též na vyzvání krále Maxmiliána II. s četným komonstvem r. 1572 do Vídně, aby provázel královského syna Rudolfa do Prešpurka ke korunovaci na krále uherského. Zastupoval též r. 1577 krále při sňatku knížete Joachima Bedřicha z Břehu s kněžnou Anhaltskou, Annou Marií a byl u dvora tak oblíben, že mohl požádati choť císaře Maxmiliána, aby byla kmotrou při křtu jeho syna Adama Václava, který se mu narodil 12. prosince 1574.

Císařovna však kmotrovství přijmouti nechtěla, jak z tohoto českého listu vidno: „Takovou žádost Tvou věrně bychom vyplniti chtěli, ale rozumějíc tomu, že se u Tebe jinačejší spůsob při křtu nežli mezi námi, kteří římské víry katolické jsme, zachovává, v tom samém a v ničem jiném něco na rozmyslu máme.“ Dvůr těšínský držel se tehdy totiž učení Lutherova.

Kníže Václav nebyl dobrým hospodářem, ale velkou měl starost o to, aby aspoň poddaní jeho šetrně žili a „žádných vejstupků“ se nedopouštěli. Zachováno po něm mnoho listů, jež poslal obci těšínské a které obsahují dobré rady o mravech a vychování křesťanském. Václav ve své péči otcovské o blaho svých poddaných míchal se i do rodinného života svých měšťanů. Svědčí to zajisté o dobrém jeho srdci, že navštěvoval nemocné, poskytoval jim léků, sám je léčil, rány jim obvazoval a že s měšťanstvem žil důvěrně a přátelsky. *Za to* Těšíňané milovali ho jako otce a

kdykoliv žádal, aby mu peněz půjčili, neb za něho ručili, sháněli ochotně peníze pro knížete dobráka aneb podpisovali se na dlužné jeho listiny.

Jak přátelský poměr mezi knížetem a měšťanstvem panoval, uvidíme z těchto příkladů: Dne 23. února 1569 poslal Václav městské radě těšínské list z Pštiny. Požaloval si v něm, že mu dcerka onemocněla a prosil radu městskou, aby mu ihned některé léky na saních s nejlepším pacholkem odeslala do Bílska.

Že na útraty obecní dával se od obce hostiti, tomu nasvědčují účty obecní. Jeden takový účet zní: 9 kaprů 8 grošů, slanečky 12 grošů, 2 půlsudy piva 15 grošů, chléb 12 gr., koláče 12 gr., maso a ptáci 18 gr., víno 6 zl. 9 grošů.

O správnosti obecních účtů není pochyby, neboť je přehlížel kníže sám. Dávalť si všechny spisy o obecním hospodářství předkládati. Hlavně dbal toho, aby sirotci na svých statcích škody nebrali.

Poněvadž nářek byl tehdy obecný, že *potraviny* se stále draží, a že kupci jen o svůj užitek se starají, Václav sestavil komisi, která měla na prodávané potraviny dohlížeti a kdyby si někdo stěžoval, cenu ustanoviti. Komise sestávala z kancléře Václava Rudzkého z Rudz, hejtmana Václava Pelhřima, Andryse Kecherly a městské rady těšínské a měla též právo zboží drahé neb nezdravé zabrati a na zámek knížecí odvésti.

Též o to měl Václav péči, aby měšťanstvo poctivě a křesťansky žilo, a rozkázal r. 1573, že nemají býti v městě trpěni, kdož by pohoršení dávali aneb kdož by kacířství se oddávali. Rada městská nechť šest hodin denně zasedá, zlé lidi trestá, po pijácích zvláště ze stavu řemeslnického *pátrá a trestáním* jich stíhá, žebráky a zahálčivé

děti k práci přidržuje, běhouny zaháleče a noční křiklouny do sklípka pozavírá. Rada ukrývati musila dobře městskou pečeť, purkmistr pak opatroval peníze církevní. Pohřbívání v městě Václav zakázal a samovolné schůzky občanstva trpěti nechtěl. Městské brány na noc musily býti zavírány a když konaly se služby boží, nesměl nikdo ani piva ani vína šenkovati. Václav uděloval takovou radu svým měšťanům těšínským: „Měšťanům lépe by slušelo, aby své domy opravovali a cesty v dobrém pořádku udržovali, nikoliv aby což mají propíjeli.“ Pekařům a masařům doporučoval Václav, aby hleděli si získati spokojenost svých odběratelů a radě městské uložil, aby přidržovala ševce k větší pilnosti a láci.

Měšťanům přál Václav hojnou měrou. Zasednuv na prestol svých předků, potvrdil městu Těšínu dosavádní práva takto:

„My Václav z Boží Milosti, kníže v Slezích Těšínské a Velkého Hlohova oznamujeme tímto listem přede všemi, kdož jej uzří aneb čtouce slyšeti budou, že jsou před nás předstoupili: Moudří a opatrní purkmistr a rada a někteří měšťané od obce města našeho Těšína k nám vyslaní, poddaní naši věrní milí, přinesouce před nás, oznamujíce a ukazujíce nám: že mají listy své mnohé na pergamenech s pečetmi vysutými, celé a dokonalé, při tom některé jisté privilegie, svobody, naddání, potvrzení a výsady od předků našich knížat Těšínských, prosíce nás se vší pokorou: abychom jim i budoucím potomkům jejich nadepsaných privilegií, svobod, naddání, potvrzení, výsad a starodávných toho města zvyklostí z lásky a milosti naší knížecí, jakožto pán jejich dědičný, listem naším také potvrdili a toto obdarování učiniti ráčili. My pak kníže Václav, znamenajíc jejich slušnou a poníženou prosbu, i také pohlídajíc k tomu, že jsou se vždycky předkom našim slavných pamětí povolně zachovávali a nám taktéž toho v potřebách našich činiti nepřestávají, pro lepší utvrzení všech pořádků dobrých a užitečně obecného dobrého nadepsaného města našeho Těšína, k žádosti a k prosbě jejich jsouce nakloněni, dobrým *rozmyslem a raddú našich* věrných, mocí naší knížecí, purk-

mistru a radě i vší obci, nynějším i budoucím města našeho svrchupsaného Těšína a potomkom jejich i všem jiným, jenž v jejich právě městském sedí a k tomu příslušeti budou, všech jejich privilegií, svobod, výsad, naddání, obdarování a listy, buď knížetem Bolkem, knížetem Přemkem, Kazimírem, knížetem Václavem, pánem otcem naším milým, kněžnou Annou markrabinou Brandeburskou a kněžnou Těšínskou, paní mateří naší milou a jinými knížaty těšínskými, předky našimi, jich láskami aneb i také vysoce urozeným a mnohomocným pánem, pánem Janem z Pernšteina a na Helfenšteině, Jeho Milosti jakožto na onen čas mocným otcovským naším poručníkem, pánem otcem naším milým aneb námi jim daných a vysazených, nadto i práva jejich všecka a zřízení, kteréž ze starodávna při tom městě Těšíně byly a držány jsou i všelijaké starodávné dobré zvyklosti a zachování, potvrdili jsme a mocí listu tohoto potvrzujeme ve všech jejích zněních, zachováních, položeních, v artikulích, klausulích, v slovích, punktech, tak jakžby tuto v tomto listu slovo od slova vypsány, vyslovovány, jmenovány a položeny byly bez všeho umenšení. Chtíce k tomu konečně, aby ani toho s dědici a budúcími potomky svými a obyvatelmi našeho města Těšína v právě jejich přísedícím požívali a potomně požívati mohli tak a tím obyčejem, jako předkové jejích a to nyní na věčné časy bez naší, erbův a budoucích potomkův našich, knížat a pánův Těšínských, ouředníkův našich a jiných všech lidí všelijaké překážky. Kdež pro lepší toho vědomost a upevnění věcí všech nahoře psaných My nadepsané kníže Těšínské s naším jistým vědomím rozkázali jsme k tomuto listu pečeť naši knížecí přivěsiti a přitisknouti. Jenž dán a psán na zámku naším Těšíně v středu v den pamatování rozeslání sv. apoštolí. Léta Páně tisícího pětistého čtyřicátého pátého počítajíc. Při tom jsou urození vladyky věrní naši milí pan Erasm Rudzký z Rudz, maršálek knížectví našeho Těšínského, Václav Rudzký z Rudz, kancléř, kteréhož rukú tento list psán jest. Melchior Rusetzky etc. etc. Václav kníže Těšínské rukú svú vlastní.“ — —

Nejen tato listina, všechny skoro listiny od knížete Václava vydané, jsou české.

Dobrotu svou Václav osvědčoval poddaným zvláště v dobách neštěstí. Když ku příkladu 1. srpna 1552 lehl těšínský zámek a celé město *Těšín až na* část stříbrné ulice popelem, kníže

Václav udělil těšínským pohořelcům „svobodu a lhůtu od všech platů a povinností všelijakých do dvanácti let.“ Tehdy shořela též část nasbíraných daní i s listinami. Když pak z Vratislavi upomínali knížecí vládu těšínskou, aby dlužné berně odeslala, odpověděl Václav na upomínku tuto 28. června 1554 Fridrichovi Rederovi do Vratislavi českým listem: „Jakož o tom nepochybnou vědomost máte, že času minulého Pán Bůh skrze oheň na město náš Těšín škodu velkú dopustiti ráčil, z čehož jméno jeho svaté buď pochváleno. I pozůstalo něco berně při urozeným věrným našim milém Michalovi Radockým z Radoce, uředníku naším. Kterážto berně i s registry některými i jiné všecko, co jest měl, pohořelo, tak že sotva on a jiní s hrdly svými ušli. I poněvadž takové peníze zhořely, za to my Vás přátelsky žádáme, že dotčenému Radockému toho k žádné jeho škodě a neopatrnosti přičítati nebudete, než jemu to tak, jakž žádný proti vůli Boží býti nemůže, vážiti budete.“

Pivo těšínské bývalo široko daleko pověstno a měšťané těšínští tehdy mnoho si zakládali na své svobodě a výsadě staré. V městě Těšíně nesměl totiž nikdo jiný piva vařiti a šenkovati než měšťan těšínský, nikdo nesměl tam piva dovážeti, než mniši a osoby duchovní a tito jen co by pro sebe sami spotřebovali. Dvaačtyřicet obcí venkovských nesmělo odjinud než z Těšína pivo kupovati.

Toto právo bylo v časech tehdejších velice důležité, neboť z něho obec těžila hlavně své příjmy. Měšťané požívali tohoto práva již od knížete Bolka I. a všichni pozdější knížata vždy věrným Těšíňanům výsadu tuto znovu potvrzovali.

Pořádek, podle kterého měšťané pivo vařili,

nazývá se i v listinách německých „die poržadken". V pivováře městském podle pořádku střídali se vždy dva měšťané, aby se pro ně vařilo. Více piva však nesměli navařiti než 14 beček. Co nechtěli sami vypíti, prodali. Poněvadž pak páni měšťané svého dobrého „bílého" rádi si popřáli, ale prodati také chtěli, uvařili si proti pořádku někdy i více beček. Běda však tomu, na koho se „vyneslo", že takto „nepořádně" vařil. Páni sousedé rozhněvali se na něho nad míru a už na něho u městského práva nářek vedli. Poněvadž pak nepořádky při vaření často se opakovaly, kníže rozhorlil se na měšťany, že práva svého málo si váží a rozkázal 20. máje 1556 z Frýštátu městské radě těšínské, aby svolala celou a úplnou obec a list knížecí dala přečísti veřejně. V listě tomto vytýká Václav měšťanům, že jsou nevděčni takových milostivých obdarování, kteréž mají od knížat. Vždyť prý kdysi měšťané těšínští, *nehrajíce ani nezpívajíce* s velkou těžkostí a prací těch práv na vaření piva nabyli. Václav lituje, že „v obci těšínské mnohý by se našel, že by pro kvartu vína neb pro dvě nedbal, aby se obec s vším kořenem vzhůru obrátila, čehož bychom se do Vás nikoli nebyli nadáli." — K listu doložil kníže ještě, že ho zpráva došla, že měšťan jeden mluvil, že sobě vína nakoupí a že prý pravil: „uhlídám, kdo mi to zabrání?" Václav napomíná proto měšťany, že „jest na velkým času, aby oči otevřeli, aby Bycha nehonili," neboť by potom i on kníže do domův svých několik beček ztáhnouti a vyšenkovati mohl dáti!

Když v době reformační mnichové Těšín byli opustili, daroval kníže Václav (1546) „měšťanům *i vší obci města* Těšína pivovár u kláštera, který

prvé k tomuž klášteru mnichom náležel, i s tím místem.“ Aby pak *nová* část města za klášterem dominikánským mohla se rozšířiti, udělil kníže Václav zakladatelům nových domů na Novém Městě právo, aby mohli též pivo vařiti a prodávati. Proti tomu však povstalo v Těšíně jitření veliké a měšťané starého Těšína obtěžovali několikráte knížete dobráka svými nářky.

Kníže Václav odpověděl nespokojencům roku 1553 vlastnoručním listem, který se končí takto: „I byl by čas, abyste Nás v tom již nekormoutili.“

I proti šlechtě bránil kníže Václav starých práv městských co do vaření piva. Někteří šlechtici totiž nevšímali si toho, že poddané jim obce povinny jsou bráti pivo z města, nýbrž nastavěli si na vesnicích vlastních pivovarů a hospod. Takž Kašpar Borek vystavil si na Vendryné pivovar a odvolal se na to, že jeho statek byl mu postoupen se všemi knížecími právy. Kníže Václav společně s městskou obcí těšínskou pohnal Borka před právo zemské do Těšína, kteréž potom uznalo, aby Borek šetřil práva městského.

Pravili jsme již, že pivo těšínské bývalo dobré, a nedivme se tedy, že knížata vytýkávali radě městské, že na útraty obecní často a mnoho popíjí. Vždyť to byl výrobek domácí, na němž obzvláště počestní cechové si pochutnávali, ačkoliv jejich řády přísně zakazovaly *více píti než člověk snese.* Tyto řády obmezovaly ostatně svobodu osobní i při tanci. Tovaryši počestných cechů soukenického a tkalcovského mohli pouze s poctivými pannami tančiti; soukeníci mohli mimo to též zahráti si v karty, ale jen zadarmo a bez peněz.

Město Těšín mělo též právo prodávati víno. *Pod ratúzem* (pod radnicí) v tu stranu ku stříbrné

ulici nalézal se sklípek, v němž se víno prodávalo a kníže Václav dal městu nařízení, jak se má zachovati při koupi a prodeji vína.

Již tehdy jevila *kořalka* své zkázonosné účinky. R. 1573 zakázal Václav přísně prodej kořalky a dovolil, aby jen v lékárně mohla prodávána býti jako lék.

Ačkoliv kníže Václav byl dobrák, uměl přísně hroziti. Roku 1566 dne 16. července kázal totiž městské radě těšínské, aby odvedla daň a pohrozil jí při tom ztrátou hrdla.

Do opravdy to zajisté nemyslel. Byl dobrý skrz naskrz. Uděloval šlechticům i městům dary, ale ujímal se též i jiných svých poddaných, jak vidno z tohoto příkladu: kníže Václav dal panství frýdecké i místecké do zástavy svému bývalému poručníku Janovi z Pernšteina. Zaplatil sice později Janu Pernšteinovi dluh, ale nemaje peněz, dal panství frýdecké i s Místkem poznovu v zástavu Jiřímu Čelovi z Čechovic za 11 tisíc zlatých. A nový věřitel tento způsobil Václavovi velikých klopot.

Václav totiž udělil jakémusi zemanovi Tatíkovi z Jankovic „za dobré služby“ právo, aby mu poddaní dědiny moravské Sviadnov konali robotu povinnou jako knížeti těšínskému. Když pak Václav panu Čelovi z Čechovic panství frýdecko-místecké v zástavu dal, poddaní sedláci nechtěli panu Čelovi robotiti, nýbrž zemanu Tatíkovi, pročež je pan Čelo dal pozavírati.

Takové jednání pana Čela z Čechovic podráždilo knížete Václava nemálo, neboť on sám vyzval sedláky sviadnovské, aby nerobotili nikomu jinému než Tatíkovi. Byli tedy trestáni za to, *že více vážili* si rozkazu knížecího než p. Čela.

z Čechovic. Kníže Václav psal panu Čelovi, že sedláci povinni jsou robotiti Tatíkovi, a upomínal pana Čela na to, že mu to již svého času řekl, když mu do zástavy dával Sviadnov. Pan Čelo však tehdy buď přeslech, aneb úmyslně držel se jen toho, co bylo psáno a stál na tom, aby sedláci robotili jemu.

Ještě toho roku (1554) Poláci vtrhli do Slezska a sahali na majetek pohraničných Slezákův, ba vraždili též a plenili. Byli to poddaní pana Žybřidovského z Lipníka za Bialou a kníže Václav vypravil proti nim svého věrného Tatíka z Jankovic s četnou družinou. Tatík padl v boji proti Polákům a Václavovi nastala povinnost nyní ještě větší, aby ujal se dědiců Tatíkových proti panu Čelovi. Žaloval svému králi Ferdinandovi I. na vpád polský a doložil: „Ale jsem té úplné naděje k Vaší Král. Milosti, že mne i služebníky a poddané v tom milostivě litovati a to k slušné nápravě při králi polském Jeho Milosti přivésti ráčíte: tak aby takoví lehkomyslní lidé od vpádu a mordu dostatečným trestáním a nápravu pro upokojení na budoucí časy odvedeni bejti mohli.“ Co týká se pak poddaných ve Sviadnově, pohnal kníže Václav pana Čela před soud vratislavského biskupa jako nejvyššího hejtmana slezského, jehož výroku Čelo se byl podrobil, a žaloval též na něho u zemského hejtmana moravského, neboť dědina Sviadnov náležela k Místku a tedy na Moravu.

Se svými žalobami kníže Václav však nepořídil. Dne 18. září 1554 sešel se v Nise soud, při němž Václav dal se zastupovati svým synem Fridrichem Kazimírem, Janem Vlčkem z Dobrozemic a Hulčína, Kašparem Bludovským a Kašparem Rudzkým z Rudz. Biskup vratislavský *vyslyšel obě strany*, ale odročil soud a vyzval kní-

žete Václava, aby hleděl se s panem Čelou v dobrotě vyrovnati.

Tu zaříkal Václav svého nejdražšího přítele knížete moudrého a rozvážného Jiřího II. z Lehnice a Břehu, aby mu dal nějakou radu dobrou, jak by pomohl Sviadnovským, kteří ve vězení seděli. S podobnou prosbou obrátil se též na knížete Hanuše z Minsterberka potomka slavného Jiřího Poděbrada.

Snad mu přátelé neposkytli rady žádané, neboť Václav psal 10. října 1554 panu Čelovi a žádal ho, aby Sviadnovské z vězení propustil, „neboť nějaké svědomí (svědectví) potřebujeme od těch lidí Sviadnovských, kteréž ve vězení máte.“ Pan Čelo snad tušil, že kníže Václav nepotřebuje Sviadnovských na svědectví, ale že jim jen chce z vězení na svobodu pomoci a nevyhověl jeho žádosti.

Náhle však pomohl šlechtic Burian Barský knížeti z rozpaků: vyplatil Čelovi za Václava dlužných 11 tisíc zlatých a dal si postoupiti zástavu na Frýdek a Místek. Kníže Václav tak se z toho zaradoval, že ihned odepsal Barskému, přijímaje ho za věřitele místo nepříjemného Čela: „. . . a tím jisti buďte, že bychom tomu velmi rádi, aby se to spíše mezi námi vykonalo: abychom sebe blíže byli.“

Změna vyznání náboženského. — Zboření kláštera v Orlové. — Syn Václavův kníže Fridrich Kazimír.

Z městské knihy těšínské dovídáme se, že některé cechy v Těšíně r. 1513 měly své kalichy ku přijímání. Z toho lze souditi, že i na Těšínsku *bylo učení Husovo* rozšířeno.

„Mocný otcovský poručník knížete Václava, pan Jan z Pernšteina“ náležel ku straně podobojí a za jeho poručnické vlády na Těšínsku bezpochyby počet přívrženců učení Husova ještě vzrostl. Husité na Těšínsku přistoupili později k *učení Lutherovu*, a když kníže Václav, který vychován byl katolicky, ujal se vlády nad svou zemí, měli již Lutheráné převahu v městech. V městě Těšíně ku příkladu nebylo již mnichů, neboť lid protestantský násilně byl vyhnal dominikány i bosáky, ještě než kníže Václav zasedl na prestol svých předků.

„Černým mnichům“, totiž dominikánům náležel nynější farní chrám těšínský; v něm byla za knížete Václava zavedena bohoslužba podle učení Lutherova. Proti františkánům pak dopustila se luza v Těšíně křiklavého násilí. Jejich klášter stával na místě staré střelnice a když za několik desítiletí dominikáné do svého kláštera nazpět uvedeni byli, žalovali ve spise do Vídně zaslaném na násilí, které kdysi františkánům luza učinila, takto: „Patres františkánův vyhnali, konvent neb klášter jejich do gruntu zkazili a ex ruinis to jest z těch rozbořených kamení a cihel šibenici těšínskú vystavili. Na ratúze namalovati jsou dali vlka, jak v habitu františkánském husám kázání činí a husy k němu přicházející za hrdla lapá. Obraz sv. Františka u noh krucifixu postavený z ručnic prostříleli, něco také blátem pokáleli a depurtinovali.“

V Orlové u Fryštátu stával *klášter benediktinský*, který taktéž za knížete Václava násilně zbořen byl. Zůstal tam jen kostelíček, o jehož vzniku vypravuje se tato pověst: Kníže slezský Mečislav, *který* panoval od roku 1164 až do 1221, *bavil se jednou lovem* zvěře v hustých lesích. Na

místě, kde nyní katolický kostelík orlovský stojí, uzřeli prý najednou lovci velkého orla, který seděl na stromě a v zobáku hostii držel. Tento neobyčejný úkaz poděsil prý všechny lovce i kněžnu velice a kněžna následkem uleknutí porodila předčasně blíže onoho stromu syna, pozdějšího to knížete Kazimíra. Na památku této události dal tam kníže Mečislav vystavěti kostelík, a poblíže kostela vznikla osada, která nazvána po onom orlu Orlová.

Kníže těšínský Vladislav II., syn to narozeného v Orlové knížete Kazimíra chtěje uctíti místo, kde se jeho otec narodil, dal u orlovského kostelíčka klášter pro benediktiny vystavěti a osvobodil každého svého poddaného, který by z dobrého úmyslu do Orlové přišel, na 30 dní od roboty, neboť kostelík orlovský slul zázračným. Za knížete Václava propadl však klášter v Orlové žalostnému osudu.

Opatové Orlovští bývali totiž voleni z kláštérníků Týněckých (v Polsku) a potvrzoval je biskup Vratislavský. Roku 1560 stal se opatem klášterník Jan Burčinský, který v kázání tepal spůsobem nešetrným jednání knížete Václava proti církvi katolické.

Kníže Václav chtěl potrestati protivného mu opata, který do Těšínska přišel z cizí země, a který osmělil se proti němu z kazatelny lid pobuřovati. Proto Václav rozhodl se, že cizokrajného opata ve své zemi trpěti nebude, a kázal, aby se vystěhoval z knížectví. Opat opustil klášter a též mniši byli později (1561) z kláštera vypuzeni.

Ačkoliv přesně to zjištěno není, že ohavným *spůsobem byli* vyhnáni, podáváme o násilném vy-

puzení mnichů z Orlové toto svědectví zemského hejtmana barona Sobka z roku 1697.

Knížecí maršálek Lesel zavítal do kláštera s několika sudy tokajského vína a popíjel s kláštérníky statečně, až je opil, aby je z kláštera mohl vykliditi. Klášterník Jakub utekl se tehdy na věž kostelní, kdež byl však zastřelen orlovským poddaným Gluskem, který na něho z blízkého hostince do věže střelil. Ostatní benediktini prchali k Polské Ostravě. Na místě pak, kde nyní kaple Hrobky se nalezá, přepadl je selský lid a povraždil dva mnichy. Ostatní utekli se do Týnéckého kláštera v Polsku.

Statky klášterní zabral pak kníže Václav a připojil je k fryštáckému zboží, jež daroval svému synu knížeti Fridrichu Kazimírovi. Tehdy náležely ostatně ku klášteru již jen statky: Orlová, Lazy, Poruba, Polská Lutyně, Rychvald a část Dětmarovic. Klášter byl zbořen a z jeho staviva vybudován byl (po roce 1571) zámek a evangelický kostel v Rychvaldě.

Opat týnécký obrátil se ihned po vypuzení mnichů z Orlové s žalobou k polskému králi Zikmundu Augustovi, který hleděl napřed v dobrotě knížete Václava pohnouti, aby statky orlovské klášterníkům vrátil. Kníže Václav však nedal se obměkčiti. Ba když sám císař ho vyzval, aby statky klášterníkům vydal, Václav odpověděl asi takto: „Král Zikmund August není králem mého knížectví a opatu týnéckému vrátím statky, až mně dokáže, že jemu Polákovi přísluší právo, aby mohl *do Slezska* posýlati opaty.“

Jak mohl kníže tak dobrý jako Václav způsobem tak násilným počínati si proti mnichům?

Pravili jsme již, že opat orlovský ostře kázal *proti Václavovi* v kostele, vzbudil tedy proti sobě

hněv knížecí. Václav sám pak již dříve přestoupil k učení Lutherovu a v tehdejším věku panovníci domnívali se, že mají právo, žádati, aby jejich poddaní náboženské své vyznání zařídili podle vůle panské. O dluzích Václavových jsme již vyprávěli. Víme též, že Václav podlehal vlivu svých šlechticův, kteří zajisté Václava proti mnichům popuzovali, aby mohl Václav nabýti statků klášterních.

Všechny tyto okolnosti bezpochyby společně spůsobily, že mniši z Orlové byli vyhnáni.

V kostele orlovském zavedena bohoslužba evangelická a statků klášterních užíval syn Václavův, který nazýval se *Fridrich Kazimír* a sídlel na Fryštátě.

Choť Václavova, Marie z Pernšteina zemřela roku 1566, zůstavivši Václavovi jediného potomka, který měl zasednouti jednou na knížecí stolec těšínský. Byl to Fridrich Kazimír, který otci spůsobil mnoho žalu a zármutku svým bohopustým životem.

Václav dal ho vychovati pečlivě. Odevzdal ho 14letého vratislavskému biskupu Baltazarovi r. 1554 a miloval jediného svého dědice tak velice, že již r. 1560 přijal ho na Těšínsku za spoluvládce, ač Fridrichu Kazimíru bylo teprv dvacet let. Však brzo objevila se mezi synem a otcem nedorozumění všeliká a syn odebral se do Břehu ku svému ujci knížeti Jiřímu II. Lehnickému. Žaloval tam bezpochyby na otce, že nehospodářsky vládne, načež kníže Jiří II., který vynikal moudrostí a učeností, vyslal své učené rady do Těšína, aby slovy výmluvnými hleděli Václava k rozumu přivésti, totiž aby dluhy nedělal a synových rad více dbal. Kníže Václav nevyslechnul však ani učené rádce Jiřího Lehnického, nýbrž poslal

k nim svého kancléře Kašpara Ruckého a ten pánům Němcům z Lehnice českým jazykem vykládal, jak znamenitý, moudrý a opatrný je jeho pan kníže Václav a jak dobrotivého má kníže Fridrich Kazimír otce.

Poslové Lehničtí tedy u Václava v Těšíně nepořídili a Fridrich Kazimír setrval v Břehu u svého ujce. Když však brzo na to Jiří Lehnický opět vypravil na Těšín poselství, Václav dal se obměkčiti a vyhověl přáním svého syna. Postoupil mu panství fryštácké a slíbil mu i frýdecké, načež samostatný kníže Fridrich Kazimír vypůjčil si ihned od svého ujce 2000 zlatých, které slíbil mu zaplatiti do velkonoc. Míjela ovšem později léta a kníže Jiří Lehnický místo půjčených peněz dostával jen omluvné listy.

Fridrich Kazimír pojal za ženu Kateřinu, dceru po knížeti Fridrichu Lehnickém, jejíž poručníkem byl Jiří Lehnický. Svatební veselí bylo prý velkolepé a sám král Maximilián oslavil je svou přítomností, neboť učinil tehdy cestu do Vratislavi. Král sám počal řadu tanců s knížecí nevěstou. Tehdy sjel se do Lehnice na svatební hody výkvět šlechty z celého Slezska na 2000 koních.

Zajímavé jsou některé dopisy, které zasýlal potom Fridrich Kazimír z Fryštátu do Břehu Jiřímu Lehnickému. Z jednoho listu jeho souditi lze, že kazatelů nebyl tehdy velký přebytek. Za kazatele evangelického na faru orlovskou, odkudž benediktini vypuzeni byli, povolal Fridrich Kazimír jakéhosi Abrahama Zelinského, který neuměl ani latinsky ani dobře česky. Fridrich Kazimír píše tedy Jiřímu Lehnickému, že se sice Abraham Zelinský na úřad kazatelský nehodí, ale *poněvadž* otec Zelinského byl mnohá léta

v Bičíně kazatelem, tedy by prý mohl mladého Zelinského březský superintendent vysvětiti na kněze, jen kdyby *jakž takž* mladý kandidát v české řeči odpovídati uměl.

Jiří Lehnický chtěl zavítati r. 1568 do Těšína, ale odložil cestu pro mor, který tehdy na Těšínsku vypukl. Fridrich Kazimír domlouvá mu, aby jen přijel a cestu neodkládal, neboť je prý na Těšínsku bohudík všude a vždycky zdravý vzduch.

Na Těšínsku není a nebývalo o pstruhy nouze. Jiří Lehnický chtěl pstruhy též v řekách svého knížectví chovati a požádal tedy Fridricha Kazimíra, aby mu poslal násadu. Fryštácký pán odpovídá Jiřímu, že mu sice tři kopy pstruhů pošle, ale ihned ho upozorňuje, že pstruh není jako jiná ryba, neboť v cizí vodě nepotrvá.

Fridrich Kazimír hospodařil na Fryštátě ještě hůře než otec Václav na Těšíně. Za krátký čas svého panování prostopášným životem nakupil dluhů, že velký byl shon věřitelů po jeho smrti.

Jeda na královský dvůr r. 1571 do Prahy, Fridrich Kazimír zemřel v Přelouči a pochován byl v hrobce Pernšteinské v Pardubicích. Věřitelů bylo mnoho a na jich naléhání vyslal král do Fryštátu komisi, sestávající z pánů Hynka z Vrbna, Hanuše z Oppersdorfu, Matiáše z Lohova a Baltazara ze Svídnice. Komise sešla se na Fryštátě dne 21. října 1571 a zjistila, že Fridrich Kazimír zůstavil ohromný dluh na své poměry: 244.000 tolarů. V tento obnos komise nevpočítala ani dlužné úroky. Kněžny těšínské přinášely věna pouze deset tisíc zlatých, Fridrich Kazimír obdržel se svou chotí Kateřinou také jen deset tisíc *zlatých. Z tohoto* poměru vidno, jak nepřimě-

řenč ku svým příjmům Fridrich Kazimír prodlužil své statky.

Nezbylo tedy nic jiného, než všechny statky Fridrichovy prodati. Kníže Václav s těšínskými pány i rytíři, jakož i český král dal k tomu svolení. Ze statků, jež ku klášteru orlovskému náležely, koupil Cigán ze Slupska Orlovou a Lázy, Kašpar Vlček Porubu a Doubravu, Bernhart Barský Rychvald. Polská Lutyně a část Dětmarovic připadla r. 1573 pánu z Vrbna, Frýdek zakoupen Jiřím z Lohova. Tak na vždy odcizena velká část území těšínského statkům koruny české.

Dnes *frýdecké* panství náleží ovšem opět komoře těšínské, avšak nikoliv k lénu koruny české. Kdežto statky těšínské dosud jsou lénem českým, frýdecké panství jen nahodile spravováno jest z Těšína. Roku 1797 byl totiž Frýdek prodán tehdejším držitelem Janem hrabětem Pražmou knížeti sasko-těšínskému Albrechtovi a jeho choti Marii Kristině, dceři to císařovny Marie Terezie do jejich *vlastnictví*.

Než vratme se ještě k orlovskému kostelu. V době protireformační a sice r. 1631 navrátila jej císařská komise opět katolíkům. Statky, které kdysi náležely ku klášteru orlovskému, nacházely se již v držení cizím, neboť prodávány byly se statky Fridricha Kazimíra, aby mohly zaplaceny býti dluhy tohoto knížete. Klášter tedy již nebyl znovu zbudován. Benediktini z Týnce spravovali až do roku 1739 orlovský farní úřad. Od tohoto roku přešla správa fary orlovské opatství benediktinskému v Broumově v Čechách.

Zákonník knížete Václava. — Moc jazyka českého. — Smrť Václava.

Šlechta z celého knížectví ráda bavila se v Těšíně, aby byla poblíže knížete a získala jeho přízně. Zvláště v době knížete Václava hleděli zámožnější šlechtici nakoupiti si domů v městě. Nechtěli se však podrobovati dávkám městským, pročež pozdější kníže Bedřich Vilém zapověděl r. 1629 prodávati domy měšťanské šlechticům.

Nejčilejší život rozvinul se v Těšíně, když sjela se tam šlechta k zemskému právu. Bývalo to dvakrát do roka a sice v pondělí před hodem seslání Ducha Svatého a v pondělí před svatou Kateřinou. V první den zavítali stavové všichni, to pod pokutou pěti hřiven do Těšína, aby oslavili přítomností svou zahájení práva zemského. Kníže pak „jak od starodávna bylo", hostil soudce jednou za den na zámku.

Slavnostné zahájen *soud*. Za stolem na nejvyšším místě posadila se Jeho Milost Knížecí aneb jestliže tu nebýti ráčila, pan maršálek zemský „držel" místo knížecí. Vedle tohoto místa knížecího po levé ruce za stolem usadil se kanclíř zemský a stav rytířský; po pravé ruce stav panský. A jak právo zasedlo, stáli při dveřích čtyři Valaši hajduci a dva holomci ozbrojení „až do vzdání soudu", nikam neodcházejíce.

Půhony potom přeslyšány a souzeny, tak jakž v registře zapsáno bylo, nikoho nepřestupujíc ani nepomíjejíc. Druhý den pak rozjela se většina pánu a rytířů, neboť nálezy činiti (rozsuzovati) mohli páni soudci, bylo-li jich devět, vyjímaje knížete, maršálka a kanclíře.

Před soudem netrpěno žádných slov hanli-

vých, dûtklivých, zuřivých, křiklavých neb nerozvážných a kdo křiku zastaviti nechtěl, „toho páni soudci podle provinění velikosti a uznání“ ratházem trestali. V radnici byl totiž sklípek, z něhož takový křiklavý člověk vyjíti nesměl, až ho propustili.

Soudci poslouchali všecky pře, co se mluvilo neb četlo, se vší pilností. Netrpěno toho, aby mezi sebou rozmlouvali, šeptali, neb dokonce — spali.

Ku právu zemskému bylo lze pohnati i samého knížete. Vidno to z tohoto prohlášení: „Pokudžby se kterému z pánů neb rytířstva od nás neb budoucích erbův a potomkův našich nějaké ukrácení býti zdálo, ten každý bude moci nás i erby budoucí, potomky naše ku právu zemskému popohnati a my slibujem k tomu právu státi a právu býti, nálezy trpěti . . .“

Stavové skládali knížeti svému *hold* pouze rukou dáním, bez přísahy a nebyli povinni nikde jinde holdovati než na zámku Těšíně.

Kdož ze šlechty *v dobách války* nechtěl dobrovolně přes hranice vojensky táhnouti, neztratil poctivosti, neboť žádný šlechtic nebyl povinen přes hranice táhnouti.

Daně platiti knížeti nebyli šlechtici povinni. Aspoň prohlásil kníže Václav toto: . . . poddaní naši nebyli povinni od starodávna předkům našim i nám berní dávati, avšak že těchto časů na žádost a pilnou potřebu naši nám berni nejednu svolili, protož jim, co jsou pro nás učinili z dobré své vůle, nemá k žádné újmě a škodě býti starobylým svobodám a zvyklostem jejich.

Kníže Václav dal sestaviti v jeden celek právo, jak dosud podle obyčeje u soudu bylo v užívání. *Zákoník tento byl* dokončen r. 1573, tedy šest

let před smrtí Václava a neobsahoval žádných novot. Stavové zdráhali se však psaný tento zákonník přijati, tvrdíce, že v něm všelicos proti zvykům a obyčejům dosavadním. Václav svolal své stavy do Těšína, aby je naklonil osobně k smíru. Avšak nepřišli. Odřekli se radovánek a hodů, jakéž jim na dvoře knížecím kynuly, a odhodlali se snášeti nepřízeň knížecí, jen aby ubránili svoje práva stará.

Zákonník tento přijali stavové až po smrti Václavově a byl dlouho v platnosti. Vyšel tiskem v Olomouci r. 1592 a sice jazykem českým pod názvem „Práva a zřízení knížectví Těšínského". V praesidialní kanceláři krajského soudu těšínského chová se úřadní opis tohoto zákonníka s potvrzením císařovny Marie Terezie a vlastnoručním jejím podpisem.

Podáme některé vyňatky z tohoto zákona. Jsouť výrazem tehdejší doby.

Dva bratři v soudě sedět nesměli. „Jestliže který soudce s původem neb obžalovaným blízkost měl", musil vstáti prve než pře začala a oznámiti to. A kdyby nebyl vstal, nýbrž „blízkost" svou zamlčel, byl za to potrestán.

Přihodilo-li se, že někteří obyvatelé *o meze neb hranice* v rozepři byli, soud položil jim „rok", totiž ustanovil stání a potom odebral se na ta místa, o která rozepře byla. Tam na těch místech soud si počínal, jak starodávný pořádek ukazoval. Aby označeny byly pravé hranice, dal soud vysýpati kopce a potom dostal pan sudí „dvě hřivně."

Na mezích přijímána *přísaha* podle starodávného spůsobu: Měšťan svědčil kleče s odkrytou hlavou s podnešenými prsty, bez zbraně *všelijaké*. Lidé selští svědčíce, byli svlečeni až *do košile* a museli bosi kleknouti do hrobu, který

k tomu konci byl vykopán, aby se tam přísahati mohlo. V hrobě klečíce, přísahali svědci, nemajíce při sobě zbraně žádné ani nože. Co páni soudci strávili, všecka jídla, pití a obroky, všechno se sepsalo a každá věc zvláštně „pokřtěna“ a potom sudímu předloženo, aby podepsal, co se utratilo. A ten, kdo při ztratil, zaplatil všecko.

Zahaleče a běhouny, kteří pracovati nechtěli, nesměla trpěti ani žádná obec ani žádný obyvatel, nýbrž tací lidé byli vypovídáni a odbýváni. *Hry a tance noční*, konečně na vsích i jiné rozpustilosti pán každý na svém gruntě byl povinen „zastaviti“ a a to proto, aby lidé na živnostech nehynuli, mrhajíce své a zahálejíce a tak sebe, ženy a dítky své v nouzi a chudobu přivádějíce.

Lání středné, oplzlosti a zbytečné podezřelé schůzky byly zakázané a každý pán mohl uložiti na poddané své proto pokutu, jakž uznal.

Jak z těchto opatření vidno, zákonodárství tehdejší pečovalo o to, aby lid poddaný nehynul mravně a aby nemrhal svůj majetek. Než stav poddaného přece byl žalostný. Chtěl-li poddaný na svého pána žalovati, mohl to sice u práva zemského učiniti, a tam spravedlnosti a nápravy očekávati. Avšak jak těžce asi odhodlal se ubohý poddaný, aby nářek vedl na svého pána u soudu zemského, v němž seděli přátelé pánovi, kteří taktéž jen stavu panskému náleželi. A stalo-li se poddanému u soudu po právu, nespravedlivý pán zajisté dal mu potom znova pocíti svou nepřízeň. Vždyť abychom tak řekli, poddaný vydán byl tehdy pánu svému na milost a nemilost. Nelíbil-li se poddaný svému pánu, měl pán právo, statek poddaného svého dáti odhadnouti lidmi přísežnými a podle toho odhadu statek poddaného *prodati neb sám koupiti*.

A nikoliv jen co do svého statku a své práce, poddaný i v osobě své podlehal vůli pána svého. Chtěl-li se ženit, bylo mu třeba povolení pánova. Pojal-li poddaný za ženu dívku bez vůle pána toho gruntu a bez vůle rodičů jejích, propadl pokutě desíti hřiven a jeho žena ztratila všechno, což jí po otci a máteři náleželo.

Synové a dcery selské, bylo-li jich více doma, byli povinni pánovi sloužiti za slušným mýtem (za mzdu). Bezpochyby mladí poddaní před panskou službou do ciziny utíkali, neboť zemský zákon stanovil toto: Uteče-li takový synek neb dcera z gruntu, a nevrátí-li se v roce a v šesti nedělích, tratí všechno, co by jim po otci neb máteři náleželo.

Nebylo dovoleno, aby poddaný prodal svůj statek bez vůle pána svého. A prodal-li jej s vůlí panskou, musil osaditi statek prodaný hodným člověkem. Potom teprv propustil pán svého poddaného a dal mu list *výhostný* pod pečetí svou. Jinak by ho jiný pán nemohl přijmouti v poddanost.

Zákonem tímto prohlášeno, že u soudů úřadovat a jednat se má jedině a výlučně v jazyku českém.

Obsahuje článek 18 „Práv a zřízení knížectví těšínského" toto ustanovení: „Před soudem *česky aneb tomu jazyku podobnou řečí a ne jináče* ode všech cizích i domácích mluveno a pře vedeny býti mají." Řečí podobnou češtině myslil zajisté kníže Václav nářečí slovanské, v jakém lid na Těšínsku mluví.

Článek 19 pak káže: „I nálezové a výpovědi *jazykem* činěni, vypovídáni a psáni pod sekretem *(pod pečetí)* páně maršálkovým aneb pana sudího

vycházeti, do knih zapisováni a stranám od pána kancléře vydáváni býti mají.“

Německých neb polských listin soud nesměl přijímati. Kážeť článek 20.: Pak-liby kdo jaké spravedlnosti, listy aneb svědectví prokazovati chtěl před soudem *jiným a ne českým jazykem*, ten to sobě *na česko* hodnověrným osobám *přeložiti* a časně před stáním pilně vypsati dáti má a českým jazykem při těch jiných jazyků spravedlnosti své předložiti má, tak dobře cizozemec, jako obyvatel.“

Když řádky tyto čteme, zaplakati musíme, jak v století nynějším hluboko kleslo právo jazyka našeho v Slezsku. Za knížete Václava a dlouho po něm byla čeština jedinou, výlučnou řečí úřadní na Těšínsku. I když cizozemec přinesl z cizích zemí listiny německé, musil si je dáti přeložiti na jazyk český. A v století nynějším soudy na Těšínsku vracely žádosti české, poněvadž prý jsou v řeči neobvyklé sepsány! Ovšem odpíralo se takto právo lidu českému jen několik let, totiž asi od roku 1878 do roku 1883. Nyní již úřady na Těšínsku listiny a žádosti české opět přijímají, ale dávají na ně odpovědi — německé.

Stavové i měšťané na Těšínsku vyjímaje města Bílska již před tím, než kníže Václav ujal se vlády, výlučně užívali češtiny jak při úřadování, tak v soukromých svých obchodech. Dopisovali si česky, bavili se česky, dávali děti vychovávati jen česky, krátce byli Čechy.

Šlechta nechtěla zákonník knížete Václava přijati jedině proto, že zdálo se jí, jakoby nový zákon stavu šlechtickému odnímal některé výsady, a odpor šlechty byl takový, že kníže Václav

nedočkal se, aby za jeho života vešel zákon tento v platnost.

Asi za rok, když byla Václavovi jeho manželka Marie z Pernšteinu zemřela, Václav znovu oženil se. Pojal za ženu *Kateřinu Sedenu*, kněžnu saskou; angerskou a vestfálskou. Svatební hody konaly se na zámku těšínském 23. listopadu 1567.

S kněžnou Kateřinou Sedenou splodil Václav svého nástupce *Adama Václava*, který narodil se dne 12. prosince 1574.

V posledních letech svého života kníže Václav trápen byl pakostnicí. Dne 30. října 1579 ranila ho mrtvice a skončil život svůj dne 4. listopadu téhož roku. Byl to kníže dobrák, který učinil mnoho dobrodiní šlechtě, městům i lidu poddanému, ačkoliv statky své pro mnohá dobrodiní a skvělý život knížecí zadlužil aneb mnohých dokonce pozbyl. Hrál si na malého krále, ale léčil své poddané a obvazoval jim rány. Dělal dluhy, ale napomínal své poddané, aby dobře hospodařili, pečliv jsa toho, aby aspoň oni něco měli. Kdyby byl býval mocným a bohatým panovníkem, byl by zůstavil po sobě zajisté památku ještě vděčnější, neboť skrblíkem nebyl a osobních svých prospěchů nedbal.

Tehdejší městský písař Anton Kerber napsal na desku Těšínské městské knihy o úmrtí knížete Václava tuto zprávu:

Léta Páně 1579 4. listopadu v tu středu před Všemi Svatými, o dvanácté hodině předednem, skonal v Pánu nejjasnější vysokourozený kníže a pán Václav Adam, kníže v Slezích na Těšíně a Velkém Hlohově. Jeho Milost Knížecí řízením Božím raněn byl mrtvicí na pravé straně a pozbyl řeči, zůstal však při zdravém rozumu a dal se bez ustání slovem Božím až do poslední chvilky potěšovati; též dlouho se modlil a procházel všecku dobu jedenácti let, když Jeho Milost Knížecí pojal za ženu nejjasnější Kněžnu *a paní Sedenu Kateřinu*. Jak křesťansky, bohabojně, spra*vedlivě, střízlivě* a mírně, cudně a cnostně, dobrotivě a la-

skavě, cizím i domácím, otcovsky a přátelsky J. K. M. se zachoval a ukázal!

Potom J. K. M. na smrtelném lůžku litoval plačky a se slzami svých hříchů, potrval v stálé víře a naději k Bohu, kteréhož se srdečnými vzdechy o odpuštění hříchů prosil a víru svou zpovědníku panu Jiřímu Wolfovi rukou dáním potvrdil. Z čehož zarmoucená kněžna velikou útěchu měla. J. K. M. dal se též krátce před svou smrtí svátostmi zaopatřiti, tedy připraven byl k smrti. To dosvědčuju já Adam Kerber, městský písař Těšínský, který jsem u J. K. M. v době choroby dnem a nocí až do nejposlednější hodinky bděl, ač toho nebyl jsem hoden. Bůh dej J. K. M. veselé z mrtvých vstání! Amen."

Kateřina Sedena a odpor šlechty. — Václavův zákonník přijat. — Pověsti o černé kněžně.

Když kníže Václav skonal, nebylo jeho jedinému synu Adamu Václavovi, který měl býti vládcem Těšínska, ještě ani pět let. Na místě nezletilého Adama Václava vládla zemí těšínskou jeho matka, kněžna *Kateřina Sedena* jako poručnice.

Již poslední leta před smrtí Václavovou byl poměr šlechty ku dvoru knížecímu napjatý. Šlechta zpěčovala se přijati zákon Václavův a vyhýbala se Těšínu. Nezdá se však, že by královský dvůr v Praze byl míchal se do sporu šlechty s knížetem, pokud Václav žil. Po smrti jeho však šlechta postavila se proti kněžně do zjevného odporu a stále stěžovala si na přechmaty kněžny, kterých prý se dopouští na újmu starých práv stavovských.

Zvláště pánové Sedlničtí na Polské Ostravě neměli v lásce kněžnu vdovu, o jejíž dobrotě dosud lid na Těšínsku vypráví mnohé pověsti. Oko i *vlasy této kněžny* byly tmavé a po smrti kní-

žecího manžela svého odívala se prý jen do šatů černých, pročež nazýval ji lid *černou kněžnou*.

Vzpouzela-li se šlechta přijati nový zákon za živobytí Václavova, odporovala tomuto zákonu po jeho smrti ještě více, neboť *kněžna přílišně ujímala se lidu poddaného* na újmu šlechty. Proto bezpochyby zachoval lid na Těšínsku až do dnes kněžně této vděčnou památku. Dvůr královský ovšem dával šlechtě za pravdu a možná, že podle tehdejších práv kněžna dopouštěla se přechmatu proti šlechtě, ujímajíc se poddaných, ale tím kněžna Kateřina Sedena v očích našich na úctě netratí. — Byltť stav lidu poddaného v století tehdejším neutěšený; lid poddaný byl vydán na milost a nemilost pánům svým, kteří zneužívali přečasto své moci. Vždyť i sám zákon Václavův obsahuje trpká ustanovení pro lid poddaný, jak byli jsme již vypsali. Chtěla-li kněžna podléhajíc dobrotě svého srdce a něžnosti svého citu zmírniti osudy lidu poddaného, tím více zaslouží si úcty pro dobrou svou vůli.

Poddaní knížecí v Tříňci činili nároky na velký les, kterého užíval Václav Mitmajer z Blogotic. Nevíme, zdali si tento rytíř přivlastnil les spůsobem nepravým, ale zdá se, že mu les nenáležel, neboť kněžna povolila poddaným, aby si les mezi sebe rozdělili. Blogotický pán proto žaloval králi na kněžnu. Král Rudolf II. pak vyslovil listem ze dne 1583 kněžně svou nelibost nad jejím jednáním a nařídil, aby blogotický pán v držení lesa rušen nebyl, dokud by soud nerozhodl, komu les náleží.

Též Václavu Klochovi z Kornic na Ustráni dala kněžna zabrati některé pozemky a zalesněné hory, neboť goralé osobovali si právo na ně. Pan *Kloch z Kornic* žaloval potom králi Rudolfovi na

násilí, kterého se kněžna dopustila. Ubezpečoval krále, že jeho „předkové císařům a králům jako dobří rytířští lidé věrně sluhovali," on sám že od mládí po mnohá leta se svými čtyřmi bratry bojoval proti nepřátelům křesťanstva, Turkům a že dále chce králi a pánu svému sloužiti. Král však odkázal vyřízení této pře královské komisi.

Jan Jeřábek z Mořkova na Třítěži zabil pana Jana Kyselovského. Kněžna proto dala po panu Jeřábkovi pátrati, aby byl jako vrah dodán těšínskému soudci. Toto nařízení ovšem odporovalo tehdejšímu obyčeji, neboť pan Jeřábek náležel ku stavu rytířskému a měl tedy postaven býti před právo zemské, v němž zasedali jako soudcové šlechtici. Král proto napomenul kněžnu, „aby od obeslání *nepořádného* před rychtáře upustila a Jana Jeřábka z Mořkova při starobylém pořádku a zvyklosti jakožto jednoho z stavu rytířského zůstavila."

Šlechta chtěla si uhájiti svého práva, které do těch časů požívala, aby totiž souzena byla jen šlechtici na zemském soudě a nikoliv jinými soudci a proto zpěčovala se přijati zákonník Václavův.

Nejvíce stěžovali si na kněžnu páni Sedlničtí z Polské Ostravy. Zaručili se totiž společně s Bernhartem Barským z Rychvaldu za dluh Zikmunda Sedlnického z Choltic na Stonavě a když dlužník Sedlnický na Stonavě zemřel, vyžádali si Sedlničtí Polskoostravští od soudce zemského „zvod v statek Stonavu, aby ku škodě nepřišli," totiž dali se uvésti v držení Stonavy. Kněžna však ujala se sirotků po panu Danieli Zemeckém, kteří taktéž měli na Stonavě pohledávku a sice starší než *páni Sedlničtí*, a dala Polskoostravské pány

ze Stonavy zahnati. Král potom napomenul kněžnu, aby „zvod pánů Sedlnických, jakž od starodávna v témž knížectví pořádek jest, dopustila.“

Pan Jan Sedlnický žil již za knížete Václava s měšťany fryštáckými v nelásce a kdekoliv mohl, činil jim škody. Konečně fryštáčtí lapili ho a postavili ho před soud zemský, kdež však Janu Sedlnickému odpustili, bezpochyby aby proti sobě nepopudili rozvětvenou rodinu pánů Sedlnických. Jakmile Jan Sedlnický ocitl se na svobodě, znovu šlapal všechno právo nohama, pročež opětně byl jat, uprchl však z vězení těšínského. Brzo po jeho útěku znovu podařilo se zpupného a nepokojného Jana Sedlnického do sklípka pod rathuz těšínský dostati (1577), kdež potom kajícně vyznal se, že z nerozumu neslušné řeči o knížeti Václavovi a jeho poddaných mluvil. Kníže Václav prominul mu trest, ačkoliv bylo dosti příčin, sprovozením ze světa zločinného šlechtice pokárati. Jan Sedlnický musil však slíbiti, že ještě před slunce západem knížectví opustí, ničeho proti knížeti ani obyvatelům neučiní aniž učiniti dá. Nepokojný šlechtic nedostál však slovu, neboť za kněžny Kateřiny Sedeny r. 1584 nové činil násilí poddaným pana Matiáše Zygoty ze Slupské (též Cigánem zvaného) na Fryštácku. Protož žádal pan fryštácký Zygota, aby mohl Jana Sedlnického, kdekoliv by ho na Těšínsku napadl, jíti, neboť prý zlý ten člověk nic dobrého nepáše, nýbrž jen zlé věci.

Bylo třeba, aby konečně v zemi zavládl mezi šlechtou a kněžnou mír a shoda a aby v zemi rozhostil se pořádek. Král vydal již dříve rozkaz, aby stavové s kněžnou domluvili se na onom novém zákoně, dal též vyslýchati svědky o zvycích *a obyčejích*, jaké panovaly na Těšínsku před tím,

než kníže Václav sestaviti dal svůj zákonník. Ze svědectví o tehdejších zvycích a obyčejích uvádíme příklad zajímavý: Měl-li kníže Václav nějakou při s některým ze stavu rytířského, neseděl kníže mezi soudci za stolem, nýbrž za šraňkem jako každý jiný obyvatel a tam svůj půhon přednášel, načež pře byla vyslechnuta a usouzeno po právu, kterému se též kníže poddati musil.

Kněžna Kateřina Sedena značně přispěla k tomu, aby šlechta spřátelila se se zákonníkem Václavovým. Vyslechla totiž přání hraběte Emericha, hraběte Forgache, rady královského a vrchního župana trenčanského a podala tomuto mocnému šlechtici uherskému r 1586 svou ruku, aby ho jako žena následovala na starožitný hrad Trenčín. Stavové pak vidouce, že kněžna brzo opustí knížectví těšínské, chladněji počali uvažovati, zdali zákon Václavův opravdu jejich právům je na újmu.

Léta Páně 1590 15. července sešli se stavové na zámku polskoostravském a v devíti článcích vyslovili své stížnosti a přání. Uznali sice, že psaný zákonník Václavův není právo nové, nýbrž staré, tak jak se dosud vykonávalo podle dobrých zvyků a obyčejů. Žádali některých změn, aby lépe zajistili svobody a výsady svého stavu. S deklarací touto vyslali pak do Trenčína ku kněžně již znovu provdané posly a sice Jiřího Sobka mladšího z Kornic a na Konské a Františka Mléčka z Ilovnice. Kněžna naklonila se ráda ku smíru a „Práva a zřízení knížectví“ stala se zákonem. Na deklaraci vtiskli svou pečeť: ze stavu panského bratři Fridrich, Jindřich a Bernhart Sedlnický a Jan Vlček; ze stavu rytířského Mikuláš Karvinský, maršálek knížectví, Matiáš Pillar, Jan Gočalkovský, Bartoloměj Tanfalt,

Joachim Bludovský, Kašpar Čelo, Bernhart Barský, Jiřík Sobek z Kornice, Fridrich Láryš na Lihotce, Václav Pelhřim a Krištof Semoradský.

Roku 1585 řádil v Těšíně strašně *mor*, jemuž podlehlo prý na tři tisíce lidí. Na památku bídy tehdejší koupila kněžna u samého města zahradu, kterou městu darovala. V této zahradě měšťané protestantští vybudovali kostel ze dřeva. Jest to chrám sv. Trojice, který později a sice r. 1594 byl znovu vystavěn z kamene.

Těšínsko již za panování knížete Kazimíra i Václava trpívalo mnoho od sousedů Poláků, kteří *vpády loupežné* sem činívali. I za vlády kněžny Kateřiny Sedeny navštívili takoví nezvaní hosté klidnou zem a sice r. 1587, když ještě Těšínsko nebylo se zhojilo z následků moru strašného.

V Polsku zemřel totiž král Štěpán Bátory r. 1587. Poláci chystali se k volbě nového krále, nemohli se však na osobě nového krále dohodnouti. Jedni chtěli míti prince Zikmunda Švédského, druzí vyvolali za krále Maxmiliana, bratra to císaře Rudolfa. Arcikníže Maxmilian přijal volbu a vytáhl s 6000 muži ze Slez do Polska. Polský hlavní maršálek Zborovský připojil se k němu a vojsko jeho s vojskem Maxmilianovým přitáhlo až ku Krakovu. Toto město, které bylo pro prince švédského, vzdorovalo však výdatně oblehatelům a když přiblížil se vojvoda Zamojski ku Krakovu, aby městu sevřenému pomocí přispěl, strhla se mezi ním a arciknížetem Maxmilianem bitka tuhá, v které Maxmilian byl poražen a do Slezska nazpět zatlačen.

Této války použili Poláci r. 1587 ku vpádu do Těšínska. Vypálili a vyloupili statek a ves*nici Komorovice*, která náležela zemskému soudci

těšínskému Janu Gočalkovskému a Valentinu Gošickému. Řádili hrozně. Několik lidí shořelo v plamenech, několik lidí ubili a devítileté jedno děvčátko stali. Aby podobné vpády se neopětovaly, svolali stavové brannou zemskou sílu a vyslali ji na hranice těšínsko-polské. Vyslali tam tehdy 300 jezdců, 3500 lidu pěšího, v němž bylo 500 Valachů, ozbrojených to goralů. Na nějaký čas potom páni sousedé dali pokoj.

Jiná však stihla zemi těšínskou nehoda. Arcikníže Maxmilian sbíral v Slezsku nové vojsko proti Polákům a dal najmouti v Uhrách mnoho lidu branného, který přitáhl do Slezska a řádil zde jako nepřítel. S vojskem sebraným Maxmilian znovu vtrhl do Polska. Tato výprava skončila však žalostněji než první, neboť arcikníže Maximilian sam padl do zajetí, v němž dlouho potrval, až odřekl se všech nároků na korunu polskou.

Chceme ještě vzpomenouti některých *pověstí*, které do dnes zachovaly se na Těšínsku o Kateřině Sedeně, „černé kněžně“.

Černá kněžna byla dobrotivá a lidumilná. Zajížděla často na lovecký svůj zámek do Marklovic blíže Těšína. Tam žil pracovitý, poctivý, ale chudý rolník, který vyšed jednou z rána na pole, k žalosti své našel osení své pošlapáno a zničeno. Aby vypátral škůdce, ukryl se na noc v houští a slídil. Tu náhle spatřil, jak divoký silný kanec žene se do jeho obilí. Rolník vystřelil a divoký kanec, škůdce majetku ubohého rolníka, válel se v krvi. Knížecí lovci v lese zaslechli výstřel, šli po ráně a jali rolníka. Svázali ho jako zločince a přivedli ho do Marklovského zámku k černé kněžně, aby vyřkla nad pytlákem ortel smrti, neboť *zákon tehdy* přísně trestal pytláky.

Žena rolníkova, uslyševši, co se bylo stalo, v úzkostech svých spěchala ku kněžně. Vrhla se před ní na kolena a prosila úpěnlivě za milost svého muže. Moudrá kněžna tázala se napřed svých lovců: „Zač stojí ten kanec?“ — Odpověděli: „Tři tolary.“ — „Nuže spočítejte nyní škodu, jakou nám kanec ročně působí!“ Lovci spočítali roční škodu, kterou kanec natropí, na tisíc zlatých. Tu kázala kněžna svým úřadníkům: „Vyplaťte rolníkovi náhradu škody takové za deset let!“ Vyplatili mu tedy deset tisíc zlatých. Ztrátu života kněžna rolníkovi prominula, odsoudila ho však, aby zaplatil do knížecí pokladny tři tolary za kance, jejž byl zastřelil. To rolník, rozumí se, rád učinil.

Nechceme pochybovati, že černá kněžna byla velice milostivá. Naklonilat si srdce lidu poddaného svou dobrotou a laskavostí v míře takové, že lid vděčně jí vzpomíná v pověstech ještě jiných. Nelze však uvěřiti, že by byla rolníkovi dala vyplatiti dar v tehdejších dobách tak ohromný. Knížecí pokladna neměla nikdy peněz na zbyt a věno kněžny Sedeny Kateřiny obnášelo pouze deset tisíc zlatých, tedy právě tolik, kolik by byl rolník dostal za střílení kanců.

Lid ovšem považoval černou kněžnu za velmi bohatou paní, která měla v hoře Godule ukryty nadobyčejné poklady zlata a stříbra. O jejím pohřbu zachovala se tato pověst:

Černá kněžna vyžádala si prazvláštní pohřeb, který jí byl i vystrojen. Na prostém voze ze zámku těšínského vytáhli mrtvolu dobrotivé černé kněžny čtyři býci a na místě, kde podle chuti své sami stanuli, vykopán hrob a do něho uložena *mrtvola kněžnina* ku věčnému odpočinku. Brzy

na to vypínal se nad hrobem jejím kostelík a blíže kostelíka vznikla obec, která potom pojmenována Kostelec.

Tento kostelíček hřbitovní v osadě Kostelci dosud stojí na návrší blíže Těšína. Pověst však, jakoby osada Kostelec teprv po pohřbu kněžny Kateřiny Sedeny byla vznikla, nezakládá se na pravdě. Jest totiž listinami zjištěno, že dávno před tím, než kněžna Kateřina se zrodila, osada Kostelec i s nynějším hřbitovním kostelíčkem stávala. Byltť tento malý chrám svého času farním kostelem dědiny Těrličko, ku které osada Kostelec náleží.

Kněžna Kateřina dokončila pozemskou svou pouť v červnu r. 1594 v Uhrách.

Adam Václav.

(1595—1617).

Kníže Adam Václav jako válečník. — Jeho vrtkavost a dluhy.

Knížata těšínští, jak jsme z vypravování dosavadního byli poznali, nevynikali duchem bojovným. Jediný kníže, který oblíbil si vojenství, byl kníže *Adam Václav* syn Václavův a Kateřiny Sedeny.

Ujal se vlády asi roku 1595, kteréhož roku pojal za manželku kněžnu Alžbětu z Kuronska. Vychován na dvoře svého příbuzného kurfiřta Kristiána Saského v umění vojenském, měl v brzku osvědčiti svou udatnost, neboť v sousedních Uhrách panovaly tehdy stálé nepokoje. Velká část země uherské spravována byla pašou budínským a marné bylo namahání vojů křesťanských, aby Turky z Uher

vypudily. Prolévána tam stále krev, ale ač léta míjela, moc tureckou v Uhrách nebylo lze zlomiti.

Po vojenské silnici k průsmyku jablonkovskému do Uher rok co rok táhly čety najatých bojovníků křesťanských a působily zemi těšínské škody velké. Často na Těšínsku roznesla se pověst děsná, že Turci blíží se z Uher již k hranicím slezským, kdež u průsmyku jablonkovského v tak zvaných šancích nepatrná jen posádka byla na stráži, aby zamezila přechod divokých nepřátel do klidné země slezské. Na štěstí dosud nikdy Turci nevnikli do Slezska.

Ve všech dědinách i městech slezských denně třikrát rozléhalo se zvonění, vyzývajíc křesťany všechny bez rozdílu pohlaví, staré i mladé, aby konali *modlitby proti Turkům*. Stavové slezští vyzývali veškeren lid, aby každý zbožný křesťan, kdekoliv by šel neb stál, ihned na kolena padl, jakmile zaslechne zvuk zvonu, a aby k Bohu všemohoucímu se modlil, aby odvrátil svůj hněv od křesťanů a aby potrestal nepřítele křesťanstva. Tehdy nebylo dovoleno slaviti posvícení ani jiné hody, vyjímaje hody svatební.

Náhle rozšířila se po Slezsku radostná novina, že nebezpečí turecké je již zažehnáno. V říši turecké vypukly totiž nepokoje a Turkům nastala též válka s Peršany. Turci počali proto vyjednávati s císařem Rudolfem o mír. Ale nedlouho trvala radost a Slezanům hrozil opět z Uher vpád nepřátelský.

V Sedmihradsku totiž vládl kníže *Zikmund Báthory*, který vychován jsa katolicky, nenáviděl Turky. Dřívější knížata sedmihradští žili s Turky v nejlepším přátelství a obyvatelstvo sedmihradské *zvyklo si na* přátelský poměr k Turkům, že ne-

přálo si ani přátelského svazku s ostatními zeměmi křesťanskými.

Císaři záleželo velice na tom, aby mladého knížete sedmihradského získal si za spojence proti Turkům. Báthory chtěl zasnoubiti se s dcerou zemřelého knížete těšínského Václava, Annou Sibylou. Tomuto manželskému svazku však císař nepřál, bezpochyby proto, že dcera Václavova byla vychována v učení Lutherově. Aby Báthory pevněji upoután byl k říši a rodině císařově, císař slíbil mu ruku dcery arcivévody štyrského Karla, Kristiny. Báthory zajistil naproti tomu císaři své spojení proti Turkům. Tak stalo se, že kněžna Kristina stala se manželkou Báthoryho. Byla mladá, krásná a vzdělaná, ale mladý kníže sedmihradský byl nestálý. Jakkoliv z počátku po ní toužil, brzo pocítil proti ní odpor. A poněvadž v Sedmihradsku šlechta bez toho přátelskému svazku s Rakouskem nepřála, Báthory obával se nespokojenosti v zemi. Proto postoupil císaři tajně Sedmihradsko, začež mu císař udělil knížectví *opolské a ratibořské.*

Báthory vydal se do nových svých knížectví do Slezska. Nestálému knížeti nové jeho země brzo se zhnusily. Jednou jsa na honbě, zvolal u Opolí ku svým společníkům: „Obelstili mne a já obelstím je. Navrátím se do své vlasti.“ A rovnou cestou s malým jen průvodem uprchl svým dvořenínům opolským do Sedmihradska, kdež jeho příbuzný Štěpán Bočkaj maje velký vliv, hleděl Báthorymu přátel získati. Brzo opět celá země sedmihradská podrobena byla knížeti Báthorymu a císařští úřadníci odtamtud vypuzeni. Báthory pak udobřil se sice s chotí svou Kristinou, která až do jeho příchodu ze Slez v Sedmihradsku setrvala, ale brzo se jí vrtkavý ten kníže opět na-

bažil. Postoupiv zemi svou svému ujci, kardinálovi Báthorovi, spěchal do Polska. Opuštěná Kristina vrátila se do Štýrska a vstoupila později do kláštera v Hallu v Tyrolsku.

Vrtkavý Zikmund Báthory zanedlouho vrátil se opět z Polska. Zachtělo se mu opět Sedmihradska, kdež však již vládl vejvoda valašský Michal, pročež Báthory musil vojenskou silou na Michala udeřiti. Nyní císař, který již dříve byl zanevřel na věrolomného Báthoryho, dal mu svůj hněv pocíti. Na rozkaz císařův přispěl císařský generál Basta vojvodovi Michalovi a Báthory byv poražen, na věčné časy zřekl se země sedmihradské.

Císařský generál Basta potom vládl krutě v Sedmihradsku. Rozkmotřiv se s vojvodou Michalem, dal ho zavražditi a dopouštěl se tam tak hnusných a hrozných násilí a ukrutností, že jméno jeho lid tam dosud proklíná. Nebylo snad v zemi té nikdy muže, který by byl více nenáviděn než tento císařský generál. Proto proti němu brzko vzniklo obecné vzbouření. V čele nespokojenců postavil se *Mojžíš Szekély*, který u Turků hledal pomoci a též ji u nich ihned nalezl. Byv však generálem Bastou poražen na hlavu, na útěku byl dopaden a zavražděn.

Bitvy této súčastnil se na straně vojska císařského též *kníže Adam Václav*, který tehdy velel slezské jízdě. Porážkou povstalců sedmihradských nezískal však císař Rudolf takřka ničeho, neboť nový nepřítel povstal mu v Uhrách, kdež panovala obecná nespokojenost s vládou Rudolfovou. Místa biskupská nebyla obsazována, důležité úřady zemské nezadávány, správu země zůstavoval Rudolf cizincům a nedával ani odpovědi na žádosti *a stížnosti*, které mu byly z Uher zasýlány. Vždyť

i na dvoře královském v Praze měli největší vliv radové cizí, v kterémžto městě za doby Rudolfovy usadilo se zvláště mnoho Vlachů a Němců. V Uhrách pak, kamž od roku 1593 císař Rudolf stále nová vojska vysýlal, velitelové vojenští byli taktéž cizinci. Žoldnéřům císařským nevyplácen žold, pročež hojili se na obyvatelstvu, dopouštějíce se loupeží.

Bylo tedy v Uhrách dosti příčin k nespokojenosti, která vždy rostla, neboť císař Rudolf nepřál protestantům a vláda jeho dopouštěla se proti nim přechmatův všelikých. Když pak stavové uherští na sněmě prešpurském do 21 článků shrnuli své stížnosti, přidal Rudolf článek 22., v němž prohlásil stížnosti protestantské za neodůvodněné, nesrozumitelné a kázal, aby přísně byli potrestáni, kdožby opovážili se veřejně o věcech náboženských mluviti. V celých Uhrách vzplanula náhle *vzpoura*. Štěpán Bočkaj spojiv se s Turky, vyzýval Uhry, aby chopili se zbraní na obranu svých práv, svobod a víry. Města a dědiny posýlaly Bočkajovi branný lid, každým dnem rostla síla jeho. Hravě porážel Bočkaj slabá oddělení vojsk císařských. Od nejkrajnějších hranic sedmihradských až k samému Prešpurku poslouchána rozkazů Bočkajových. Roznášela se již pověst, že vtrhne do ostatních zemí císaře Rudolfa, hlavně pak do zemí českých.

Již roku 1602 pomýšleli knížata a stavové slezští, aby hranice slezské na Těšínsku opevnili proti vpádu nepřátelskému. Biskup vratislavský vyslal proto na tyto hranice zkušené válečníky, aby mu zprávu podali, jak to tam vyhlíží. Vyslanci vydali se z Těšína napřed do Frýdku, odkudž vyšli, aby prohlídli hranice moravské. Psali potom biskupovi, že nalezli tam vysoké lesnaté

pohoří, kterýmž však žádný průsmyk nevede, nýbrž jen několik pěšinek, jež valaši s dobytkem byli vyšlapali. Vyslanci dali ihned tyto pěšinky stromovím zarubati. Též k uherské straně, kde stojí taktéž vysoké pohoří, kde není žádného průchodu než průsmykem jablonkovským, dali vyslanci cestu zarubati, aby zamezili vpád nepřítele ze Spiše a jiných krajů uherských.

Sem k průsmyku jablonkovskému vyslali pak stavové lid branný, jejž najali proti očekávanému vpádu vojsk Bočkajových. Velitelem tohoto vojska slezského, které od Jablonkova až ku hranicím uherským rozloženo bylo, byl kníže Adam Václav.

Marně očekával povstalce maďarské u průsmyku jablonkovského. Puzen jsa touhou, aby umění své válečné mohl osvědčiti, vypravil se s tisíci jezdci na konci roku 1604 do Uher. Nevíme však, zdali se tam s Bočkajem v boji utkal, neboť na jaře roku následujícího byl již opět na Těšínsku. Poněvadž vzpoura v Uhrách proti císaři rostla, kníže Adam bezpochyby couvl do své země, aby zamezil aspoň vpád povstalců uherských do Slezska.

Za nedlouho hrozilo Těšínsku veliké nebezpečí. Žilina s celým okolím podrobila se Bočkajovi a byl tedy nepřítel již u samých hranic těšínských. Vojsko nepřátelské sestávalo ponejvíce z Turků a Tatarů, jichž počet obnášel 4000, kdežto lid branný, jemuž kníže Adam Václav velel, nebyl četný. Ve vojště slezském bylo málo žoldnéřů ve válce otužilých, neboť ponejvíce sestávalo z valachů nedobře ozbrojených a k boji nevycvičených. Kníže Adam Václav dal tedy všechny cesty a pěšinky zasekati a na šancích jablonkovských očekával zpráv o nepříteli. Nedočkal se ho však, *neboť další* nebezpečí, jež Slezsku hrozilo, odstra-

něno bylo mírem vídeňským, který Bočkaj s císařem r. 1606 uzavřel, ač vyvolán byl od Turků za krále uherského.

Kníže Adam nemohl vyznamenati se tedy jako válečník. Ještě méně osvědčil se jako panovník. Byl marnivý a nesnášenlivý k jinověrcům. Nemaje pevných zásad, měnil své smýšlení a žádal, aby jeho poddaní měnili své přesvědčení podle knížecího rozmaru. Jsa knížetem, domníval se, že poddaní jen proto se zrodili, aby poslouchali a platili za něho dluhy.

Na počátku svého panování Adam Václav byl horlivým přívržencem učení Lutherova. Nastoupiv vládu, potvrdil městům Těšínu a Jablonkovu jich stará práva a svobody a zavázal se za sebe i za potomky své, že městům těmto nikdy jiných kněží nebude dávati než luteranských.*) Na faru těšínskou povolal ze Žiliny z Uher kazatele Timothea Lovčana a byl tak horlivý evangelík, že rozkázal, že kostelníkem neb školníkem může se státi pouze člověk, který přijímá pod obojí svátostí podle konfesí augšpurské. Zároveň rozhodně osvědčil, že ve svém knížectví nebude trpěti jiného učení než Lutherova.

Podobně též jiní knížata slezští činili nátlak na obyvatelstvo své poddané, aby přistoupilo k učení Lutherově. Nejinak i panovníci katoličtí vnucovali svým poddaným evangelickým víru katolickou. Z toho vznikaly v zemích slezských vždy nové a nové nepokoje a různice. Zvláště

*) „Předně sebe i budoucí potomky naše, knížata těšínská, zavázali jsme a tímto listem zavazujeme, abychom mimo víru podobojí svátostí těla a krve Krista Pána přijímajících podle konfesí augspurské, svatými prorockými apoštolskými písmy srovnalé, kněží rozdílného náboženství *podávati nemohli.*“

město Opava zkusilo tehdy mnoho protivenství, že hlásilo se k učení Lutherově. Bylyť to doby stálých náboženských bojů a půtek.

Tehdejší císař Rudolf, ač byl oddán náboženství katolickému, nestaral se mnoho o náboženské spory, nýbrž bavil se vědou a uměním. Na pražském svém hradě obíral se lučbou a hvězdářstvím. Náhle počal upadati v šílenost. Skrýval se před lidmi, domnívaje se, že jsou jeho nepřátely, mluvil pomatené řeči. Ačkoliv zas nabýval vědomí úplného, o vládu valně se nestaral, nýbrž dával sluchu svým rádcům a podpisoval jejich nařízení. Tak stalo se, že císař vydal mandát proti českým bratřím a že katolická strana v Čechách i v Slezsku oddávala se nejlepším nadějím v konečné vítězství. V Uhrách, jak jsme již byli vyprávěli, dávno již vše bouřilo se proti vládě Rudolfově. Když pak arcikníže Matiáš zatoužil po trůně svého bratra Rudolfa, stavové uherští i rakouští ihned postavili se na stranu Matiáše a táhli s ním do Moravy, kdež přidali se k nim i stavové moravští.

Matiáš přitáhl r. 1608 až k Čáslavi a Rudolf chtěje odvrátiti nebezpečí, které mu hrozilo, vyslal k Matiáši biskupa olomouckého, kardinála Františka z Dietrichšteina. Nabízel Matiášovi, že mu postoupí vládu v Rakousích a Uhřích. Matiáš však žádal, aby mu Rudolf postoupil celého svého panství a vyslal do Slezska poselství, aby i Slezané k němu se připojili. Slezané však odpověděli Matiáši vyhýbavě, chtějíce vyčkati, až jak se Čechové zachovají.

Rudolf nacházel se tehdy v krušném postavení a nesnází jeho použili stavové čeští, aby vyhověl jejich mnohým stížnostem. Sepsali svá přání *v 25 článcích*. Rudolf slíbil skoro všechno vy-

plniti. Proto Čechové nepřijali Matiáše za krále, nýbrž sbírali hotovost vojenskou na obranu svého krále Rudolfa.

Když pak Matiáš přitáhl blízko ku Praze, Rudolf na radu stavů českých postoupil Matiášovi Uher, Rakous a Moravy. Matiáš žádal tehdy též Slezska a Lužice, k čemuž však stavové čeští nesvolili.

Když následujícího roku na sněmě českém stavové evangeličtí a bratrští žádali, aby jim král schválil konfessí českou jako společné jejich vyznání, Rudolf toho učiniti nechtěl, nýbrž sněm rozpustil. Stavové sešli se potom na radnici novoměstské ozbrojeni a předložili králi list zvaný *majestát*, aby jej podepsal. Poněvadž král odporoval, stavové usnesli se, že mu činiti budou branný odpor, aby hájili svého náboženství. Počali najímati a sbírati vojsko a k odporu tomu připojili se též Slezáci.

Konečně císař svolil k žádostem stavovským a podepsal majestát. Na to stavové katoličtí domluvili se s těmi, kdož přijímali pod spůsobou obojí, že nebudou si překážeti v náboženství, že smějí stavěti nové kostely a školy na svých panstvích bez překážky, že však nesmějí nutiti poddaných k víře své. Byl tedy v zemi české uzavřen mír náboženský.

I *Slezanům* podařilo se, že jim Rudolf vydal *majestát*. I jim Rudolf král zabezpečil svobodu náboženskou, zavázav se, že nejvyšší hejtmany pro Slezsko bude voliti jen z řady knížat světských. Rudolf sice zpěčoval se, Slezákům tento majestát dáti, ale poněvadž Čechové Slezáky horlivě podporovali, císař Rudolf vyhověl i žádostem slezským. Mělo tedy vyznání augšpurské požívati ve Slezsku týchž *práv* jako církev katolická, aby obě

strany náboženské jako údy jednoho těla vzájemně se milovaly a podporovaly.

Kníže *Adam Václav* jako horlivý protestant činně podporoval stavy slezské, aby tento majestát na králi Rudolfovi vymohli. Náhle se však od učení Lutherova, v němž byl vychován, odvrátil. Ačkoliv dříve sám osvědčoval, že na Těšínsku katolikům trpěti nebude, ačkoliv choval se nesnášenlivě k církvi katolické, náhle sám k ní přistoupil a vyhnal evangelického kazatele Lovčana, jejž sám byl ze Žiliny do Těšína povolal. Na jeho místo dosadil katolického faráře Ruckého. Též ze Skočova a Struměně odstranil evangelické kazatele a podobně jak dříve ujímal se učení Lutherova proti katolickým svým poddaným, hleděl Adam Václav toto učení na Těšínsku nyní opět vykořeniti a poddané své do lůna církve katolické přivésti.

Odkud tento náhlý obrat v náboženském smýšlení Adama Václava? Protestantský spisovatel G. Fuchs tvrdí ve spise vydaném v století předešlém,*) že knížete Adama Václava obrátila na víru jakási ševcová z Olomouce. Žen ševcovských bylo tehdy v Olomouci zajisté dosti, možná též, že některá z nich byla nadobyčejně krásná, ale odkud onen evangelický spisovatel svou novinu o paní ševcové vzal, věru nevíme a pochybujeme, že by právě paní ševcová byla Adama Václava obrátila na víru. Jiní spisovatelé naproti tomu tvrdí, že Adam Václav změnil své náboženské přesvědčení, poněvadž měl mnoho dluhů. V dělání dluhů byl ovšem Adam Václav velkým mistrem. V tomto oboru činnosti lidské předčil všechny své předky i svého otce Václava, po němž

*) Materialien zur evangelischen Religionsgeschichte des *Fürstenthums* Teschen. Breslau 1770.

zdědil všechny vlastnosti zlé, na žal však dobré nikoliv. Z pozdějších příkladů teprv se o tom přesvědčíme a jest možná, že na stranu katolickou přivábila Adama Václava naděje na užitek světský.

Císaře Rudolfa to bolelo, že musil některé své země bratru Matiášovi postoupiti a že musil stavům českým se podati. Jeho důvěru získal si arcikníže Leopold, biskup pasovský, jenž však dosud na kněžství vysvěcen nebyl. Rudolf chtěl mu zajistiti po sobě nástupnictví v zemí svých, a Leopold aby stavy české i Matiáše pokořil, sbíral vojsko v biskupství svém pasovském. Do těchto plánů zapleten byl též kníže Adam Václav. Sbíral ve svém knížectví vojsko, aby vojákům Pasovským ku pomoci přispěl, až do Čech vtrhnou. Za to bylo prý Adamovi slíbeno knížectví opavské a krnovské.*)

Vojsko pasovské vtrhlo náhle na počátku roku 1611 do Čech. Dobylo Budějovic, Krumlova, Tábora, Písku, Berouna a položilo se táborem u Prahy na Bílé Hoře. Stavové čeští postavili se Pasovským na odpor a vypravili posly k Matiášovi do Uher o pomoc. Jakmile potom arcikníže Leopold uslyšel, že Matiáš vyslal již své vojsko do Čech, uprchl nočního času z Prahy i s Pasovskými, jimž Rudolf dal vyplatiti 300.000 zl. jen aby odtáhli. Stavové pak stihali uprchlíky a pobili jich několik tisíc. Když na to král Matiáš vtáhl dne 24. března slavně do Prahy, Rudolfovi radcové byli jati a Rudolf sám musil podepsati osvědčení, že povoluje, aby Matiáš byl korunován za krále českého. Když pak nutili ho,

*) Grünhagen: Geschichte Schlesiens II. str. 146, Biermann *Troppau 309.*

aby propustil Slezany a Lužičany ze slibu věrnosti, Rudolf podepsal. Byl však tak zničen, že odhodil klobouk a rozkousal péro, kterým byl tyto listiny podepsal.

Země české dostaly tedy nového krále. Matiáš byl dne 23. května 1611 v Praze korunován a v září na to přišel do Vratislavi, aby přijal od knížat a stavů slezských slib věrnosti. Přivítán byl tam skvěle. Knížata a stavové dostavili se do Vratislavi s četnými družinami a hleděli se novému králi objeviti ve velké nádheře a lesku. I zadlužený Adam Václav chtěl závoditi s jinými knížaty velkolepou družinou a zajisté způsobilo mu to dosti namahání, než mohl vypraviti tento průvod: V čele jeho družiny jel kozák v tygrovici a za ním tři jiní kozáci na tureckých koních. Potom veden byl osedlaný tatarský oř, za nímž kráčel pěkně vystrojený tatarský bubeník a šalmajník, načež sedm tureckých koníků s rozličnými drahocennými ozdobami vzbuzovalo pozornost. Hned na to objevili se tři turečtí jezdci, mávajíce červenobílými prápory a opět bubeník s pěti trubači kráčeli v čele 150 jezdců. Nyní několik pážat dělilo jezdce od řad Valonů s oděvem lemovaným červeně a bíle. Tehdy měl Adam Václav ve Vratislavi 285 koní.

Slezští knížata a stavové přijali tehdy krále Matiáše slavně, nechtěli mu však přísahu věrnosti vykonati, dokud by jejich přáním nevyhověl. Žádali totiž, aby nový král povolil jim v Praze pro slezské záležitosti zvláštní kancelář, tedy jakési ministerstvo zvláštní. Matiáš po dosti dlouhém váhání povolil Slezanům a Lužičanům tuto zvláštní kancelář. Povolil jim též, aby si sami místo*kancléře*, tajemníka a dva rady do této kanceláře

ustanovovali, a aby si ještě jiné dva rady slezské do vyššího soudu pražského jmenovali.

Když pak Matiáš práva zemská a zmíněný již majestát Slezanům potvrdil, přísahal na evangelium, že bude chrániti práva zemská a náboženská. Při přísaze byli čtyři knížata: minsterberský, břežský, krnovský a těšínský. Potom teprv a sice dne 9. října holdovali mu knížata a stavové a věnovali mu značný dar ve zlatě z prostředků zemských.

Než vratme se s knížetem Adamem Václavem do Těšína. Listiny, jež pro své knížectví vydával, počínají takto: „My Adam Václav z Boží milosti, v Slezích kníže těšínský a Velkého Hlohova, Jeho Milosti císaře uherského a českého krále rada a nařízený vojenský nejvyšší —“

Jak jsme již byli vyprávěli, navrátil farní kostel již roku 1611 katolíkům. Povolal též dominikány nazpět a navrátil jim klášter s kostelem. O tom svědčí listina, v které roku 1613 s dobrým svým rozmyslem knížecím „vyznává“, že „z dobrotivosti a štědroty knížecí jakožto pán zemský dává a navracuje na věčné časy nábožným zákonníkům a všemu řádu sv. Dominika klášter neb kostel“. V tomto kostele dříve dominikánském nyní farním, který stojí u samého náměstí hlavního, spočívají ostatky knížat těšínských. Není však známo, na kterém místě. Kníže Adam Václav výslovně zmiňuje se v hořejším listu o hrobce knížecí v dominikánském chrámě, neboť praví dále: — „kterýžto kostel a pohřeb náš a předků našich s budunkem jim k tomu již okázaným a od nás přidaným budou moci osesti, říditi, priory pořádnými katolickými osazovati.“

S klášterem a kostelem navrátil Adam Václav *dominikánům též* statky, jež jim za jeho otce za-

brány byly. Pravít v onom listě dále, že dominikáni budou moci „těch užitků k tomu klášteru z dávna náležících užívati a požívati, nyní i na budoucí časy bez překážky...“ K těmto statkům klášterním náležel dvůr čili folvark „Mniši“, v nynější dědině *Mnišstvo* u samého Těšína, o němž Adam Václav velice důkladně píše: „folvark mniši, k tomu klášteru z dávna od slavných předkův našich oddaný a přináležející, s dvorem, budunky, dobytky, zahradami, chrastinami, polemi oranými i neoranými, užitky a požitky malými i velkými, i se vším všelijakým toho folvarku příslušenstvím, jakoby tu každá věc obzvláštně vyjádřena byla, ničeho neodjímajíc, v tom položení a hranicích jak od jiných dědin a folvarku od starodávna vyměřen a vyhraničen jest, i s těmi zahradníky ve vsi naší *Bobrku* i se všemi povinnostmi na nich.“

Rada obecní i měšťanstvo těšínské nechtělo se však tomu podrobiti, aby kostely odňaty byly protestantům a aby byly navráceny bohoslužbě katolické. K odporu podněcovala měšťanstvo i šlechta, která až na malé výminky byla protestantská. Rada obecní vypravila se tedy na zámek a prosila knížete, aby protestantům kostely neodjímal. Odvolala se na královský majestát, že kostely již evangelické mají jim býti zachovány a že nikdo nemá býti donucován k jiné víře. Odvolávala se též na privilegium od samého knížete Adama Václava městu Těšínu dané, kterým zavázal sebe i potomky své, že jiných kněží dávati nebude než podle konfesí augšpurské.

Kníže Adam vyzval radu obecní, aby mu ono privilegium přinesla. Stalo se. Kníže si svou *listinu prohlédl*, roztrhal ji potom na kousky a

roztrhanou poslal ji do města nazpět, kdež dosud v radnici je v kouskách uschována.

Proti vůli knížecí přijali purkmistr a rada města Těšína r. 1614 za kněze Mikuláše Kalusa, kazatele luteranského, čímž jak ze soudních knih se dovídáme, „na reputaci Jeho Knížecí Milosti nemálo než velice nevážně ublížili a vrchnosti nešetřili. Však Jeho Knížecí Milost na mnohé přímluvy jim hrdla darovati ráčil". Musili však „k nohám Jeho Knížecí Milosti padnouti a pokorně prositi, aby jim milostivě odpustiti ráčil." Musili též slíbiti, že „pro takovou svou lehkovážnost při klášteře těšínském kapli vystaviti dají a to bez všech vejmluv, bez odpornosti, bez vyhledávání skrze přímluvy."

Tehdy dopouštěli se evangelíci proti katolickým kněžím mnohých „výstupků", jak nám o tom staré knihy zprávu podávají. Ku příkladu r. 1614 někteří občané godišovští „navedli jsou malé děvče, aby se svatému kříži rúhala." Za hřích ten dal jí katolický kněz golešovský malý políček na památku, aby taková rúhavá slova více nemluvila. Tento kněz katolický, totiž farář Lukáš Kurda, přišel se svou čeledí podle starého obyčeje na koledu do fojta (k starostovi) godišovského. Tam však se na něho někteří godišovští občané pro onen políček nenáležitě utrhli a jeho čeládku pěstěmi a kyjemi bili a mlátili, takže dotčený kněz ani později na uši slyšeti nemohl. Rektorovi, který s knězem na koledu přišel, v krku kost přelomili, při tom také ten kříž stříbrný a pozlacený, který kněz u sebe měl, zlámali a kříži se rouhali. Potom též knězi štolu vzali, kterou jest na bidle pověsil; i slepice mu vzali, které jest od mlynáře dostal. Knězi i čeládce jeho daremně *ďáblův* a *jiných* hanlivých slov nadali, a

litovali potom ještě, že ho dokonce nedobili, pravíce, „však bychom toho kněze měli čím zaplatiti.“ Když kněz tak stlučený na saně sednul a domů odjeti chtěl, jeden z nich převrátil všech na saních sedících. A to všechno pro žádnú jinú příčinu, než že onomu mladému děvčeti pro rúhavá slova malý políček dal. Na to vyšla výpověď soudní: „Poněvadž kněz Lukáš Kurda farář golešovský, jakožto pastýř duchovní i otec, pod kteréhožto práva duchovní to děvče náleží, jest dobře, chvalitebně a spravedlivě učinil, že jest jemu z horlivosti úřadu svého políček dal, aby na potomní časy pamatovalo: Godišovští neměli pro takovú příčinu kněze i pastýře svého a pomazaného Páně tak nešlechetně, nevražně, lehkomyslně a nezbožně bíti a tak zúmyslně potlouci, k tomu také ještě hroziti. Z těch uvážených příčin v pokutu a trestání upadli, totiž aby pro takový zlý, nepobožný, nepříkladný a pohoršlivý skutek dvě neděle na zámku trestáni byli, pět set tolarů do komory Jeho Knížecí Milosti pokuty oddali.“ — Téhož roku šlechtic Petr Halčnovský nešlechetně zachoval se na faráři Jakubovi, neboť ho pěstí uhodil a hanil ho, „čeho na osobě duchovní, od Boha zřízené a na kněžství pomazané učiniti neměl“, pročež jsa vězněn, odprosil faráře 15. máje slibuje, „že toho nikdy neučiní ani jemu ani jinému knězi katolickému, pro uvarování přísnějšího od vrchnosti trestání“.

Nyní chceme vypravovati *o dluzích Adama Václava.* Popsali jsme již, v jakém lesku Adam Václav dostavil se do Vratislavi, aby králi Matiáši holdoval. Navrátiv se domů, neměl vína. Chtěl si tudíž vypůjčiti od rytíře Jiřího Sobka z Blogotic soudek tokajského. Adam byl však *tak pověstný* dlužník, že rytíř Sobek nechtěl mu

soudeček ani prodati ani půjčiti. Sobec dostal od Adama tento káravý list: „Nedivíme se, že tohoto času lakota jako kořen všeho zla vždycky ještě lidské srdce zaujímá, neboť v mnohých historiích se přesvědčíme, že vysoké i nižší osoby stavovské lakotu milovaly a největšího nebezpečí se nelekaly, jen aby peníze a statky mohli míti a těšiti se nad chudobou svých bližních. Pročež máme za slušné, abychom Vám toho k rozumnému přemýšlení vzpomněli a abychom tepnu Vaší židovské žíly ohmatali, neboť podivením naplňuje Nás, pána Vašeho, proč zapomínáte své lásky, kterou Jste nám povinen, a proč dal Jste se zapsati pod prapor pacholků mamony? Neboť pro jeden jediný soudeček vína, kteréhož Jsme sobě přáli, abychom si popili, kteryžto soudeček byli bychom též zaplatili, dal Jste nám svou lakotu pocítit. Však se dovídáme, že Jste jednomu měšťanu z našeho města ze svých dvanácti soudků vína tokajského prodali soudky *dva*. Věru kdybyste tu hroznou špatnost svou blíže uvážili a kdybyste před oči si postavili, co lakota páše, že i lidé stateční a rozumní ďáblem jsou posedlí — — lépe byste svůj rozum ošetřovali a našemu nepatrnému přání vyhověli, nikoliv byste však Nám příčinu nedávali, abychom Vám toto psaní poslali. Ačkoliv jsme odhodláni byli, Vám trochu obšírněji psáti a více péro přiostřiti, ohlížíme se na Vaše stáří a chceme Vás ušetřiti, abyste nemusil mnoho čísti. Přijměte tedy tuto odplatu Vaší šlechtické zdvořilosti a poněvadž není leto a nehřeje, posýláme Vám tento papírový vdolek, abyste ho snědl. Dáno na našem zámku skočovském dne 12. listopádu 1611.“

Za tuto lakotu stihl později rytíře Sobka zasloužený *trest*. Neměl totiž vína ve svých sklo-

pích jen pro sebe, nýbrž prodával i jiným. To bylo na újmu právům měšťanstva těšínského. Nájemníci práva vinného vypáčili tedy násilně dvéře do sklepu Sobkova a odvezli všechno jeho víno z Blogotic na náměstí těšínské, kdež podělil se o ně lid. Stavové sice ujali se potom Sobka, který žaloval měšťany pro „násilné vejstupky". Ale soudní pře trvala skoro 150 let. Nedožil se tedy rozsudku ani rytíř Sobek ani kníže Adam Václav.

Listin po knížeti Adamovi zachovalo se nám dosti. Listiny úřadní jsou ovšem vesměs české. Listy však, jež psal sám, jsou skoro vesměs německé. Vychován v cizině, oblíbil si němčinu. Otec jeho Václav byl knížetem opravdu slovanským, srdce jeho bilo vřele pro blaho lidu poddaného. Zemřel však, když Adam Václav byl teprv dítětem pětiletým. Listy psané vlastní rukou Adama Václava činí na nás dojem, že psal je větroplach. Činy pak Adamovy dotvrzují nás v tom, že byl mysli lehké, že neměl dosti mravního základu, nýbrž že žil ode dne ke dni, oddávaje se rozmařilostem. Městům na Těšínsku nebylo dobře za jeho panování. Kníže Adam kupoval na dluh v cizině drahá vína, drahocenné šaty a nestačila by nám kniha, kdybychom chtěli zmiňovati se zde o všech jeho dluzích, jež vznikly většinou za samé zbytečnosti. Když pak věřitelové naň naléhali, aby zaplatil, Adam Václav odkazoval je na města.

Jeho rada Krištof Grodecký sestavil roku 1610 knížecí dluhy. Ze seznamu tohoto vidno, že města na Těšínsku zaručila se za knížete tohoto úhrnem za 98658 tolarů.

Jak jsme již vypravovali, zemřelý kníže Fridrich Kazimír, syn Václavův z prvého man-

želství, podobně hospodařil, pročež jeho statky musily býti po jeho smrti prodány. *Panství frýdecké* koupil tehdy Jiří z Lohova. Později přešlo Frýdecko na biskupa olomouckého Stanislava Pavlovského. Roku 1584 zakoupil toto panství Bartoloměj Bruntálský z Vrbna. Stavové těšínští neustále naléhali na knížete Adama, aby panství frýdecké nazpět koupil a se statky knížecími spojil.

Na prosby takové Adam Václav svým stavům slíbil, že jim vyhoví a že panství frýdecké koupí. Bylo to r. 1599, tedy čtvrtý rok panování Adama Václava, když ještě neměl tolik dluhů. Bylo tedy lze věřiti, že kníže Adam slibu svému dostojí, vždyť knížecí sekretář Eleasar Tiliš toho času psal, že tento kníže rozlomené a rozkouskované knížectví opět spraví, sloučí a v pořádek uvede. Aby kníže dostál svému slibu, poslal svého purkrabího skočovského Tilgnera do Bobrníka u Bytomě. Tam žila stará baba, o které šla pověst, že věští věci budoucí. K babě této poslal kníže Adam Tilgnera, aby se jí optal, zdali by se s dobrou potázal, kdyby frýdecké panství nazpět koupil. Baba odvětila, že nikoliv a kníže Adam upustil tedy od svého úmyslu. (11)

Tuto babu dal později kníže Adam povolati do Těšína, aby mu vyložila, zdali bude míti na vojně štěstí a zdali narodí se mu syn. Jak baba tehdy hádala, nevíme. Uvádíme to zde jen proto, abychom znázornili *pověrčivost* doby tehdejší.

Tehdy ztratila se knížeti lžice zlatá, která vážila na dvacet dukátů. Kníže obrátil se proto s důvěrou na věštkyni z Bobrníku, aby mu vyjevila, kdo lžíci ukradl. Tehdy věštila ona baba též Adamově sestře, kněžně Anně Sibyle, že přiměřeně *se vdá*. Toto proroctví však se nesplnilo.

neboť pokud nám známo, Anna Sibyla vůbec se nevdala. Knížecí tato sestra byla velice zádumčivá. Bobrnická baba proto hádala, že Anna Sibyla je učarovaná.*)

Kníže Adam Václav skonal r. 1617. Téhož roku ještě před svou smrtí dožil se velkého vyznamenání. Udělen mu důležitý úřad nejvyššího hejtmana slezského. Nestalo se to bezpochyby pro zásluhy, neboť si kníže Adam nezískal o Slezsko žádných. Dvůr královský chtěl však jmenováním tímto posíly dodati živlu katolickému a jiného katolického knížete vhodného pro tento úřad na ten čas ve Slezsku nebylo. Po smrti Adamově stal se nejvyšším hejtmanem slezským protestantský kníže břežský Jan Kristián.

Adam Václav zůstavil nezletilého syna Fridricha Viléma, jejž v Mnichově vychovávali jesuité.

Fridrich Vilém.

(1617—1625).

Náboženské nepokoje. — České povstání a bitva bělohorská. — Jan Sarkandr. — Drážďanský akord. — Vpád Jana Jiřího markhraběte Krnovského do Těšínska. — Panování Fridricha Viléma.

Císař Matiáš nemaje mužských potomků, žádal stavy české, aby přijali štýrského arciknížete Ferdinanda za krále českého. Stavové protestantští obávali se sice Ferdinanda pro jeho horlivé katolictví, neboť šla o něm pověst, že v Štýrsku utiskoval protestanty. Byl však za budoucího krále přijat a r. 1617 slavně v Praze korunován.

*) Z deníka skočovského purkrabího Tilgnera. Viz Biermannovy *dějiny těšínské*.

Brzo potom opat břevnovský a arcibiskup pražský dali zavříti nové kostely, jež si byli protestanté v Broumově a v Hrobě vystavěli. Protestanté totiž odvolávali se na královský majestát Rudolfův, že mohou sobě kostely stavěti. Katolíci naproti tomu namítali, že majestátem dovoleno jest stavěti kostely pouze v městech královských. Z toho vzniklo velké jitření mezi protestanty v Čechách. Ještě jiné příběhy budily v Čechách nespokojenost obecnou. Císař totiž odňal ku příkladu protestantovi hraběti Thurnovi úřad purkrabovský na Karlštejně. Byl to úřad velmi výnosný, na nějž císař dosadil katolického pána Slavatu, pročež rozkvašenost mezi protestanty byla velká.

Dne 23. května 1618 sešli se stavové protestantští na pražský zámek královský a tam trpce vyčítali místodržícím královským Martinicovi a Slavatovi, že utiskují protestanty. Když pak slovo dalo slovo a rozhorčení rostlo, chopil Oldřich Kinský Martinice Smečenského a vlastní rukou vyhodil ho s okna s výšky veliké do příkopu zámeckého. Potom za ním vyhozen byl Vilém Slavata a písař Filip Fabricius. Náhodou neuškodili žádnému vyhozenému na těle.

Tento násilný čin na královských místodržících v Praze byl počátkem velké války, která třicet let trvala a v které i Těšínsko mnoho strastí a běd zakusilo.

Vyhodivše královské místodržící s oken, stavové čeští ihned na to zřídili prozatímnou vládu 30 direktorů, vyslali posly do zemí sousedních, aby jim na pomoc přispěli a jali se sbírati vojsko. Vypověděli ze země arcibiskupa pražského, opata břevnovského i jesuity a prohlásili, že povstání nečelí proti císaři, nýbrž proti rušitelům práv a *svobod.*

Císař Matiáš dal na radu kardinála Khesla s povstalými Čechy napřed mírně vyjednávati. Též Morava a Slezsko úsilovně se snažily, aby se stalo vyrovnání s císařem po dobrém. Všude však sbíráno vojsko, nejen v Čechách, nýbrž i v Horních Rakousích, kde taktéž stavové na císaře rozhněváni byli. Slezané najímali též vojsko, ač ještě neusnesli se, proti komu vlastně, zdali proti císaři aneb proti Čechům. Najaté pak slezské vojsko postavilo se z polovice na hranicích českých, z polovice na pomezí polském.

Nový král Ferdinand nechtěl, aby císař Matiáš s Čechy po dobrém se vyrovnal, ale radil, aby Čechové byli mocí pokořeni a aby císař vyprostěn byl z otroctví, v jakém prý ho stavové čeští chovali. Moc stavů v Čechách byla totiž již dávno před tím ohromná, moc králova byla vůči stavům nepatrná; král nemoha vzdorovati stavům, musil se jim skoro ve všem po vůli zachovávati, pročež mnozí spisovatelé nazývají tehdejší zřízení království českého republikou šlechtickou s králem na trůně.

Král Ferdinand chtěje tedy moc stavů zameziti, byl proti dalšímu vyjednávání s Čechy. Poněvadž kardinál Khesl císaři radil k mírnému vyjednávání, král Ferdinand dal kardinála v noci jíti a tajně do Tyrolska zavésti. Císař zbaven svého důvěrného rádce Khesla, svěřil pak Ferdinandovi velitelství vojenské proti povstalcům českým.

České vojsko odtáhlo již k Budějovicím a další vojsko sbíráno. Jak císař tak Čechové naléhali na Slezáky o pomoc vojenskou. Stavové slezští však Čechům nechtěli ihned dáti odpovědi rozhodné, neboť měli s nimi všeliké mrzutosti. *Nechtěli však též* císaři pomáhati, neboť se obá-

vali, kdyby Čechové pokořeni byli, že i svobodě náboženské v Slezsku bylo by odzvoněno. I Slezáci protestantští naříkali si tehdy, že majestát Rudolfův se nezachovává. Uložili tedy své stížnosti do 233 článků a poslali je císaři. V těchto článcích byla i stížnost měst Těšína, Skočova a Strumě, kdež kníže Adam Václav hned jak přestoupil ku katolictví, odevzdal chrámy do toho času protestantské kněžím katolickým.

Na takové stížnosti dostávali Slezáci od císaře odpověď, že ani v Čechách ani v Slezsku majestát Rudolfův porušen nebyl. Taková odpověď budila v slezských stavech obavy, že císař bude utiskovati protestanty i v Slezsku. Proto odhodlali se povstalým Čechům pomáhati, neboť i jiné země počaly se Čechů ujímati a kurfiřt falcký Fridrich, který byl hlavou protestantského spolku v Němcích, naklonil Čechům též Holandsko a Savojsko.

Slezské pomocné vojsko čítalo dva tisíce pěších a tisíc jezdců. Velitelem Slezáků byl markrabě Jan Jiří Krnovský. Táhl Kladskem a připojil se k českému vojsku u Pelhřimova. Válečná moc česká byla nyní silnější než císařova, pročež Čechové kojili se nadějí, že protivníka brzo přemohou a přálo jim štěstí. Císařské vojsko bylo v Čechách za nedlouho po mnohých porážkách odevšud vytištěno až na město Budějovice a velitel vojska českého hrabě Thurn vtrhl potom do Rakous.

Moravané dosud nepřipojili se k českému povstání, neboť slavný Karel z Žerotína vždy ještě doufal v mír mezi Čechy a císařem. Pozvolna však i na Moravě počalo se mínění šířiti, že by Čechům bylo třeba pomoci. Císař Matiáš neměl dostatek vojska a klonil se již k míru s Čechy.

Aby stalo se s nimi dorozumění, vypsán byl sněm do Chebu. Snad byla by se rozepře ještě urovnala. Císař Matiáš skonal však dne 20. března 1619 a se sjezdu chebského sešlo.

Ferdinand II. jsa korunován na krále českého, oznámil nyní Čechům smrt císařovu a sliboval, že zachovati chce svobody zemské i náboženské. Ale stavové nevšímali si nabídnutí Ferdinandových, neboť mu nedůvěřovali a jak se zdá, chtěli rod habsburský docela z koruny české odstraniti. Český vojevůdce hrabě Thurn vtrhl do Moravy a nyní i Moravané připojili se ku spolku česko-slezsko-lužickému. Potom Thurn obdržev posilu moravskou, vytáhl do Rakous až k samé Vídni, kde osadil předměstí Landstrasse. Ve Vídni naléhali protestantští stavové rakouští na sevřeného krále, aby rozpustil své vojsko, které byl sebral proti Čechům. Též měšťané protestantští shlukli se na císaře až do samého hradu, žádajíce, aby jim povolil volné vykonávání jich náboženství ve Vídni. Císař byl ve velké tísni, odevšud nepřátely obklíčen. V pravém okamžiku, když už mu bylo nejhůře, poslal mu generál Dampiére na pomoc do hradu 500 kyrysníků a císař byl zachráněn. Docházeli totiž z Čech noviny, že nepřeje tam štěstí zbraním českým. Hrabě Thurn musil tedy zanechati obléhání Vídně a spěchal do Čech. Tam pozvolnu připravovaly se důležité události.

Císař Ferdinand II. byl dosud králem českým i uznávali ho stavové všech zemí českých za svého pána, ač proti vojsku císařskému vedli boj. Chtěli jen svého krále donutiti, aby schválil všechny jejich svobody, hlavně pak aby potvrdil jim svobodu náboženskou.

Slezáci poslavše vojsko Čechům na pomoc, *učinili to též jen* na uhájení svobody náboženské.

Na jiného krále Slezáci dosud nepomyslili, nýbrž chtěli setrvati při Ferdinandovi, ovšem ale nechtěli slíbiti mu věrnost, dokud jim a Čechům nepotvrdí svobod. Tehdy byl ve Vratislavi arcibiskupem arcikníže Karel. Aby Slezáky králi Ferdinandovi úplně naklonil a je od Čechů odvrátil, domlouval jim, aby Ferdinandovi holdovali, a aby prý se nedávali v poddanost českých stavů. Vždyť prý od jakživa Čechové se Slezáky nakládali jako s poddanými a nikoliv jako s rovnými. Arcikníže Karel chtěl rozdmychovati tímto spůsobem starou zášť proti Čechům, neboť Slezáci horšili se již dávno na Čechy, že jim zvláštní vládu zemskou z Vratislavi opět do Prahy přeložili.

Čeští stavové napravili však starou chybu a udobřili Slezáky na dobro. Poslali jim list dne 22. dubna 1619 psaný, v kterém jim slíbili, že je budoucně do Prahy ku všem důležitějším jednáním pozvou, *jmenovitě že bez Slezáků nikdy volbu krále nevykonají.* Slíbili jim dále úplnou *samosprávu v zemi slezské*, ba chtěli i uznati, že budoucně nemá se již nikdy o tom pochybovati, že Opava nenáleží ku Slezsku. Těmiti sliby získali Čechové Slezáky docela.

Na 8. července 1619 svolán byl do Prahy *generální sněm* českých zemí a dne 31. července podepsali a přísahami spečetili na něm stavové evangeličtí z Čech, Moravy a Slezska a obou Lužic smlouvu, že majestát královský o svobodném provozování náboženství a všechna jiná práva zemská budou brániti veškerou mocí svou. K této konfederaci přistoupili také stavové dolno- a horno-rakouští. Potom v srpnu 1619 zástupcové všech zemí českých *prohlásili Ferdinanda II. za zbavena koruny české a zvolili kurfiřta falckého Fridricha V. za krále českého.*

Zvolený Fridrich maje za manželku dceru krále anglického, požíval velkého vlivu ve spolku protestantském v Němcích. Byla tedy naděje, že nový král utvrdí se na trůně českém, neboť k českému odporu proti Ferdinandovi II. připojil se též výbojný kníže sedmihradský Bethlen Gábor.

Již před tím, než sesazen byl Ferdinand II. s trůnu českého, povolili knížata a stavové slezští primátorovi, vší radě a celé obci *těšínské*, aby katolickému faráři odňat byl farní kostel a že mohou protestanté užívati školy i hřbitova. Na popeleční středu dne 14. března 1619 vpadli tedy měšťané těšínští násilně do farního chrámu. S nimi byl Kašpar Rucký z Rudz a Kotzobendze, maršálek knížecí, primátor Matiáš Reif řemesla svého pekař, Bryndza, bývalý purkmistr, jinak švec, Martin Stoček krejčí a jiní. Děkan těšínský žaloval potom biskupovi vratislavskému arcikníženi Karlu, že násilníci znesvětili oltář, že obrazy kalem pomazali, děkana zabíti hrozili, ačkoliv ho v Těšíně nebylo, že kaplana zavřeli, bili a mu nepočestná jména dávali, že zvoníka těžce poranili, že čeleď z fary vyhnali, domácí nářadí tam rozbili a příbytek děkanův zapečetili. „Kaplan potom prosil radu městskou, aby mu dovolila z chrámu znesvěceného aspoň nejsvětější svátost a ostatky svatých odnésti, ale ničeho nic mu nedovolili, ale ukamenováním mu hrozili“. Tak naříkal děkan v českém listu.

Též městům Skočovu a Struměni, dědinám Puncovu, Dingelovu, Holešovu a Hradci u Bílska povolili stavové slezští volné provozování náboženství evangelického, ačkoliv biskup vratislavský arcikníže Karel všemu tomu odporoval.

Tento biskup byl společně s knížetem opavským *Karlem* Lichtenšteinem a zemským hejt-

manem opolským Jiřím z Oppersdorfu poručníkem budoucího vládce těšínského Fridricha Viléma, který dosud byl nezletilý. Všichni tito poručníci byli dobří katolíci a nelibě to nesli, co v Těšíně se dálo na újmu církve katolické. Nebydleli však na Těšínsku a moc jejich byla proti moci stavovské příliš slabá. Ostatně biskup vratislavský odešel vůbec ze Slezska a utekl se do Polska, neboť nechtěl učiniti slib věrnosti nové zemské vládě slezské, kterou stavové protestantští ve Vratislavi byli zřídili. Ostatní duchovenstvo katolické v Slezsku však slib ten neodpíralo.

Na biskupa vratislavského do Polska uprchlého naříkali brzo na to Slezáci velice. Domnívali se totiž, že na jeho přímluvu král polský Zikmund vyslal císaři pomocné vojsko asi 8000 mužů, větším dílem *kozáků*, které na cestě své do Čech v Slezsku strašně řádilo.

Část vojska tohoto táhla 4. února 1620 severním Těšínskem, vraždíc a pleníc. Když blížilo se k městečku Struměni, obyvatelstvo ozbrojené vytáhlo proti nezvaným hostům. Kozáci minuli potom město Struměň a táhnouce dále k Moravě, vypalovali dědiny a pustošili celý kraj. Novojičínský kronikář píše, že vpadnuvše do Moravy, velké tyranství a žhářstva páchali, od Nového Jičína až k Opavě a nikoliv jen na Moravě, nýbrž i za Těšínem. Na venkově kostely a zámky vyplenili, panstvu i lidu selskému mnoho koní vzali a velice mnoho škody spůsobili, přičemž velké pány i lid obecný zabíjeli. Proto někteří tito divocí vojáci, chyceni byvše, v Těšíně stati byli.*)

Též v *Novém Jičíně* byli čtyři kozáci stati a

*) Viz dr. Becka německý spis: Dějiny Nového Jičína str. 179.

sice dne 13. února. V *Mezříčí* dopustili se kozáci taktéž nelidské surovosti. Táhli tam poblíže Hukvaldů, kdež byla moravská zemská posádka, a spěchali pak po toku Bečvy a Moravy. Oddělení kozácké, jež přišlo do Mezříče, přepadlo tam mnohé vznešené hosty svatební. Kdo z hostí se útěkem nespasil, zaplatil to životem. Ženy zprznili, nevěstu odvedli, z hostiny svatební odnesli všechno stříbro, ženským svlekli s těla šaty a tak řádili, že by to kamenem hnulo. Vypálili prý na 500 dědin. V listě ze dne 21. února 1621 takto jsou kozáci líčeni, kteří do Slez a Moravy přitáhli: „jsou to praví dravci a ďábelští lidé, velice mnoho peněz, zvláště pytle dukátů, krásné šaty ženské, zlaté prsteny a stříbrné náčiní v Slezsku a na Moravě naloupili. Bůh pomož tam, kam tato sběř přijde!“

Když kozáci blížili se k městu Holešovu, farář tamější Jan Sarkandr rodák slezský vyšel jim vstříc se svátostí velebnou. Zachránil tím Holešov, neboť kozáci odtáhli v pokoji dále, aniž škod nějakých Holešovu způsobili.

Jan Sarkandr narodil se r. 1576 ve *Skočově*. Pocházel ze šlechtické rodiny Gureckých a býval děkanem v Opavě, potom v Unčově, Chorvatech a Boskovicích. Popel z Lobkovic, přívrženec to císařův, zvolil ho za svého zpovědníka, načež Sarkandr stal se farářem v Holešově. Stavům moravským byl náhlý odchod kozáků z Holešova nápadný a soudili, že Sarkandr je s nepřátely dorozuměn. Bylo tehdy domnění obecné, že Sarkandr vyjednal císaři Ferdinandovi u krále polského pomoc proti Čechům, neboť byl rok před tím v Polsce na pouti. Stavové dali proto Sarkandra jako škůdce zemského zatknouti a domníval se, že by jim jako zpovědník Lobkovicův

mohl prozraditi všelijakých tajností. Sarkandr byl žalován a mučen v Olomouci, neprozradil však ničeho. Skonal tam v žaláři. Později bylo jeho tělo převeženo do Brna, kdež odpočívá v kostele sv. Michala. Roku 1860 prohlášen byl za blahoslaveného.

Nový zvolený král český Fridrich vydal se na cestu do Slezska, aby přijal ve Vratislavi slib věrnosti země slezské. Vjel dne 23. února 1620 s velkou slávou do hlavního města slezského, které nadšeně ho uvítalo. Bylit tehdy již Vratislavané protestanty a zajisté lahodilo jim, že nový král je Němec. Fridrich přísahal, že celou zemi slezskou, knížata a stavy vůbec a každého zvláště zachová při starých svobodách a právích. Potom slíbili mu knížata a stavové, ba i katolické duchovenstvo věrnost a Fridrich slaven byl jako posel míru stálého. Domnívalit se Slezáci jako Čechové, že nový král Fridrich odolá Ferdinandovi II., neboť s českými zeměmi byly tehdy ve spolku Rakousy Horní i Dolní, Uhry a Sedmihradsko a pomoc z Němec, Anglie a Holandska zdála se býti jistou.

Naděje tyto byly však klamné. Skoro současně, když Fridrich zvolen byl za krále českého, zvolili v Frankfurtě kurfiřti katoličtí i protestantští za císaře Ferdinanda, kterého Čechové s trůnu byli zvrhli. Ani Fridrich falcký, který den předtím zvolen byl králem českým, neodepřel mu svého hlasu, aby nezůstal sám jediným odpůrcem. Mnozí cizinci slibovali Čechům pomoci, dokud se domnívali, že by mohli sami získati českého trůnu jako Karel Emanuel vévoda savojský a kurfiřt saský Jan Jiří. Jakmile však poznali, že je Čechové nezvolí, počali odpírati Čechům slíbenou pomoc, ba spolčovali se s císařem Ferdi-

dinandem. Takž dřívější příznivec Čechů kurfiřt saský obdržev od Ferdinanda zemi lužickou do zástavy, táhl tam, aby ji Čechům odňal, a brzo ukázalo se, že české země poukázány jsou skoro výhradně na vlastní svou pomoc. K tomu všemu nebyl Fridrich falcký mužem, který by se tehdy byl hodil za krále českého. Evangelíci se od něho odvraceli, neboť jsa kalvinistou, nadržoval českým bratřím, a katolíky si nenaklonil, neboť dal z chrámu sv. Víta na hradě pražském vykliditi všechny oltáře, obrazy a ostatky svatých. K tomu mezi vůdci českými nastaly pletichy a různice, neboť Fridrich přivedl s sebou do Čech velitele cizozemské, kterým dával přednost před domácími a šlechta nedbale odváděla daně, pročež žoldnéřům najatým nevyplácen řádně jejich žold.

Vojsko císařské vtrhlo do Čech, čítajíc asi 50 tisíc mužův, kdežto síla vojska českého udává se jen na 30 tisíc. Čechové před vojskem císařským ustupovali až k Praze na *Bílou Horu*, kde se zákopy a ohradami opevnili. Dne 8. listopadu 1620 svedena osudná bitva, která na dlouhé časy rozhodla nad osudy českého národa. V poledne právě hodinou dvanáctou učinilo vojsko císařské útok na postavení vojska českého a brzo na to zdálo se, že vítězství již k české straně se sklání. Jízda bavorská napadla však jednou dobou Čechy v čelí i v boku a donutila české pluky Thurnův a Kaplířův k ústupu. Jízda uherská, na kterou Čechové se nyní spoléhali, že na pomoc jim přispěje, opustila zbaběle bojiště a zděšeně hledala spásu v útěku hanebném. Brzo na to byla porážka spojeného českého vojska rozhodnuta. V divém spěchu prchali Čechové ku Praze, aby tam za hradbami městskými ochranu nalezli. Nejdéle *bránili se* Moravané, malý zástup, který vedl mladý

rabě Thurn a Jindřich Šlik. Bojovali dokud zdorovati mohli vítěznému a mocnému nepříteli, ž konečně zřídly jejich řady. Tábor český opaován nepřítelem.

Slezáků bylo na Bílé Hoře jen několik set, eboť část vojska slezského střežiti musila hraice slezské proti Polákům, kdežto druhá část ntěla ubrániti Lužici proti Sasům. Avšak i těch kolik set mužů slezských statečně prý bilo se Bílé Hoře.

Král Fridrich po bitvě bělohorské utekl se Prahy do Slezska. Ač vojsko české bylo poženo, nebylo ještě vše ztraceno, neboť na Moavě a v Slezsku měl král Fridrich, jejž jmenují ž králem zimním, ještě četnou moc vojenskou kníže Bethlen Gábor vyslal Čechům na pomoc 000 Uhrů. Mimo to byla i v Čechách ještě vonská moc stavovská dosti značná. Ze Slezska ntěl tedy pokračovati král Fridrich v boji proti saři Ferdinandovi. Jakmile ale došla do Vratiavi zpráva, že Moravané dali se do vyjednávání císařem, aby zabezpečili si jeho milost, zalekli Slezáci. Byltě v Čechách odboj proti císaři koro úplně pokořen a nyní když Moravané poli se ucházeti o milost císařovu, byli by Sleíci zůstali sami v povstání proti císaři. Obrátili tedy na kurfiřta saského, aby jim naklonil saře, a kurfiřt saský ujímal se vřele Slezáků. ho slovo bylo tehdy u císaře mocné. Kurfiřt opomenul poukázati na to, že Slezáci vlastně osud přemoženi nejsou, nýbrž že dosud mají hovost 8500 mužů.

Aby jim Fridrich Falcký nebyl na překážku ilosti císařské, vyplatili mu Slezáci rychle 60 síc zlatých, aby z Vratislavi odjel. Fridrich

učinil jim po vůli, odjel dne 23. prosince 1620 do Braniborska a více do Slez se nevrátil.

Přímluva kurfiřtova u císaře měla pro Slezáky dobrého výsledku. Hroziloť tehdy císaři nové nebezpečenství od sedmihradského knížete Bethlena Gábora, kterého podporovali Turci. I stala se brzo úmluva mezi sklíčenými Slezany a císařem Ferdinandem. Slezané odprosili ho za své povstání, uznali ho za svého pravého, zvoleného, pomazaného a korunovaného krále, slíbili mu náhradu za dosavadní válku 300.000 zlatých a císař přijal je tak zvaným *drážďanským akordem* na milost.

Jen markrabě *Jan Jiří*, *kníže Krnovský*, milosti císařské nedosáhl. Tento vůdce vojska slezského v povstání českém dán byl do achtu čili do klatby říšské a statky mu zabaveny. Proto chtěl kníže krnovský o své újmě válku proti císaři dále vésti. Poražený král Fridrich učinil ho nyní nejvyšším velitelem trosek vojska českého a markrabě Jan Jiří s těmito zbytky osadil Opavu, Nisu, Minsterberk a Kladsko. Vtrhl též v červenci 1621 do severovýchodních Čech, kdež zpustošil statky katolíků a navrátiv se do Slezska, svolával Slezáky do zbraní proti císaři. „Nedejte se planými sliby klamati," napomínal Slezáky, „ale pohleďte na Čechy, co tam se děje... Podobný osud očekává vás!"

V Čechách odehrávalo se tehdy hrozné divadlo. Císař Ferdinand dal strašně strestati hlavy povstání. *Krvavý soud pražský* odsoudil sedm a dvacet osob stavu panského, rytířského a městského na smrť, jiné pak vynikající Čechy k trestům potupným. Dne 21. června 1621 počala krvavá exekuce před radnicí staroměstskou v Praze. *Na altáně* seděli soudcové a komisaři císařští a

z radnice vyváděli pochopové odsouzence na lešení ku stínadlu. První byl stat Joachim Ondřej Šlik, načež utali mu také pravou ruku. Podle stavu a důstojenství stínání pak ostatní. Doktoru Janovi Jesenskému, který byl rektorem universitním, vyřezali nejprve jazyk z úst, potom stali mu hlavu, načež jeho tělo čtvrceno a na kolích po ulicích naraženo. V dnech pak příštích vykonány rozsudky nad ostatními náčelníky povstaleckými, kteří nebyli na smrt odsouzeni. Biřicové mrskali je po ulicích metlami na nahém těle, jiní odpykali svůj odpor proti císaři dlouholetým žalářováním aneb vypovězením ze země. Nesčíslný pak je počet těch, jimž pobrány byly statky. Větší počet starých šlechtických rodů českých vyhostěn ze země aneb zbaven jmění.

„Podobný osud očekává vás!“ Tak varoval markrabě Jan Jiří z Krnova Slezáky, svolávaje je do zbraní proti císaři. Nacházel však málo sluchu. Jediná jeho naděje byl ještě sedmihradský kníže Bethlen Gábor a Uhři, kteří dosud bojovali proti císaři.

Proto na Těšínsku obávali se stavové, že uherské vojsko do jejich země vpadne. Dali osaditi šance u průsmyku jablonkovského na hranicích uherských a měšťané těšínští konali službu vojenskou na hradbách svého města, kteráž jim však byla obtížná. Zemský hejtman těšínský psal tedy do Vratislavi úřadu královskému, aby vysláno bylo na ochranu hranic zemských a města Těšína vojsko, načež z Vratislavi dostal odpověď, aby stavové se svými poddanými posádku na šancích jablonkovských zachovali, dokud nové vojsko najato nebude.

Stavové těšínští i měšťané byli protestanté a zdá se, že přáli markraběti Janu Jiřímu vždaru,

ač neměli odvahy k němu se připojiti, bojíce se hněvu císařova. I vláda knížecí chtěla si dobrou vůli zachovati jak s markrabětem tak s císařem. Vyzýval totiž markrabě z hlavního svého tábora v Nise dne 12. května 1621 knížecí vládu těšínskou, aby dala prohlédnouti průsmyk jablonkovský, odkudž očekával bezpochyby příchod pomocného vojska uherského. Knížecí vláda odpověděla mu, že tak učinila. Královskému úřadu však zároveň oznámila, že průsmyk jablonkovský zasekati dala.*) Z toho souditi lze, že na zámku v Těšíně tehdy byli příliš opatrní a že chtěli si zachovati přízeň markraběte i císařských.

Dne 25. června 1621 oznámil regent těšínský plukovníku Jindřichu Vrbskému, že v noci dověděl se, že v župě oravské v Uhrách je pohotově 2500 husarů a hajduků a na 400 sedláků se sekerami, kteří prý chtějí *průsmyku* jablonkovského se zmocniti. Též pěší lid vojenský markraběcí, který u Krnova a Bohumína ležel, zamýšlel průsmyk jablonkovský otevříti, aby mohl spojiti se s Uhry. Proto vyzvala knížecí vláda stavy, aby vyslali každého desátého muže na obranu průsmyku a těšínského hradu. Téhož dne oznamoval regent těšínský královskému úřadu do Vratislavi, že Bethlen Gábor jest v Sučanech, 3 míle za Žilinou a že vojenský lid císařského generála Buquoie zmocnil se Polské Ostravy.

Toto vojsko císařské zle řádilo na Těšínsku. Usadivši se v Polské Ostravě, na dvě míle cesty podnikalo dále do země těšínské loupežné výpady a vynucovalo na obyvatelstvu peníze a potraviny, ba loupilo i v kostelích. Stavové těšínští

*) *Všechny* tyto i následující listy nalezají se v Těšíně *na zámku.*

proto žalovali trpce nejvyššímu zemskému hejtmanovi Jiřímu Rudolfovi Lehnickému na toto řádění vojska císařského, dostali však odpověď, aby dorozuměli se s neapolským plukovníkem Karlem Špinolou, aby nebylo dalších příčin k žalobám.*)

Císař poděkoval se listem ze dne 11. července 1621 stavům i městu Těšínu za věrnost a napomínal je, aby žádného namahání, píle a útrat nešetřili, aby zachována byla bezpečnost v zemi. Brzo na to přitáhl císařský plukovník Karel Špinola z Polské Ostravy do Těšína s cizáckými žoldnéři, aby chránil město a hranice proti vpádu uherskému. Kdyby Uhři byli vpadli do Těšínska, snad nebyli by tak řádili, jako suroví žoldnéři Špinolovi. Měšťanstvo stěžovalo si na spustlé vojáky nejvyššímu hejtmanu knížeti Lehnickému, žádajíc ho, aby sběř vojenskou z Těšínska dal odvolati. „Však jste nás sami žádali o vojsko!“ byla odpověď hejtmanova. Brzo na to vyslali stavové těšínští do Vratislavi knížecího sekretáře Matiáše Kalusa, znovu úpěnlivě prosíce, aby zbaveni byli žoldáků španělských, kteří byli zemi více na záhubu než na obranu. Musilit stavové denně žoldákům vypláceti značný žold a dodávati potraviny a střelivo. Cizáci tito, kteří přišli zem bránit, vlupovali se do příbytků, vydírali obyvatelstvo, dopouštěli se ohavných násilí, a kdo nechtěl jim

*) Tento plukovník zajel též až k hranicím uherským, o čemž podává nám svědectví: „Účet města Jablonkova na útraty, co protráviti ráčili pan hrabě Karel Špinola s jinými pány komisaři, vyjížděje na hory jablonkovské, aby očitě shlídnuti ráčili, jak jsou pasy a hory zarubané od uherské země.“ Celý účet obnášel 29 zl. 33 grošů, z čehož padlo na víno 9 zl. 13 gr., na pivo 4 zl. 26 gr., na maso 1 zl. 26 gr., chléb 1 zl. 23 gr., na pstruhy svěží 1 zl. 9 gr., na dva sýry valašské 2 zl., „na kundšaft do Uher poslom“ *3 zl. 8 gr. a t. d.*

býti po vůli, toho prohlašovali za rebela, za buřiče, jenž mečem a ohněm musí býti vyhlazen. Na žaloby a stesky knížectví těšínského královský úřad vratislavský radil, aby obyvatelstvo trpělivě odevzdalo se do vůle boží, neboť císař již prý rozkázal, aby ten vojenský lid ze země byl odpraven, ale jen pozvolnu, aby prý se nebouřil a neplenil. Až do 15. září 1621 řádili na Těšínsku tito suroví „přátelé".

Ani trochu lepší nebyli žoldáci markraběte Jana Jiřího z Krnova. Nejvyšší tento vojevůdce Fridricha falckého dobyl 22. července pevnosti *Hradce* u Opavy. Krátce před tím obsadilo jedno oddělení jeho vojska zámek *Radúň*, vyplenilo kostel, pobořilo oltáře a slavilo v kostele své divé hody. Zlotřilí žoldáci vnikli do tamější hrobky pánů Tvorkovských z Kravař a mrtvoly ven vyházeli. Císařský plukovník Koše chtěje je za takovéto divé činy potrestati, vytáhl z Nového Jičína v noci do Radúně. Přepadl bídníky v tuhém spánku, pobil je až na několik málo, kterým podařilo se uprchnouti a vrátil se opět do Nového Jičína. Markrabě dověděv se toho, rozzuřen vytáhl na Nový Jičín, aby ztrestal císařské vojsko za přepadnutí radúňské. Dal páliti do města a v brzku stál celý Nový Jičín v plamenech. Posádka císařská nemohouc v hořícím městě setrvati, učinila výpad, byla však vojskem markraběcím obklíčena a docela potřena. Na místě, kde španělští vojáci z Nového Jičína byli zahubeni od vojska markraběcího, vybudována byla později španělská kaple.

Markrabě Jan Jiří zmocniv se pak ještě několika měst na Moravě, vtrhl do Těšínska. Dobyv útokem města i hradu těšínského, vyhnal katolické *kněze*, kteří tam teprv nedávno opět byli

se usídlili. Na hradě zůstavil posádku s velitelem hrabětem Ortenburgem, která však brzo na to zapuzena byla císařským plukovníkem Karlem Hanibalem z Donína.

Na sklonku roku 1621 domluvil se Bethlen Gábor s císařem o mír. Bethlen zřekl se trůnu uherského, začež mu císař mimo sedm žup uherských a 50 tisíc zlatých ročního důchodu postoupil též knížectví opolské a ratibořské. Od tohoto okamžiku byla úloha markraběte Jana Jiřího z Krnova dohrána. Jeho knížectví krnovské dal císař knížeti Karlu z Lichtenšteina, jemuž již náleželo Opavsko, a markrabě Jan Jiří odebral se pak na Slovensko do Košic, kdež také uprchlíci čeští byli se usadili. Zemřel tam r. 1624.

Mor a drahota navštívily kraj těšínský. Roku 1623 podlehlo moru v městě Těšíně 1500, ve Fryštatě 1400 a v Skočově 287 lidí. Drahota pak byla neslýchaná, povstal hlad, bída a nouze. V městech i v dědinách stály mnohé příbytky pusté, a v pozdějších letech ještě horší pohromy stihly nešťastnou zemi, neboť vojsko s vojskem střídalo se zde, ničíc píli a namahání klidného obyvatelstva.

Těšínský kníže *Fridrich Vilém* teprv na sklonku roku 1623 vrátil se z ciziny do zbědovaného svého knížectví, kteréž válkou a morem uvedeno bylo na pokraj záhuby.

Vychován v cizozemsku, zatoužil mladý kníže brzo opět po cizině. Nesetrval v zemi své než rok. Nemůžeme tedy o něm mnoho vypravovati. Ani v cizině dlouho se nebavil, neboť v listopadu r. 1625 skončil v Kolíně nad Rýnem svou pozemskou pouť. *Byl posledním mužským potomkem knížat těšínských z rodu Piastova.* Mrtvola jeho

přivezena byla do Těšína, kdež uložena v hrobce knížecí.

Nejdůležitější listina, kterou zůstavil, je jeho poslední vůle. Knížectví těšínské se statky skočovskými, struměňskými a jablonkovskými odkázal totiž své sestře *Eližbětě Lukrécii*.

Eližběta Lukrécie.

(1625—1653).

Mansfeldovo vojsko. — Císařská komise stihá Slezany pro podporu Mansfeldských. — Privilegium na ochranu katolíků. — Jiří Třanovský.

Panování Fridricha falckého v zemích českých bylo kratičké, pročež nazývali ho „zimním králem". Panovník tento pro krátké své království pozbyl i svých vlastních zemí falckých, neboť byl dán do achtu čili klatby říšské a císař Ferdinand zmocnil se jeho zemí.

Teprv nyní, když již bylo pozdě, počali se Fridricha falckého ujímati cizí panovníci. Tak stalo se, že na sklonku roku 1625 Anglicko, Holandsko a Dánsko ujednaly spolek proti císaři, chtějíce Fridrichovi falckému jeho zemí nazpět dobyti. Též sedmihradský kníže Bethlen Gábor slíbil spojeným nepřátelům císařovým pomoc. Císař pak učinil nejvyšším svým generálem českého šlechtice Albrechta Valdšteina.

Král dánský a protestantský vojevůdce Mansfeld najavše značný počet vojska, počali proti císařským boj. Vojevůdce protestantský byl však u Desavy poražen, načež vtrhl do Slezska. Tam bez velkého namahání zmocnil se některých pevností, neboť pomahali mu slezští protestanté.

Potom spěchal do Uher, aby spojil se tam s knížetem sedmihradským Bethlenem Gáborem.

Na cestě do Uher jedno oddělení vojska Mansfeldova oblehlo město a hrad těšínský dne 12. srpna 1626 a dalo kněžně ohlásiti, že přichází jako přítel. Slibovalo, že dále odtáhne do Uher, a že prý jen na krátko na Těšínsku ubytovati se chce. Brány městské otevřeny tedy Mansfeldským. Brzo se na žal ukázalo, že toto vojsko nepřišlo sem na krátko, ale že bylo sem posláno, aby osadilo trvale celou zemi těšínskou a průsmyk jablonkovský k Uhrám, aby vojska protestantská měla z Uher volný přechod do Slez a dále do zemí německých.

Velitel vojska mansfeldského v Těšíně žádal od kněžny kontribuci 30 tisíc tolarů,*) osadil hrad těšínský a najímal lid vojenský. Kostely vráceny byly opět protestantům a knížecí vláda musila vydati vojsku všechno střelivo; musila též rozkázati sedlákům, aby postavili se i s dobytkem svým vojsku mansfeldskému k službám a aby pomahali opravovati cesty. Na rozkaz velitele vojenského měšťanstvo musilo opatřiti se prachem a olovem a zásobiti se na tři léta potravinami. Kdyby nepřítel se blížil, měšťanstvo bylo povinno spolu s vojskem brániti hradby městské.

Mansfeld dožil se v Uhrách velkého sklamání, neboť císařský vojevůdce Valdštein pustiv se tam za ním, vítězně postupoval, kdežto sedmihradský kníže Bethlen Gábor, k němuž Mansfeld se svým vojskem přitáhl, neměl chuti do války, ačkoliv měl při sobě na 18 tisíc Turků, které mu paša budínský na pomoc byl poslal. Mansfeld proto rozpustil své žoldnéře do Slezska

*) Město *Bílsko* zaplatilo tehdy 1000 tolarů kontribuce.

a na cestě do vlašských Benátek, kde chtěl nové nepřátely císaři hledati, náhle zemřel. Očekával svou smrt stoje, v plné zbroji.

Vojsku Mansfeldovu v Slezsku velel dánský plukovník Mislav a český šlechtic z Bubna. Proti těmto vojům dříve Mansfeldovým Valdštein vytáhl do Slezska a rychle dobývaje pevností, vypudil brzo ze Slezska všechny zástupy nepřátelské.

Mansfeldští, jež šlechta a lid protestantský v Slezsku vydatně byli podporovali jako své přátele, opustili teprv dne 6. června 1627 zemi těšínskou. Místo nich navštívili knížectví Valdšteinovy čety vojenské a brali, co po Mansfeldských ještě zbylo. Z celého Slezska hromadily se u císaře četné žaloby na vojenský lid Valdšteinův. Císař však sklíčené své poddané jen těšil, pomoci však nemohl, neboť Valdštein maje rozsáhlá práva, provozoval se svými vojsky v zemích císařských dále, co jemu se líbilo.

Opavu přísně Valdštein ztrestal za to, že přála Mansfeldovi. Dal radu městskou, přední měšťany, ba i některé stavy do vězení vrhnouti a žádal, aby mu město vyplatilo 100 tisíc tolarů za to, že je nedá v plen svému vojsku. Částku tuto snížil později na 60 tisíc, ale Opavané nesehnali více než 22 tisíc, neboť bída byla obecná.

Po bitvě bělohorské z českých zemí poměrně nejmenších pohrom utrpělo Slezsko. Rádcům císařovým zajisté nebyl akord drážďanský vhod, byli by rádi i v Slezsku statky šlechticům jako v Čechách pobírali, městům velké pokuty ukládali a protestanty na víru obraceli. Císař musil ohlížeti se na kurfiřta saského, který vřele ujímal se Slezáků. Nyní však, když vojsko nepřátelské od

některých Slezáků bylo podporováno, naskytl se vhodný čas, potrestati též Slezáky, zavésti i ve Slezsku podobné hospodářství, jaké již zemi českou a moravskou skoro na mizinu bylo přivedlo.

Napřed bylo nutno dokázati, že Slezáci Mansfeldovo vojsko podporovali a k němu se přidávali. Zřízena k tomu konci komise, která jala se vyzvídati, na koho takové podezření dalo by se uvrhnouti a netrvalo to dlouho, vynikající šlechticové slezští byli obžalováni pro spolčování se s nepřítelem. Jmenujeme zde pouze pány Láryše, Sedlnické, Pražmy, Kravaře, Lichnovské. Statky těchto pánů a mnohých jiných byly již vyhlídnuty pro některé osoby, které ve službě císařské byly se vyznamenaly. Mnohým z nich bylo vytýkáno, že konali nepřátelům služby vojenské, jiným dáváno za vinu, že nepřátelům dodávali zboží. Nebyl to ovšem velký zločin, dodávati zboží, neboť nepřítel by si násilím vzal sám, čeho potřeboval a byl by ještě ztrestal ty, kdož by jeho rozkazům byli se protivili. Proto komise soudní vůči takovýmto vinníkům nebyla nad míru přísná: kdo zaplatil pokutu aneb přestoupil na víru katolickou, ušel trestu. Mnozí prchli ze země, obávajíce se rozsudku přísného. Kat přibil v Slezsku pouze 65 jmén na šibenici a jen těmto odsouzeným byly statky zabrány.

Císař Ferdinand počínal si v Slezsku mnohem mírněji než v Čechách a na Moravě; v Slezsku nedal pobírati tak houfně statky svým nevěrným jako v jiných zemích, nýbrž obmezoval se na to, aby víru katolickou rozšířil.

Na Těšínsku jak se zdá, málo šlechticů bylo trestáno ztrátou statků pro spolčování se s Mansfeldovými vojenskými zástupy. Mnozí dokázali, že ani tehdy v zemi nebyli a Václav Rymultovský,

který prý pro dánského krále najímal lid, uprchl ze země ještě dříve, než ho spoutaného do Opavy odvésti mohli, jak již rozkázáno bylo.

Na Opavsku bylo na 93 šlechticů odsouzeno, že provinili se na věrnosti císaři slíbené při vpádu vojska Mansfeldova. Ve vratislavském státním archivu nalézají se listiny, z kterých se dovídáme, jak komise císařská počínala si proti všem, kdož v podezření byli, že s nepřítelem se spolčovali. Komise tato zaznamenala si napřed jméno vinníka, potom přečin, jehož se byl dopustil, a konečně uvedla i polehčující okolnosti. Za okolnost polehčující uznávala víru katolickou aneb že vinník přistoupil k této víře. Též jmění obžalovaného i jeho dluhy byly věrně zaznamenány a potom souzeno stručně. Obžalovaným dáváno za vinu, že buď s nepřítelem se domlouvali, aneb mu daně odváděli, že v místech se zdržovali, kde vojsko Mansfeldovo posádkou leželo, že s důstojníky nepřátelskými jedli a pili aneb ochranu a bezpečnost si od nich byli zakoupili. Mnozí obžalovaní omlouvali se, že nemohli si pomoci, poněvadž vojsko dánské na nich násilím vymahalo peníze. Ku příkladu Jan Vojska byl toho času, když Mansfeldovo vojsko do Slez vtrhlo, nemocen a nemohlo se mu ničeho dokázati, než že vykoupil sebe a svou čeleď. Přesto musili jeho dědicové zaplatiti za jeho vinu 4500 tolarů. Jiří Láryš, ač nemohli mu ničeho dokázati, musil zaplatiti 100 tolarů pokuty. Mikuláš Jindřich z Kravař, který přijal od Mansfeldských úřad zemského hejtmana opavského, byl odsouzen, aby pouze 500 tolarů zaplatil, neboť dokazoval, že je dobrý katolík a že nemá jmění. Jan Bernhart ze Zvole jsa obžalován pro urážku císaře a pro buřičství, odsouzen *byl k smrti;* když však podepsal, že odstupuje

císaři třetinu svého jmění, dána mu milost. Václava Láryše odsoudili ku ztrátě všech statků a věznili ho. Když pak podepsal, že zaplatí 2000 tolarů, propustili ho.

Tím přísněji však hleděno k tomu, *aby veškeré obyvatelstvo protestantské přijalo víru katolickou.* Primator, purkmistr a rada města Těšína byli již r. 1629 katolíky. Vidno to z privilegia, které téhož roku v úterek po sv. Trojice vydala kněžna Eliżběta Lukrécie na ochranu náboženství katolického. Praví, že je potěšena, že vyplnilo se přání císařovo a že rada obecní s primatorem i purkmistrem opustili nepravou a bludnou víru, že vrátili se opět do ovčince Kristova, a že přišli k poznání staré pravé katolické apoštolské římské víry. Protož káže, „aby po všecky budoucí časy jak v městech tak v předměstí do ouřadů a jiných správ městských žádný přijat nebyl, leč by víru katolickou měl.“ Dále kněžna rozkazuje, aby nekatolík do žádného cechu, řemesla neb bratrstva připuštěn, dosazen a v něm trpěn nebyl.“ Kupčiti dovolovala kněžna jen katolíkům, neboť poroučí: „Tolikéž tomu chtíti a nařizovati ráčíme, aby žádnému žádného obchodu městského vésti, kupčiti, prodávati i jiných handlův nižádným vymyšleným spůsobem provozovati dovoleno nebylo, než toliko katolickým osobám, tak aby oni své živnosti, řemesla i jiné obchody městské bez všeliké překážky neb újmy v živnostech od nekatolických s pokojem užívati a míti mohli.“ Kněžna určila též tresty na ty, „kdo by se tomuto obdarování knížecímu na odpor postavil, je zlehčil a proti němu provinil.“ *)

*) Tuto listinu, kterou učení Lutherovo mělo ze země vyhlazeno býti, nalezl dějepisec Biermann pouze *latinsky* sepsanou a nechce proto věřiti, že kněžna Alžběta Lukrécie

Měšťanstvo houfně odříkalo se učení Lutherova a kdož tak učiniti nechtěli, vystěhovali se do Polska a Haliče, hledajíce tam nového domova.*) Zdá se, že i na Těšínsku vojenským lidem činěn nátlak na obyvatelstvo, aby zřeklo se protestantství, neboť v knize městské čteme o sporu lékárníka těšínského s obcí toto: „Když leta 1629 město Těšín k náboženství katolickému skrzeva lid vojenský totiž chorvatské rejthary přinuceno bylo — —“

---

proti protestantům tak přísně zakročila, neboť prý všechny jiné listiny této kněžny jsou české. Biermann domnívá se tedy, že ono privilegium pro katolíky podvrhli — Jezovité. Biermann ovšem nevěděl, že original této listiny byl *český*, jehož opis nachází se v knihách zápisů zemského práva a že listina latinská byla pouhým překladem. — Na privilegiu tomto nacházejí se též podpisy rodů knížecích: *Maximiliana Prökla* na Horní Suché a Bažanovicích, kancelářského, *Erasma Ruckého* z Rudz a na Vělopolí, zemského maršálka, *Viléma Borka* z Rostropice na Vendríni a *Václava Gureckého* z Kornic na Golešově, Andrýse Masura českého sekretáře.

*) Učení Lutherovo nebylo ještě ani roku 1632 v městě Těšíně vyhubeno. Vidno to z listu děkana tehdejšího Vojtěcha Gagatkowského, který psal magistrátu: Všem vám — dostatečně vědomá jest vůle i vznešený úmysl Jeho Císařské Milosti pána našeho milostivého, aby vykořenění byli kacíři a aby rozšířila se víra katolická. — — Kteroužto vůli Císařské Milosti plníc, jasně osvícená kněžna Její Milost Paní naše dědičná všem svým poddaným nakázala, aby *buď* kacířství opustili a víru katolickou, v které předkové jejich zrozeni a vychováni byli, přijali *aneb* ze svých statků pryč odešli. Tomu rozkazu knížecímu odporujíc, větší část zámožnějších od svých statků i z města odešli. — — Toho času je vůle Jeho Císařské Milosti i to privilegium ve velké nevážnosti a zapomnění, neboť vidím, jak mnoho z těch poběhlíků do města se vrátilo, vidím, že statků nabývají, obchody, hospody, řemesla provozují. — — — Pamětliv tedy úřadu svého, který mi byl od mých představených svěřen a obávaje se trestu Božího a své duchovní vrchnosti *i pohany pánů* komisarův — nemohu toho dále trpěti, a

Lékárník těšínský nechtěl se dáti totiž na víru obrátiti. Rada městská tudíž proti němu přísně zakročila, zavřela a zapečetila mu lékárnu, „neboť nekatolickým měšťanům obchod všecký jest zastaven.“ Lékárník nebyl však spokojen, že mu rada městská jen pro víru dala zavříti a zapečetiti jeho obchod, pročež pečeť obecní odtrhal a svou lékárnu opět otevřel, neboť měl od kněžny z doby dřívější výsadu, že se mu lékárna „na věčné časy“ povoluje. Primator, purkmistr, rada, vojt a právo vedli potom na lékárníka žalobu velmi tuhú, načež vyšla „vejpověď“ soudní, že lékárník „musí učiniti odpros radě městské, že odpečetil samovolně dvéře a že musí na rathúz se postaviti a nevycházeti až do propuštění.“ Mimo to musil zaplatiti do komory knížecí dvě stě hřiven pokuty, neboť neměl práva v lékárně prodávati kořalku, vosk, sukno, sůl, víno a jiné tovary. „Že pak *ouřad* města Těšína zapečetil apateku, na kterou apatekář obdarování má, v trestání a pokutu upadl.“

Mezi kněžstvem z Těšínska vypuzeným nalézal se tehdy i Jiří Třanovský, muž, jehož jméno do dnes všem evangelíkům na Těšínsku je známo. *Jiří Třanovský* získal si velkých zásluh o tehdejší literaturu českou. Narodil se roku 1591 v Těšíně. Vycvičiv se tam na školách latinských,

---

protestuju tímto proti tomu, že Vy poběhlíkův do města přijímáte a je do statků, obchodů, hospod a řemesel připouštíte.“ — List tento nachází se v archivu městském a jest psán v řeči *polské*. Řídký tento úkaz na Těšínsku vysvětliti lze i z dějin českých. Když z Čech kazatelé protestantští po bitvě bělohorské vypovězeni byli, přicházeli na jejich místa katoličtí kněží z Vlach, z Němec a z Polska, aby zaujali místa duchovních vypovězenců. V Čechách bylo prý tehdy takových cizích kněží katolických na tisíc. I děkan Vojtěch *Gagatkowski* přišel bezpochyby do Těšína z Polska.

odebral se do Guby v Lužici, pak do Kolobřehu v Pomoří a posléze do Vitemberka. Vyučoval pak na škole sv. Mikuláše v Praze, v Holešově, ve Valašském Meziříčí a v Krásném, kdež svěřil mu Jetřich ze Žerotína kazatelství na tamní faře. Po bitvě bělohorské musil svou faru opustiti a odebral se do *Bílska* v Slezsku, kdež hrabě Sunnegh vzal ho do své ochrany. Však i tam nedopřáno mu dlouho prodleti. Na vyšší rozkaz musil se i s ochrancem svým hrabětem Sunneghem ze Slez vystěhovati na Slovensko. Tam účinkoval v duchovním úřadě na zámku oravském a později v Liptovském sv. Mikuláši, kdež r. 1637 skonal. Nesmrtelný básník „Slávy dcery“ nazval Třanovského „československým Lutherem“ a to právem, neboť Třanovský zasloužil si toho názvu pro krásu a čistotu řeči české, v níž sepsal mnoho spisů církevních. Byl to muž důkladně vzdělaný a básník nadaný. Přeloživ z latiny na jazyk český „Konfessí Augsburskou“ vydal ji r. 1620 v Olomouci a věnoval těšínským krajanům svým. S přítelem Janem Amosem Komenským pracoval společně na kancionálu čili knize žalmů a písní duchovních, kterou Komenský vydal r. 1659 v Amsterodámě. Největší zásluhy však pro církevní literaturu evangelickou získal si, že vydal první zpěvník československý, do něhož sebral písně nábožné v rozličných spisech a knihách dosud rozptýlené. Písně tyto rozhojnil zpěvy, které sám složil a opatřil je pěknými melodiemi. Celý spis vydal pak v Liptově r. 1635 pod názvem „Cithara Sanctorum aneb žalmy a písně duchovní staré i nové.“ Citara těšila se velké oblibě ve všech zemích českých, neboť vyšla tiskem v Levoči a v Trenčíně devětkráte, v Prešpurku šestkráte, v Bánské Bystřici a Praze dvakrát, v Lipsku

a ve Vídni jednou a mimo to v Loubně a v Pešti v mnohých vydáních. Není snad domu neb chaloupky evangelické na Těšínsku, kde by Citary Třanovského nebylo. Do nedávných dob ještě pěl z ní lid v chrámech melodické písně, doma hledal v ní útěchu. Od pokladu tohoto nebylo jej lze odloučiti. Když v letech šedesátých duchovenstvo evangelické počalo z chrámů a škol vypuzovati češtinu a místo ní zaváděti polštinu, mělo velkou potíž s Třanovským. Lid polský nechtěl se vzdáti svého českého miláčka a chtěl dáti pěti jeho písně v chrámech. Takž nezbylo kněžstvu evangelickému nic jiného, než že krajana Třanovského zachovali, oblekli ho však v polské roucho. Vydán totiž nový zpěvník polský, do něhož přeloženy byly z Citary všechny oblíbené písně Jana Husa, Táborského, Šturma, Jana Augusta, Jana Blahoslava, Třanovského a jiné. Potom polským překladem vytiskován z chrámů evangelických původní český Třanovský. Starší evangelíci však dosud chodí do kostelů s českým kancionálem Třanovského.

Třanovský musil se vystěhovati ze Slezska a kostel v Bílsku, v němž kázal slovo boží, odevzdán kněžím katolickým. Podobně i orlovský kostelíček vrácen r. 1631 katolické bohoslužbě. O dvě leta pak později zakročeno bylo proti evangelíkům ještě přísněji. Dosud byly jim odebrány pouze kostely, které byly kdysi katolické a k nimž tedy evangelíci práva neměli. Nyní však nařídila kněžna Eližběta Lukrécie, aby všechny kostely evangelické byly zavřeny. Toto nařízení vzbudilo v celé zemi velké pohnutí. Stavové hlásili se tehdy skoro výlučně ještě k učení Lutherovu a šli tedy kněžnu prosit, aby svůj rozkaz odvolala, aby jim *kostelů ponechala* aspoň pokud *žijou*.

Vždyť i otec kněžnin, zesnulý kníže Adam Václav pouze v městech a na svých vlastních statcích odňal kostely luteranům, v dědinách však, jež náležely šlechtě, nezaváděl prý žádných novot. Stavové tak úpěnlivě prosili kněžnu, až ji uprosili. Rozkaz svůj sice neodvolala, ale ničeho nepodnikala, aby byl proveden. Zůstalo při starém. Příčinou této shovívavosti byly zajisté tehdejší války, o kterých ještě vypravovati budeme.

Bb 952

z knihovny

Rodinné poměry kněžny Eližběty. — Spor o těšínské léno.

Kněžna Eliżběta Lukrécie byla provdaná za Gundaccara z Lichtenšteina, který měl mocného přímluvčího u dvora císařského, byl bratrem knížete Karla z Lichtenšteina, který v Čechách a na Moravě byl v pověsti neblahé, jemuž císař Ferdinand však přál velice; učinil ho po bitvě bělohorské svým místodržícím v Čechách. Lichtenštein proslavil se tam tehdy nemilosrdným, ba ukrutným stíháním povstalců českých a bezpříkladným pronásledováním všech, kdož nechtěli přestoupiti na víru katolickou.

Kdyby Eliżběta Lukrécie nebyla manželkou Lichtenšteinovou, snad nebyla by ani mohla zasednouti na prestol svých předků. Její bratr Fridrich Vilém nemaje potomků, odkázal sice této své sestře knížectví těšínské poslední vůlí. Těšínsko bylo však léno koruny české a dokud císař Ferdinand jako král český poslední vůli Adama Václava nepotvrdil, nemohla kněžna činiti nároků na lenní statky, jichž užívali její předkové.

Eliżběta Lukrécie odvolávala se na privilegium z roku 1498, které král Vladislav dal knížeti Kazimíru II. Podle tohoto privilegia bylo knížectví těšínské dědičné. Císař však vykládal tuto dědičnost pouze do čtvrtého kolena po Kazimíru II., tedy až na knížete Fridricha Viléma. Knížectví těšínské mělo tedy spadnouti jako léno na korunu českou.

Kněžna Eliżběta nečekala, až císař potvrdí její právo *na zemi* těšínskou, nýbrž odebrala

se do Těšína na zámek a dala si tam učiniti slib věrnosti od stavů i města. Podpisovala se jako „rozená kněžna těšínská i Velkého Hlohova, též kněžna Lichtenšteinská.“

Manželství její s knížetem Lichtenšteinem nebylo šťastné. Byla prý Lichtenšteinovi dána proti vůli své. Procházejíc se v zahradě zámecké v Lednici na Moravě s kardinálem Dietrichšteinem, náhle byla prý s Lichtenšteinem spojena svazkem manželským. „Co ale po tom bylo, že sňatek proti její vůli se stal, jest celému světu známo a zjevno, neboť kníže ještě nyní nedochází u kněžny ani sluchu ani lásky,“ praví starý rukopis.*)

Kněžna psala r. 1629 knížeti Minsterberskému, že s ní Lichtenštein zle nakládá, že neohlíží se na to, že ona je jeho manželkou, která pošla z rodu knížecího, nýbrž že mizerně a špatně ji hostí jako dívku služebnou jídlem, pitím a jinými potřebami.

Kněžna proto s Lichtenšteinem žíti nechtěla. Odebrala se na zámek těšínský a tam vládla samostatně, nechtějíc muži svému dovoliti, aby míchal se jí do vlády. Lichtenštein žaloval na takéto chování své manželky císaři, který poslal do Těšína Karla Hanibala Dohnu, aby tam jménem císařovým uvedl Lichtenšteina k jeho manželce, a aby jí zjevil, že císař káže, aby nevylučovala svého muže od vlády, ale aby s ním žila jako se svým manželem.

Tohoto rozkazu Eliška Lukrécie bezpochyby hned neuposlechla, neboť teprv následujícího roku její zmocněnci Jan Arnold a Maximilian Pröckl domluvili se s Lichtenšteinem, jak budou se oba

---

*) Wuttke: Entwickelung der öffentlichen Verhältnisse *Schlesiens II.* 92.

manželé spolu snášeti. Lichtenštein slíbil kněžně, že bude Těšínsko spravovati na její i dvou jejich dětí prospěch a užitek a že jí důchody některé ze statků dopřeje, jiných však důchodů že užije na zvelebení země. Potom svolán stav panský i rytířský do Těšína a tam přečtena byla jim úmluva, která se stala mezi kněžnou a knížetem, načež mu poslušnost slíbili; kníže Lichtenštein zastupoval potom svou choť u práva zemského a na sněmích knížecích, jako manželský poručník dědičného knížectví těšínského.

Nedlouho však po oné smírné úmluvě znovu knížecí manželé nemohli se dohodnouti. Lichtenštein přál si, aby kněžna přesídlila s ním na Moravu. Udával za příčinu, že chce uspořiti důchodů ze statků těšínských, a že na knížecím dvoře v Těšíně panujou mnohé zlozvyky. Kněžna však nechtěla následovati svého muže do Moravy, zůstala v Těšíně a vládla až do své smrti sama, nestarajíc se o Lichtenšteina.

Pravili jsme již, že císař jako král český považoval knížectví těšínské za spadlé na korunu českou. Komorní prokuratorové vedli tedy spor, který konečně dne 29. prosince 1638 byl rozřešen takto: Kněžna bude vládnouti a užívati statků knížecích až do své smrti. Jí přísluší všechna práva a spravedlnosti, titule i znaky a stavové a města jsou povinni jí věrnost a poddanost zachovati. Po její smrti však spadne knížectví na korunu českou, která jejím dětem vyplatí 50 tisíc zlatých.

Císař Ferdinand potom odporučil nejvyššímu hejtmanu zemí slezských knížeti Jindřichu Václavovi z Minsterberka do ochrany kněžnu Eližbětu Lukrécii jako kněžnu panující i její poddané. Rozkázal však, aby stavové i města již nyní jemu

jako králi českému dědičnému slib věrnosti učinili. Proto nejvyšší hejtman zemský vyslal do Těšína posly, kteří jménem královým měli přijati slib věrnosti a sice přísahou. Tomu však stavové odpírali. Nechtěli věrnost *přísahati*, nýbrž pouze *slíbiti*, odvolávajíce se na zákonník Václavův, neboť podle zákona toho stavové pouze rukou dáním činiti měli slib a nikoli přísahou. Když poslové trvali na tom, že stavové musí věrnost přísahati a nikoliv jen slíbiti, stavové přísahali. Vyhradili si však, že přísaha, kterou vykonají, nesmí býti na újmu jejich právu a svobodám. Na to vyslali do Vídně k císaři pány Mikuláše Ruckého z Rudy a Jana Radockého z Radoc, aby císaře pohnuli, aby potvrdil jim zákonník Václavův „Práva a zřízení knížectví těšínského.“ Císař vyhověl jejich žádosti dne 15. července 1639.

Sasové a Švédové v Slezsku.

Obraťme se opět na krátko k událostem, které odehrávaly se na bojišti. Císaři vzešel nový nepřítel v králi *Švédském* Gustavovi Adolfovi, který v létě 1630 se svým vojskem v Pomoří přistál a válku proti císařským počal.

Knížata němečtí s císařem spolčeni, naléhali na císaře, aby odňal Valdšteinovi velitelství. Ačkoliv Valdštein císaři platné služby prokázal, byl z velitelství propuštěn. Odebral se na své statky do Čech a štěstí válečné odvrátilo se nyní od vojsk císařských.

Švédové vítězně postupovali v Německu, kdež v době jednoho roku opanovali mnohé země. S nimi spojil se saský kurfiřt a jiní knížata protestantští. Mnozí šlechtici čeští, vypuzeni pro po-

vstání české z vlasti, vstoupili do služeb švédských a saských, kojíce se nadějí, že vítězství švédských zbraní proklestí jim návrat do milované otčiny. Za nedlouho s vojskem saským vstoupili na půdu rodnou. Dne 15. listopadu 1631 vtáhlo vojsko saské do Prahy a vystěhovalci čeští, kteří několik let tráviti musili v cizině, uvítáni byli radostně od svých přátel. Ve slavném průvodu dali sníti 12 hlav statých po bitvě bělohorské pánů českých s věže u kamenného mostu pražského a pochovali je slavně v kostele týnském. Uvázali se opět ve správu statků, jež byly jim po bitvě bělohorské pobrány.

Štěstí válečné císařským nepřálo. Císař proto znovu odevzdal nejvyšší velitelství svých vojsk Valdšteinovi, který 15. května 1632 dobyv Prahy, zapudil Sasy z Čech, načež vtrhl do Bavor.

Sasové obrátili se potom do Lužice a do Slezska. Dobyli Hlohova, a porazivše některé zástupy císařské v Slezsku, postoupili k Lehnici. Kníže lehnický Jiří Rudolf, maje v Lehnici četné vojsko, zpěčoval se brány lehnické otevříti Sasům, ačkoliv mu domlouvali, že kurfiřt saský zbědovanému Slezsku pomoci přináší. Sasové odtáhnuvše potom s nepořízenou k Vratislavi, donutili císařské vojsko, že musilo hlavní město slezské opustiti a evangeličtí žoldáci obsadivše ostrov Písek u samé Vratislavi, řádili tam surově v chrámích a v knihovnách.

Spojení Sasové a Švédové porazili císařské voje na Březsku, v dalším průběhu války opanovali též Nisu, Opolí a Ratiboř a všude, kde před několika lety Lichtenšteinští vojáci byli donutili obyvatelstvo, aby přistoupilo k víře katolické, povoláváni nyní opět kazatelé evangeličtí a lid mstil *se císařským* úřadníkům.

Celé Slezsko nalézalo se nyní v moci vojska evangelického. Vítězný švédský král Gustav Adolf chtěl nakloniti si i lid slezský, aby v dalším průběhu války vždy mohl spoléhati se na pomoc Slezáků. Rozkázal svým velitelům, aby dbali kázně ve vojště, a aby hleděli obyvatelstvo získati dobrým chováním a jinými lákadly. Vyslal též plukovníka švédského Ondřeje Kochtického do Slezska, aby naklonil knížata a stavy Švédům, a aby jménem krále švédského slíbil Slezanům úplnou volnost a svobodu náboženskou. Ba král švédský zamýšlel úplně a trvale Slezsko koruně své získati. Kdyby Slezáci krále švédského svým knížetem zvolili, byl král ochoten volbu přijati. Sasové žárlili však na Švédy, neboť též si přáli, aby jim Slezsko připadlo. Když tedy chtěl švédský plukovník Ondřej Kochtický způsobiti, aby stavové slezští sjeli se na sněm, saský vojevůdce ihned tomu odporoval, boje se, aby snad nezvolili krále švédského za svého knížete. A co takto Švédové a Sasové tajně proti sobě pracovali, došla do Slez radostná pro ně zvěst, že Švédové dobyli slavného vítězství nad Valdšteinem dne 16. listopadu 1632 u Lützenu v krvavém zápasu. Věst tato byla však pro Švédy též velice žalostná, neboť v bitvě této padl jejich vítězný král Gustav Adolf. S ním klesla do hrobu též myšlenka, aby král švédský stal se pánem Slezska.

Teprv v květnu 1633 vypravil se Valdštein do Slez, aby odtamtud vypudil Sasy a Švédy. Jeho vojsko bylo mnohem četnější než nepřátelské. Vojsku švédskému velel český vystěhovalec hrabě Thurn, vojsku saskému Arnim.

Valdštein dosti dlouho otálel na ně udeřiti, nýbrž vyjednával s nimi, dávaje si slibovati *království české*. Nemohl se však odhodlati, aby po-

stavil se proti císaři jako nepřítel a zbraně zatím spočívaly. Ač Švédové i Sasové naléhali na stavy slezské neustále, aby zjevně se s nimi proti císaři spojili, dlouho to trvalo, než se vítězným dosud vůdcům evangelických vojsk podařilo, stavy slezské ku spolku nakloniti. Konečně spolek takový uzavřen dne 9. srpna 1633, knížata lehnický, břežský a olešnický, město i knížectví vratislavské podepsali úmluvu, že spolčují se se Sasy a Švédy. Opatrní měšťáci vratislavští k úmluvě této doložili, že spolčují se pod ochranou kurfiřta saského, jedině na uhájení náboženských svobod, které jim byly akkordem drážďanským zaručeny, že však nechtějí se tímto spolkem prohřešiti proti císaři.

Valdštein náhle přerušil dosavadní vyjednávání s nepřáteli císařovými. Žádal totiž, aby vojevůdce saský Arnim přede vším spojil se s ním k „vyhození“ Švédův. Když pak Arnim k takovému spolku svoliti nechtěl, Valdštein hnul se se svým vojskem, jakoby táhl do Saska. Arnim proto spěchal ihned se svým vojskem za Valdšteinem do Sas, zůstaviv v Slezsku pouze jednu část vojska evangelického a sice Švédy s hrabětem Thurnem. Valdštein, který jen na oko byl učinil pohyb se svým vojskem ze Slezska, ihned se zas do Slez vrátil, když se mu byla lest zdařila, a obklíčil z nenadání u Stínavy Švédy, jichž bylo jen asi 10 tisíc. Celé toto švédské vojsko padlo i se svým velitelem hrabětem Thurnem do zajetí Valdšteinova, který Thurna propustil, když mu podepsal vyzvání na všechny posádky švédské, aby se taktéž císařským vzdaly.

Brzo na to vyrval Valdštein nepřátelům císařským několik pevných míst v Slezsku, vyklidil hravě skoro všechny zbytky Sasů a Švédů ze zemí slezských. *Jen na ostrově Písku u samé Vratislavi*

posádka saskošvédská vzdorovala statečně zbraním císařským. Též Opolí a Břeh odrážely dosud šťastně všechny útoky vojsk Valdšteinových.

Valdštein vytáhnuv do Lužice a Branibor, opanoval tyto země a stroje se již na další pochod do Pomoří, byl císařem volán do Bavor, kde Švédové obléhali Řezno. Zatím u dvora císařského dověděli se, že Valdštein vyjednává s nepřáteli císařovými a císař vydal již rozkaz, že odnímá se mu velitelství vojska císařského. Valdštein vida, že stahujou se nad hlavou jeho mraky, odebral se do Chebu. Tam císařští důstojníci v noci 25. února 1634, přepadnuvše ho v jeho bytu, zavraždili výtečného válečníka.

Slezští stavové přidružili se nyní rozhodně k Sasům, a když Ferdinand II. sliboval, že bude chrániti všechna jejich práva a svobody, Slezáci odpovídali mu výčitkami, čeho se dopustil na náboženské svobodě v Slezsku. Mělť tedy saský vojevůdce Arnim pro Slezáky nejlákavější sliby a oni důvěřujíce mu, pohrdali nabízenou jim milostí císařskou. Netušili, že právě v té době poslové kurfiřta saského domlouvají se s císařem o mír.

Sasové je šeredně oklamali. Dlouho přemlouvali Slezáky, než odvrátili je od císaře, naslibovali jim svobodu náboženství a výhody všeliké, a když konečně Slezáci podali jim přátelskou ruku, Sasové smířili se s císařem a o Slezáky nepostarali se. Vydali je císaři.

V této době války saskošvédské proti císaři Ferdinandu II. kněžna Eližběta Lukrécie věrně *stála na straně* císařských. Země těšínská nespol-

čovala se ani se Sasy ani se Švédy, zachovávajíc věrnost slíbenou císaři. Utrpěla však též dosti škod a zkusila neméně běd jako ostatní země slezské.

Skoro nepřetrženě po celou tu dobu císařské voje a posádky střežily Těšínsko před vpádem evangelických vojsk. Ale knížectví toto draze zaplatiti musilo tuto ochranu, neboť hůře než nepřátelé řádili tam žoldáci císařští, sběř to různých národů. Kde co bylo, ochrancové vzali. Nečinili rozdílu v stavu a náboženství. Vyplenili pána jak poddaného, katolíka jak evangelíka. Lid vesnický hladem zmírajíc, utíkal se do sousedních zemí, aby hledal tam výživy, neboť rodná země jí neposkytovala; pole neobdělávány a v městech dávno již obchod a řemesla hynuly. Kdo měl tělo zdravé, družil se k vojsku, tam aspoň byla výživa jistá, aneb hledal si výživu v lupičství.

Kněžna Eliżběta Lukrécie dlouhým listem prosila císařského plukovníka Pestřice, aby vylíčil císaři stav Těšínska, a aby získal u něho podporu a milost zemi zubožené.

Již vojsko Mansfeldské — tak naříkala kněžna — zpustošilo r. 1626 všecku zemi. A od r. 1627 až 1631 musilo knížectví na šance jablonkovské dodávati dvěma sborům Valdšteinským, třem sborům Dohnovským a potom ještě sboru Lichtenšteinskému potraviny a střelivo, ba i žold. Mimo to Těšínsko na vlastní náklad budovalo šance. V městě Těšíně pak toho času chorvatští rejtaři r. 1629 tak řádili, že mnoho měšťanů se vystěhovalo. K tomu ještě mnoho vojska táhlo zemí těšínskou do Moravy i do Uher, tak dragouni s Brandmüllerem, Hufem a Gürschdorfrem, uherský lid vojenský Kováčův a Bárkocův, husarský pluk a šest praporců pěchoty hraběte Šlika, které v Tě-

šínsku na náklad zemský se vyzbrojily. Pluk Buttlerův ležel na sklonku roku 1631 celé dva měsíce u Struměni a Skočova, potom ještě Schaumburgův, který i do Těšína přišel. Komisař císařský Schneider, nemaje srdce v těle, žádal též ještě peníze, až kněžna své klenoty i koně prodati musila. Neměl slitování, že tolik vojska země živiti musila. I polský pluk Nemagovského, pluk Rostokův, Zahradeckého, Minicův v Těšíně pomeškaly. Polský plukovník Jarocký s plukem cizího lidu léta 1632 v Těšíně se usadiv, tak sužoval měšťany, že nářek byl velký, že i kněžna plakala. Též setník Kostelecký v Těšíně se usadil s 250 mušketýry, aby je obec živila. Hrabě Colloredo přivedl do knížectví 1000 koní na celou zimu. Sotva odtáhl, země musila na pluk Tiefenbachův dáti 20 tisíc zlatých a město Těšín musilo dopřáti kapitánům Wahlovi a Fingermannovi dva tisíce zlatých na víno. Na zimu roku 1635 ležel v knížectví pluk Šlikův, jejž země musila živiti 21 týdnů a na nějž mimo to za sedm týdnů ještě 13 tisíc zlatých musila zaplatiti. Než odtáhli, dáno jim na hotovosti ještě devět tisíc zlatých. Též knížeti Lobkovici dáno bylo bezplatně vyzbrojení pro jeho lid, a setníku Froentzlovi koně k dělům. Těžko by bylo do podrobna všecky tyto dávky vypsati, a ještě hůře bylo by vyličovati všechny útrapy a nebezpečenství, časem též hrozby a slova hanlivá. Vydírání nemá konce, exekuce a molestace ruce si podávají a země záhubu má jistou, nebude-li pomoc rychlá. —

Tak žalovala kněžna císaři. V létech následujících však země těšínská ještě více utrpěla.

Švédové na Těšínsku.

Švédové již pozbývali chuti a odvahy k dalšímu boji, když Sasové a Braniboři od nich byli odpadli. Náhle získali však nových spojenců ve Francouzích.

Švédský vojevůdce Baner vtrhl r. 1639 do Čech. Z Čech pak vojska švédská zabíhala do Moravy i Slezska, kdež obsadili mnohá pevná místa. Kamkoliv přišli, ihned zaváděli bohoslužbu evangelickou, aby naklonili si obyvatelstvo protestantské. Slibovali též katolíkům, že jim v náboženství neukřivdí a tak se chovali, jakoby Slezsko chtěli získati koruně švédské. Tentokráte byli však již Slezáci opatrnější. Obyvatelstvo slezské, které tolikrát bylo od cizích přátel sklamáno, nevěřilo již slibům žádným. Jen několik málo šlechticů v Dolním Slezsku přidružilo se ku Švédům.

Mnohé bitky byly svedeny v zemích slezských. Na Těšínsku několikrát již roznesla se pověst, že Švédové se blíží, aby navštívili též tuto slezskou zemi, které dosud neznali, a obyvatelstvo zbědované již třáslo se před neznámými hosty. Měloť knížectví toto dosti útrap s vojsky císařskými, jak jsme již vylíčili. K tomu ještě r. 1639 musilo živiti císařský pluk Pagackého, a r. 1640 pluky Münstra a Lembgaua, které se tam byly rozložily. Sotva pak tyto pluky odtáhly, přišel nový císařský pluk Christianův.

Město Těšín bylo již tak zchudlé, že kněžna Eližběta, chtějíc je šetřiti, dala vojáky rozložiti po dědinách. Jednotliví páni chtěli sice kněžnu přemluviti, aby tak nečinila, neboť by rolníci nemohli potom klidně v polích pracovati, z čehož by velká škoda celé zemi vznikla. Kněžna však nemohla nařízení své odvolati, neboť jí bylo známo,

jaká bída a sklíčenost vládne v městě. Když potom vojáci císařští dopouštěli se na vesnicích násilí a plenili tam jako nepřátelé, stavové vyslali do Vídně k císaři pana Jana Radockého z Radoc a velký nářek vedli, čeho země trpí od císařských i od vojska zemského.*) Na šancích jablonkovských totiž střežili hranice zemské ozbrojení valaši, kteří v této době nazývali se *vybranci*. Země spustošená a zchudlá nedodávala jim žádnou potravu, ani nevyplácela jim slíbenou mzdu, pročež vybranci, ač byli synové této země, dali se též na loupení. Naučili se tomu od vojsk císařských. Vycházejíce v zástupech od šancí jablonkovských až k Frýdku, ba až k samému Těšínu, kde byla část vojska císařského, násilně opatřovali se potravinami.

Císař Ferdinand II. zemřel již roku 1637 a po něm zasedl na trůn syn jeho Ferdinand III., který dověděv se o žalobách stavů těšínských, dal ze šancí jablonkovských vybrance rozpustiti a vložil tam žoldáky z pluku Tappova. Měšťané těšínští musili však náklad vésti na tuto posádku, která střežila hranice zemské proti Uhrám.

Odtamtud nehrozilo však toho času Těšínsku žádné nebezpečí, nýbrž ze Slezska samého. Nový nejvyšší velitel vojsk švédských *Torstenson* vnikl v dubnu r. 1642 do Slezska a dobyl po delším oblehání Velkého Hlohova dne 4. května. Dne 27. května téhož roku objevily se jeho voje u Lehnice, odkud spěchaly vítězným pochodem k Svídnici. Dne 31. května porazily v zápasu krvavém vojsko císařské na hlavu u hory Sobotky, dobyly

*) Roku 1640 vyslalo též město Těšín do Vídně deputaci, sestávající z Jana Sagoše, Augustina Iskry a Jiřího *Santaria*.

Svídnice, Nisy a jiných měst pevných, udeřily na Olomouc, která padla po čtyřdenním oblehání, načež Prostějov, Litovle a Unčov se jim vzdaly.

V tomto čase přední stráže vojska švédského na rychlých koních zaletěly až do Těšínska. Strach a nepokoj opanoval v celé zemi a kněžna Eližběta prchla do Haliče, kdež meškala v městě Kenty.*) Obavy před vpádem švédským byly však zbytečné, neboť Torstenson zůstaviv v zemích slezských posádky, dal se do Lužice a pak do Sas, kdež poražen byl vojskem císařským. Ze Sas vtrhnuv roku 1643 do Čech a do Moravy, hubil zemi až k Vídni. Když pak Dánové spojili se s císařem, královna švédská rozkázala Torstensonovi, aby vpadl do Dánska. Spěchaje tam, postrašil na své cestě město Krnov několika výstřely, načež rychle postupoval k Vratislavi a pak dále do Němec. Po jeho odchodu švédské posádky v zemích slezských nemohouce odolati císařským zástupům, vzdávali se. Však Torstenson přemohl Dány i vojsko císařské s nimi spojené, a obrátiv se r. 1645 do Čech, porazil tam 6. března u Jankova blíže Tábora nové vojsko, jež císař Ferdinand III. byl sebral, a jemuž general Götz velel. Na to odtáhl Torstenson se Švédy do Moravy a spojiv se s knížetem sedmihradským Jiřím Rákoczym, vpadl do Rakous, kdež Vídeň třásla se před vítěznými zbraněmi švédskými. Vojska švédská vrhla se potom znova do Slez a podrobila si rychle velkou část země.

Šance jablonkovské, které byly vždy nad míru důležitým bodem vojenským, nacházely se nyní

*) Celestýn Lorenczowski z Kent poslal kněžně dne 9. prosince 1642 do Těšína „Kvitunk za hospodu, když před Švédskými ujeti ráčila, na 185 polských zl.“

v moci císařské. Již 16. dubna 1644 oznámil kněžně Florian Thill, velitel vojska císařského, že ubírá se na šance jablonkovské s mušketýry. Žádal tedy kněžnu, aby se postarala o dobré zaopatření jeho lidu vojenského. Lid Thillův bezpochyby nebyl četný, neboť když dne 19. července téhož roku kněžna dověděla se, že vojsko knížete sedmihradského chce z Uher do Slezska vpadnouti, ihned vyslala posla do Pštiny, žádajíc pana Promnice, aby k ochraně jablonkovského průsmyku vypravil četný lid. Pan Promnic slíbil tak učiniti*) a dne 26. července oznámil kněžně, že žádaný lid již na pochod se dal, a že by již dříve tento lid byl poslal, kdyby nebylo pokřiku, že Uhři z Oravy do Bílska táhnou. Následujícího dne císařský velitel z Olomouce zvěstoval kněžně, že švédský posel od Rákóce tyto dni překročí hranice u průsmyku jablonkovského; císařský velitel tedy žádá, aby kněžna dala švédského posla chytiti.**) Byly tedy stále obavy před hrozícím z Uher nebezpečím, pročež vypravil se na ochranu prů-

---

*) Pan Rapiš z Horních Šebišovic byl méně ochotný. Dne 24. července 1644 píše kněžně, že do hor nevytáhne, dokud se nedoví, jakou odměnu za své namahání dostane.

**) Kněžna Alžběta obávajíc se vpádu nepřátelského do své země, vyzvala tehdy též frýdeckého pana z Oppersdorfu, aby vyslal na šance zkušený lid vojenský. Na to odpověděl kněžně úřadník frýdecký: „Poněvadž můj pán po smrti své paní *je* sklíčený a jinými ještě molestacemi okupovaný, tedy já s respektem oznamuji, že jsme rozkázali, aby celé panství frýdecké bylo na pohotově a zbraněmi se opatřilo. Bude však Vaší Knížecí Milosti známo, že na tomto panství poddaní proti našemu pánu milostivému povstání a rebelii učiniti se opovážili, a že jen několik málo lidí poslušno jest.“ Omlouvá se tedy, že žádanou pomoc vojenskou na šance odeslati nemůže. Oznamuje však, že dva průsmyky čili pěšinky z Uher do Frýdecka dal *zarubati a osaditi* a žaluje trpce na neposlušnost valachů.

smyku jablonkovského a knížectví těšínského plukovník Rochov r. 1645 s vojskem císařským do Těšína a dal šance jablonkovské na rychlo opravovati. Za práci obdrželi tehdy obec Bukovec, Písek a Jistebná 1508 zl., Bystřice 612 zl., Mosty 1544 zl., Javořinka, Milikov, Karpentná a Návsí 1556 zl. 24 kr. Též studeň byla tehdy na šancích zřízena.*)

V květnu roku 1645 hrozil opět vpád vojska povstaleckého z Uher, jež tam sebral proti císaři sedmihradský kníže Rákocy. Docházelyt denně ze Slovenska zprávy o brzkém vpádu nepřátelském a posádka císařská na šancích nebyla četná, neboť vojsko císařské bezpochyby zas jinam odtáhlo. Povstalci uherští zajali již přední stráže císařské na hranicích uherských**), posádka císařská na

*) Purkmistr jablonkovský psal dne 5. května 1645 „urozenému a statečnému rytíři panu Maximiliánu Pröcklovi na Bažanovicích a na Horním Žukově. J. C. M. Raddě a direktoru J. Knížecí Milosti na zámku Těšíně," „že studnař ten týden vyjímajíc svátka až do dnešního dne studnu robí i daleji robiti musí." Přikládá též vysvědčení císařského kapitána, dokládaje, „že ten studnař nemá smluvu na den, ale na celú sumu peněz vycimrovati má." — Dne 17. května 1645 psal do Těšína František Wesselényi, pán na Budatýně, Strečně atd., zda-li by mohl průsmykem jablonkovským bez překážky na cestu do Vídně se vydati. Kněžna odpověděla mu, že by nebylo radno cestu na Jablonkov do Vídně zvolití, nýbrž radí mu, aby jel na Jablonkov do Prahy. — Dne 1. července 1645 zvěstoval kněžně purkmistr frýdecký, že vyslal Martina Šputu z Janovic na zvědy na Slovensko. Šputa navrátiv se, seznal na dobré svědomí, že na Slovensku leží na 3000 lidu kol Žiliny v dědinách Luky, Nesluše, Liskov, Brodně a Budatýn. Dověděl se od nich, že k nim do Uher přijdou Švédové Moravou a že též Liptáci a Oravci na Švédy čekají, načež že potáhnou všichni na jablonkovské šance. Kdyby však Švédové nepřišli, že prý nikam Slováci nepotáhnou.

**) Listy setníka Fröhlicha ze šance Hortava na zámek těšínský nacházejí se v archivu zámeckém.

šancích trpěla nedostatkem střeliva a Valaši od ní zbíhali, což bylo tím trapnější, že posádka byla německá a že neměla lidí, kterých by mohla na zvědy v tomto kraji slovanském poslati. Císařští velitelé proto žádají stále od kněžny spolehlivých valachů. Slovanské obyvatelstvo horské, nejsouc císařským nakloněno, nechtělo jim žádné služby konati, ba přepadalo je v lesích.*) Bezpochyby horalé tehdy ještě vesměs byli protestanté. Nejen valaši, i císařští žoldáci zbíhali, neboť setník Fröhlich dne 21. srpna žaluje, že utekl mu jakýsi Kašpar Streibel k jinému císařskému pluku Davaggovskému.**)

Švédové vnikli r. 1645 do Těšínska a vypudili posádku císařskou z města Těšína. V říjnu a listopadu ležel v Těšíně tělesní Königsmarkův pluk, jehož velitelem byl Matiáš Rodovalel. Císařské vojsko ustoupilo k Jablonkovu a drželo ve své moci jen část kraje horského k pomezí uherskému, kdežto Švédové vládli ostatním Těšínskem, vypisujíce mnohé kontribuce. Hrozili též pleněním, pročež stavové těšínští sešli se na půdě polské v Kentách, kdež usnesli se na tom, vypraviti k veliteli vojsk švédských Königsmarkovi posly, aby vylíčili mu truchlivý stav země. O tom dověděli se měšťané těšínští a sepsavše své stesky a žaloby,

*) Z listu velitele císařského Floriana Thilla od šanci jablonkovských (dne 31. května 1645) se dovídáme, že na šancích nebylo vody. Když pak poslal oddělení vojska pro vodu, valaši vyřítili se z lesa a pobili a zajali několik císařských. Mezi těmito valachy nacházel prý se též bývalý náčelník vybrancŭ. — Plukovník Rochov (30. října 1645) stěžuje si na velkou zimu a na to, že na šancích je málo kamen, u nichž by se vojáci mohli ohřáti. Žádá proto kněžnu, aby tam několik kamen poslala.

**) Dal jsem lehkomyslnému ptáčkovi peníze na dva *měsíce a utekl* mně!

poslali písemnou svou prosbu Königsmarkovi. Žádali dojemnými slovy, aby švédské vojsko své požadavky mírnilo a zchudlého obyvatelstva šetřilo. Opis tohoto svého memoriálu doručili též kněžně,*) prosíce ji, aby stavové u Švédů též měšťanstva se ujali a za ně přimluvili. „Memoriál" podepsán jest od „měšťanů hubených, kteří zde dosud zůstali." Většina obyvatelstva městského i vesnického utekla se totiž do Polska. Však ani stavové se svými posly, ani město se svým „memoriálem" u Švédů nepořídili, neboť stížnosti své na velké kontribuce, ba i na násilné odjímání dobytka opakovali od měsíce k měsíci. Takž v srpnu r. 1646 stavové těšínští sešli se opět v Polsku a vyslali do Hlubšic k plukovníkovi Joachimu Borckému posly, aby nářek a lamento vedli, že ani žádaných peněz ani obilí sehnati nemohou, a že nelze žádných nových kontribucí Švédům dávati.**)

---

*) 27. listopadu 1645. Všechny tyto listiny o pobytu vojsk na Těšínsku nalézají se v zámeckém archivu. — V Skočově uložili Švédové několikrát velkou kontribuci, pročež měšťané tamější obrátili se k městu Těšínu s prosbou, aby jim aspoň ovsa půjčilo. Slibujou, že s poděkováním zaplatí v lepších časích.

**) V městě Těšíně vyráběly se ručnice zvané těšínky. Plukovník švédský Joachim Borcký táborem v Hlubšicích psal moudrým a opatrným měšťanům těšínským a přátelům svým, aby mu zhotoviti dali několik pěkných těšínek a kulek. Ačkoliv prý má ručnic dost, chce těšínky darovati vznešenému jakémus pánu. Zároveň slibuje, že zaplatí a že neopomene i jinak se odsloužiti ctěným pánům. Když pak mu žádané zbraně poslali, poděkoval se jim, žádaje, aby mu oznámili cenu. Zároveň jim píše (německy): Co týká se Vaší omluvy, že nemáte polního hospodářství a že naše skladiště zásobiti nemůžete, jest mně známo, že nemáte mnoho, ale něco přece. A čeho se Vám nedostává, máte zas jiné důchody, které lepší jsou polního hospodářství. Nevím Vám tedy rady, neboť víte, co učiniti máte, abyste se do neštěstí nevrhli.

Poselství stavovské nemělo výsledku.*) Hrozilť plukovník švédský poslům, že dá celou zemi vojsku svému v plen a že ani životů lidských šetřiti nebude, pročež zemský maršálek i pan Sedlnický myslili, aby stavové znova se sešli k poradě, jak by bylo lze sehnati nové kontribuce na peněžích a obilí pro Švédy.

Pravili jsme již, že vojsko císařské r. 1645 ustoupilo před Švédy z Těšína k Jablonkovu; tam v okolí rozložilo se k hranicím uherským. Celá země byla tedy obsazena buď vojskem švédským aneb císařským. Obyvatelstvo ovšem rozdílu mezi Švédy a císařskými nepociťovalo, trpěloť všude stejně. I sám švédský generál Wittenberger uznal, že země, zvláště pak město Těšín jest zbědováno nad míru. Z ležení svého fryštáckého oznámil sklíčenému Těšínu dne 16. března 1647, že jej přijímá do milosti královny švédské a že zakazuje svému vojsku, měšťany obtěžovati.

Na území pak, jež obsazeno bylo vojskem císařským, bylo ještě hůře. Horský tento chudobný kraj u Jablonkova nemohl vyživiti četné zástupy vojenské a žádaná podpora peněžní neb obilní nepřicházela odnikud. Velitelé císařští stále opětovali své stížnosti, že vojsku nevyplácí se žold a že trpí nedostatkem potravin. Ba obyvatelstvo městečka Jablonkova rozutíkalo se docela z rodného svého místa. V únoru 1647 nechtěl prý — tak píše totiž císařský vojín — v Jablonkově nikdo zůstati než vojáci.

*) Ze zprávy poslů vyjímáme, že celá země i páni stavové jsou u plukovníka švédského ve velké nemilosti a zajisté někdo je u něho očernil a pohaněl. Odpovídal prý stavům jen pichlavými slovy, snad proto, že přišli *s prázdnýma rukama*.

Jak vojsko švédské, tak i císařské na Těšínsku oddávalo se nečinnosti. Velitelé nevyhledávali bitek, aspoň nezachováno nám žádných zpráv o tom, že by se byli Švédové s císařskými na Těšínsku v boji utkali. Teprv na počátku března hnulo se vojsko císařské k Těšínu, kdež tehdy velel švédské posádce Sobigard. Když císařský plukovník Davaggi několik týdnů město obléhal, švédská posádka konečně se vzdala a odtáhla do Opavska. Pouze císařští zůstali na Těšínsku.

Hodina osvobození udeřila. Byloť toho nekonečného vydírání a hubení země již dosti. I vojsko císařské konečně opustilo zchudlé kraje, kdež ani pilný rolník nemohl výživy nalézti.

Císař odvolal pluk Rochovský z Těšínska a poslal jej do Moravy. Proto nařídil v srpnu 1647 kněžně, aby svým vlastním lidem dala obsaditi průsmyk a šance jablonkovské, a aby nyní sama starala se o bezpečnost země. Za velitele nového vojska, jež kněžna najímala, poslán byl na hranice uherské bývalý císařský plukovník Rudolf Jiří Wolframbsdorf.*)

---

*) Tento nový velitel píše již 17. prosince 1647 na zámek do Těšína o peníze a o lepší zásobení potravinami. Kněžna vyslala proto na šance jablonkovské pány Maximiliána Prökla a Jana Mitrovského, kteří dne 20. téhož měsíce podávají zprávu, že vyslechli přání nového velitele a potom všecku posádku viděti chtěli, aby se přesvědčili, zda-li se tam všickni nacházejí, jak jsou „v roli“ zapsáni. Poněvadž ale někteří z posádky byli na *horní* šanci, čekali poslové až do poledne, načež se všech najatých vojáků otázali, čeho by si přáli. Nepřáli si však ničeho, jen aby jim plukovník potvrdil, že byli najati pouze pro šanci jablonkovskou, a že nejsou povinni nikam jinam táhnouti. Potom celá posádka vyjdouc před šance, přísahu učinila. Pozdvihli všichni dva prsty a přísahali. Při tom však poslové se přesvědčili, *že mnoho* je tam špatných a nesachopných osob,

Lépe než Těšínsku dařilo se v těchto letech sousednímu knížectví ratibořskému, kteréž císař již roku 1645 králi polskému v zástavu dal zároveň s knížectvím opolským. Švédové šetřili proto těchto zemí, nechtějíce si pohněvati krále polského. Za to hůře řádili v knížectví opavském a březském. I Vratislav dosti zkusila od švédských vojsk. Nejhůře ztrestáno bylo město Javor, v němž ležela švédská posádka. Císařský plukovník Villani vypraviv se z Lehnice, aby vyrval Švédům Javor, měl mnoho práce, než přemohl odpor udatné švédské posádky. V hněvu svém pomstil se 25. července 1648 městu, jež dal na 16 místech zapáliti.

I část Prahy padla Švédům do rukou. Zradou bývalého císařského důstojníka Arnošta Otovaldského podařilo se švédskému veliteli Königsmarkovi, že zmocnil se 26. července 1648 Hradčan a Malé strany, kterou potom švédské vojsko dva dni loupilo. Staré a Nové město pražské bránilo se však srdnatě proti Švédům. Měšťanstvo, studující mládež a všecko obyvatelstvo chopilo se zbraní, až konečně došla 3. listopadu radostná zvěst, že Švédové a Francouzi uzavřeli s císařem *mír*.

Švédové na to odtáhli ze zemí českých. Válka která počavši povstáním českým roku 1618, třicet let trvala, byla skončena.

Po válce třicítileté. — Úmrtí kněžny Alžběty.

Smutně vyhlížela země slezská po válce třicítileté. V městech dříve kvetoucích obchod a průmysl vyhynul, mnohé ulice ležely v ssutinách.

---

též nedostatečně oděných, neboť někteří neměli ani muškety *ani mečů a* nebyli nijak vycvičení, ačkoliv již tam na čtvrtý *měsíc posádkou* leželi.

Obyvatelstvo zámožnější bylo se vystěhovalo do zemí cizích, nejvíce do Polska, aby uniklo nepříjemnostem války a surovým přechmatům vojenských zástupů. Na sta vesnic bylo docela spustošeno a vesnický lid, boje se vrátiti do vypálených svých příbytků, ukrýval se v horských skrýších a v temnu lesním. Chudoba a nouze rozhostila se po Slezsku. Mnohé vesnice docela zanikly a kromě jména nezbylo po nich památky. Dlouholetou válkou ubylo prý v zemích slezských na 200.000 obyvatelů. V knížectví březském ku příkladu bylo spustošeno na sto statků šlechtických, v knížectví svídnicko-javornickém zaniklo na 50 dědin. V městě Hlohově již roku 1638 zbylo z dřívějších 2500 měšťanů pouze 122, po válce dokonce jen 20, Svídnice, která před válkou měla 1300 domů, spustla až na 118 budov, městu Němčí zachováno pouze 11 měšťanů a t. d. Na Opavsku mnohé dědiny nebyly obydleny, pročež kníže Lichtenštein i stavové usazovali tam německé osadníky na místo dřívějšího obyvatelstva slovanského, kteréž buď mečem neb hladem vyhlazeno aneb bídou bylo donuceno, aby drahé rodné své vísky opustilo.

Těšínsko méně trpělo mečem a ohněm nepřátelským než ostatní knížectví slezská. Jest nám však již známo, jak řádila na Těšínsku vojska nepřátelská a císařská, jaké ukládala obyvatelstvu dávky na penězích, na obilí a na dobytku. I z Těšínska prchali obyvatelé do sousední země polské, aby ušli trýznění surovému, a aby zachránili aspoň co unésti a odvézti mohli. Na ty pak, kdož zemi rodnou opustiti nechtěli, ač nestačili půdu vzdělávati, padla potom břemena všecka. I na Těšínsku země zchudla a spustla žalostně.

Vzbudil tedy konec války dlouholeté radost obecnou. Mnozí vystěhovalci počali vraceti se do

vlasti a osazovati otcovské statky spustošené a po dědinách rozproudil se nový život, neboť kynula naděje na lepší časy. Nehrnulyť se už do země zástupy surových vojáků, nevymáhaly na obyvatelstvu kontribuce a neničily výsledky jeho klopotné práce. V celé zemi počal ovládati pozvolnu klid a pořádek a byla naděje, že majetek každého jednotlivce požívati bude ochrany. Nové však přikvačily na velkou část obyvatelstva slezského svízele. Knížectví těšínské, vyjímajíc Frýdecko, lnulo vždy ještě k vyznání protestantskému. Císař pak přál si, aby všickni jeho poddaní navrátili se opět k staré víře katolické.

Mírem vestfálským vyhradil si císař právo, aby mohl v dědičných svých zemích obraceti obyvatelstvo evangelické ku své víře katolické. Nesměl sice evangelíky nutiti, aby se vystěhovali, měl však právo zavříti jim kostely v dědičných svých zemích. K dědičným těmto zemím náleželo též Těšínsko. Evangelíci byli by potom musili tedy choditi z Těšínska k náboženským obřadům daleko do sousedních zemí slezských, v nichž panovala knížata protestantská.

V posledních letech války švédské počali se v mnohých knížectvích slezských kněži i obyvatelstvo co do vyznání náboženského již snášeti. V mnohých městech užívali katolíci a protestanté týchž chrámů společně k bohoslužbám. Když tedy nyní po míru vestfálském hrozilo evangelíkům nebezpečí, že pozbudou v dědičných zemích císařových všech chrámů naprosto, vyslala některá města slezská r. 1649 posly k císaři, prosíce ho snažně, aby jim povolil svobodného vykonávání jejich náboženství. Císařský ministr odňal však poslům měst slezských všechny naděje, kterým se oddávali co *do svobody* své víry. Ubezpečil posly, že císař

dobře rozvážil, co počíná, neboť jest dobrým otcem všech svých poddaných, který prý nemá vřelejšího přání, než aby všichni jeho poddaní dosáhli blaha věčného.

Tato odpověď byla srozumitelná. Nicméně obrátili se měšťané těšínští opětně s prosbou k císaři, aby jim pro bohoslužbu evangelickou zůstavil aspoň jednoho kostelíčka a sice svaté Trojice, který si byli za kněžny Kateřiny Sedeny sami vybudovali. Ačkoliv kněžna Eliżběta Lukrécie sama si přála, aby její poddaní odvrátili se od svých bludů náboženských, orodovala u císaře za měšťany protestantské. Bylo jí zajisté obyvatelstva líto, které tolik útrap v posledních válečných letech bylo vytrpělo, a bezpochyby nepovažovala tuto dobu za vhodnou, aby obyvatelstvo sklíčené dosud pohromami války ještě roztrpčováno bylo nucením ku víře, kterou dobrovolně přijati nechtělo. Císař však provésti chtěl nezvratně svou vůli. Nařídil, aby i ten jediný kostelíček protestantský v městě v Těšíně byl zavřen. Kněžna nemohouc odporovati rozkazu císařskému, poručila, aby vykonáno bylo, jak císař káže. Za několik dní na to, dříve ještě než kostelíček sv. Trojice protestantům byl odňat, kněžna zemřela (19. května 1653). Tím protáhlo se vykonání jejího rozkazu až do 20. března 1654.

Kněžnou Alžbětou Lukrécií vymřel knížecí rod těšínských Piastův a země těšínská spadla nyní na korunu českou. Již dne 3. dubna 1653 oznámil královský úřad vratislavský stavům knížectví těšínského, že na základě smlouvy země tato náleží nyní bezprostředně koruně české a císař Ferdinand III. jako král český dal potom Těšínsko v léno synu svému Ferdinandovi IV.

Skoro půl čtvrta sta let vládli Piastové Těšínskem, jehož osudy po dobu tuto úzce souvisely

s osudy v ostatních zemích českých. Nyní po smrti Alžběty Lukrécie země těšínská ještě úžeji splynula s nimi. Město Těšín přestalo však býti sídlem knížecím, kleslo na obyčejné město krajské.

Ferdinand IV. a III.
(1653—1657).

Jakou ztrátu utrpělo Těšínsko zaniknutím domorodé rodiny knížecí, vidno z toho, že Ferdinand IV. obdržev od otce svého Ferdinanda III. zemi těšínskou v léno, neváži do ní ani cesty. Pokládal ji pouze za statek nabytý. K holdování stavův vyslal do Těšína hraběte z Oppersdorfu. Potvrdil ovšem zemi své těšínské stará její práva a svobody, nezměniv na právích dosavadních ničeho, ba výslovně stavům *zajistil užívání jazyka českého jako jediné řeči úřadní na Těšínsku*, ale Těšínsko svého nového knížete ani nespatřilo.

Dříve knížata sídlíce na hradě u samého města, stýkali se často se stavy i se svými poddanými. Na místě knížat vládli nyní úřadníci. Noví knížata nezasedali již při právu zemském, nepoznali svůj lid. Dřívější poměr přátelský, rodinný, v jakém knížata dosud žili se svými poddanými, zmizel. Nekonečná řada úřadníků vedla z Těšína až do Vídně k sídlu nového knížete, a co dříve několik slov spravilo za chvilku, na to nyní spotřebováno mnoho peněz a času. Bylat cesta dlouhá z Těšína do Vratislavi do královského úřadu a z Vratislavi pak do Vídně do české dvorní kanceláře.

Zástupcem knížete nového pro zemské záležitosti byl hejtman zemský. Při právu zemském *zaujímal na* stolci knížecím místo knížecí a na

sněmích vratislavských hlasoval za celou zem. Za Ferdinanda IV. byl zemským hejtmanem domorodý šlechtic Kašpar Borek z Rostropic.

Statky, které dříve náležely knížatům, spravoval nyní regent čili vladař na Těšíně. Prvním takovým regentem, který též poddané ze statků komorních soudil, byl pan Kašpar Tluk z Tošonovic. Byl ustanoven 26. listopadu 1653, při čemž mu bylo rozkázáno, aby hleděl zvolna všechny nekatolické úřadníky ze statků knížecích odstraniti.

Ferdinand IV. jako kníže těšínský z rodu Habsburského nepanoval dlouho. Zemřel dne 9. července 1654 v 21. roce svého věku, a Těšínsko spadlo nyní pod bezprostřední vládu krále českého, císaře Ferdinanda III. Když mezi Švédskem a Polskem rozzuřila se válka a polský král Jan Kazimír z vlastní své země prchaje roku 1655 před vítězným švédským králem Karlem Gustavem, na útěku svém do Uher táhl Těšínskem. Válka tato a bujnost šlechty slezské spůsobily tehdy obyvatelstvu na Těšínsku mnoho strastiplných chvil. Stále obáváno se vpádu švédského do Slez. Zchudlí šlechtici slezští počali zřizovati bandy lupičské, s nimiž opovažovali se přepadati vesnice i menší města. Měšťanstvo těšínské musilo chopiti se zbraní a cvičiti se vojensky, aby odrazilo útok sběře loupežnické, kdyby se odvážila až do Těšína.

Šlechta žila tehdy nezřízený život, dovolujíc si násilných a svévolných kousků. V opilství zabíjeli se páni šlechtici na veřejných ulicích, nešetříce pravidel zvyklých při souboji a tím méně šetřili životů nešlechtických. Podle staré psané kroniky*) spojilo se *sedmadvacet šlechticů*, aby neplechy činili, a aby kamkoli přijdou, rvačky za-

*) *Viz Grünhagen* Schlesien II. 315.

činali, vše rozbíjeli atd. Tito sedmadvacátníci vynikali dlouhými vlasy, vousy, nehty a vzbuzovali již svým zevnějškem hrůzu. Takových spolků šlechtických bylo zajisté více, neboť vyšel císařský edikt proti nepokojným šlechticům a jiným svévolným lidem, jichž prý mnoho v Slezsku v městech i na venkově se potuluje, a kteří nezvaní vtírají se ku svatebním veselím, křtinám, pohřbům, hostinám, kteří rouhajíce se Bohu každou chvilku přísahají, klejou, všeliké hanebné a pohoršlivé řeči vedou, rvačky počínají, kamna a okna lidem vytloukají, atd.

I těšínská šlechta dopouštěla se v době této skutků zločinných. Uvádíme jen některé příklady z archivu zámeckého: Joachim Bees z Chrostína zavraždil Jindřicha Groděckého, Bernát Marklovský ze Žebráče ubil Jiřího Zavadského a zavraždil Jiřího Rymultovského, Mikuláš Karvinský byl vězněn pro lupičství a krádeže. A kolik skutků násilných spáchali takoví spustlí a bujní pánové na svých poddaných!

Obyvatelstvo sužováno jsouc zdivočelým panstvem, žilo též v stálé trapné nejistotě, že i do Těšínska rozšíří se nemoci zlé, které válkou švédskou povstaly v zemích sousedních. Docházely časté zprávy o brzkém vpádu švédském z Polska, neboť císař Ferdinand III. slíbil Polákům pomoc proti vítězným Švédům. Švédové sice do Těšínska nevpadli, za to však táhly zemí touto pochodem do Polska četné voje císařské, vymáhajíce od obyvatelstva dávky všelijaké.

Císař Ferdinand III. skonal 2. dubna 1657 a po něm nastoupil vládu mladičký syn jeho,

Leopold I.
(1657—1705).

Nebylo mu ani 17 let, když obdržel zemi těšínskou v léno. Po smrti pak otce svého jako mladík teprv sedmnáctiletý ujal se vlády nad všemi zeměmi otcovskými, které rovnaly se asi polovici nynějšího Rakouska, nad Čechy, Moravou a celým Slezskem, malou částí Uher a Švábska. V Uhrách totiž vládli tehdy Turci a kníže sedmihradský, v Tyrolsku arciknížata mladší větve habsburské, Salcpurk, Brixen a Trident měly vlastní knížata, Halič náležela tehdy ještě k Polsku a Dalmacie a jižní Istrie republice benátské.

Otec ustanovil Leopolda ku stavu kněžskému, k němuž se hodil povahou svou tichou. Vyhýbalť se životu hlučnému a velkou lásku jevil ku kněžím. Řídě se staromódní španělskou etiketou, choval se klidně a odměřeně. Vydával na svou knihovnu a na dvorní kapelu značné sumy, nacházeje zálibu v knihách a hudbě. Péči o své země zůstavil svým úřadníkům.

Panoval 48 let. Po otci svém zdědil válku se Švédy, v které pokračoval. Po válce této následovala válka s Turky a konečně s Francouzi na Rýně. Sám klidný a mírumilovný donucen byl k válkám dlouhým.

Když před smrtí Ferdinanda III. odevzdáno mu bylo Těšínsko v léno, odebral se na jeho rozkaz zemský hejtman svídnický Otto svobodný pán z Nostic dne 8. dubna 1657 do Těšína, aby přijal pro pána svého zemi těšínskou. Ačkoliv mu při této příležitosti stavové holdovali, byli povoláni později po smrti Ferdinanda III. též k holdu do Vratislavi, kamž však nešli. Odvolali se na staré *obyčeje a práva*, že nejsou povinni dle zří-

zení zemského nikde jinde králi svému holdovati než v Těšínsku. Ve Vratislavi holdoval totiž podle dosavadního obyčeje pouze kníže těšínský králi českému, nikoli však stavové, a při tomto zvyku setrvalo i za Leopolda.

Za panovníka tohoto vypukly v Čechách selské nepokoje. Lid poddaný od pánů utlačován, vzbouřil se v některých krajích, začež ztrestán byl tím, že císař Leopold prohlásil všecka upsaná práva lidí a obcí poddaných za neplatná, leč pokud byla po bitvě bělohorské stvrzena od katolických vrchností. O podobných bouřích na Těšínsku nevíme, za to však mor, který rozzuřil se za tohoto panovníka v Čechách a na Moravě, vyžádal i na Těšínsku mnohé oběti.

Ve velké části země uherské vždy ještě vládli Turci. Roku 1663 podnikli vpád do území, kteréž císaři Leopoldovi bylo poddáno, a po mnohých vítězstvích zajížděli již i do Moravy, pleníce a pustošíce, kam přišli. Tatarské jedno oddělení zajelo si tehdy z Uher až k jablonkovským šancím, kdež však již stála na stráži posádka četná, vypravená od šlechty a měšťanstva těšínského. Tataři vrátili se do Uher, narazivše na odpor, a část posádky jablonkovské činila pak výpady do Uher, aby zvěděla o pohybech vojska tureckého. Za osvědčenou věrnost odloučil císař Leopold město Těšín od ostatních svých komorních statků. Dal mu jméno „královského města“ a povolil, aby na vratislavský sněm mohl vysýlati jednoho poslance. Stavům pak knížectví těšínského vyslovil císař své uznání a povolil jim, aby vlastní prapor se zvláštním odznakem si pořídili.

V *tomto* roce 1663 mělo město Těšín velká *vydání na* vojska císařská, která do Uher se ubí-

rala, ale ještě větších svízelů zakusilo, když vložena do města stálá posádka vojska císařského, na kterou musilo připláceti měsíčně 85 zl. Vojáci, ač neměli práva žádati od měšťanů ani soli, dříví, světla, ani peněz neb piva, odnímali u městských bran lidem na trh jdoucím potraviny a kupovali na trhu zboží za cenu, jaká se jim uzdála. Rada obecní stěžovala si proto setníkovi, ale nepomohlo nic, ba bylo ještě hůře: vojáci přepadali potom nočního času na ulici pokojné občany, obírali je o peníze a osmělivše se do domu vniknouti, kdež obecní hodnostáři při hostině pokojně si popíjeli, pobodali purkmistra, radní pány i písaře městského. Měšťané vedli proto nářek u královského úřadu ve Vratislavi, hrozíce, jakmile by se opět něco takového událo, že bude zvoniti se na poplach, a že měšťané nebudou šetřiti životů zhovadilých vojáků, aby uchránili vlastní životy své. Potom ovšem někteří vojáci, kteří největší surovostí vynikali, odvedeni byli do Velkého Hlohova, aby přísně byli potrestáni. Zavřeli je však jen na několik dní do vězení. Psalť tehdy plukovník, že nedá pověšeti vojáky jen k vůli obecní radě, která prý ostatně ani u něho jako představeného vojenského nežalovala, nýbrž u královského úřadu svou stížnost přednesla. Tato posádka vojenská, která v Těšíně řáděním svým zjednala si obecné nenávisti, teprv za dvě léta opustila město.

Podobně vojska císařská řádila v Uhrách, kdež císař proti protestantům přísně se choval. Nebylo proto divu, že vypukla *v Uhrách vzpoura*, která v brzku nabyla velkých rozměrů. Náčelníkem povstalců byl hrabě *Emerich Tököly*, který chtěje z trůnu uherského vypuditi rod Habsburský, vyjednával s Francouzi, Poláky a spojil se též s Turky. *Tököly* opanoval na celém Slovensku,

a hrozil již vpádem do Slezska. Spojenci pak jeho Turci chystali se na pochod k Vídni.

Na Těšínsku stavové i město zbrojili, obávajíce se vpádu uherského vojska povstaleckého, jemuž lstivým spůsobem podařilo se, že skoro hravě dobylo města *Bílska*. Povstalci vyslali totiž do Bílska napřed deset zvědů, aby sukno kupovali. Zvědové povraždili ve chvilce vhodné stráž u brány městské, otevřeli povstalcům brány, načež dne 4. října 1682 asi 4000 povstalců uherských přitáhlo ze Živce. Vyplenivše Bílsko, nešetřili ani chrámů, jímali a do pout vrhali měšťany, chtějíce vyzvěděti, kde mají své statky ukryty. Na 30 osob bylo při tomto vpádu poraněno, 35 zabito, mezi těmito též farář Jan Burian. S velkou kořistí vrátili se povstalci do Polska, slibujíce, že za nedlouho opět přijdou, a že navštíví ještě jiná města, jako Pštinu, Skočov a Těšín. Proto vyzváni byli knížata a stavové, aby každého dvacátého muže neprodleně poslali do Těšína na ochranu země slezské proti povstalcům, kteří však nedostáli svému slibu a do Těšínska nepřišli.

Svou hrozbou spůsobili však velký postrach na Těšínsku i na Opavsku. Opava byla vyzvána, aby do Těšína poslala 20 centů prachu a 30 centů olova, aby Těšínsko bylo dostatečně opatřeno střelivem. Na Opavsku tehdy zarubali všechny cesty lesní na pomezí, obávajíce se příchodu povstalců uherských, a vyslali vyzvědače i část svého mužstva k šancím jablonkovským, aby zamezili vpád povstalecký do Slezska.

Velký vezír Karel Mustafa vytáhl do Uher s velkým vojskem povstalcům uherským na pomoc. Slabé vojsko císařské ustupovalo před ním a Turci *přitáhnuvše* k Vídni, oblehli ji. Od 14. července *až do 12. září* 1683 Turci dobývali Vídně. Měšťané

a posádka hájili se odatně. V posádce byl též značný počet Čechů. Teprv když císařskému vojsku na pomoc přitáhl polský král Jan Soběský, byli Turci poraženi na hlavu dne 12. září.

Jan Soběský táhl tehdy z Polska k Vídni na Ratiboř, Opavu a Olomouc. Starší kronikáři tvrdí, že Poláci táhli tehdy též Těšínem, a že dopouštěli se tam mnohých výtržností. Nedá se však zjistiti, zda-li vůbec nějaké polské vojsko tehdy k Vídni Těšínem táhlo, ačkoliv městská rada těšínská r. 1883 oslavila událost tuto pochybnou.

Vojsko císařské poraziví u Vídně Turky, pronásledovalo prchajícího nepřítele až daleko do Uher, kdež znovu proslavilo se v mnohých bitvách krvavých. Dobývalo vítězství za vítězstvím, že konečně Turkům odňato bylo skoro všechno jejich panství v zemích uherských. Přes to válka s Turky trvala až do roku 1699. V tomto roce s nimi smluven byl mír karlovický.

Ač Turci poraženi byli u Vídně, a ačkoliv vojsko křesťanské vítězně vyhánělo je z Uher, moc povstalců uherských tím zlomena nebyla. R. 1688 vpadlo asi 500 až 600 povstalců, jež vedl uherský šlechtic Pangrác do Slezska a postoupili až ku hranicím opavským. Úřady královské činily proto opatření na ochranu země slezské. Úřad vratislavský nařídil všem stavům hornoslezským, aby se svým lidem poddaným vytáhli k šancím jablonkovským, aby tu čeládku povstaleckou ohněm a mečem pronásledovali a ničili. Na hlavu každého takového „lupičského ptáčka“ vypsána byla odměna dvou dukátů, a ještě větší odměna na hlavu náčelníků band povstaleckých. Císař Leopold vypravil tehdy po 50 mužích ze Špilberku, Hradiště, Leopoldova a Nových Zámků, a mimo to 100 mužů z Vídně k *jablonkovskému* průsmyku. Vyslal tam

též pasovské vojsko z Prešpurku a dal sbírati v Slezsku vojsko. Vrchní velitelství nad touto „armádou“ odevzdal jakémus Thunovi, kterému uložil, aby lupiče z předu i ze zadu napadal a úplně je ničil.

Z toho lze si utvořiti obraz, co země těšínská tehdy vystála. Buď vydána byla plenění povstalců uherských, aneb musila vydržovati neb aspoň podporovati posádku jablonkovskou a mnohá ta vojska císařská, která do Uher táhla, zasazovala zemi ubohé ránu za ranou. V Těšíně nejhůře řádili dle starého rukopisu Irčané, jichž asi 3000 na krátko tam pomeškalo, ale byl prý to národ zlý a bezbožný. Bílská kronika německá pak žaluje na mor a hlad, který z těchto válečných tažení povstal. Na vesnici živil se lid chlebem ze slámy a kořínky. K tomu přibývalo vždy nových daní, takže byla v zemi bída veliká a lid musil prý k nebi vzdechy vysýlati.

Válka, kterou císař Leopold s Turky a Francouzi vedl, vyžadovala velkých obětí, pročež vymýšleny vždy nové a nové berně. Žádal-li císař od stavů příspěvek na války, děsívali se stavové ohromného obnosu, jaký žádával, a líčili bídu a nouzi v Slezsku panující, barvami příšernými. Císař spokojoval se potom s obnosem menším a stavové — podle starého obyčeje již z doby krále Matiáše Korvína — vypláceli císaři umluvený obnos, ale dávali si potvrzovati, že takové berně nejsou na újmu jejich dosavadním právům, a že dobrovolně je dávají. Ale dávali. Pozbyliť stavové již dávno své moci a sněmy stavovské byly tehdy pouze k tomu, aby potvrzovaly, čeho císař si přeje.

Sotva válka turecká se skončila, vznikla nová s Francouzi. V Španělsku vymřela r. 1700 *královská větev* Habsburská a císař Leopold hlásil

se k dědictví pro mladšího syna svého Karla, kdežto starší syn měl dědití země české a rakouské. Král francouzský tvrdil však také, že koruna španělská náleží vnuku jeho Karlu Anjouskému, a popudil šlechtu uherskou, že povstala proti císaři. V čelo povstalců uherských postavil se František Rákócy. Konce války této císař Leopold se nedočkal. Skonal dne 5. května 1705.

Za panování Leopoldova vrátila se velká část obyvatelstva těšínského do lůna církve katolické, o čemž dále promluvíme.

Protireformace.

Vypravovali jsme již, že kněžna Eližběta Lukrécie vydala r. 1629 privilegium na ochranu katolíků. Obsah tohoto privilegia byl pro protestanty krutý, nemělit býti více přijímáni do svazku měšťanského ani do cechů, nesměli provozovati obchodu ani živností hostinských. Privilegium toto zůstalo větším dílem jen na papíře. Kněžna bezpochyby nařízení toto byla vydala tehdy na pokyn z Vídně, nehleděla však příliš přísně k tomu, aby bylo vykonáno, neboť po její smrti podalo katolické duchovenstvo úřadu zemskému zprávu neutěšenou, že v malém knížectví těšínském dosud 70 rodin šlechtických přiznává se k učení Lutherovu. Poddané obyvatelstvo na venkově přestupovalo sice houfně k staré víře katolické, nicméně nebylo lze udati počet skutečných katolíkův, neboť tisíce takových nespolehlivých katolických lidí v noční době spěchali do lesů, kdež protestantské kazatele poslouchali a tajně bohoslužbu konali. Šlechtici i sedláci dávali děti své katolickým kněžím *křtíti, ale* vychovávali tyto děti v duchu pro-

testantském. Duchovenstvo katolické prosilo tedy zemský úřad, aby spůsobil u císaře, aby ty děti, které byly křtěny od r. 1653 počínaje, byly katolicky vychovávány, aneb aby aspoň všichni sirotci a děti takové, které měly za kmotry katolíky, byly katolicky vychovávány.*)

Aby vrátilo se obyvatelstvo na dobro a obecně k staré víře katolické, zřízena byla na Těšínsku c. k. *náboženská komise*. Sestávala z fryštackého arcikněze dr. Václava Otíka z Dobřan a z plukovníka Abrahama Steinkellera. Měšťanstvo těšínské zaleklo se tohoto vážného nebezpečí, jakéž hrozilo vyznání luteranskému, a vyslalo na císařský dvůr do Řezna purkmistra Wildaua a rady Václava Pohledeckého a Timotea Peunera, kteří však tam nepořídili, neboť obdrželi od české dvorní kanceláře odpověď psanou z Řezně 21. února 1654, že císař zůstavil si na vůli nařídíti jak uráčí. Brzo na to počala náboženská komise svou činnost. Všichni kazatelé luteranští byli ze země vypuzeni a 49 protestantských kostelů bylo zavřeno: 21. března 1654 v Těšíně, v Horní Lešné, v Nýdku, v Bystřici a v Koňské; dne 23. března v Ropicích, v Třítěži, Hnojníku a v Gutách; 24. března v Třanovicích, Těrličku a Kostelci, 25. března v *Domaslovicích*, *Šebišovicích*, Bludovicích, Šumbarku a *Šanově*; 26. března v *Řepišti*, *V. Kunčicích*, *v Polské Ostravě*, *Petřvaldě*,**) v Suché, Ol-

*) K této zprávě duchovenstva katolického z Těšína přiložen byl seznam takových šlechtických protestantských sirotků: syn Staříňského v Tošanovicích, 2 synové Golkovského v Pitrově, 3 synové Jana Rostka z Šumberka, 2 synové Viléma Beesa v Lešné a 2 synové Viléma Pelhřima z Třankovic.

**) *Obce ležatým písmem naznačené jsou dosud české a katolické.*

brachticích, v Stonavě a Karviné; dne 14. dubna ve Fryštatě, v Petrovicích a Marklovicích; dne 15. dubna v Žibřidovicích, Malých Kunčicích, v Ochabách, v Perstci a Pruchné; dne 16. dubna v Rudici, v Bílsku, v Starém Bílsku, v Javoří, Jasenici, Kamenici a v Mezeříčí; dne 18. dubna v Hradci (Groděc), v Hůrkách, v Ustrání, Nědomi, Simoradi, Dubovci, v Zamrskách a v Hažlachu.

Brzo na to vydán rozkaz, aby vypuzení kazatelé luteranští ihned byli jati, kdyby se do Těšínska vrátili. Protestanté však nechtěli víry své se zříci a tajně konali své bohoslužby. Namahání náboženské komise ani po dvanácti létech nemělo ještě výsledku aspoň trochu uspokojivého.*) Dne 19. července 1666 psal jezuita P. Jan Tanner svému provinciálu o náboženských poměrech na Těšínsku, že zemský hejtman Bees je sice horlivý katolík, všecka skoro šlechta že jest však dosud protestantská. Mezi 140 těšínskými šlechtici nelze prý napočísti ani 14 katolíků a mezi těmito 14 není ani jediného vynikajícího šlechtice. Šlechta totiž konala bohosiužbu protestantskou na svých zámcích, jakž jí dovoleno bylo, a její poddaní utíkali se buď do zámků aneb scházeli se k bohoslužbě tajně do příbytku některého souseda. Též až do Čáce v Uhrách docházeli, aby tam slyšeli slovo boží. Pozdější hejtman zemský Jan Fridrich Láryš svobodný pán na Lhotce a Karviné zaka-

*) Roku 1661 byli ještě tito pánové a rytíři evangelíci: *Fridrich Jiří a Václav Vlčkové, Karel Mitrovský, Tschammer*, Stusecký, *Sedlnický*, Marklovský, Pelhřim, Kardinal, Gočalkovský, Gurecký, *Skrbenský, Bees*, Javorský, Bludovský, Pillar, Fragštein, *Láryš*, Tluk, *Harasovský*, Golkovský, Kloch, Thamfald, Skočovský, Radocký, *Sobek*, Borek, Ligocký, Wiesenberg, *Saint Genois*, Pröckel, Kyselovský, *Rusecký, Pačinský.*

zoval pak protestantům takovou tajnou bohoslužbu. Vydal r. 1669 městům Těšínu, Skočovu, Struměni a Jablonkovu nařízení; 1. aby protestanté děti své posýlali do škol katolických, návštěva protestantských chrámů, zvláště v Čaci je zakázaná pod uvarováním pokuty 100 m. gr.; 2. protestantům nebudiž dáno právo měšťanské, dokud nepřistoupí k víře katolické; 3. do cechů přijímáni buďtež pouze katolíci atd.*)

Aby unikali trestům, protestanté sbíhali se tajně nočního času do úkrytu neschůdných hor, aby tam odbývali své modlitby a posilňovali se v odporu proti víře katolické. V krajině vislanské blíže hranic haličských scházeli se v malinovské skále, v níž nachází prý se tajemná skrýš. Pod báječnou horou Čantorijí na pahorku nazvaném Lysá scházívali se v hustém lese, kde zvedá se

---

*) R. 1670 děkan těšínský P. Alexandr Klajbor předložil zemskému hejtmanu těchto 12 článků náboženských: 1. aby každý měštěnín nekatolického náboženství některé osoby z domu svého pod jistú pokutú na kázání do kostela v neděle a dni svátečné vysýlal, jakož i sami hospodáři aby tam bývali; 2. aby mládež a dítky na katechism vysýlali; 3. že by jakožto pastýři duchovnímu časně o nemocných lidech zprávu činili; 4. aby čítání postil a jiných knih také i soukromě zanechali; 5. že by ti kteří prv katolikami byvše od víry odstúpili, trestáni a k revocirování bludu přinuceni byli; 6. aby všechny školy kromě farnej se zapověděly; 7. aby do cechův neb na řemeslo učně toliko samé katolické přijímali; 8. aby každý ženich i nevěsta před slibem víru katolickú přijali; 9. poněvadž jest Čaca zapověděna, aby i jinam v příčině nekatolického náboženství nejezdili a nechodili; 10. aby ve dni svátečné a sobotní, také času služby božej, žádná muzika v městě i na předměstí nebyla; 11. času kázání slova božieho, že by příseżni od práva fojtovského nařízováni byli, kteří by těch do vězení městského brali, jenž by času služby božej v šenkovních domích neb jinde v městě postíženi byli; 12. ve dni *postné že by řezníci* v jatkách masařských masa neprodávali.

strmá skála, na jejímž nejvyšším bodu rozkládá se dlouhý kámen a na tom kameni kazatel kázával věrným posluchačům pod skalou shromážděným. Krajina tato dosud nazývá se „za kámen“. Též kdesi v lesích oldřichovských konali schůzky u kamene, v němž vytesán jest kříž. Kámen tento nachází se nyní v evangelickém chrámě bystřickém.

R. 1670 přišli do Těšína otcové Písek a Beránek jako misionáři a založili tam jezovitskou residenci. Zemský hejtman byv vyzván, aby je po přání císařově podporoval, nařídil obci těšínské, aby magistrát i všichni měšťané v neděli do kostela chodili, a kdo by ponejprv nepřišel, aby zaplatil pokutu 10 grošů, kdo by vícekráte nepřišel, aby vězením kárán byl. Všichni otcové musili svou čeládku střežiti, a kdo tři dni doma nebyl, byl vyslýchán, zda-li nebyl snad v Uhrách neb někde jinde při zakázané bohoslužbě.

Po kazatelích píděno, aby mohli býti pochytáni. V Žárech lapen byl kazatel Pragenus, pročež zemský úřad dne 12. listopadu 1670 učinil dotaz u královské české dvorské kanceláře, co by s tímto kazatelem a jeho příznivci činiti bylo. Na to přišlo poučení, aby Pragenus, který ještě nikdy při zakázané bohoslužbě dopaden nebyl, přísahal, že nikdy se nevrátí do těchto zemí, načež aby propuštěn byl na svobodu. Poněvadž však obávali se, že by Pragenus zašel do Uher, vyvedli ho až do Čech na saské pomezí. Příznivec Pragenův Jan z Fragšteina byl povolán ku komornímu prokuratorovi, aby se zodpovídal, kdežto ostatní příznivci kazatelovi povoláni byli do Opolí k zemskému úřadu. Tam dána jim důtka a pohroženo jim přísnějším trestáním.

Později vydán byl též rozkaz, aby vojenská posádka na šancích jablonkovských zamezovala těšínským protestantům cestu do Uher, aby nemohli na Slovensku navštěvovati kázání luterských kazatelů. Především šlo o to, aby zlomen byl odpor šlechty, neboť pokud šlechta brala v ochranu svůj lid a pokud sama nepřistoupila k víře katolické, nebylo nadíti se, že by provedena býti mohla vůle císařova, který si přál, aby pouze jeho náboženství v této zemi panovalo. Šlechtici však ve svém odporu proti víře katolické přestupovali meze obrany, ba vystupovali proti kněžím katolickým i proti zvykům a obyčejům církve katolické často spůsobem neslušným. Proto jezovité napřed vyzvídali, čeho který šlechtic se dopustil a pak komorní prokurator stíhal „výstupníky“. Uvedeme některé příklady z protokolů jezuitských, jež nalezají se v knihovně Seršníkově v Těšíně: Bernhard Marklovský na Bludovicích poranil faráře Pavla Karmela, Jan Rostek na Karviné faráře Blažeje Tvardochu. Na faráře Domaslovského Jana Janikoviče protestanté na hřbitově tak se rozehnali, že mu zlomili ruku. Orlík farář těrličský byl prý několikrát zbit od Václava Pelhřima z Třankovic. Jan Rostek s Fridrichem Pelhřimem přepadli na cestě mnichy z františkánského kláštera krakovského, tupili, hanili a zbili je. Karel Gočalkovský na Děhylově (Dzingelov) předčítal nejen své rodině, ale všem svým poddaným postilu. Tohoto pána oddal katolický kněz s Annou Gureckou jen pod podmínkou, že bude katolíkem, zůstal však protestantem a tupil svaté otce. Též jeho sestra Eva, paní Vlčková, žena knížecího kancléře, taktéž neslušně při hostině mluvila o církvi katolické. Téhož přestupku dopustili se *Adam Borek* na Vendríni a pan Pröckel z Tří-

téže. — Jan Skrbenský na Koňské znesvětil klid nedělní, neboť jeho poddaní v Néborách na svátky orali. Ve *Fryštatě* pobili luteráni Františkána. — V Ráji jakýs luteranský kazatel byl dopaden od vikáře Jana Polivia, když mnoho lidí sešlo se k přijímání. Katolický vikář chtěl mu vyrvati z ruky kalich, lid však ujal se kazatele. — U Jiřího Gočalkovského v Stonavě zdržoval se kazatel jménem Samuel a pan *Harasovský* na Horní Suché a Pelhřim na Dolní Suché znesvěcovali dni svátební prácemi polními. Též v *knihách výpovědí* (zemského soudu) z té doby nalezáme mnohé rozsudky proti obžalovaným šlechticům, kteří dopouštěli se „vejstupků“ proti farářům katolickým. Ku příkladu šlechtici Václav starší Pelhřim a Ferdinand Mitrovský byli obžalováni, že „když farář z Těrlička šel k nemocnému s nejsvětějším sakramentem, uslyševše zvonění, na zhardu volali (na pohrdání, na pohanu). Nedokázalo se jim však toho, pročež soud uznal, že nejsou povinni na žalobu odpovídati“ (1674).

Při takovém odporu šlechty katolictví činilo na venkově malé pokroky. Lid vesnický přestupoval sice k víře katolické, ale podněcován šlechtou, setrvával při učení Luthrově. Za to města rychleji obrátila se k víře katolické. Když císař r. 1672 nařídil, aby protestanté buď do půl roku přistoupili k víře katolické aneb aby se vystěhovali: většina měšťanstva zřekla se dosavadní své víry a potom tím úsilovněji naléháno na ty, kdož tak dosud neučinili.

Rozkazy císařské na vymýtění luteránstva vždy přísněji prováděny. Posádka vojenská u průsmyku jablonkovského pilně střežila hranice a dne 25. května a 9. června 1673 podařilo se jí zastaviti *četné zástupy* obyvatelů, kteří spěchali do

Uher k bohoslužbám luterským. Byli jati a do Těšína odvedeni, kdež „v trestání upadli.“

Toto trestání však nepomáhalo. Císař šetřil míru vestfálského, kterým Slezanům byla zakázána návštěva chrámů evangelických mimoslezských. Chrámy protestantské v Slezsku však navštěvovati mohli a takových chrámů bylo dosti v sousedních knížectvích slezských, kde panovali knížata protestantská. Nemohouce do blízké Ćace na Slovensku, protestanté chodili k bohoslužbě do knížectví březského, ač tam byla cesta daleká a obtížná. Bylot vždy ještě dosti horlivců náboženských, kteří se nedali ničím, tedy ani velkou vzdáleností odstrašiti.

Poněvadž mnozí tvrdošijní evangelíci předčítali ve svých příbytcích souvěrcům z knih kacířských, aby je utvrzovali u víře pronásledované, dáno jezovitům povolení, aby po domích pátrali po *knihách* nekatolických. Kolik takových knih na Těšínsku zničeno bylo, není známo. Za tyto knihy pobrané hleděli jezovité obyvatelstvu dáti náhradu dobrými knihami katolickými a prosili k tomu konci císaře o peněžitý příspěvek, aby dobrých knih katolických mohli nakoupiti a rozdávati. Bylo jim povoleno, aby užili k tomuto účelu pokut, které pro náboženské „výstupky“ uvaleny byly na osoby některé.*)

Kněží katoličtí počali v této době odpírati oddavky, dokud ženich i nevěsta neodpřísahali své kacířství. Takovým spůsobem v malé dědině Třítěži v jediném roce bylo dvacet protestantův obráceno na víru katolickou. Stavové evangeličtí na-

*) Ku příkladu pokuty 100 dukátů, kterou šlechtična Anna Gočalkovská zaplatila za své hanlivé řeči o víře katolické. — Všechno co zde vypravujeme, sestaveno jest z *listin a protokolů* nalezajících se v knihovně po šlechetném *jezovitovi Seršníkovi*, kterou odkázal městu Těšínu.

počítali za jeden rok 378 ženichů, kteří zříci se musili se svými nevěstami vyznání luterského, aby oddáni byli. Proto stavové stěžovali si na takové bezohledné jednání r. 1691 a zemský hejtman, který tuto stížnost královskému úřadu do Vratislavi poslal, obdržel výtku, že prý má více moudrosti a opatrnosti míti ve svém úřadě. Současně mu bylo rozkázáno, aby podal zprávu, „zda-li na víru obrácení obyvatelé ještě ze země prchají a zda-li je to pravda, že na Těšínsku pro náboženství ubývá obyvatelstva.“

Obyvatelstvo zvláště mladší utíkalo se houfně do zemí sousedních, do Uher neb do knížectví březského, aby nemusilo při oddavkách odpřísahati svou víru. Z mnohých příkladů, které bychom mohli podati, uvádíme jen jeden z knih soudních: Magdalena Šikova z Kalembic měla dcery z prvního manželství a byla povolána na královský úřad do Těšína, aby slib učinila, že na víru katolickú je dostaví. Dcery však mezitím zmizely. Aby ušla trestu, přísahala: „že v statečku svém Kalembicích dcery pozůstavila, které, nežli se povrátila, bez vůle a vědomosti její někam se poděly a ona jich více nezastala a též o nich neví, však žádné příčiny jim odejíti nedala. To beru k své víře a duši, k čemu mně dopomáhej Bůh Otec, Syn i Duch Svatý Amen.“ Když takto odpřísahala, vypovědělo zemské právo: „Když přísahou se osvědčila, že jí dítky na víru katolickú dostaviti možná nebylo, slib její se za zlámaný uznává, Magdalena Šiková jest však povinna pod průpadkem 100 dukátů do komory J. C. M. ve 12 nedělích pořád zběhlých ony dcerky své před královský úřad města Těšína dostaviti.“

V městě Těšíně pozvolnu úsilí úřadů císařských *neslo ovoce.* Královský úřad vydal r. 1679

tento rozkaz, který nám znázorňuje tehdejší poměry: 1. Každý katolický obyvatel o svátcích, zvláště ale 8 dní před a 8 dní po svátcích velkonočních má do kostela pilně choditi i se svou čeládkou, svatou zpověď vykonávati a nejsvětější svátost přijímati. Aby toho mohl prokázati, dána mu budiž po zpovědi cedulka. 2. Poněvadž měšťané kostel nedbale navštěvují, a ani v nedělích a o svátcích v kostele se jich mnoho neschází, má obec nad tím bdíti, aby tam chodili. 3. Též k učení náboženskému mají měšťané choditi. 4. Luterští důstojníci městští buďtež propuštěni a na jejich místo katoličtí povoláni. 5. Dcera Anna Zemanová, která se zdrahá, víru katolickou přijmouti, budiž dále ve sklípku držána, až přestoupí. Též Helena Petřínská. Proti jiným osobám luterským, které bydlí v domech šlechtických, nelze na ten čas ničeho bez dovolení pánů těch domů podniknouti. 6. Anna Lajda, žena masaře a Fridrich Reiss, kteří utekli jinam, buďtež potrestáni. 7. Andrýs Plošek, Václav Gorský a Jiří Zima vzali si ženy luterky; obec nechť o tom zprávu podá. 8. Obec nesmí toho trpěti, aby luteráni z města utíkali a svých domů neprodali, jakož se to již stalo. 9. Rodiče katoličtí, kteří své děti od náboženství katolického odvracejí, k poslušnosti přivedeni buďtež, jako masař Adam Lajda a nožíř Václav Šturc. 10. Padne-li na sobotu svátek, nesmí se trh odbývati, neboť potom je víc lidí na trhu než v kostele. 11. Pan Jiří Bludovský nechť výstupky svých poddaných proti náboženství zodpovídá. 12. Pan Jiří Sobek z Kornic svedl ženu k luterství, ale ona zas k víře katolické přestoupila. 13. Jan Radocký z Radoce sváděl své poddané k luterství. Císař však mu *odpustil*. 14. Co týká se Mazgalského, Slavíčka,

Šablatury a Ševce, kteří přestoupili k luterství, již jejich panstvo bylo vyzváno, aby je do Těšína dopravilo ku trestání.

Nařízení toto bylo dodáno též těšínské obci, která ihned luterské důstojníky ze služby městské propustila a zemskému hejtmanu oznámila, že co týká se hořejších článků 6—9, dalšího ještě poučení očekává, neboť ačkoliv by rada obecní byla ráda, kdyby všecko město bylo katolické, jest zjevno, že kdyby proti těm některým obyvatelům nekatolickým, jichž mnoho není, ostřeji a přísněji se zakročilo, všichni by se vystěhovali a potom by ubozí katolíci berně a všechny dávky za ně platiti musili, čímž by město již katolické škodu velkou mělo.

Výsledky rozkazů královských a namahání jezovitského jsou překvapující. Z ročních zpráv jezovitské residence těšínské dovídáme se o tomto počtu obrácených v městě Těšíně na víru: za P. Píska roku 1671 160, 1672 208, 1673 321, 1674 250, 1675 190, 1676 381, 1677 107, 1678 99; za P. Scribonia 1679 100, 1680 84, 1681 82; za P. Pospelia 1682 103; za P. Nestora 1683 98, 1684 67; za P. Vlkoviče 1685 88, 1686 59; za P. Grünera 1687 90; za P. Klementa 1688 66. *Roku 1688 byli v městě Těšíně již pouze tři protestantští měšťané.*

Hůře než v městech dařilo se misionářům u lidu vesnického. Kazatelé evangeličtí do měst báli se vplížiti, bojíce se, aby nepropadli trestu. Na venku však ukrývali se v horských lesích, za nimi spěchal tam lid a utvrzoval se ve stálosti u víře dosavádní. Roku 1684 sešlo prý se — jak oznamoval císaři fiškal královský — v lesích u Těšína a u Pštiny na 500—600 sedláků ozbrojených, *aby konali* tam evangelické bohoslužby.

Nikdo sedláky tehdy nepronásledoval. Nebylo radno vyslati proti sedlákům vojsko, neboť ve Vídni obávali se, že by v nebezpečných těch dobách snadno mohla vzplanouti vzpoura.

Žádná obec protestantská nespůsobila katolickému duchovenstvu tolik práce a nepříjemností jako velká pohorská dědina Visla na hranici haličské. Vesnice tato náležela tehdy k farnosti golešovské. Nikde nebylo tolik církevních odpadlíků, tajně oddaných manželů, rodičů, kteří nechtěli děti své posýlati na katolické učení a do kostela jako v rozlehlé dědině Visle. Proto nařídil frýdecký hrabě Pražma jako biskupský official, aby golešovský farář ve Visle samé každou třetí neděli sloužil mši svatou a aby tam mládež vyučoval veřejně náboženství katolickému.

I mladší šlechta uváděna pozvolnu do lůna církve katolické. Všem sirotkům šlechtickým dáváni poručníci jen katoličtí, ač neustanovil-li otec sám v poslední vůli poručníka. Většina šlechty však ještě vždy odporovala katolictví, nedbajíc trestů; urážela kněží katolických a podporovala všemožně kazatele evangelické, kteří zvláště ze Slovenska tajně vkrádali se do země těšínské. Šlechta přechovávala je tajně na svých zámcích a umožňovala jim přechod do lesů, kamž hrnuly se za nimi davy lidu vesnického v dobách nočních. Misionářů jezovitských nebylo tehdy na Těšínsku mnoho, nemohli tedy na venkově dostatečně činnost svou rozvinouti. Tak vysvětliti si dlužno, že vesnický lid na Těšínsku zvláště v pohorských krajích zachoval se při protestantství.

Josef I.

(1705—1711).

Pravili jsme již, že císař Leopold vedl dlouholeté války s Francouzi, nedočkav se jejich konce. Jeho syn Josef I. nastoupiv vládu po smrti svého otce, zdědil po něm i válku s Francouzi, v které pokračovati musil. Současně válčilo též Švédsko proti spojeným Dánům, Polákům a Rusům. Řinčely tedy v Evropě toho času zbraně na všech stranách.

Císař Josef I. chtěje získati proti svým nepřátelům pomoci knížat německých, domluvil se s nimi, že země koruny české budou přispívati k daním na potřeby říše německé. Za to však říše německá měla kdykoliv by toho byla potřeba, vojensky pomáhati zemím českým. Tehdy císař Josef I. výslovně vyhradil koruně české dávné její svobody, jakýchž požívala, jsouc korunou samostatnou a od zemí německých rozdílnou. Úmluvu tuto císař učinil s knížaty německými o své vlastní újmě, bez svolení stavův koruny české.

Švédský král Karel XII. donutiv Dány k míru, chtěl umění své válečné zkusiti též na Polácích. Vytáhl do Polska a sice zeměmi slezskými. Toho použili protestanté slezští, aby souvěrce svého švédského prosili za ochranu svého náboženství, a král Karel slíbil jim ochranu. Slíbil jim, že nedovolí, aby porušován byl dále mír vestfálský.

Na dvoře vídeňském měli tehdy dosti starostí, jak skončí se válka s Francouzi. Obávajíce se, že by jim ve válečných jejich zápletkách mohl přibýti ještě nepřítel nový v králi švédském, byli ochotni, protestantským stížnostem vyhověti. *Český kancléř* Jan Václav hrabě Vratislav sám

vyslovil se císaři, že stížnosti protestantské uznává za důvodné a že vestfálský mír opravdu byl ve Slezsku v neprospěch protestantů porušen. Když pak Švédové rozhodně ujímali se slezských svých souvěrců, stala se mezi Švédy a císařem *úmluva altranstädtská dne 22. srpna 1707.* Císař zavázal se, že protestantům vrátí všechny chrámy, jež jim byly odňaty v zemích, kde v době míru vestfálského knížata protestantští panovali. Zavázal se, že nedovolí, aby protestanti byli nuceni k víře katolické. Následkem toho ve Vratislavi komise ujednala s plnomocníkem švédským 8. února 1709 spůsob, jakým by se smlouvě altranstädské zadost učinilo. Protestanti slezští obdrželi nazpět 128 kostelů a bylo jim též povoleno, aby vystavěli si ještě šest kostelů nových a sice v Zahani, v Kožichově, v Hiršperku, Landshutě, Miliči a v *Těšíně.* Zato zaplatila města 380.500 zlatých a mimo to značné obnosy císaři a jeho ministrům.

Stavové slezští ihned skládali se, aby kostel evangelický v Těšíně mohl býti zbudován. Dne 13. října 1710 položen byl k němu základní kámen a šlechta po většině vždy ještě evangelická ukládala na jeho dostavení a zachování dary a fundace v posledních vůlích i za jinými příčinami. Protestantům nastaly nyní příznivější časy. Ovšem v radosti své proti církvi katolické příliš si troufali, a přemlouvali obyvatelstvo k odpadnutí od církve katolické. Když pak katolíci náhle počali houfně přestupovati k vyznání luteranskému, nebylo to císaři a úřadům milé, pročež v té příčině některá nařízení vyšla, kterými se horlivým kazatelům evangelickým kladly meze takové činnosti. Poněvadž protestantům bylo dovoleno, aby *vykonávali* svobodně náboženství své pouze v ko-

stelích k tomu určených a nikde jinde, vydal královský úřad vratislavský přísný rozkaz, aby protestantští kazatelé nikde na venkově nebyli trpěni. Dále rozkázáno, aby každá osoba katolická, která odpadla od svého náboženství, ve lhůtě 6 týdnů opět do své církve se vrátila, neboť by jinak byla ze země vypovězena a jmění její bylo zabráno. Kdož již po třetí od víry katolické odstoupil, byl stíhán pro křivou přísahu. Dne 12. června 1720 vydal královský úřad další rozkaz, že děti 14—16leté, které pošly z rodičů katolických, nechtějí-li katolíky zůstati, mají býti odevzdány k bubeníkům, starší pak k vojsku. Rodiče takových dětí byli trestáni vězením aneb byli donucováni k potupné veřejné práci jiným na příklad odstrašující.

V době této kvetla v Těšíně jezovitská *škola latinská*, ku které tehdejší hejtman zemský hrabě Adam z Tenčína založil roku 1711 konvikt pro deset chudobných šlechtických chlapců. Do této doby spadá též založení *kláštera milosrdných bratří*.

Adam Bosek svobodný pán z Rostropic a Tvorkova, pán na Vendrýni a Grodišti odkázal z lásky ku svým poddaným vendrýnským své statky r. 1694 milosrdným bratřím, aby nemocné ošetřovali. Statek vendrýnský byl prodán za 30 tisíc rýnských zlatých a Grodiště za 12 tisíc zl., načež z utržených peněz a z milodarů vystaven byl klášter i kostel milosrdných v Těšíně, neboť v dědině Vendrýni nebylo k tomu místo tak vhodné jako v středu země těšínské.

Chceme se zmíniti též o *založení university ve Vratislavi*, na kterou vysýlalo také Těšínsko hojný počet žáků. Jesuité brzo po svém příchodu do hlavního města slezského zalotili tam

latinské školy, které měly roku 1659 již 402 žáky. Školy tyto latinské postupem času se zdokonalovaly a jezuité zvolna zaváděli pro vystudované jinochy též přednášky theologické a filosofické. Roku 1667 mělo oddělení bohoslovecké již tři ročníky a roku 1694 pomýšlel rektor koleje jezovitské ve Vratislavi pater Wolf na založení úplné university. Rada městská ve Vratislavi však nechtěla žádných vysokých škol a vyslala do Vídně k císaři posly s pokornou prosbou, aby jezuitům založení university vratislavské povoleno nebylo. Věnuje prý se město Vratislav již ode dávna obchodu a poněvadž obchodníci a studenti, jak prý známo, nikdy se nesnášejí, ale v stálém sporu a protivenství žijou, obávali se měšťané vratislavští, kdyby toto „neobyčejné“ dílo ve Vratislavi jezuité začali, že nejlepší a nejbohatší lidé vystěhovali by se do Lužice, do Polska a do jiných zemí. Aby měšťané vratislavští dokázali, že obavy jejich jsou odůvodněné, odvolávali se ve spisu do Vídně poslaném též na to, že v Lipsku obchodnictvo a universita ustavičné vedou boje a že nedobře se snášejí. K tomu měšťáci dokládali, že císaři zajisté více záleží na zachování jeho věrného města Vratislavi než na několika stech polských a slezských studentů, kteří by císaři ani tolaru nevynesli, kdežto od obchodnictva vratislavského plynou mu velké příjmy. Páter Wolf neměl ovšem těžkou práci, aby vyvrátil důvody Vratislavanů proti zamýšlené universitě. I on podal císaři spis, v kterém vyložil, že neběží měšťanům o obchod, neboť prý sami již roku 1505 usilovali se o založení university ve Vratislavi. Tehdy prý měšťáci chtěli universitou „dobré učení a mravy ve *Slezsku zakotviti*“, nyní prý jsou proti universitě

jedině z toho pravého a jediného důvodu, že jsouce protestanty, nepřejí jezuitům, aby duše lidské obráceny byly k víře pravé katolické.

Vratislavští měšťáci, bojíce se, aby je jezuité „záhubnou“ universitou neobdařili, vyslali r. 1695 znovu posly do Vídně k císaři. Poslové poklekli před císařem a prosili úpěnlivě, aby záhubu od nich odvrátil. Císař Leopold jim slíbil, že celou záležitost prozkoumá, ale r. 1702 vydal dekret, aby ve Vratislavi založena byla universita, která z počátku měla jen dvě fakulty, theologickou a filosofickou.

Vratislavané i potom ještě snažili se vysoké školy ve svém městě zmařiti. Vyslali k císaři nové posly, vykládajíce chytrácky, že prý biskupu vratislavskému velice bylo by po chuti, kdyby universita přeložena byla do jeho knížecího biskupského hlavního města Nisy. Ani tentokráte nepodařilo se Vratislavanům odvrátiti „záhubu“, kteráž jim, jak se samo sebou rozumí, nevznikla, neboť založením university vzešel jim prospěch veliký. Pro universitu byla vybudována r. 1728-1738 velká budova na místě, kde stával hrad královský, k němuž přikoupeno ještě pět jiných domů a dosud jest velkolepá budova universitní okrasou starožitné Vratislavi.

Císař Josef I. zemřel dne 17. dubna 1711, nebyv ani za českého krále korunován. Nezůstavil po sobě žádných mužských potomků, nýbrž jen dcery, pročež země české, rakouské a uherské zdědil po něm jeho mladší bratr.

Karel VI.
(1711—1740).

Jako král český nazýván byl Karlem II. Nemaje taktéž mužských potomků a jsa jediným členem mužským rodu Habsburského, postaral se, aby po jeho smrti nevznikl zmatek o trůn. Chtěje zajistiti vládu po své smrti své dceři Marii Terezii, vydal zákon, který zve se *pragmatická sankce*. Zákonem tímto bylo vysloveno: 1. že všechny země rodu Habsburského tvoří jeden nerozdílný, dědičný celek, 2. že dědití mají země tyto potomci mužští dle prvorozenstva a 3. kdyby Karel VI. nezůstavil mužských potomků, že jeho dcery a jejich mužské potomstvo podle prvorozenství nastoupí dědictví trůnu. K zákonu tomuto dali svolení všechny arcikněžny, a sněm český přijal jej 16. října 1720, moravský 17. října a slezský 25. října téhož roku. O tři léta později přijel císař Karel VI. do Čech a dal se tam slavně korunovati za krále českého 5. září 1723. Podle zákona tohoto měla tedy po smrti císaře Karla VI. nejstarší jeho dcera *Marie Terezie* zasednouti na trůn.

Aby vymohl zákonu tomuto obecného uznání, císař Karel VI. musil vésti mnohé války a velkými obětmi zakupovati si přátelství jednotlivých rodin panovnických.

Za jeho panování velká pohroma stihla celou zemi těšínskou. Mor řádil r. 1715 neuprosně po všech krajích, pohlcuje všude velkých obětí. Z Těšína vystěhovalo se obyvatelstvo na předměstí Kamenec, kdež rozbilo pod širým nebem stany, prchajíc před smrtí, které bylo propadlo v městě *nevelkém* za jeden rok 1500 obyvatelů. O tři

léta později nové neštěstí přikvačilo na Těšín, vyhořelo celé předměstí u vyšší brány, r. 1720 pak skoro celé město.

Dne 12. května 1722 dal císař Karel VI. jako král český knížectví těšínské *v léno vévodovi Leopoldovi Lotarinskému* a jeho potomkům mužským i ženským se všemi právy, tak jakž je sám a jeho předkové jako knížata těšínští byli užívali. Vymínil si však, kdyby rod Lotarinský vymřel, že knížectví těšínské opět na korunu českou spadne a že stavové i města při dosavadních právích i svobodách zachováni budou, že v příčině náboženství ani v dosavadní správě politické ani soudní ničeho se nezmění a že lesy pomezní, které knížectví dosud byly na ochranu, nesmí se vykáceti. Král vymínil si dále vrchní právo nad zemí těšínskou, právo zákony dávati, daně ukládati, pomoc vojenskou žádati a lid branný najímati a posádky vojenské v místech k tomu vhodných a na pomezí vydržovati. Brzo na to stavové holdovali svému novému knížeti podle dosavadního zvyku rukou dáním, městští poslové přísahou. Při holdování zastupovali nového knížete hrabata Henkel a Gellhorn.

Nový kníže těšínský nebyl vlastně již země pánem jako knížata z rodu Piastova, nýbrž pouze držitelem statků knížecích. Příslušela mu sice právomocnost nad poddanými statků komorních, ale neměl práva zemi dávati zákony. Na sněmích slezských ve Vratislavi nezastupoval tento nový kníže knížectví, nýbrž svou osobu a statky, jichž užíval: krátce nový kníže nelišil se značně od stavů, nevynikaje nad nimi právy, ovšem ale statky, bohatstvím a vlivem svým u dvoru císařského.

Nový kníže těšínský Leopold Lotarinský

zemřel r. 1741 a léno těšínské dostalo se po něm *Františkovi Štěpánovi Lotarinskému*, který později stal se manželem císařovny Marie Terezie.

Marie Terezie.

(1740).

Války slezské.

Karel VI. skončil životní svou pouť 20. října 1740 a podle pragmatické sankce byla dědičkou jeho trůnu Marie Terezie. Ačkoliv zákon tento uznán byl od všech mocností, náhle po smrti Karla VI. skoro půl Evropy tasilo meče, aby zákon ten zmařilo a Marii Terezii její dědictví odňalo.

Země slezské, ač rozděleny na mnohá knížectví, zachovaly se dosud jako jeden celek pod korunou českou. Zlý osud nyní za Marie Terezie rozerval zemi slezskou na nestejné dvě části a větší část odcizil koruně české snad navždy.

Mnoho nepřátel povstalo proti Marii Terezii, aby jí dědictví otcovské vyrvali. Nejnebezpečnějším však nepřítelem byl mladý pruský král Fridrich II. Sdědiv po otci svém plnou pokladnici a vojsko výborně vycvičené, chtěl rozšířiti své panství a obrátil zraky své do sousedního Slezska. Starými listinami jal se dokazovati právo své na některá knížectví slezská, na Krnovsko, Břežsko, Lehnicko a Olavsko, kterých nyní na Marii Terezii požadoval.

Nemůžeme zde ovšem dopodrobna rozpisovati se o tom, zdali měl na tato knížectví opravdu nějakých práv. Kdo chce něčeho dosíci, najde vždy záminky, aby toho mohl žádati. Zajímavo *jest však*, že Fridrich II. žádal tyto země výslovně

od koruny české a že odvozoval své právo na knížectví krnovské až z dob pobělohorských. Jak jsme již byli vyprávěli, zabral král Ferdinand II. knížeti krnovskému Janu Jiřímu jeho knížectví, poněvadž súčastnil se vzpoury proti císaři, jsa nejvyšším velitelem krále zimního Fridricha. Král pruský nyní po více než sto letech tvrdil, že císař Ferdinand II. neprávem zabral toto knížectví pro korunu českou, neboť knížectví Krnovské nenáleželo jen Janu Jiřímu, nýbrž celému rodu braniborskému, jehož potomkem byl král pruský.

Fridrich II. neopověděv Marii Terezii válku, vtrhl do Slezska dne 16. prosince 1740; táhl k Vratislavi, jeho velitel Šverin pak namířiv k jihovýchodnímu pohoří v Slezsku, zatlačil vojsko císařské až za Moravici. Dne 23. ledna 1741 vtáhli Prusové do Opavy a za nedlouho opanovali v celém Slezsku, kde bylo jen málo vojska císařského. Teprv na jaře 1741 přikvačilo vojsko císařské do Slezska, bylo však u Molvic mezi Břehem a Nisou dne 10. dubna poraženo a vítězství toto dodalo odvahy ostatním nepřátelům Marie Terezie; počali se již o země její dělíti. Kurfiřtovi bavorskému přisoudili Čechy, Horní Rakousy a Tyroly, saskému kurfiřtovi Moravu a Horní Slezsko, pruskému králi Dolní Slezsko a španělskému králeviči Belgii, Francii a Milánsko s Parmou. Kurfiřt bavorský vtrhl s vojskem svým a spojenými Francouzi do Horních Rakous a již chystal se na Vídeň. Tu Marie Terezie, chtějíc se zbaviti nejhoršího svého nepřítele, krále pruského, zůstavila mu příměřím učiněným v Malém Šnellendorfě asi dvě třetiny Slezska.

Bavoři a Francouzové vytáhli potom do Čech a dobyvše Prahy, dali tam provolati kurfiřta bavorského *za krále* českého. Svolali též český

sněm, na nějž sešlo se asi 400 pánů a rytířů, jichž statky byly obsazeny nepřítelem a kteří novému králi povolili daň šesti milionů zlatých. Marie Terezie v tísni své žádala o pomoc Uhry a v brzku na to vojska císařská potírala nepřátele, vypuzujíce je ze zemí českých a rakouských.

Král pruský obávaje se, aby vojsko císařské nevytáhlo též proti němu do Slezska, porušil příměří, vtrhnul do Kladska a do Čech, kdež mnohé krajiny obsadil, načež vytáhl též do Moravy. Ač dobyl na Moravě Olomouce, ustoupil před vojskem císařským opět do Čech, kdež porazil císařské u Chotusic. Po porážce této Marie Terezie umluvila dne 11. června 1742 s králem pruským ve *Vratislavi mír*. Odstoupila mu Kladsko a všechno skoro Slezsko. *Ze Slezska zůstalo jí potom již jen knížectví těšínské, a jen části knížectví opavského, krnovského, nisského a župy kladské.*

V této první válce slezské vojsko pruské nějaký čas r. 1741 leželo též v městě Těšíně a na šancích jablonkovských posádkou, bylo však od vojska uherského zahnáno.

Po míru vratislavském vrhli se rakouští vojevůdcové vší silou na ostatní nepřátele. Vypudivše Bavory a Francouze z Čech, vítězně postupovali v Bavorsku i v zemích porýnských. Král pruský Fridrich II. vida tyto úspěchy zbraní rakouských, lekal se o svou slezskou kořist. Ihned měl zas novou záminku proti Marii Terezii, chtěje zajistiti si Slezsko na vždy, dokud ještě jiní nepřátelé proti Marii Terezii vedli válku. Vtrhnuv v srpnu r. 1744 do Čech, dobyl Prahy a jiných měst. Nepanoval tam však dlouho. Vojevůdce *Karel Lotarinský* vypudil ho za krátko z Čech, *takže již v prosinci* téhož roku nebylo tam žádných

Prusů. Potom vydal se Karel Lotarinský do Slezska, aby Prusům i tuto zemi vyrval. Zbraním rakouským nepřálo však štěstí ani v této druhé válce o Slezsko. Prusové obsadili rychle knížectví opavské a krnovské, byli odtamtud však za nedlouho vojskem uherským vytlačeni. V prosinci Prusové znovu vydali se do Opavska, vypudili vojsko císařské až za Moravici, obsadili Opavu a rozložili se v Kylešovicích a Oticích, byli však ustavičně znepokojováni uherskými pandury, kteří tábořili v Raduni. Proto Prusové vytáhli na Raduň, a přepadnuvše tam Uhry, pobili je, tak že jen nepatrná část pandurů uherských zachránila se útěkem do Hradce. Vojsko císařské, kteréž tábořilo u Benešova, Hlučína a *Bohumína*, ustoupilo potom do *Těšínska*.

V druhé této válce slezské musilo obyvatelstvo těšínské Prusům do Opavska zavážeti potraviny a město Těšín mělo r. 1744 padesát dní pruskou posádku, kterou zaopatřovalo všemi potřebami. Když pak vojsko císařské v únoru roku 1745 do Těšínska ustoupilo, země těšínská stala se shromaždištěm vojů císařských z Uher, které později do Ratibořska vpadly, Prusy u Ratiboře porazily, Opolí obsadily a do Opavska vpády činily. Tyto šarvátky neměly však na válku samou žádného vlivu. Vojsko císařské bylo ve velkých bitvách u Zárova v Čechách, u Kesseldorfu v Sasku poraženo a Marie Terezie musela *mírem drážďanským* 25. prosince 1745 opětně odstoupiti Fridrichovi všechny země jako druhdy mírem vratislavským. I tato *druhá válka slezská* skončila pro Marii Terezii neštastně.

Po osmi letech vznikla *nová válka o Slezsko*, která trvala od roku 1756—1763, tedy sedm let. Král *pruský*, ač sám utlačoval slezské katolíky,

zastával se uherských protestantů a brzo bylo zjevno, že mírem drážďanským učiněno bylo vlastně jen příměří a že válka nová je nutná.

Ztráta Slezska bolestně jímala Marii Terezii. Nemohla zapomenouti této země bohaté a úrodné a nenáviděla krále pruského jako lupiče. Věhlasný státník rakouský Václav hrabě Kounic hleděl tajně získati Marii Terezii přátel spolehlivých ve Francii, v Rusku a Sasku. Král Fridrich však dopídil se toho a neopověděv ani válku, vtrhl do Sas. Válka počala a štěstí i neštěstí válečného zažily průběhem obě strany nepřátelské měrou hojnou.

Hned na počátku války této země těšínská navštívena byla četnými vojsky uherskými, která průsmykem jablonkovským brala se do Slezska. Roku 1758 obsadili Prusové celé knížectví těšínské, zabrali všechny veřejné pokladny a ukládali obyvatelstvu velké dávky. Odtáhli sice za nedlouho do Opavy, ale aby zajistili si kontribuci, kterou byli vypsali, odvedli s sebou do Opavy šlechtice Adama Josefa Gočalkovského, zemského maršálka Karla Bernarda Ruseckého a těšínského městského administratora Jana Šeršníka, kterým však podařilo se ze zajetí pruského uniknouti.

I nemoci morové v době této války pohltily mnohé oběti na Těšínsku, rozšířivše se ve vojště císařském, které tam přezimovalo r. 1759. Vojáci císařští rodem z Italie, nezvyklí drsnému povětří slezskému, houfně mřeli a nemoci jejich, která nákazou se šířila i do obyvatelstva, dlouhá léta ještě bylo vzpomínáno s postrachem.

Biskup vratislavský hrabě Schaffgotsch pro rakouské své smýšlení upadl v nemilost krále *pruského*, pročež odstěhoval se do Těšína. Pru-

sové pak chtějíce uprchlého biskupa pronásledovati, vytáhli roku 1759 do Těšínska a obsadivše Těšín, uzavřeli městské brány, aby jim biskup nemohl uniknouti. Biskup však dověděv se v čas, co Prusové proti němu strojí, uprchl ještě před jejich příchodem z Těšína do Olomouce. Pruský velitel žádal potom 6000 tolarů od klášterů těšínských jako náhradu za škodu, kterou prý spůsobili v Braniborsku Rakušané a Rusové. Takový obnos nemohl býti tehdy v Těšíně sebrán. Knížecí komora těšínská zaplatila Prusům jen 2790 zlatých a město Těšín 500 zl. Za to musili obyvatelé vesničtí zásobiti Prusy potravinami, aby ukonejšili hladové vojsko.

Vojsko pruské i následujícího roku přišlo obsadit Těšín a znovu vybralo tam kontribuci. Ačkoliv dostalo, čeho žádalo, zajelo si opět roku 1762 z Ratibořska do Těšína pro novou kontribuci a byly by se tyto Těšíňanům nemilé návštěvy zajisté ještě opakovaly. Učiněn však s pruským králem *v Hubertburku 15. února 1763 mír nový, kterým skončila se třetí válka slezská.*

Mírem tímto Prusové podrželi onu velkou část země slezské, kterou byli získali mírem vratislavským. Bolestná byla pro korunu českou ztráta velkého Slezska, ale ještě bolestnější jest ta okolnost, že v území pozbytém v části bývalého knížectví opavského žijou bratří naši rodní, kteří válkami slezskými odtati byli od ostatního národa českého a pro nás snad na vždy jsou ztraceni.

Mír těšínský.

Když roku 1777 kurfiřt bavorský Maximilián zemřel, hlásilo se Rakousko o jeho dědictví, na něž *mělo právo.* Králi pruskému nebylo však po

chuti, aby moc Habsburská v Německu se vzmohla. Spojiv se s kurfiřtem saským a vévodou meklenburským vtrhl roku 1778 do Čech a hrozil svým vojskem vtrhnouti též do Slezska rakouského.

Již před tím vojevůdci rakouští založili v Těšínsku mnohá opevnění na hranicích knížectví ratibořského, kteréž od válek slezských k Prusku náleželo. Nyní když válka vypukla, vojsko rakouské stálo na hranicích těšínských, očekávajíc nepřítele, aby zabránilo mu vpád do Těšínska, odkudž by byl mohl vraziti do Uher. Nepřítel vpadnuv do Opavska, obsadil Opavu, rozložil se u Jakubšovic a Bohušovic a zamýšlel dobyti pevného Hradce. Velitel uherských husarů Esterházy svedl s Prusy v této době mnohé šarvátky bezvýznamné, kteří potom rozložili se též u Krnova.

Do Těšínska docházely mezi tím nové voje rakouské, s nimiž generál Mitrovský od Ostravy až k Ratiboři nájezdy činil. Princ brunšvický chtěje Mitrovského napadnouti, spěchal s četným vojskem k Benešovu, kde se s jinými vojsky pruskými dne 29. října 1778 spojil a k Polské Ostravě táhl. Před přesilou pruskou ustoupilo vojsko rakouské dále do Těšínska. Zůstavilo u Ostravy jen nepatrný počet Chorvátů, kteří v houštinách se ukryli. Jak z tamější památní knihy farské vysvítá,*) vtáhlo téhož dne 10 tisíc Prusů do Polské Ostravy a srazilo se tam s 500 muži císařskými, přičemž fara i kostel značnou škodu vzaly. Prusové však v noci opět Ostravu opustili, obávajíce se náhlého přepadnutí a odtáhli nazpět k Bohumínu. Buďto při obsazení Polské

*) *Viz Bukovanského spis „Polská Ostrava“, vydaný r. 1878 v Olomouci.*

Ostravy neb dne následujícího srazili se s vojskem císařským též u Heřmanic. Ve větší bitvě tehdy ani na Těšínsku ani na Opavsku vojska nepřátelská se neutkala, i v Čechách spokojila se s nepatrnými jen šarvátkami, nepouštějíce se do větších bojů.

Na zimu pak král pruský odjel z Krnova do Vratislavi a vojsko jeho slezské přezimovalo v Opavě. Vojsko císařské pak přezimovalo v Bruntále, ve Dvoře, v Hradci, Cukmantlu a v Těšíně, kdež velel generál Mitrovský.*) Již v lednu počaly opět nové šarvátky s Prusy na Opavsku.

Král pruský chtěl vpadnouti do Těšínska teprv po očekávaném příchodu svých spojenců ruských. Chtěl totiž s pomocným ruským vojskem proniknouti do Uher a tam obyvatelstvo slovanské proti císařovně roznítiti ku vzpouře.**) Ruská carevna Kateřina nebyla však nakloněna takovým plánům, nýbrž radila k míru. Král Fridrich pro chorobu svou a nevida úspěchu z další války, zatoužil pak sám po míru, jemuž císařovna Marie Terezie taktéž nakloněna byla. Běželo jen o výminky. Takž došlo prostřednictvím francouzským a ruským k tomu, že učiněno bylo mezi Marií Terezií a králem pruským Fridrichem dne 8. března 1779 *příměří v Těšíně* a město Těšín stalo se historicky památným, neboť sjeli se tam zástupcové pruský, rakouský, saský, ruský, francouzský, falcký a zweibrückenský, aby vyjednali úplný a dokonalý mír.

Mír tento byl po dlouhém rokování dne 9. května 1779 konečně umluven a dne 13. května

*) Burscheid: Der erste Feldzug im Jahre 1778. Wien 1779 III, str. 16—18.

**) Schöning: Der vierte Krieg. Strana 191.

podepsán. Rakousko zřeklo se nároků na Bavorsko, ale dostalo za to čtvrt innskou, která přivtělena byla k Rakousům Horním. Koruna česká však pozbyla tímto mírem práva vrchního nad některými lény ve Fransku a Míšni.

Mír těšínský proto je památný, že zabráněno velké krvavé válce. Když roznesla se po Těšíně zvěst o domluveném míru, zvony slavnostně zavzněly, rány z hmoždířů zahučely, bubny zavířily a v chrámích konaly se slavné bohoslužby. Lid pak jásavě přivítal vyslance, když vycházeli ze zemského práva na nynějším farním náměstí, kdež byli domluvili se o míru. Vyslancové vyzvali městskou radu, aby vyslovila nějaké přání, chtějíce u svých mocnářů přimluviti se, aby město Těšín mělo památku nějakou na mír tento. Rada městská vyžádala si tehdy skromně pouze obrazy všech vyslanců, kteří mírem své vyjednávání byli skončili. Obrazy jejich dosud nacházejí se v zasedací síni obecního zastupitelstva. Vyslanci uspořádali potom na oslavu míru velký ples, k němuž pozváni byli stavové, úřadníci a měšťanstvo. Tehdy v Těšíně měšťanky chodily ještě v kroji starobylém, národním a poněvadž nechtěly zůstati za pozvanými Opavankami, objednaly si šaty modní až z Vídně.

Na mír těšínský upomíná nás v Těšíně též velká zahrada, která tehdy radnímu Biloveckému náležela. V ní scházeli se diplomaté a umlouvali se o podmínkách míru, pročež lid zove ji zahradou míru. Nyní náleží purkmistru dr. Demlovi, říšskému poslanci.

Ustrojení rakouského Slezska. — Opravy Marie Terezie.

Marie Terezie sloučila hned po první válce slezské ony části Slezska, jež jí byly zůstaly, v jeden celek. Zbylá jí část Opavska, která teprv v době pobělohorské k Slezsku trvale byla připadla, slila se nyní s částí knížectví nisského a s knížectvím těšínským v jednu zemi, která obdržela vlastní svou správu. Místo někdejšího královského úřadu vratislavského Marie Terezie zařídila královský úřad v Opavě, jemuž svěřena byla politická správa rakouského Slezska a který počal svou činnost dne 28. ledna 1743. Předsedou úřadu tohoto byl hrabě Bedřich Haugwitz, jemuž byly podřízeny v politických záležitostech knížecí úřady a panství.

Země těšínská záležela tehdy z knížectví těšínského, kteréž prostíralo se na statcích, náležejících knížatům těšínským, pak z panství od knížectví tohoto během času vyloučených, jako Bílsko, Frýdek, Fryštat, Ráj, Polská Lutyně, Rychvald, Bohumín, Dombrová a Orlová aneb ze statků takových, jež odedávna náležely rodinám šlechtickým jako Bažanovice, Bludovice Dolní, Horní a Prostřední, Čechovice, Domaslovice, Drahomyšl, Groděc, Grodišť, Gurek (Hůrka), Hažlach, Heřmanice, Hovnice, Iskřičín, Kalembice, Karviná, Kačice Dolní a Horní, Kostkovice, Kocobendz (Chotěbúz), Kocurovice, Konská, Kunčice Velké a Malé, Lišná Dolní a Horní, Marklovice, Mezisvět, Něbory, Ostrava Polská, Pěrsná, Pitrov, Pohoř, Radvanice, Ropice, Řepiště, Simorad, Šebišovice Dolní a Horní, Třítěž, Vilamovice, Zamarsky, Životice a Žukov Horní. Mimo to bylo 50 svobodných statků a sice

v Těrličku 34, v Bobrku 9, v Šebišovicích 4 a po jednom v Humnách, Ropicích a v Třínci. *)

Knížatům i stavům příslušela nad jejich poddanými *moc soudcovská*, kterou vykonávali buď městskými magistráty neb svými úřadníky. Zemské právo, jemuž předsedal hejtman zemský neb maršálek, vykonávalo moc soudcovskou nad stavy země těšínské. Odvolání proti rozsudkům posýlána byla jako v dřívějších dobách appellačnímu soudu v Praze a běželo-li ve při o cenu větší než 5000 zl., české dvorní kanceláři ve Vídni. K zastupování stran ustanoveni byli v Opavě i v Těšíně advokáti, kterým bylo zprvu dovoleno mimo to zastávati též úřady zemské. Jako nynější státní návladní bděli nad dobrým vykonáváním zákonů dva fiškalové, z nichž jeden sídlil v Opavě, druhý v Těšíně. V soudnictví zachováno bylo tedy Těšínsko při dosavadních zřízeních, pouze ve správě zemské zavedeny byly novoty.

Takž zřízen byl v Těšíně *úřad zemského staršího*, který pečovati měl o spravedlivé rozdělení a odvádění daní, a který vykonával v zemi těšínské policii, maje k tomu úřadníky. Podřízen byl královskému úřadu v Opavě. Zřízením tohoto úřadu zemského staršího odňata byla zemskému hejtmanu těšínskému jeho dosavadní právomocnost. Zemský hejtman předsedal potom pouze zemskému právu a zastupoval knížete na sněmích knížecích a konventech, ostatní obor jeho působnosti přešel na staršího zemského. *Na sněmích knížecích*, které konaly se místo ve Vratislavi nyní v Opavě, zasedali pouze: kníže těšínský, bílský,

---

* R. 1770 bylo na Těšínsku 8 měst a městýsů, 240 vesnic, 14.806 domů, 112.850 obyvatelů. Druhá část rakouského Slezska (Opavsko, Krnovsko a Nissko) měla tehdy 152.056 *obyvatelů*.

biskup vratislavský, pod jehož církevní právomocnost od starých dob náleželo Těšínsko a část knížectví nisského, knížata opavský a krnovský a zástupce stavů knížectví opavského a krnovského. Na sněmích těchto předsedal zástupce knížete těšínského, který byl členem císařské rodiny. Sněm knížecí svoláván byl jednou do roka pouze na tři dni, neboť obor činnosti jeho byl praskrovný. Býval svoláván jen k tomu konci, aby vyslechl požadavky (postuláty) císařské, kteréž týkaly se obyčejně jen daní.

Knížectví bílské povstalo v této době spůsobem tímto: Stavovské menší toto panství náleželo Bedřichu Haugwitzovi, který je koupil r. 1743. Císařovna Marie Terezie vyprostila toto panství ze závazků k zemi těšínské, a udělila jeho držitelům právo, aby králům českým bezprostředně mohli holdovati a na sněmích knížecích a na konventech zemských zasedati. Též dovolila tomuto panství, aby mohlo vlastní své zemské právo v Bílsku míti a souditi osoby šlechtické. K stavovskému panství tomuto náleželo panství Javoří, vesnice poddané městu Bílsku a svobodný statek starobílský. Když pak panství bílské koupil polský hrabě Alexandr Sulkovski, povýšila císařovna tohoto pána bílského r. 1752 do stavu knížecího a jeho panství bílské na knížectví. Od této doby vstoupilo knížectví bílské do téhož poměru ku koruně české, v jakémž nacházelo se knížectví těšínské již od r. 1722.

Stavovský veřejný konvent pro zemi těšínskou a opavskou scházel se v Opavě, kdykoliv toho třeba bylo. Sestával ze zástupců knížat opavského, krnovského, těšínského a bílského a ze zástupce stavův opavsko-krnovských. Stavové těšínští byli *zastoupeni* osobou zástupce knížete tě-

šínského. Konvent vedl a dohlížel na katastr, rozvrhoval a odváděl daně, vedl záznamy o šlechtě a o inkolátě a měl svou zvláštní kancelář s placenými úřadníky.

V době první války slezské objevily se ve všech zemích císařovny Marie Terezie velké nedostatky ve správě vojenské. Bylo nutno, aby počet vojska byl rozmnožen a aby jiným způsobem než dosud zajistila se branná moc říše naší. Poněvadž dosud stavům náležela péče o doplňování a vydržování vojska, císařovna Marie Terezie péči tuto uložila své vládě. Za to povolili jí stavové daň mnohem větší. Místo dosavadního najímání vojáků zaveden byl r. 1770 povinný odvod.

Aby *daně* řádně rozvrženy byly, popsány znovu všechny statky, neboť popis starý, který pocházel z dob císaře Ferdinanda III., neodpovídal novým poměrům. Břemena, jež tehdy obyvatelstvu se ukládala, byla velká a dluh státní ve válkách, jež Marie Terezie vedla, vzrostl úžasně. Proto vypisovala vláda nové daně, rušíc při tom ovšem dosavadní práva a svobody. Žádná obec, žádné místo nemělo býti prosto povinnosti platiti daně: pouze kostelům, hřbitovům a některým veřejným budovám dána byla svoboda co do daní. Ku konci války sedmileté zavedeny byly v zemích našich poprvé papírové peníze.

Marie Terezie ujala se též lidu poddaného a vydala pro Slezsko roku 1771 *patent robotní*, kterým snížila práci ruční asi o polovici času. Takový patent vydala o čtyry léta později též pro Čechy a Moravu, tam však sedláci se bouřili proti svým pánům, neboť domnívali se, že císařovna zbavila je všech povinností vůči pánům a že pánové *pravý* dobrý patent zatajili. Srotili se a táhli

hledat onen pravý patent, týrajíce úřadníky, loupíce zámky a ozbrojeni klacky, vytáhli až ku Praze. Bylo jich na tisíc. Byli však vojskem rozehnáni a vůdcové jejich potrestáni.

Aby dosavádní zákony zlepšila, Marie Terezie svolala r. 1753 komisi právníků proslulých; uložila jim, aby vypracovali pro všechny země dědičné stejné zákony, dle kterých by soudcové souditi měli. Přála si též, aby při spisování nových těch zákonů užilo se zákonů, jež v jednotlivých zemích dosud byly v platnosti. Sepsání nových takových zákonů Marie Terezie se nedožila. Došlo pouze k vydání zákonu o lichvě (r. 1751) a k zákonu hrdelnímu (1768). Tento zákon hrdelní vynikal strašnými tresty, jaké v středověku byly obvyklé a dovoloval též ještě mučení. Velkou ale má zásluhu Marie Terezie, že zakázala mučení a upalování čarodějnic a že r. 1776 vůbec zrušila mučení osob obviněných, jehož se užívalo, aby donuceni byli k přiznání.

Jakkoliv byla opravní činnost Marie Terezie prospěšná, nelze zatajiti, že málo dbala starých ústavních práv zemských zaručených korunovační přísahou a že hleděla všechny své země slíti v jediný celek s jedinou vrchní vládou. Novoty své zaváděla, aniž tázala se sněmů, zdali svolují. *Dvorskou kancelář českou* ve Vídni sloučila s kanceláří rakouskou a zřídila tam též *nejvyšší soudní dvůr* pro země rakouské a české.

Též *ve školství* Marie Terezie zavedla mnohé opravy. Universitám pražské a vídeňské dala r. 1747 nový řád učebný a nedbajíc dosavadních řádů učebných na školách jezovitských, ustanovila direktory pro fakulty na universitách i na gymnasiích. Rozkázala, aby na universitě pražské krásné nauky přednášel Slezák Karel Seibt ja-

zykem německým. Též do škol latinských zavedla *němčinu*, ba i do škol hlavních.

Až do Marie Terezie byla na školách těšínských výhradným jazykem vyučovacím řeč česká. Komu na tom záleželo, aby jeho děti naučily se německy, posýlal je do Opavy, neboť Těšín byl tehdy ryze slovanský. Roku 1777 dala však Marie Terezie v Těšíně zříditi hlavní školu s vyučovacím jazykem německým a od této doby počíná poněmčování tohoto města, v němž při posledním sčítání lidu již polovice obyvatelstva přihlásila se k národnosti německé.

Úmrtím císaře Františka r. 1765, manžela to Marie Terezie, spadlo knížectví těšínské jako léno koruny české na jeho syna Josefa II. Marie Terezie přijala tohoto syna svého za spoluvládce nad všemi svými zeměmi. *Koupivši od něho léno těšínské, dala je 31. května 1766 své dceři Kristině a jejímu muži Albertu Moric Saskému a všem jejich potomkům mužským podle prvorozenství jako nedílné léno koruny české.* Vyhradila si však, že, kdyby tento *rod sasko-těšínský* po meči vymřel, léno opět spadne na korunu českou. I bylo by se tak brzo stalo, neboť arcivévodka Kristina umřela 1798 a vévoda Albert sasko-těšínský dne 10. února 1822, nezůstavivše mužských potomků. Poněvadž si ale přáli, aby po jich smrti léno těšínské dostalo se arcivévodovi Karlovi, svolil císař Leopold r. 1791, aby se tak stalo. Arcivévoda Karel ujal se tedy léna těšínského r. 1825 a po něm r. 1847 jeho syn arcivévoda Albrecht, který dosud drží komorní statky těšínské jako léno koruny české.

K těmto statkům vévoda Albert sasko-těšínský přikoupil r. 1791 Harbutovice, r. 1792 Kalembice, Nýdek, Ližbice, Třítěž a Vělopolí, 1793

Dubovec s Hažlachem, Ilovnici a Kyselov, 1794 Mezisvět a Blatnici, 1795 Krásnou a Mnišstvo, 1797 Blogotice, Pohvízdov, 1798 Drahomyšl, Prstec, Záboř, Děhylov a Lišnu, Iskřičín, Ochaby s Pruchnou, Richalt, Bonkov, 1799 Tříněc, 1802 Gurky, Kostkovice a Lučky, Rudici a Landek, Vilamovice a Zamarsky, 1805 Bažanovice, 1817 Koňakov, Kocobenc a k tomu konečně ještě menší stavovské panství frýdecké.

Josef II.

(1780—1790).

Vzdělaný tento panovník chtěje národům svým prospěti a moc státní povznésti, zaváděl novoty; neohlížel se při tom na práva jednotlivých národů, zemí neb stavů. Neuznával jiného pána vedle sebe a vůli svou prováděl kvapně a pevnou rukou.

Novot jeho trpce zakusila církev katolická, kterou podříditi chtěl státu. Zostřil zákaz, již za Marie Terezie vydaný, aby v zemích jeho žádná bula papežská nebyla prohlašována bez císařského povolení. Nechtěl trpěti, aby katolické kněžstvo a řeholníci přijímali rozkazů z ciziny. Zrušil mnoho klášterů, a zachoval pouze takové, jichž údové zabývali se buď vyučováním mládeže, ošetřováním nemocných neb správou duchovní. Z jmění odňatého klášterům zrušeným zřídil pak císař náboženský fond, z jehož příjmů založil mnohé fary. Na Těšínsku povstaly z tohoto fondu nové fary ve Skalici, v Moravce, Ustrání, Jistebném, v Mostách, Zářičí, Borové, Ratimově, Brenné, Jasenici, Zábřehu, Petrovicích, Hnojníku (který dosud náležel do Domaslovic), Konské, Dolní Suché, Li-

povci, Pěrstci, Ochábech, Loukách a v Ogrodzoné (Ohražené).

Josef II. vydal četná nařízení, kterými zasahoval i do církevních obřadů. Zakazoval processí, poutě na posvátná místa, líbání ostatků svatých, zřizování božího hrobu v době velkonoční, předpisoval, kolik voskových svící má hořeti při mších buď slavných neb obyčejných, zavedl posvícení pro všechny chrámy na jeden den a zakázal slaviti památku svěcení chrámu v den v tom kterém chrámě dosud obvyklý. Nařídil též, aby mrtvoly lidské pochovávány byly v pytlích a nikoliv v rakvích. Poněvadž lid proti této novotě se bouřil a často bylo třeba zakročení vojenského k pohřbům takovým, císař opět svůj patent odvolal.

Patentem *tolerančním*, vydaným r. 1781 povolil Josef II. evangelíkům volné veřejné bohoslužby a popřál jim rovných politických práv s katolíky. Takž vznikly nové obce evangelické a sice v Javoří, v Bílsku, v Bludovicích, v Komorní Lhotce, Visle, Bystřici, v Ustrání, v Drahomyšli, v Holešově a Návsí.

Též *židům* Josef II. prospěl. Dosud musili se lišiti oděvem od křesťanů; toto nařízení Josef II. zrušil a dovolil židům, aby najímali pozemky a zakládali si obchody a továrny.*)

*) V Slezsku již v století čtrnáctém byli židé pronásledováni. R. 1349 28. května podpáleno bylo ve Vratislavi několik domů židovských a když stály v plamenech, vnikl do nich rozzuřený lid, povraždil židy a pobral jim kde co bylo. Mnozí židé vratislavští tehdy útěkem zachránili své životy. Brzo na to si Vratislavané již židů vážili, neboť vypůjčili si od nich 500 marků, ba stěžovali si dokonce u krále Karla IV. na knížete Bolka II., že židy přemlouvá, aby se vystěhovali z Vratislavi do Svídnice. Báli se o své židy *a o jejich peníze.* Když pak roku 1362 vnikl do Slezska

Řeči německé hleděl Josef II. zajistiti v zemích svých postavení vládnoucího. Do všech škol dával ji zaváděti a též v úřadech počala si němčina dobývati půdy na újmu řeči české. Na Těšínsku za Josefa II. řeč česká pozbyla půdy jen v kruzích šlechtických, v úřadech však dosud vládla. Jeť velká většina soudních protokolů a rozsudků z doby Josefovy česká a pranepatrná jen část německá. Teprv za ústavní doby v století 19. jazyk český úplně vytlačen byl z úřadů na Těšínsku.

Za císaře Josefa II. zrušeny byly dosavádní *zákony zemské*, sepsané v době panování knížete Václava. „Zřízení zemské knížectví těšínského" pozbylo platnosti a místo něho zavedeny byly zákony nové, pro celou říši platné. Tak vydán byl řád soudní civilní, až do dnešního dne v Ra-

---

z Čech mor, lid obviňoval židy, že zavinili tuto nemoc troušením prášku jedovatého, pročež ve Vratislavi, Břehu a v jiných městech židé byli vydáni velkému pronásledování. Nejhůře se židům vedlo ve Vratislavi v době, když tam výmluvný italský mnich Jan Kapistran hřímal proti kacířství. Tisícové lidstva z krajin dalekých spěchali tehdy do Vratislavi, aby poslechli slavného řečníka. Tehdy vzniklo podezření, že židé v kostelích katolických nakradli hostií, jež prý zneuctili a že zavraždili křesťanského chlapce ku svým obřadům náboženským. Všichni židé vratislavští byli proto zjímáni a na skřipci přiznávali se k činům ohavným, načež 41 židů na hranici upáleno a ostatní z města vyhnáni. Podobného pronásledování zakusili židé i v jiných městech slezských. Viz Grünhagen I str. 282.

Podle náhrobních kamenů na těšínském židovském hřbitově soudí se, že židé žili na Těšínsku již v století čtrnáctém, neboť tři kameny mají letopočty 5122, 5124, 5126 (totiž 1362, 1364, 1366). První žid, který zakoupil si v Těšínsku dům, byl jakýsi Markus, který získal k tomu povolení knížecího r. 1575. Roku pak 1640 kněžna Alžběta Lukrécie schválila Jakubovi Singerovi kup domu v městě Těšíně pro něho a pro jeho potomky a vykázala mu pohřebiště pro jeho rodinu a jeho čeleď židovskou na Vinohradě *u Těšína*. Viz Bierman str. 284.

kousku platný, řád trestní, část zákona občanského, nový trestní zákon o zločinech a mnohé jiné zákony.

Též ve *správě zemské* nastala velká změna. Země slezská rozdělena na dva kraje, na těšínský a opavský; královský úřad v Opavě zrušen *a vrchní správa zemská přešla z Opavy do Brna.* Dosavadní však sněmy slezské zůstaly, jak ustrojeny byly od Marie Terezie.

Proti rozsudkům vydaným v Slezsku stěžováno si až do Josefa II. u appellačního soudu v Praze. Josef II. zřídil v Brně appellační a hrdelní vrchní soud, čímž spojení Slezska s Prahou, které dosud trvalo aspoň v soudnictví, zrušeno bylo na dobro.

Místo zemských práv (v Těšínsku a v Bílsku) zřídil Josef II. knížecí zemská práva, do nichž knížata těšínský po případě bílský povolávali soudce. Knížecím těmto soudům příslušela právomocnost nad *stavy* toho kterého knížectví, kdežto stavové dávali vykonávati právo na svých zámcích zkoušenými soudci na svých poddaných. Podobně na zámku těšínském byl soud zámecký pro poddané z dědin knížecích. I město Těšín mělo svůj zvláštní soud městský již od dávných dob pro obyvatele města Těšína. Toto staré městské právo bylo Josefem II. zrušeno a novým městským soudem nahraženo, který učiněn nyní hrdelním právem pro celý těšínský kraj. Města Skočov, Struměn a Jablonkov pozbyla při tom svých městských soudů nadobro. Města tato spravovala již jen sirotčí jmění a pozemkové knihy; ve věcech politických byla skoro všechna práva, jichž města dosud měla, pozvolnu zrušena. Samospráva zem*ská i obecní*, staré svobody a privilegia, vše bylo

ničeno a všechna moc pozvolnu přecházela na císařské úřadníky.

Josef II. získal si však velkých zásluh o lid poddaný zrušiv *nevolnictví* patentem ze dne 1. září 1781. Chtěje vymaniti lid slezský z dosavadního poddanství nesnesitelného, v jakém byl chován od vrchností, císař upravil poměr mezi poddanými a pány, aby poddaní mohli se svobodně stěhovati, aby mohli bez svolení panského dávati děti své na učení, do škol neb k obchodům; poddaní nabyli též práva stěžovati si do pánů u úřadů císařských; císař zmírniv robotu, vydal *patent o novém rozdělení daní*, s kterým však nebyl spokojen ani pán ani sedlák.

Poněvadž císař vydávaje nové své zákony, rušil stará práva ústavní, bouřila se v Uhrách šlechta. V Nizozemsku dokonce vypuklo proti císaři povstání, když zapletl se jako spojenec Kateřiny ruské do války s Turky. Císař vida, že všude pro novoty, jež zavedl, obyvatelstvo je roztrpčeno, slíbil r. 1789, že dá se korunovati na uherského krále a odvolal též mnohé své nové zákony, zůstaviv však edikty o toleranci, o zrušení nevolnictví a o zřízení nových far v platnosti. Čeští stavové chtějíce využitkovati sklíčenosti císařovy, žádali roku 1789, aby též české zřízení zemské obnoveno bylo, ale nedosáhli toho, neboť císař skonal r. 1790, jsa 49 let stár.

Doložiti ještě třeba, že roku 1772 při prvním dělení Polska vrácena byla koruně české její *slezská léna Osvětim a Zátor*; tyto země však spravovány jsou společně s královstvím haličským, jehož Rakousko tehdy z rozděleného Polska nabylo.

Do doby Marie Terezie a Josefa II. spadá

počátek výroby *uhelné* na Těšínsku. Asi r. 1750 žil v Polské Ostravě chudobný kovář,*) který nemohl si zaopatřiti k řemeslu svému ani nejnutnějšího dřevěného uhlí. Pomáhal si jak mohl. V blízkých lesích, které nová doba už ovšem vymýtila, pásávali pastýři a hřáli se při ohni, jejž si byli u lesa ze sneseného dříví založili. Chudý kovář chodíval tam k lesu a pečlivě sbíral pozůstatky uhelné. Jednou v tomnotě noční sebral vše, co mu do ruky padlo. Přišed domů, zapálil na ohništi pozůstatky u lesa nalezené a bylo mu divno, že oheň jaksi neobyčejně světle vyšlehuje a železo rudě ozařuje. Černé ty kaménky rozšiřovaly po kovárně teplo s úžasnou rychlostí. Pozvolnu počali si všímati ložiska uhelného i jiní lidé, až hrabě František Josef Vlček, pán polsko-ostravský, dověděv se o něm, zakoupil pozemky, v nichž ložisko bylo odkryto.

Spotřeba uhlí a vývoz z počátku jen pozvolnu stoupaly; pátráno však po nových ložiskách uhelných a již na počátku tohoto století poznáno, jak nesmírné bohatství chová země těšínská ve svém lůně. Od Moravské Ostravy až do Karviné táhne se koryto uhelné, obsahující as půl třetí čtvereční míle. Za jediný rok dobude se v tomto okršleku uhlí za několik milionů zlatých. Hrabě Vlček jal se v Polské Ostravě staviti první jámu roku 1787, hrabě Láryš v Karviné roku 1776 a 1785, baron Richard Mattenkloit v Orlové 1817.

Též vznik *závodů železářských* na Těšínsku spadá do doby Marie Terezie a Josefa II. Na hoře Ostré pod Čantorií objeveno bylo ložisko železné, čímž dán roku 1768 podnět ku založení závodu železářského v Ústrání, který v pozdějších

*) *Dle* J. K. Bukovanského.

dobách utěšeně se rozvinul, kdežto železné hamry v Moravce již r. 1780 zašly.

Za císaře Josefa II. znamenitě vyvíjel se *obchod a průmysl* na Těšínsku a založeny *silnice* z Olomouce na Frýdek do Těšína, Bílska a do Lvova, pak z Těšína na Tošanovice a Gutty a na Jablonkov do Uher. Již Marie Terezie zavedla v Těšíně velké trhy, aby obchodníky polské svedla do svého Slezska místo do pruského. Trhům těmto v rakouském Slezsku sice nesvědčilo, pročež brzo zanikly, za to však v Bílsku rozkvetlo soukenictví, ve Frýdku a v Jablonkově vzmohla se výroba plátna a obě tato města posýlala pak své výrobky daleko do ciziny. Přímé *poštovní spojení* zavedeno bylo r. 1775 z Brna na Olomouc do Opavy a do Těšína, později až do Bílska a do Lvova. Císař Josef II. dal zříditi poštovní stanice ve Frýdku, Těrličku, Jasenici, Dolních Bludovicích, v Jablonkově, v Skočově a Vendrýni.

Od r. 1780 až do r. 1848.

Po Josefovi II. zasedl na trůn jeho bratr **Leopold II.**, který panoval jen dvě léta. Jevil sice ochotu, některé novoty císaře Josefa II. odvolati, ale pramálo změnil v krátkém čase svého panování. V září 1791 dal se korunovati na krále českého, a přísahal, že bude hájiti práv i celistvostí českých zemí. Příštího roku 1. března podlehl smrti, načež ujal se vlády syn jeho **František I.**, jemuž Francouzové brzo na to (20. dubna 1792) vyhlásili válku jako králi českému a uherskému. V dlouholeté válce této podporovala země těšínská i stavové císaře mnohými *obětmi na penězích* a když v letech 1787—1789

zřízena byla česko-moravsko-slezská legie, hrnuli se do ní Slezáci pod prapor arciknížete Karla. Nesčíslné zástupy vojenské ve válkách těchto táhly krajem těšínským.

Napoleon Bonaparte podvrátiv republiku francouzskou (r. 1804), přijal název císaře francouzského. Císař František po jeho příkladu dal si název *císaře rakouského* a složiv r. 1806 titul a hodnost císaře německého, prohlásil dosavadní svazek svých dědičných zemí s říší německou za zrušený.

Vojska francouzská vítězně postupovala proti spojeným vojům rakouským a ruským. Rodina císařská utekla se do Těšínska. Císařovna chorobná sídlila tehdy ve Frýdku, arciknežna Marie Louisa v Skočově, arciknížata Rainer a Albert v Těšíně, kde také vyslancové cizích velmocí i členové nejvyšších vídeňských úřadů státních rozbili svůj stánek. Po porážce vojska rakouského u Slavkova (2. prosince 1804) vojsko ruské nastoupilo zpáteční pochod Těšínskem do Ruska, načež *mírem prešpurským*, který císař František s Napoleonem uzavříti musil, pozbyla koruna česká vrchní moci nad lény ve Francích a v horním Falcku.

Mír netrval dlouho. Rakousko bylo zapleteno do nových válek, které pohltily ohromné obnosy na penězích. Aby Rakousko mohlo zaplatiti válečnou kontribuci 85 milionů franků, pobráno bylo kostelům všechno zlato a stříbro, dluhy rostly, papírových peněz vydáváno vždy více, až konečně vláda sama patentem z 15. března 1811 snížila cenu papírových peněz na pátý díl jejich ceny nominelní. Tím uvedeno bylo mnoho rodin *na mizinu.* Císař František I. zemřel 2. března *1835. Po* něm nastoupil vládu **Ferdinand I.**,

jenž jako král český zván byl Ferdinandem V. a který panoval až do 1. prosince 1848. *Těšínské komorní statky jako léno koruny české po smrti vévody Albrechta sasko-těšínského (1822) spadly na arcivévodu Karla a od roku 1847 má je v držení arcivévoda Albrecht.*

Rozhled

od dob nejstarších až k r. 1848.

Z dob nejstarších, když nynější Těšínsko bylo ještě částí knížectví opolského, málo zachovalo se zpráv o tom, *jakým způsobem byla země naše těšínská spravována a jak žili tehdejší její obyvatelé.* Pouhé domněnky nechceme po jiných spisovatelích opakovati. Zjištěno jest však starými listinami, že na hradě Těšíně sídlili *župani*, kteří zváni byli v listinách *kastelány*. Tito župané vládli jménem knížat opolských v celém kraji jim podřízeném.

Kdy a jak *hrad těšínský* vznikl, nevíme. Nejstarší písemná památka, v které děje se zmínka o Těšíně, jest list papežský z roku 1154, kterým potvrzují se statky biskupství vratislavského. Pozdější listina z r. 1223, daná biskupem Vavřincem z Vratislavi knížeti Kazimíru Opolskému vzpomíná župy těšínské. I z jiných listin té doby je vidno, že v Těšíně tehdy již stával hrad, na němž župani jmenem knížat opolských vládli.

Zdali osada Těšín povstala již před založením hradu neb teprv až pod hradem, nevíme. **O založení Těšína** vypravuje se však tato pověst: Místo, kde Těšín nynější stojí, pokryto bylo velkým *hustým* lesem. V lese tomto odbočili od

sebe tři lovci, synové to polského knížete Leška. Po dlouhém bloudění sešli se u studánky, která poskytla jim želaného občerstvení. Zde otevřel se jim čarokrásný výhled do údolí, v němž klikatě až do dálky nedozírné vine se řeka Olza. Těšíce se, že se sešli, založili zde u studánky lovecký zámek, kol něhož znenáhla vznikla osada, pozdější město Těšín. Dle této pověsti byl dán základ městu Těšínu roku 810, neboť synové Leškovi byli Bolko, Leško a *Těšimír*. Studánku dala městská rada těšínská r. 1860 na památku 1050letou ohraditi a upraviti nad zřídlem nápis v řeči latinské, polské a německé, který hlásá, že tři bratři, knížata Bolko, Leško a Těško po dlouhé potulce sešli se u zřídla a *těšíce se*, zbudovali na památku město, které jméno *Těšín* dostalo. Studánka zove se *bratrskou* a nachází se poblíže městského pivováru.

Knížata opolští i později jejich potomci na Těšíně byli neobmezení páni své země. V důležitějších výkonech vlády hleděli, jak z mnohých listin jest patrno, nabýti souhlasu šlechty a kdykoli kníže vytáhl za hranice do války, šlechta i všechno mužské obyvatelstvo bylo povinno postaviti se pod jeho prapory. Povinnosti této byly na Těšínsku zbaveny dědiny, které náležely ku klášteru orlovskému, jako Orlova, Dombrová, Kocobendz (Chotěbúz), Těrličko, Ostrava, Žukov atd. Později, jak ze zákonníka knížete Václava je zřejmo, byla šlechta se svým lidem pouze povinna brániti hranice zemské, nikoliv však táhnouti do cizích zemí.

Knížectví těšínské samovolně dalo se v ochranu *české koruny* a králové čeští zůstavili knížatům *těšínským* neobmezenou moc nad knížectvím. Jen

v dobách válečných měli králové právo žádati, aby knížata přispěli jim silou brannou; do správy zemské však se jim nemíchali. Teprv král uherský Matiáš Korvin, zmocniv se Slezska, hleděl moc královskou na úkor moci knížecí povznésti. První knížata těšínští jako samostatní vládcové své země udíleli městům a obcím práva a výsady všeliké. Král Matiáš částečně tuto moc knížecí zrušil, dávaje důležitější taková práva *sám*, ovšem na radu knížete těšínského. Pozdější pak králové vždy dále obmezovali moc knížecí co do vnitřní správy, a knížata upadali vždy do větší odvislosti od králů českých, a od knížecích sněmů vratislavských. Ač z počátku knížata slezští králům pouze brannou silou pomáhali, od krále Matiáše počínaje, odváděli též králům *berně*. Ovšem dávky tyto byly dobrovolné a králové knížatům i stavům výslovně potvrzovali, že berně jim byly dány z dobré vůle a nikoliv z povinnosti: ale každý král žádal takových berní, k čemuž války turecké a jiné podávaly dosti příležitosti a země těšínská nezpěčovala se nikdy připojiti ku daním na krvi též daň na statcích.

Berně takové umlouvaly se *na sjezdech knížecích ve Vratislavi*, kde král český přijímal hold stavů a přísahy knížat. Základ *k trvalé a stálé dani* dán byl r. 1527, když král žádal pomoci proti Turkům. Tehdy každý kníže slezský dobrovolně vypočítal příjem svůj i svých poddaných a podle příjmů všech knížectví slezských takto sestavených uložena pak daň knížectvím jednotlivým. K dani této přispíval též kníže ze svých vlastních statků a z práv, kterých si byl dosud v zemi zachoval. Příjmy knížecí plynuly: ze statků jeho vlastních, *z poplatků* za potvrzování privilegií a *výsad městům* a cechům, z důchodů mincovny a ji-

ných regalií.*) Kasperlík vypočítal, že příjem knížete Václava obnášel sotva 20 tisíc zl. tehdejší měny; k tomu dokládáme, že dcerám svým knížata dávali věna jen asi 10 tisíc zl., sami pak ženíce se, dostávali se svými manželkami též jen po 10 tisících.

Berně odváděny byly vratislavské komoře pro krále. Knížeti těšínskému neslušely ze země daně žádné. Šlechta a jich poddaní i města přispívali k dani královské, obecné to berni slezské, ale snášeli též dávky knížeti za zvláštních příležitostí, jako ku příkladu když kníže některou dceru vdával aneb když nějaký rodinný pohřeb strojil.

---

*) V dobách nejstarších měli knížata příjmy z poplatků soudních, z dolů (solná zřídla byla známa již roku 1268 v Orlové a v Solce) z prodeje soli, z cla, z mincovnictví a podobných *regalií*. Knížata povolovali svým poddaným zakládání mlýnů a jezů, rybaření a lovení zvěře a ptactva, zřizování masných, pekařských a jiných krámů, udíleli obcím nově zakládaným svobody a za vše to dali si platiti poplatky. Mimo to byly ještě mnohé jiné dávky, jako *poradlné*, které odváděno bylo z každého lánu, *podvorové*, daň z dvorů, *mír*, *pomocné*, *targowe* (trhové), osep, opolí, náraz. Lid poddaný musil pánům svým konati *převod*, totiž postarati se o průvod, dodávati *povoz*, *podvodu* a *stan*, totiž převážeti knížete, pány neb jich lid, a stravovati je i jich dobytek. Pánu svému musili poddaní jako *psáři* psy ošetřovati, jako *bobrovníci* bobry a sokoly hlídati a chytati, *lesné* odváděti, konati *přeseku* v lesích, *pobito* na střechách, *šladem* (sledem) stíhati zloděje a vyhledávati dobytek, který se zaběhl. — Statky knížecí spravovány byly purkrabími, úředníky to, kteří jménem knížecím též soudili poddané na statcích knížecích. Jan Tilgner, jejž kníže Adam Václav učinil roku 1597 svým purkrabím skočovským a struměňským, dostával ročně 80 zl. platu a k tomu dávku ovsa. Později byl purkrabím na Skočově a Struměni Jiří Ferdinand Rusecký, jehož plat obnášel 150 zl. mimo deputát. *Úkolem jeho bylo*, aby dohlížel na rybníky, budovy, pole *a lesy, aby netrpěl* cizích lovců a rybářů, a aby dbal chovu *pstruhů a dobytka*.

Jako berně obecné tak i tyto knížecí dávány byly dobrovolně. Příjmy knížecí stále se menšily, neboť nehospodářští a marniví Piastové upadali do dluhů, odprodávali jednotlivé statky i zbavovali se výnosných práv. Takž kněžna Ofka roku 1438 prodala právo raziti dosavadní minci těšínskou dědičně a na všechny časy městu Těšínu *) za 650 m.; toto právo sice za nedlouho přešlo opět na knížata, ale knížata Kazimír II., Václav a Adam udíleli vždy nových svobod městům i šlechticům a zkracovali tím stále své příjmy za okamžitý poplatek neb dar.

Tím, že příjmy knížecí se menšily a že knížata do dluhů upadali, rostla *moc šlechty a měst.* Šlechta pozvolnu dobyla si takého postavení, že v záležitostech zemských kníže bez souhlasu svých stavů ničeho důležitého podniknouti nemohl. Knížata vykonávali práva soudcovská nad svými poddanými jen jako šlechtici na svých statcích; chtěl-li kníže potrestati někoho ze šlechty, musil vystoupiti před právem zemským, v němž zasedali šlechtici, jako žalobník a zůstaviti rozsudek právu zemskému jako každý jiný šlechtic. Kníže sám mohl býti souzen jen knížaty

*) Doslovný opis této listiny ze zámeckého archivu podali jsme do knihy o mincovnictví slezském, již vydal roku 1887 historický spolek vratislavský. Toto právo raziti minci přešlo však brzo opět na knížata, kteří razili mince zhusta daremné, do nichž často bylo si stěžováno. Poslední mince byla ražena v Těšíně r. 1653; po smrti Eližběty Lukrécie, poslední kněžny těšínské, když knížectví spadlo jako léno na korunu českou, mělo pak Těšínsko společnou minci s ostatními zeměmi panujícího královského rodu. — Penězokazi podléhali přísným trestům. Roku 1611 přišlo se na stopu dvěma takovým podvodníkům, jakémus Jáchimovi a Hanušovi. Jáchima vyvlekli za vyšní bránu, tam utali mu pravici a *potom* ho stali. Hanuše pak u šibenice za *živa upálili.*

slezskými. Smírčím soudcem mezi knížaty těmito býval český král, jako nejvyšší jejich pán.

Jak velký odpor činila šlechta zákonníku knížete Václava, vyprávěli jsme již; ačkoliv Václav do zákonníka toho dal sepsati právo obyčejné, do toho času platné, šlechta nedůvěřovala novému zákonníku a obávajíc se, že by práva její mohla býti zkrácena, nepřijala zákonník až po Václavově smrti. Vyprávěli jsme též, jak šlechta stěžovala si často do kněžny Kateřiny Sedeny u krále pro její přechmaty, že kněžna nešetřila dosavadních zvyklostí zemských, a jak král zřejmě vystupoval proti kněžně na ochranu práv šlechtických. Tak klesala moc knížecí vždy hlouběji, až konečně za Elišběty Lukrécie moci knížecí vlastně již ani nebylo. Kněžna Eliška a její vláda byly vlastně jen vykonavatelem nařízení docházejících od dvora císařského.

Vedle šlechty i *města* v době piastovské nabyla moci velké a vzkvétala. O prvotním zřízení zemském a o spůsobu života jednotlivých stavů, jejich právech a povinnostech nelze si utvořiti jasného a bezpečného pojmu, neboť listiny zachované z těch dob málo nám podávají určitých zpráv. Jisto jest však, že dosavadní zřízení slovanské na Těšínsku, spůsoby, mravy a všechny poměry velkým změnám byly vydány, *když Němci počali se usazovati v zemi.* Jako králové v Čechách a na Moravě, tak knížata též do země těšínské povolávali německé osadníky, chtějíce zemi zalidniti a řemesla povznésti. Osadám takovým, které Němci založili aneb v nichž Němci se usídlili, knížata udělovali mnohé svobody a povolovali jim, aby se řídili právem německým.

Němci počali se usazovati na Těšínsku v století *třináctém.* Založili několik vesnic u města

Bílska, v nichž dosud se zachovali, usídlili se též v dědině Puncově u Těšína,*) pak v městě Bílsku a Těšíně. V století 14. všechna města na Těšínsku řídila se právem německým a brala poučení zprvu od práva městského v Magdeburku, později až do roku 1548 od práva městského ve Vratislavi, v kterémž roce král Ferdinand I. zřídil v Praze appellační soud pro země české a zakázal městům brati poučení z ciziny.**) Tím že města řídila se německým právem, není ovšem řečeno, že byla původně německá. Naopak lze s jistotou tvrditi, že města Skočov, Jablonkov a Struměň byla vždy jen slovanská, v městě Těšíně ovládli Němci až v století tomto.

Tak vyvinuly se městské soudy podle práva německého; městským soudům podlehali nejen měšťané, ale též poddaní stavovští, když dopadeni byli v městě. Ovšem žádal-li toho pán, musilo město takého poddaného cizího vydati a pán ho potom sám dal souditi svými právníky. Vykonal-li ale poddaný v městě vraždu neb nějaký čin, který podlehal hrdelnímu právu, nebylo město povinno vinníka vydati, nýbrž mohlo na něm rozsudek vykonati. Všechna města na Těšínsku měla svá hrdelní práva, kata měla však

---

*) Dědina Puncov jest nyní již docela polská. Na německé někdejší osadníky upomínají jen běžná tam jmena rodinná jako Kajzar, Glajcar a jiné. Dědina tato byla r. 1228 osvobozena od polských dávek a v století 16. a 17. střídavě kázali tam kněží německy a česky.

**) Mnohé ukázky z těšínských knih městského práva podali jsme v Slovanském Sborníku roku 1884. Od těšínského městského práva bralo poučení město Žilina na Slovensku, a jak z jednoho poučení v městských knihách těšínských soudím, též město Pština v nynějším pruském Slezsku. Městské knihy těšínské rozsudkové i zápisné jsou *skoro výlučně české.*

společného v Těšíně. Na kata těšínského připlácela v době piastovské města Bílsko, Fryštat, Pština, Struměň, Jablonkov a Skočov.

V třináctém a čtrnáctém století v městech vykonávali moc soudcovskou podle německého práva *fojti*, kteří byli též správci a vládci městskými. Moc fojtovská v jednotlivých městech nebyla stejná. Jednotlivá práva fojtovská byla prodávána a kupována, některá práva přešla v některých městech na knížete, v jiných na město. V patnáctém a šestnáctém století původní rozsáhlý úřad fojtovský se tratí a ustupuje moci purkmistrovské a rádňovské. Za knížete Václava byl v Těšíně hlavou města primator, který vedl vrchní správu města; purkmistr a rada (která sestávala ze čtyř osob) spravovali obecní příjmy a jmění sirotčí, potvrzovali cechům jich řády, vybírali daně zemské i knížecí a vykonávali jen dohled policejní, kdežto městské právo s fojtem v čele soudilo jménem celé a úplné obce. Když král Ferdinand I. zakázal r. 1548 hledati práva v cizině proti rozsudkům městských práv, posýlány z Těšínska odvolání a stížnosti proti rozsudkům appellační komoře do Prahy a u městských práv zavedeno bylo městské právo české. Když pak císař Josef zřídil v Brně appellační soud pro Moravu a Slezsko, hledáno v druhé stolici právo v Brně.

Aby města zachována byla při právech a výsadách nabytých, dávala si je vždy od nových knížat potvrzovati. Za potvrzení starých i za nová práva města platila knížatům poplatky a pomáhala jim z peněžní tísně, zaručujíce se za knížecí dluhy, čímž utrpěla mnohou škodu. Přes to kvetl v městech blahobyt. Městu Těšínu *náležely ku příkladu* na počátku 16. století dědiny

Lhota, Krásná Ves, Pastvisko; město mělo též mnohé dvory a rybníky u Krásné Vsi, u Zamarsk, velké rybníky u Struměni a několik domů v Těšíně. Majetku toho pozbyl Těšín v dobách války třicitileté a práv svých starých pozbýval pozvolnu dále po úmrtí kněžny Eližběty Lukrécie. Po vymření rodu piastovského nebyli již knížata těšínští pány celé země těšínské, nýbrž jen svých statků, ku kterým ovšem částečně patřila též města Skočov, Struměn a Jablonkov. Duch, který pak zavládl v století osmnáctém, hleděl zvrátiti všechna stará privilegia a svobody a stejně podrobiti všechny stavy a vrstvy obyvatelstva ústřední vládě vídeňské.

I *šlechta* pozbývala po vymření domácího panovnického rodu piastovského znenáhla své moci a vlivu, až jak jsme již byli vylíčili, pozbyla jí konečně skoro zúplna. Pozvolnu staré rody šlechtické počínají na Těšínsku mizeti a z velkého počtu rodin těch zachovaly se na Těšínsku v tomto století již jen rody pánu Vlčků, Beesů, Láryšů a Harasovských. Potomci rodu po několik století na Těšínsku mocného, páni to Sedlničtí, kteří sídlívali na Polské Ostravě, zachovali se sice, ale nikoliv na Těšínsku, nýbrž jen na Opavsku a na Moravě; na několik jiných rodův upomínají nás ještě potomci žijící dnes v Slezsku pruském. Po mnohých válkách, jež zemi těšínskou stihly, nemohli zemané na malých svých statcích se zachovati. Chudli a potomků jim přibývalo. Statky jejich pozvolnu přecházely na komoru arcivévodskou. Největší počet starých šlechtických rodů vymizel z Těšínska v dobách válek francouzských.

Lid poddaný neměl v stoletích předešlých práv *skoro* žádných, ovšem ale povinností dost *a dost. Uvedli* jsme již mnohá ta břemena, jimiž

lid poddaný byl sklíčen, a zdálo by se skoro, že člověk poddaný byl jen na světě, aby sloužil a pracoval pánům, na jichž statcích stála jeho chatrč rodná. Musil pánům svým veliké služby konati, svou úrodu s nimi děliti, byl vysýlán nejen na obranu vlasti, ale i ku stavbě pevných městských zdí. Bez povolení svého pána nesměl ani do cizích služeb se dáti ani se stěhovati, neboť pán měl práva na jeho práci i na službu jeho dětí. Podalit jsme ukázky ze zákonníka Václavova, v němž jen slabě zrcadlí se těžké povinnosti a nevolnost lidu poddaného. — Přišla doba nová; za císaře Josefa zrušeno nevolnictví a v tomto století robota: lid stal se svobodným, ale zdá se, že zvláště goralům není dnes lépe než jim bývalo druhdy... *Lid pohorský* totiž ještě v století předešlém volně užíval pastvisk na horách i lesů. Svobodám, jež náhle r. 1848 mu přinesl, lid horský nerozuměl. Za ceny nízké odstupoval svá práva na užívání salašů, pastvisk a lesů; peníze, jež obdržel, se rozkoulely a zůstalo mu jen trochu neúrodné půdy, na níž při nejnamahavější práci bídně se živí a znova v poddanství upadá, neboť aby se uživil, musí přijímati za práci mzdu, která nestačí k řádné výživě těla.

Jinak bývalo goralům, když náležely jim ještě rozsáhlé *salaše*, z nichž plynul jim velký užitek. Ovšem i tehdy měli povinnosti všelijaké, ale ty byly nepatrny ku dávkám nynějším, uvážíme-li, že tehdy goralé vykonávali v lesích knížecích skoro všechna práva, jakoby byly vlastníky hor, kdežto dnes obmezeni jsou jen na výnos svých malých neúrodných usedlostí. V době piastovské goralové musili dávati na zámek zajíce, *musili káceti* dříví v lesích knížecích a sice *sedlák čtyři* sáhy, zahradník tři a chalupník sáh.

v jiných obcích musili jeden den v témdni do lesa na robotu jíti aneb za to činži platiti. Některé obce pohorské měly též právo (jako v Mostách) lovení zvěře, začež musily poplatek odváděti. V jiných obcích byli obyvatelé povinni dodávati na zámek vejce, bryndzu, pstruhy a jiné ryby, husy, slepice a jinou drůbež. Dávky tyto byly nepatrny v poměru k užitku, jaký plynul goralům ze salašnictví.

Tehdy goralé měli své *vojvody*, jichž bylo několik. Jeden z nich sídlel v Mostách u Jablonkova, pročež v listinách nazývají ho „mostarským vojvodou.“ Jiní sídleli v Lomné a v Bystřici u Jablonkova, v Javorníku v údolí Visly, v Brenné a t. d.

Vojvodové měli stříbra dosti. Nosili na svých vestách, jež nazývaly bruncleky, stříbrné knoflíky a bylo jich tak hustě nasázeno, že nebylo snadno počet knoflíčků stříbrných spočítati. I na svých župicách totiž kabátech mívali dlouhé řady knoflíků stříbrných a chodili podpírajíce se o obušek, totiž o hůl s sekýrkou. Sedávali sice též na koních, ale bez psa nevyšli ze své sídelní budovy, kterou byla vojvodům jako u jiného gorala chalupa dřevěná bez komínu. Jejich psové byli obyčejní ovčí psi, kteří umějí ovce v stádech zachovávati.

Salašnictví bylo v dobách starších na horách těšínských pěstováno výdatněji než nyní. Na jednu horu posýláno 5000 až 7000 ovcí. Úřad vojvodův byl tedy dosti obtížný, neboť vojvodovi bylo dohlížeti na valachy, aby dobře ovce pásli, aby báčové dobrou brynzu dělali, aby ovce se netratily, krátce, aby na salaších panoval pořádek. *Vojvoda soudil* též své poddané podle práva va-

lašského. Vyšetřoval, zdali báčové ze salašů odvádějí do dědin pořádně sýr, trestal valachy, totiž pastýře, kteří nepozorností svou zavinili, že ztratily se jim ovce, rozpočítával, kolik sýra ještě tomu kterému valachovi na počet jeho ovcí dodati třeba a mocným svým slovem rozhodoval ve všech sporech, které vznikly ze salašnického hospodářství.

Vojvoda dodával též posádku na jablonkovské šance, když tam vojska najatého nebylo*) a byl jaksi ústředním správcem všech blízkých pohorských obcí; vláda těšínská obracela se k němu

*) Tak ku př. roku 1626 v květnu konaly na šancích vojenskou povinnost goralé. Listina, v které všichni tito valaši svými jmény jsou uvedeni, jest zajímavá proto, že všechna skoro jmena zachovala se až do dnes v oněch obcích. Z dědiny *Gutty* byli tam: Adam malého Janka, Martin Michálek, Michna Kotas atd.; z *Oldřichovic*: Matuš Huta, Adam Karkoška, Kuba Ištvan, Janek Zagon, Tomek Libverda, Jurek Gomola, Jurek Vojvodík a t. d.; z *Bystřice*: Michna Zajíc, Kuba Mlynok, Bartek Němec, Ondřej Blahut, Václav Stonavský, Michal Zajonc, Pavel Mlynoř; z Grudku: Kuba Sloviaček, Jurek Stiskala, Macura, Blažek Samec; z *Milíkova*: Kantor, Kajzar, Adamec; z Návsí: Skupěň, Jež, Václav starého vojvody, Petr zeť vojevodův, Chměl, Adam Bartek, Adam Bartkův; z *Mostův* 48 valachů: Kohut, Hečko, Kufa Klus, Krupa, Sedlák, Turek, Mydlo, Motyka, Chmelař, Tomek Martinů a. t. d., z *Písku* 16, z *Bukovce* 21: Chovaněc, Bialon, Bzdil, Bojko, z *Javořinky* 14. Roku 1680 panovala na šancích jablonkovských zlá nemoc, o čemž nám podává zprávu tento list v zámeckém těšínském archivu: „Na zámek panu písaři náleží. — Pán Bůh s námi. Pane Matys prosím, že (abyste) jeho Milosti panu oberregentu oznámi (oznámil), že na šancích ti přišlí vojácí roznemohlo se 5 osob. Jeden lajtnant od mušketýrů *zapovětřil* se od nich, *na tu nemoc šilejí*, ani se žádnému nedají hamuvat. *Hlavy sobě potlukli, až jim krev ušima* teče. Jedním *slovem píšíc*, velmi nebezpečnú nemoc mají. Slušné by bylo, *aby z Mostův lidé* tam nechodili — — Martin Seratoris *vojivoda valaský.*“

jako k úřadní osobě. Tehdy brali si goralé z lesů knížecích dříví*) kolik potřebovali, nemělot ve vzdálených horských lesích dříví ceny. Dnešní goral, zdědiv od svých předků starý názor, že všechno dříví náleží goralům, přes všechny změny, jakéž se staly v zákonodárství a v poměrech hospodářských, ba přes všechny tresty, jimiž pro krádež lesní goralé od roku 1848 bývají stíháni, domnívá se ještě, že nespáchal nic trestuhodného, když odnesl z lesa trochu dříví. Staré tradice svedly klidný lid goralský roku 1880 k povstání v Koňakově a v Javořince proti lesním úřadům arcivévodským, až musilo býti povoláno vojsko, aby povstání utlačilo.

Pohorské obce na hranicích uherských zalidnily se nejvíce v století šestnáctém.**) V tom čase poddaní pohraničných velmožů uherských vpadali často do území těšínského, vyháněli z hor slezské goraly a pobírali dobytek náležející Slezanům. Trvalť spor o dosti značnou prostoru na

*) Dříví z lesů jablonkovských již ode dávna dopravováno bylo po Olze a pak u Těšína mlýnským příkopem až do města k píle knížecí. Poručník knížete Václava Jan z Pernštýna r. 1540 výslovně potvrdil měšťanům těšínským, že nejsou povinni vytahovati toto dříví z příkopu, kdežto měšťané jablonkovští musili ku píle knížecí u Jablonkova dovážeti stromy. Ačkoliv země byla v století 16. a 17. nepoměrně zalesněna, dbali toho knížata, aby jen tolik lesa bylo rubáno, kolik je opravdu třeba. Takovéto poučení dala městu Bílsku r. 1547.

**) K nejstarším obcím na Těšínsku náleží: Těšín, Holešov, Visla, Iskričín, Zámarsky, Návsí, Radvanice, Puncov, Ohražená. Obce tyto byly již r. 1223, jak z listu knížete Kazimíra vidno, který vydal biskupu Vavřincovi stran mnišek Rybnických. Též klášter orlovský vznikl v této době, jak jsme se již byli zmínili. V listině z roku 1229 uvádějí se obce Orlová, Dombrová, Kocobendz (Chotěbůz), Těrličko, Ostrava, Vrbice, Zablať, Žukov, r. 1290 *Bogušovice.*

pomezí uhersko-slezském několik set let. Vláda knížecí tedy dbala toho pilně, aby lid pohorský byl spokojen, a aby obyvatelstvo tam množilo se, neboť bylo přirozeným strážcem území těšínského vůči Uhrám, odkudž často jí vpády hrozily. Proto břemena lidu pohorského bývala snesitelnější než lidu poddaného v nižinách, kde zemánkové nezámožní tyli z práce mozolné poddaných svých, kdežto lid pohorský náležel skoro vesměs ku statkům knížecím. Když potom nová doba hleděla uložiti všem poddaným stejná práva a povinnosti, bolestně dotkla se goralů. *Lid v nižinách*, vyprostěn z nevolnictví svých pánů snášel potom trpělivěji dávky státní, maje půdu úrodnější. *Lid pohorský* však, který v dobách poroby panstvu svému konal jen práce v lesích a dávky odváděl v rybách a v dobytku, novou dobou utrpěl mnoho. Nyní musil v penězích odváděti daně, a když odebráno mu bylo právo salašnictva a užívání lesů, začež dostal jen nepatrnou náhradu, schudl. Přebídný je život goralů na Těšínsku. Příroda sama přispěla, aby bída tato byla aspoň částečně zmírněna. V letech 1771 a 1772, když neúroda stihla slezské kraje, *pěstování zemáků* rozšířilo se i do odlehlých krajů pohorských, nepřístupných novotám a zemáky „s kapustou“ (zelím) jsou dodnes skoro jedinou potravou goralovou na Těšínsku.*)

Pěstováním zemáků získalo nejen chudobné obyvatelstvo novou lacinou potravu, nýbrž celá

*) První, kdo pěstoval na Těšínsku zemáky, byl těšínský purkrabí Kaiser, který zasadil je r. 1735 v knížecí zahradě. Již následujícího roku neúrodného vláda odporučovala obyvatelstvu pěstování zemáků, které ujalo se na *Těšínsku v nižinách* v slezských válkách a v letech 1771 *a 1772 i v pohorských krajích.*

země, neboť poznenáhlu počala se vyvíjeti výroba líhu, kteráž průmysl povznesla a na vývin rolnictví blaze působila. Ovšem průmysl tento též zhoubné měl následky; obyvatelstvo vesnické přivykalo požitku líhových nápojů, a v nynějším století kořalka ničí všechny kraje chudobné, kde zemáky hlavní jsou potravou ubohého lidu.

Kořalky požíváno již v stoletích předešlých, byla však vyráběna z žita. Již v dobách knížete Václava jevila své zhoubné účinky, pročež Václav prodej páleného nápoje tohoto r. 1573 zakázal, a pouze v lékárnách kořalku prodávati dovolil jako lék. Kněžna Eližběta Lukrécie však nezakazovala kořalku jako Václav, nýbrž naopak naléhala na městskou radu, aby týdně aspoň 140 čtvrtek knížecí kořalky v předměstích prodáno bylo. Kněžna tato totiž na komorních statcích zřídila pálenky, chtějíc nabýti nových příjmů a dovolovala potom prodej tohoto nápoje, kdekoliv o to požádali. Tato kněžna pečovala též o to, aby jen její kořalka prodávána byla a zapovídala prodej a dovoz kořalky cizí, vyhrožujíc přísnými tresty. Rada městská opovážila se však kněžně přednésti roku 1660 nářek, že kořalka knížecí je drahá a že ceny její neklesají, ač kořalka se horší a ač obilí je lacinější. Těšíňané ulehčili žalu svému tehdy též výrokem, že již nyní i měšťan ponížen bude na sedláka, neboť svou domácnost ani dobrým cizím nápojem opatřiti si nesmí. Žalovali též, že dni sváteční a nedělní bývají znesvěcovány veřejnými kořalnami, v kterých se obyvatelstvo mezi mší svatou opíjí a Pána Boha a svaté jeho jméno láním a klením šeredným zneucťuje. Takové nářky však nepomáhaly, neboť vláda knížecí nechtěla ztenčiti svých příjmů, naopak hleděla spotřebu *kořalky* ještě zvýšiti. Též šlechtici živili-

jíce na svých statcích pálenky a kořalny, nutili své poddané, aby pili panskou kořalku a stíhali tresty každého, kdo se odvážil takový nápoj z ciziny do poddané jim obce přivézti. I pozdější vládcové knížectví těšínského hleděli těžiti z výroby tohoto nápoje, neohlížejíce se na to, že obyvatelstvo přivyká záhubnému pití.

Kníže Václav, jak jsme již vyprávěli, měl poctivou vůli, aby nemírnému požívání nápojů učiněna byla přítrž. Vyčítával radě těšínské, že hoduje často a nemírně na útraty obecní a udílel napomenutí mravná též cechům, které se často scházely k pitkám. Ale zlořád, že lidé více pijou než třeba, byl již v předešlých stoletích zakořeněn. Když r. 1609 kníže Adam v Bestvíni dlel, dva šlechtici, kteří tam s ním byli a sice Hanuš Borský, bývalý zemský maršálek a Mikuláš Černhaus tak se kořalky napili, až na místě mrtví ležeti zůstali.

V době války třicitileté a v nepokojích pozdějších *nemravy a zpustlost* cizího žoldáctva, které na Těšínsku posádkou leželo, neblaze působily na domorodé obyvatelstvo. Námahy lopotné práce byly marné: nenasytné pluky vojenské sebraly rolníkovi kde co bylo. Mladý rolník vida, že práce neposkytuje výživy, hledal zaopatření u svých hubitelů a družil se k nim; u nich byla výživa nejjistější. U zpustlých vojáků nevzdělal ducha, nezušlechtil srdce a tak počala poznenáhlu v obyvatelstvu klidném, pracovitém a do kosti dobrém ovládati nejen lenost a nechuť k práci, ale i záliba k dobrodružným podnikům, odvaha k násilím a k lupičství cizího majetku. Goralé na šancích jablonkovských nedostávajíce žoldu jim slibovaného, vypravovali se do krajin *blízkých, aby* vzali si, co jim vláda opomenula

dodati. A když propuštěni byli ze šancí a vojsko císařské tam se usadilo, goralé vojensky vycvičení přepadali oddělení vojska císařského, v němž co do náboženství nevidělo své přátele.

Roku 1711 vpadl značný počet loupežníků z Uher do Slezska a do Moravy. Plenili, loupili a páchali ukrutnosti všeliké. Vůdcem loupežníků těchto byl pověstný slovenský zbojník Janošík. K nim přidal se též *Ondra Šebesta z Janovic* u Frýdku. Ondra zůstal potom v Slezsku a zřídil si celou bandu, která byla postrachem celého okolí. Hlavní sídlo těchto slezských zbojníků bylo na Lysé Hoře. Mnohé pověsti kolují o jeho odvážných kouscích, ba i písně pěje dosud lid o Ondrášovi a jeho chlapcích, kteří prý s chudým lidem vyváděli jen žerty, ale bohatým brali. Frýdecký pán, hrabě František Pražma obdržel rozkaz od nejvyššího hejtmana slezského, aby Ondru lapil. Mnohdy už byli vojáci Ondrovi na stopě, ale vždy jim šťastně uklouzl. Jeho odvážní druhové byli Jura z Morávky a Targalík z Lomné. Hrabě Pražma kázal konečně, nemoha zbojníků dostati, aby každá obec zvoněním na poplach oznámila sousedním obcím, jakmile Ondra neb jeho čeládka se přiblíží. Sousední obce pak jak uslyšely zvonění, musily též ihned udeřiti na zvony, aby po zvucích zvonů mohlo proti zbojníkům vytáhnouti vojsko. Ani to nepomohlo. Zdá se, že obyvatelstvo nechtělo se súčastniti honby po loupežnících, kteří brali jen pánům a lásku lidu zubožného dovedli si získati. Konečně vypsána na hlavu Ondry cena 100 zl. a pluk dragounský z Opolska a Ratibořska vypravil se do Frýdecka proti zbojníkům. Zbojník Jura pro slíbenou odměnu zradiv svého druha Ondru, přivedl vojsko až k jeho skrýši (r. 1715). Stal se potom

sám vůdcem osiřelých loupežníků. Brzo na to též Jura a jeho společníci byli pochytáni a odpraveni.

Lid na Těšínsku je dobrosrdečný a úkazy takové jsou jen svědectvím, jak otřeseny byly v lidu ze všech stran utiskovaném náboženské a mravní základy. Lid považoval lupiče Ondráše a Juráše za mstitele lidu poddaného na pánech, podporoval jich tajně proti pánům a dosud jako na Slovensku o Jánošíkovi, na Těšínsku vypravuje si o „slavných“ činech jejich pověsti.

Poněvadž v této době též *tuláctví a žebrota* se vzmáhaly, vláda usilovala vykořeniti toto zlo r. 1700 a 1719 přísnými zákony. Žebráci domorodci, neschopní k službě vojenské mohli sice v okresu svém žebrati, ale musili nositi plechová číslovaná znaménka. Dobrodruzi pak, kteří se vydávali za bývalé důstojníky neb za pohořelé šlechtice, pak luza, která v houštích a v lesích se ukrývajíc, z úkrytů svých na obyvatelstvo dorážela drzou žebrotou neb dokonce dávala se na lupičství a krádež, měla býti zatčena a do vojska vřaděna. *Cikáni*, kteří do Slezska přišli za Matiáše Korvina, nebyli zde vítanými hosty. Již knížata z rodu Piastova dávali je stíhati a za hranice vyháněti. Když pak roku 1725 nastala drahota a na venkově vzmáhaly se krádeže a loupeže, které dávány byly na cikány, vyšel patent ze dne 26. března 1726, aby vykořeněno bylo cikánstvo ze zemí našich. Cikánům přistihnutým v zemi hrozeno šibenicí, ženám cikánským a klukům ztrátou levého ucha, pročež na hranicích uherských postaveny tabulky, na nichž vymalována byla cikánská rodina, šibenice a vražedné nástroje, aby zvěděli nenávidění hosté hned na *hranicích*, co jich očekává v zemi slezské.

V umění válečném Slezáci těšínští nevynikli, nemělit ani nemají ducha bojovného, nýbrž klidného, dobráckého. Též knížata těšínští nevyznamenali se v bitkách vražedných. Již předek jejich Mečislav Opolský babským svým útěkem z bitvy u Lehnice spůsobil porážku křesťanů. (Viz str. 12). Přemek sprovázel sice krále Václava II. ve válečné jeho výpravě do Polska, o slavných jeho činech na bojišti nezachovaly se nám však zprávy žádné. V dobách husitských knížata těšínští seděli pokojně doma a hleděli zachovati se strachovanými Husity přátelství. Že o válku knížata této země slezské nestáli, vidno též z toho, že roku 1521, když obávali se na Těšínsku vpádu tureckého, kníže těšínský Kazimír nemaje ani pro sebe koně, prosil Vratislavany, aby mu koně půjčili, kteréžto žádosti knížecí však spořiví měšťáci nevyhověli. Kníže Adam byl jediný, který uvyknuv životu vojenskému, v mládí svém potloukal se v Uhrách v čele svých jezdců, aby pomáhal ubíjeti Turky. O slavných jeho vítězných činech máme však jen málo zpráv, za to však vychování jeho vojenské nemělo blahých následků pro zemi jeho...

Zámek těšínský již výhodnou polohou svou na strmé výšině, která je z tří stran nedostupná, mohl slouti pevným. Za to však města na Těšínsku měla *opevnění* prabídná. A jiných pevných míst mimo Polskou Ostravu a jablonkovských šancí nebylo.

Tyto šance založeny byly v druhé polovici století šestnáctého, aby zamezeno bylo protestantům vpadnouti z Uher do Slezska a nesčíslněkrát byly opravovány a přestavovány na útraty celé země slezské. Na nich dobrodružný kníže Adam střežil s vojskem zemským hranice slezské

proti vpádu Bočkajových povstalců a v dobách války třicitileté, jak jsme již vyprávěli, střídala se na šancích vojska všech národů. K pevnosti této zajížděly z Uher turecké hlídky, půlměsíc však na hradbách pohraniční této tvrze nikdy neopanoval. Teprv v tomto století důležité tyto ohrady byly vojskem na vždy opuštěny. Ve věnci vysokých hor smutně vzhlížejí s pahorku zdi hradební do úzkého údolí. Kromě spustlých hlavních zdí naznačují nám též příkopy široké a vyzděné náspy někdejší rozměr pevnosti, která rozkládá se na výměře asi pěti jiter.*) Na zdích i na nádvoří roste tráva, a z někdejších budov padá kámen po kameni. Klenuté podzemní chodby jsou již zasypány.

Mnohem starší pevnost než jablonkovské šance jest *hrad polsko-ostravský*, který jak se mnozí domnívají, založen byl již v dobách, když Těšínsko náleželo knížatům polským, jako pohraniční hrad proti říši české. V pozdějších dobách však, když Těšínsko náleželo ku koruně české, hrad tento měl menší vojenskou důležitost. Náležel ještě v století XIV. knížatům těšínským, r. 1476 prodán byl i se statkem Václavu Hřivnáčovi z Heraltic, přešel za nedlouho na to na pány Sedlnické z Choltic s od počátku století 18. je v držení hrabat Vlčků.

O školství, o vědě a umění nevíme povědět z dob nejstarších skoro ničeho. Tvrdí se sice, že již v století XIII. byly v Těšíně školy; ale starých listin, které by o tom svědčily, není. Ze

*) Mimo tyto šance byly na horách jablonkovských ještě mnohé jiné menší, po nichž málo stop zachováno, jako hajducké, volské šance a t. d. Též u Starých Hamrů *jsou ještě* zbytky starých šancí.

století XV. zachována jest zpráva o „mistru školním“ Petrovi (1488 a 1489) a od této doby množí se již v listinách zprávy o školství. Kníže Václav dal r. 1565 povolati na školu těšínskou ještě jednoho učeného „tovaryše“, aby učil děti v kostele dříve dominikánském zpěvu, a též ve škole, co se náleží. Za to onen „tovaryš“ měl dostávati ročně 12 zlatých.

Ku konci XVI. století byly v Těšíně také latinské školy, navštěvovalť je Jiří Třanovský (viz str. 141). Nezdá se nám, že Piastové věnovali školství velkou pozornost, neboť brzo po úmrtí kněžny Eližběty stěžoval si aspoň děkan těšínský Jan Frič (1655), že školní budova je na spadnutí a že může děti pobiti. Teprv když jezuité v Těšíně se usadili, počalo školství vzkvétati. O jezuitských latinských školách již zmínili jsme se. Zde dodáváme ještě, že počet žactva tohoto ústavu obnášel r. 1675 32, r. 1678 39, r. 1774 108. Když řád jezuitský r. 1773 byl zrušen, ujal se latinských škol jezuitských stát, zůstaviv řiditelství jezuitovi *Leopoldu Seršníkovi.**) Též *Albin Heinrich*, spisovatel dějin těšínských účinkoval r.

*) S úctou vzpomíná celé Těšínsko nezapomenutelných skutkův šlechetného tohoto jezuity. Seršník vstoupiv do řádu Ježíšova, odbyl si r. 1775 a 1766 noviciát v Brně a obíral se potom v Praze studiemi jazykozpytnými, právnickými a mathematickými. R. 1762 byl učitelem v pražské kázníci a zabývaje se studiemi historickými, spřátelil se záhy s Pubičkou, Voigtem, Pelclem a jinými. Vysvěcen r. 1774 na kněžství, stal se adjunktem při universitní knihovně pražské a pomáhal Pubičkovi prohlížeti archivy pražské. Odebral se brzo na to do rodného svého města Těšína a získal si tam nehynoucí památky. Všechny téměř stavby veřejné, jež tehdy v Těšíně a v okolí se podnikaly, vedl Seršník. Zakoupiv staré gymnasiální stavení, zřídil v něm roku 1802 *museum*, obětovav k tomu konci své bohaté

1813—1830 na tomto ústavě, který zván byl katolickým gymnasiem.

Založením evangelického chrámu v Těšíně roku 1709*) dán tam též základ ku *školám evangelickým*, v nichž vyučováno mimo jazykům zemským latině, řečtině, hebrejštině, francině, filosofii, mathematice, děje- a zeměpisu, rhetorice, poetice a hudbě. Ze všech sousedních zemí hrnuli se žáci evangeličtí na tento ústav, jehož ředitelem r. 1859 stal se slovenský spisovatel Jan Kalinčák a na němž byl též dějepisec Gott-

---

sbírky nerostů, zvířat, mincí a obrazů. Do knihovny musejní snesl četné dary svých příznivců a na její rozmnožování a odměňování knihovníka věnoval jistinu výše 10 tisíc zlatých. Šeršníkovi byla nabízena vyšší kněžská důstojenství a jiná místa výnosná. Avšak on žil toliko rodnému městu svému a museu, jež založil. Obdiv a úctu budí v nás tento muž šlechetný a dobročinný, prohledneme-li bohaté sbírky musejní, jimž věnoval celé své jmění a práci. V knihovně Šeršníkově nalezá se na 14 tisíc svazků knih, mnoho starých rukopisů a listin, neboť Šeršník snesl sem vše, čehokoliv mohl získati buď darem neb za peníze. Zemřel roku 1814 a ostatky jeho odpočívají pod starou košatou lípou před kostelíčkem sv. Trojice. *Albin Heinrich* narodil se r. 1785 ve Frydlantě. Do Těšína povolán byl na gymnasium jako učitel roku 1813. Stav se správcem musea Šeršníkova, obohatil jeho sbírky mineralií. Roku 1821 odkryl těšenit a pikrit. Též rostlinstvím těšínským se zabýval a konal studia historická. V německé řeči vydal „Pokus dějepisu knížectví těšínského". Roku 1830 přeložen byl do Brna, kdež spravoval Františkovo museum. Zemřel r. 1864.

*) Evangelíci těšínští byli podřízeni až do ztráty pruského Slezska konsistoři v Břehu, kdež měli též svého superintendenta. Roku 1749 byla zařízena pro ně zvláštní konsistoř v Těšíně, která zkoušela kandidáty pro úřad kazatelský a učitelský, jsouc zároveň soudem ve sporech manželských. Roku 1785 přeložena byla do Vídně. Nyní *má Slezsko* s Moravou superintendenta společného, toho *času dr. Haase*, faráře těšínského.

lieb Biermann professorem a později prozatímním správcem. Ústav tento byl roku 1873 zrušen a spojen s gymnasiem katolickým v gymnasium státní. —

S gymnasiem úzce souvisel *konvikt barona Celesty*, který založen byl roku 1796 pro 10 chovanců šlechtických s kapitálem 80 tisíc víd. m. Podle poslední vůle barona Celesty mají nárok na bezplatná místa potomci bar. Beesů, Saint Genois a Rud. Celesty, též chudobní nešlechtičtí chlapci z Těšínska mohou býti přijati. R. 1820 vystaven byl pro ústav tento zvláštní dům v bobrecké ulici. Arcikníže Karel věnovav r. 1824 ústavu značný dar, vymínil si, aby při přijímání chovanců všímalo se též synů úředníků arciknížecích. R. 1887 nacházelo se v ústavě 20 chovanců, z nichž 8 bylo přijato za darmo, 12 však za plat roční 300 zl. Velkých zásluh o povznešení tohoto ústavu dobyl si roku 1884—1886 tehdejší správce jeho Moravan P. J. Genserek.

Školství národní povznesla na Těšínsku císařovna Marie Terezie. V Těšíně zřízena byla hlavní škola, a sice německá, z které vyvinul se později učitelský ústav pro celé knížectví. Roku 1780 spočítáno bylo v celé Moravě a Slezsku sotva 10.000 dětí, r. 1791 již 108.714, r. 1807 146.894, 1850 291.346 školu navštěvujících. Těšínský kraj měl r. 1831 119 škol, jež navštěvovalo 15198 dětí, r. 1843 128 škol, a sice *17 německých*, 84 českých a 27 smíšených, jež navštěvovalo úhrnem 18942 chlapců a 17898 děvčat. Roku 1887—1888 bylo na Těšínsku 111 škol českých, 131 polských, smíšených 25 a *německých 201*, úhrnem tedy 468 škol s 37839 žáky.

Ač v dobách starých bylo málo škol, zachovaly *se nám zprávy* o některých mužích učených.

Jakýsi *Salomon z Frýdku* vynikal řečnictvím, pročež poslán byl v druhé polovici XIII. století do Říma, aby Hedvika, ctnostná a nábožná manželka Jindřicha I., která skonala r. 1243, prohlášena byla za svatou. Poselství Salomonovo bylo korunováno výsledkem: Papež Klement prohlásil slezskou patronku Hedviku za svatou r. 1267. Též dovídáme se ze starých pramenů o Janu z Těšína, který prý byl alchimistou a zůstavil rýmovaný jakýs spis. — V *bohosloví* vynikli: knížě Fridrich, syn Kazimíra II., který prý byl r. 1505 rektorem vídeňských vysokých škol, Anton Anapašani z Frýdku, professor na universitě krakovské a Jan Grodecký, biskup olomoucký, protestanti Fabricius Falkenberg, který byl dvorním kazatelem knížete Adama, Tomáš Holius, Lukáš Vencelius a Jiří Třanovský*), o němž jsme se byli již zmínili. *Ve vědě právnické* vynikl Jan Lange a v latinském veršovnictví pokoušeli se Adam Bělský z Bílska, Eliáš Kunčius, Jiří Fabricius, Valentin Turza a Baltazar Exner. V českých rýmech vylíčil r. 1613 David Johannes, pastor českých bratří na panství lipnickém, požár města Lipníku a vydal též několik českých spisů obsahu náboženského.

Mapu knížectví těšínského vydal Jonáš Nigrini, rodem z Uher, učitel na evangelické latinské škole v Těšíně. Mapa tato byla konfiskována, sotva vyšla.**) Co týká se *dějin těšínských*,

*) L. Scherschnik: Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum (1810) a Biermanovy Dějiny Těšínska.

**) Mapa je 2¼ palců dlouhá a 19 p. široká. Jeden výtisk nachází se v Seršníkově knihovně. Nápis mapy jest: *Ducatus in* Silesia superiore Teschiensis cum adjacentibus *regnorum* vicinorum Hungariae atd. Vyšla r. 1742.

zůstavil nám Zachariáš Stark z doby kněžny Sedeny Kateřiny regesta, jež sestavil tehdy v archivu zámeckém, a jež doplňoval pak knížecí sekretář Tilisch.*) Důležitým spisem pro rodopis šlechty těšínské jest *Štambuch slezský*, „v kterém hospodář s hostem o mnohých věcech spasitelných rozprávějí pod erby a rody starodávných pánů a rytířstva knížectví horních v Slezi.“ Spis tento vydal *Bartoloměj Paprocký z Glogol a z Paprocké Vůle*, který narodil se r. 1539 v Polsku, sepsal mnohá děje- a rodopisná díla v jazyku polském a českém. Z českých jeho spisů uvádíme: Zrcadlo slavného markrabství moravského a Diadochus, id est successio, jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupů a arcibiskupův pražských a všech tří stavů království českého. Topografické dílo o Těšínsku sepsal generální vikář Šip. Purkmistr těšínský Polzer zůstavil v rukopisech, jež nacházejí se v Šeršníkově knihovně, mnohé opisy starých listin a záznamy historické, Richard sepsal historicko-geografický popis Těšínska a Reginald Kneifel vydal r. 1804 v Brně topografii rakouského Slezska, která obsahuje mnoho nesprávných dat. Nejzáslužnější prací historickou pro Těšínsko až do r. 1848 je rukopis purkmistra *Aloisa Kaufmanna*, ve velkých čtyřech svazcích. Rukopis tento o dějinách města Těšína obsahuje opisy všech důležitějších listin, které se tehdy ještě v městském archivu nacha-

*) V Schickfusově Chronik vydané r. 1625 ve spisu Mikuláše Pola a Lucaeových Denkwürdigkeiten (1689) užito regest Starkových a Tilischových. Prameny k dějinám země hornoslezské sestaveny jsou v Notizenblattu brněnském z r. 1872 č. 2. a 3. — Biermann uvádí též rukopisy Jana Tilgnera a neznámého Skočovana, z kterých čerpal a které *nacházely se v Šerníkově* knihovně, kde jich však již není.

zely. Kaufmann věnoval r. 1840 práci svou arcivévodovi Albrechtovi, v jehož zámecké knihovně se nyní nachází.

Obchod a průmysl v dobách nejstarších nemohl se vyvinouti v rozměrech značnějších pro mnohá cla a mýta, která byla ukládána cestujícím kupcům, a pro mnohé zlořády v mincích. Dlouholeté pak války a nejistota před lupiči taktéž nepříznivě účinkovaly na vývin obchodu. Za krále Matiáše Korvina byly dvě obchodní cesty ze Slezska do Uher. Jedna šla na Nisu, Hlubšice a Opavu, druhá na Opolí, Ratiboř a Těšín; v Těšíně vybíráno bylo od kupců clo i ze zboží takového, které do Uher vezli. Mimo to městečka a zemané ukládali na cestách, které šly po jejich území, mýta na zachování cest. Kupci, aby unikli vysokým clům, objížděli celnice, čímž trpěly důchody nejen knížecí, nýbrž i královské, neboť Ferdinand I. nešetře práv knížete těšínského, vypsal pro sebe též na Těšínsku clo na vývoz i přívoz zboží přepychového, kdežto knížecímu clu podléhalo zboží ostatní jako dobytek, obilí, pivo, víno, prach střelný, vosk, olej, vlna, ryby, plátno, mýdlo a t. d. Poněvadž cla byla na Těšínsku velká, zajížděli si kupci vratislavští se zbožím do Uher na Živec, vyhýbajíce se obchodní cestě slezské, která šla Těšínem a Jablonkovem.

Mnohá cla spůsobila, že vzmohlo se *pašerství*, zvláště z Uher; strážníkům celním nebylo snadno na neschůdných horách těšínských k Uhrám stopovati kroky goralů, kteří měli každou stezku a když nebezpečí jim hrozilo, znali tajné úkryty. Ozbrojení goralští pašeři často sváděli krvavé šrůtky se strážníky a též ještě v první polovici *tohoto století* v hustých lesích u Bílého Kříže na *pomezí uhersko-moravsko-slezském* udály se mnohé

srážky. Též na hranicích polských na počátku století 18. byly mnohé krvavé potyčky se strážníky a pašery, kteří z Věličky do Slez a Moravy dopravovali lacinější sůl.

Řemesla vyvinula se v městech na Těšínsku nejzdárněji v době Kazimíra a Václava, jak o tom svědčí mnohé výsady udělené toho času *cechům*. Nejčetnější byl v Těšíně a Bílsku cech soukenický, ve Frýdku, Skočově a Jablonkově cech plátenický. Po válce třicitileté klesly však všechny cechy a dlouho trvalo, než řemesla opět se povznesla. Početný kdysi cech soukenický měl v Těšíně r. 1734 již jen 3 mistry, v Skočově 4, v Strumění 3, v Jablonkově nebylo mistra žádného. Jediné Bílsko neustalo v soukenictví, mělť tam cech soukenický roku 1733 271 členů a roku 1804 bylo v Bílsku 520 mistrů soukenických. Sukno v Bílsku vyráběné nebylo nejlepší. Kníže Václav chtěje chrániti výrobu bílských soukeníků, dal městu Bílsku roku 1548 privilej: zakázal přísně přívoz sukna *hrubého* z ostatních zemí do Bílska, kdež ho bylo dosti. Valaši nesměli své guně ve valše ani koupati ani v městě prodávati. Bílská sukna byla tehdy opatřována znamením B. S., ač bílští měšťané byli Němci. V době Marie Terezie a Josefa II. řemesla počala zase vzkvétati, jak jsme již byli na jiném místě vyprávěli.

Ku konci chceme se ještě obšírněji zmíniti **o vládě jazyka českého na Těšínsku.**

Nejstarší listiny týkající se Těšínska jsou až do polovice 14. století latinské, pozdější listiny až do první polovice 15. století jsou německé. *První česká listina na Těšínsku pochází z roku 1442* a od této doby v písemných památkách na *Těšínsku zaniká* řeč německá. V století 16. pak

němčina zanikla úplně ustoupivši češtině, která potom po tři staletí vládla, výlučně nejen jako jazyk úřadů vyšších, nýbrž i městských a obecních, a jako jazyk písemní všeho obyvatelstva. Jazykem českým vyučovalo se na *celém* Těšínsku ve školách až do roku 1861 a tímto jazykem vzdělávala se též šlechta až do doby císaře Josefa II.*)

Zákonník knížete Václava z roku 1573 prohlásil češtinu za jedinou a výhradní řeč úřadní na Těšínsku (viz str. 82, 87), kteráž byla jazykem *výlučně* panujícím již dávno před tím, neboť zákonník tento sestaven byl dle zvyků a obyčejů do tohoho času platných. Ovšem nelze tvrditi, že všechno obyvatelstvo na Těšínsku bylo české. Mluvilo bezpochyby podobně jako dnes v rozličných dědinách různým nářečím, polštějším v dědinách u hranic říše polské, češtějším u hranic moravských. Jisto jest však, že obyvatelstvu slovanskému na Těšínsku byla středověká čeština bližší než písemná polština nynější.

*) Že šlechta byla vychovávána a že domlouvala se jazykem českým, toho podali jsme již a mohli bychom ještě podati mnohé doklady. Jen jeden ještě uvádíme: Páni bratří Skrbenští, svobodní páni z Hrbiště a Šenova, vedli r. 1675 nářek na Hedvigu Kateřinu Matuškovú, rozenú Skrbenskú, „že jim pánům strýcům napsala, jako by oni múdří pánové *baronovie* byli.“ Žalovali ji též, že jim na vrchu poslaného listu náležitého titulu nedala, nýbrž toliko Pa:Pa: napsala. Zemské právo však prohlásilo, „že žádného zlehčení se v tom spatřovati nemůže, když vůbec téměř povědomo jest, že mnohým stavu panského baronský titul se dává. Co týká se nápisu na listě „Pa: Pa:“, uznalo právo takto: Poněvadž dvě krátké „Pa:Pa“ dvěma punkty napsané podle chvalitebné zvyklosti země tejto jinačeji natahované bejti nemohú než Pánu Panu, spatřiti se nemůže, že paní Kateřina Matušková rozená *Skrbenská* pánům žalobníkům na dobrej cti a slávě nic *neublížila.*

Kde byla hranice jazyková v jednotlivých stoletích, nedá se zjistiti. Vždyť ani dnes nelze přesně určiti tuto hranici, neboť obce tak zvané přechodní užívají ve svých nářečích zvláštností jazyka českého jako *h* a *u*, ale též zvláštností řeči polské jako *g* a nosovek. Připouštíme-li tedy, že již v dávných dobách jedna část obyvatelstva na Těšínsku byla Polákům co do národnosti bližší než Čechům, jak stalo se, že *celé* Těšínsko i všechny vrstvy těšínského obyvatelstva užívaly češtiny jako písemného jazyka?

V písemných památkách není ani nejmenší stopy, že Čechové zavedli do Těšínska svou řeč buď násilně neb vlivem královským. Naopak lze tvrditi, že jazyk český sám klestil si cestu do zemí spřízněných, vždyť pronikl až daleko do Polska, ba usídlil se i u samého dvora králů polských,*) neboť považován byl za úpravnější, čistější a ozdobnější. České církevní knihy byly v Polsku hromadně kupovány, české duchovní písně překládány do polštiny, při čemž zhusta do překladů vmísila se ryze česká slova. I někteří spisovatelé polští psali česky.

Není tedy divu, že na Těšínsku, hraničícím s Moravou jazyk český nalezl velkou oblibu též

*) Píšet polský spisovatel Górnicki v knize „Dworzanin polski“ r. 1565: *Náš Polák*, ačkoliv v Čechách nikdy nebyl, a jen hranice Slezska přejel, *již nechce mluviti jinak než česky*. U dvora polského chválili jen takého řečníka, který do své řeči míchal nejvíce češtiny. Dává pak Dworzanin naučení, že možno přibírati do polštiny slova z vypulerovanějšího českého jazyka, neboť „Čechové mluví úpravněji, čistěji a ozdobněji. Odtud vznikla jim sláva od nás samých, že jich jazyk je pěknější než náš.“ I Jeronym Malecki píše roku 1574, že Poláci mnoho slov od Čechů si *musí vypůjčovati*.

u oněch vzdělanců, kteří byli původu spíše polského než českého a že polští Slezáci přilnuli tak upřímně k písemnosti české, jsouce politicky od národa polského odloučeni a žijíce ve svazku státním s národem českým.

Knihy rozsudkové u zemského práva až do století XIX. jsou výlučně české, v knihách zápisových (gruntovních) počínají se objevovati *jednotlivé* zápisy německé teprv v době Marie Terezie a Josefa. Všechny privilegie a dopisy knížecí městům a poddaným jsou od druhé polovice 15. století skoro výlučně české, testamenty šlechty až do druhé polovice 18. století taktéž, školy národní byly na Těšínsku jen české. I Marie Terezie, která v Těšíně zřídila německou hlavní školu, nedotkla se českých škol. Teprv po roce 1860 českým školám na Těšínsku nastala léta zhouby.

Ač knížata těšínští brali si za ženy Němky, vychovávali své děti česky*) a šlechta po vymření domorodých knížat ujímala se jazyka českého pro Těšínsko jako úřadního, dávajíc si platnost jeho potvrzovati od císařů z rodu Habsburského. Chtějí-li někteří historikové namluviti světu, že města na Těšínsku byla vždy německá, neboť prý řídila se německým právem, tedy zapomínají neb nevědí, že všechny městské knihy na Těšínsku vyjímaje bílských jsou české, nejen knihy zápisové i rozsudkové, že jejich dopisy na úřady jiné i na soukromé osoby, i knihy cechů výlučně jsou

*) Kníže Mikuláš Opolský (viz str. 60) nerozuměl německy, biskup vratislavský Jošt z Rožmberka kázal ve Vratislavi latinsky, neboť neuměl německy, král Matiáš Korvin učinil nejvyšším hejtmanem slezským šlechtice Zápolského, který neuměl německy, ovšem ale česky, knížata *těšínští dopisovali* si nejen s králi českými v řeči české, *nýbrž i s palatiny* uherskými.

české*) a že jen pranepatrný je počet listin sepsaných v stoletích předešlých od měšťanů jazykem německým proti listinám českým. Staří lidé ještě roku 1870 zpívali v těšínském farním chrámu česky, a nynější starší obyvatelé frýdečtí neumějí ani německy. Ve všech městech na Těšínsku vyjímaje Bílsko zámožnější třída mluvíc německy svým přízvukem a mnohými chybami jazykovými prozrazuje slovanský svůj původ, kdežto třída řemeslnická je výlučně slovanská,**) neumějíc buď nic neb jen málo německy.

---

*) Nejen ve Frýdku a v Těšíně, i ve Struměni, v Skočově a v Jablonkově knihy cechů byly české. Ukázky z těšínské knihy kožešnické podány byly r. 1884 ve feuilletonu Opavského Týdeníku. Zámečníci těšínští poslali r. 1590 dva mistry do Opavy, aby si prohlédli tamější zřízení cechovní. Poněvadž Těšíňané *německy* neuměli, dali si přeložiti cechovní řád na moravsky. Kdo před Marií Terezií v Těšíně chtěl, aby se jeho děti německy naučily, posýlal je do Opavy.

**) V Kobrově Slovníku Naučném v článku *Slezsko* str. 549 tvrdí se, že cech pekařský v Těšíně zapověděl Polákům, Čechům a Slovákům vstupovati do řemesla pekařského, což dovolováno toliko lidem, kteří i po otci i po matce vykázati se mohli ryzí německou způsobilostí a posloupností. Toto tvrzení zajisté přeloženo jest z nějaké povrchní německé knihy a jest nesprávné. Článek šestý listu pekařského praví, že žáden Polák, Čech a Slovák do cechu a do tohoto poctivého řemesla přijat býti nemá, nýbrž jen kdo po otci a matce německého rodu jsou. (Tuto poslední větu vzali pekaři z jiných cechů, jak bylo zvykem. První však větu o Poláku, Čechovi a Slovákovi vysvětliti dlužno ze stanoviska lokálního a chlebařského. Pekaři těšínští byli — Těšíňané, jako jsou dnes, vědomí národního v nich nebylo, jako dnes. Slezana nepovažují ani za Poláka ani za Čecha, nýbrž za svého. Poláky a Čechy připustiti nechtějí, že jsou cizí a že by jim škodili v řemesle. Pročež hned článek 6. má tuto doložku: *Tak se tomu má rozuměti*, že když naše knížectví je v Slezích a Slezáci za Němce slují, děti městské i z dědin mohou přijímány býti, *ač německy nerozumějí.*

Šlechta počínala se odcizovati jazyku českému teprv na konci předešlého století, v městech nátlakem úřadníků a škol německých jazyk německý počal vytiskovati češtinu teprv na počátku tohoto století. Obyvatelstvo městské odcizováno písemné řeči české, neponěmčilo se však, neboť ač zvyklo si *psáti* německy, v rodinách mluvilo svým nářečím.

Rok 1848 způsobil náhle rozruch v mládeži studující, která na ústavech německých vychována' nenaučila se tam ani dobře německy ani česky. Jednotliví polští Slezané odcizeni ve školách češtině, počali všímati si polštiny. Ruch národní, který r. 1848 se vyvinul, pozvolnu bořil ze základu nepřirozené poměry národní. Z Čech nebylo si poměrů slezských všímáno, tam bylo jiné práce národní, odtamtud polští Slezané mohli čerpati sice slovanské vědomí, jako Stalmach. Cinciala a jiní, nikoliv však podnět, aby zaváděli znovu na Těšínsku zapomínanou již češtinu, kterou již před tím Slováci byli opustili.

Národovci polští počali pěstovati nyní polštinu co do forem jazykových jim bližší a dali se do vydávání polského časopisu pro Těšínsko, o čemž ještě dále promluvíme. Pozvolnu připravoval se v obyvatelstvu polském na Těšínsku od češtiny, která tam po několik set let panovala, přechod k polštině.

Od r. 1848 až do r. 1887.

Dne 24. února 1849 vypuklo ve Francii po*vstání proti* králi Ludvíku Filipu orleanskému. *Král tento* s trůnu svržen a republika obnovena.

Po příkladu francouzském vznikly brzo na to bouře i ve všech státech italských a německých proti dosavadnímu státnímu pořádku. Lid nespokojen s absolutistickým zřízením státním domáhal se větších práv a vlády po celé západní a střední Evropě musily povolovati vůli národů a zaváděti ústavy svobodomyslné, aby lid mohl v sněmovnách účastniti se správy státní a aby společně s panovníky svými mohl dávati si zákony.

I do zemí rakouských, kdež staré zřízení stavovské již dávno bylo podkopáno, vnikly nové tyto zásady a lid počal ozývati se, žádaje oprav v státním zřízení. Šlechta česká již roku 1845 přednesla králi rozličné prosby a žádosti a chtějíc pro svůj stav i pro zemi českou vymoci větších svobod, odepřela roku 1847 vládě žádané vypsání zemského příspěvku na kriminální soudy. Když pak vláda stavům nepovolila, roku 1848 počal ozývati se lid za obnovení české ústavy. V Praze ve svatováclavských lázních konala se dne 11. března 1848 schůze lidu, památná i pro Slezsko, neboť v této schůzi jednohlasně usnešeno, žádati císaře: *za obnovení starého svazku království českého s Moravou a Slezskem*, za rovnoprávnost češtiny s němčinou ve školách i v úřadech, za obnovení dřívější ústavy, podle které by ve sněmích však i měšťanstvo a stav rolnický nyní řádně zastoupeny byly. Žádáno dále, aby všeliké poddanstvo a roboty se zrušily a aby úřady byly zodpovědny sněmům, aby dána byla svoboda tisku a podobné. Tato schůze lidu zvolila výbor 27 členný, v němž zasedali Čechové i Němci a jehož předsedou byl hrabě Vojtěch Deym. I ve Vídni konány podobné schůze, v nichž měšťanstvo a studentstvo projevovaly svá přání. Poněvadž žádostem *takovým* vláda ihned nevyhověla, vznikly

ve Vídni nepokoje pouliční, kteréž skončily se, až císař propustil knížete Metternicha z úřadu státního kancléře. Na to byla svoboda tisku povolena, národní gardy byly zřízeny a císař slíbil, že v brzku svolá poslance ze všech zemí rakouských vyjímaje Uhry, aby se o společné ústavě doradili. Císař slíbil též dne 8. dubna 1848 Pražanům úplnou rovnoprávnost češtiny s němčinou i svolání sněmu, do něhož vysýlati budou nejen stavové, nýbrž i města své poslance. Spojení však Čech, Moravy a Slezska v jeden nerozlučný správný celek císař odložil až do budoucího sněmu říšského, kdež se o tomto ustrojení českých zemí jednati mělo. —

Dosud Čechové i Němci svorně se snášeli, chtějíce vymoci na vládě císařské ústavní svobody. Shodu tuto náhle porušila myšlénka velkoněmecká, která se Němcům ve Vídni i v Čechách zalíbila. Němci v říši chtěli totiž obnoviti císařství německé, k němuž měli náležeti též dědičné země české a rakouské. Studentstvo ve Vídni přilnulo s nadšením k tomuto velkoněmectví a vztýčilo na universitě trojbarevný prapor německý, který potom vlál i z budov soukromých ve Vídni a v jiných městech německých. Ministerstvo vídeňské nečinilo takovým projevům velkoněmeckým žádných překážek, ba vypsalo i v zemích českých volby do německého sněmu ve Frankfurtě. Čechové odpírali však do Frankfurtu vyslati své poslance a když Němci ve svých choutkách velkoněmeckých chtěli rakouské země uvésti v odvislost od cizího sněmu v německé říši, tu Slované rakouští pomýšleli vůči těmto snahám velkoněmeckým na založení *slovanského spolku.* Osmadvacet vynikajících mužův slovanských vydalo dne 1. května 1848 provolání Slo-

vanům ze všech zemí náležejících císaři rakouskému, aby vyslali své zástupce na den 31. května do Prahy *na sjezd slovanský*.

Ve Vídni vypukly mezi tím povážlivé nepokoje, neboť lidu byla nová ústava málo demokratickou. Národní gardy, studenti a davy lidu sběhly se 15. května do císařského hradu, osadily dvory a schody a donutily císaře a ministerstvo k povolnosti, načež císař Ferdinand roztrpčen odjel z Vídně do Inšpruku. Nepokoje tyto vídeňské podnítily i v ostatních zemích k činnosti živly radikální. I v Praze odbývány schůze lidu, v nichž žádáno, aby nový sněm sešel se na základě demokratickém a aby ve složení sněmu nebylo popřáno žádnému stavu zvláštních výsad. Brzo na to došlo k bouřlivým nepokojům i v Praze, čímž zmařeny byly další porady sjezdu slovanského.

Sjezd tento zahájen byl dne 2. června u přítomnosti 340 členů, kteří roztřídili se ve tři odbory a sice jihoslovanský, polskoruský a český. Poláci těšínští dali se vřaditi do odboru polskoruského: nová doba s ideou národnostní náhle oddělila je co do národnosti od Čechů.

Sjezd slovanský měl rokovati o významu Slovanů v říši rakouské a o vzájemných jejich poměrech, o poměru slovanských národů k ostatním národům rakouským a o poměrech Slovanů rakouských k ostatním neslovanským národům evropským. Nerokováno však dlouho. V lidu pražském a v studentstvu rostlo jitření, neboť výhody, jakých dosud vláda vídeňská Čechům byla slíbila, neuspokojovaly. Když pak kníže Alfred Windischgrätz převzal vrchní velitelství vojenské v Čechách, obáváno se podle jeho chování, že *vláda chce násilně* vojskem utlumiti svobodné

hnutí národa, aby mohla vrátiti se k starému zřízení. V pondělí svatodušní po slavné mši na náměstí svatováclavském, když lid zpívaje a jásaje bral se od Příkopů Prašnou branou ku budově vojenského velitelství, vojáci vyrazili s bodáky na lid, v celé Praze nastal poplach, stavěny barikády a lid ozbrojiv se počal vzdorovati vojsku. Sjezd slovanský v Praze musil se rozejíti za rachotu děl a pušek. Bouře pražská však brzo byla potlačena.

V bouřlivé této době i v městech na Těšínsku zřízeny gardy národní a obyvatelstvo s živým účastenstvím přijímalo noviny, co děje se ve Vídni a v Praze. V Těšíně odbývány veřejné schůze, v nichž rokováno o politických záležitostech. Říšský sněm, který sešel se v červenci ve Vídni, a do něhož vyslalo i Slezsko své poslance, zabýval se vypracováním ústavy pro země rakouské a české a úplným zrušením roboty. Většinu na tomto prvním sněmě pro všechny země rakouské měli Slované. Proti této většině, která zasedla na pravici, bojovali poslanci němečtí sedící na lavici. Podobně v Uhrách nastaly boje mezi národností maďarskou a slovanskou. Tam Maďaři odpírajíce Slovanům všech práv, vymohli pro Uhry zvláštní ministerstvo, kteréž zamýšlelo odtrhnouti země uherské od rakouských. Slované na ochranu svých práv sáhli ku zbrani proti vládě maďarské, a též ministerstvo vídeňské musilo konečně zjevně postaviti se proti Maďarům, proti nimž učiněn vrchním velitelem vojska císařského chorvátský bán Jelačič. Když pak Jelačičovi z Vídně mělo býti posláno na pomoc vojsko, lid vídeňský vytrhal železničné *koleje a pobořil* most, aby vojsko nemohlo z Vídně *proti Maďarům* odjeti. Když pak vojáci jali se

opravovati pobořený most, lid zatlačiv je, hnal se k budově ministerstva vojenství a zavraždiv ministra Latoura, vnikl do sněmovny, kdež ohrožoval životy poslanců českých, kteří proto z Vídně ujeli. Též císař Ferdinand odjel 7. října z pobouřené Vídně do Olomouce. Vojsko císařské dobylo ku konci října Vídeň útokem, načež císař Ferdinand svolav říšský sněm do Kroměříže, vzdal se brzo na to v Olomouci vlády, kteréž se ujal **František Josef** (2. pros. 1848).

Říšský sněm v Kroměříži sešel se a prohlásiv, že všechna moc státu pochází z lidu, chtěl vypracovati ústavu v duchu demokratickém. Zrušiv přednosti stavovské, žádal vládu, aby nikdo už na šlechtictví povyšován nebyl a aby úřady nebyly propůjčovány cizincům. Vysloviv, že každé vyznání náboženské má býti svobodno, zrušil trest smrti a dal lidu právo volně se stěhovati a shromažďovati. Činnost říšského sněmu kroměřížského nebyla však vládě vhod a vítězství zbraní císařských v Uhrách svedlo ji k tomu, že kroměřížský sněm rozpustila a že císař bez součinnosti sněmu vydal novou *ústavu* (4. března 1849). Tato ústava prohlásila Rakousko za samostatné, nerozdílné a dědičné mocnářství, Vídeň učiněna hlavním městem říše a sídlem vlády. Říšský sněm měl sestávati ze dvou komor, jemu mělo býti zodpovědno ministerstvo, císař pak zůstavil si vrchní velení vojenské, rozhodování o válce a míru a potvrzování usnesení sněmovních. Všechna dosavadní poddanost lidu vůči pánům byla zrušena za mírnou náhradu, všechněm národnostem zaručeno rovné právo, místo stavovských sněmů měly zavedeny býti zemské sněmy volené. V soudnictví pak nastaly na základě této ústavy změny rozsáhlé, neboť místo dosavadních zemských práv,

městských hrdelních a patrimoniálních soudů zaveden byl jeden soud císařský v každém okresu, pro každý kraj mimo to soudní dvůr. Všechny soudy na Moravě a ve Slezsku pak podřízeny vrchnímu soudu v Brně v druhé stolici a nejvyššímu soudnímu dvoru ve Vídni v třetí stolici.

Novou ústavou byly všechny země korunní prohlášeny za neodvislé od sebe. Slezsko, které dosud spravováno bylo společně s Moravou, dostalo nyní zvláštní místodržitelství, kteréž od r. 1853 nazývá se zemskou vládou, jejíž hlavou jest zemský president. Od 15. listopadu 1860 bylo Slezsko sice na krátký jen čas opět podřízeno co do politické správy místodržitelství moravskému, ale císařským listem ze dne 29. března 1861 zřízena byla v Opavě samostatná zemská vláda, kteráž je přímo podřízena vídeňskému ministerstvu.

Na základě ústavy z r. 1849 dána byla obcím samospráva, aby samy se spravovaly volenými obecními výbory, v jichž čele stáli představení a purkmistři. Tato samospráva však za nedlouho již zkracována byla dozorem císařských úřadů a když koncem září 1849 vzpoury maďarská a italská úplně byly potlačeny, vláda vídeňská nedbala již ani ústavy z roku 1849, nýbrž odvolala ji jako chybnou (20. srpna 1851) a nesvolávajíc ani říšské rady ani sněmů, hleděla znenáhla odstraniti vše, co mohlo považovati se za vymoženost r. 1848. Každé volnější hnutí bylo bystře četnictvem sledováno. Porotní soudy, které v duchu r. 1848 byly zavedeny, zrušeny opět roku 1853, svoboda tisku potlačena, nebylo dovoleno, aby české časopisy politické vycházely; zato však velká péče *věnována* zvelebení vojenství. Přes to Rakousko *nemělo se* svými vojenskými podniky štěstí. Roku

1855, když ve válce mezi Tureckem a Ruskem zabraňovalo Rusům, aby vpadli do Turecka, způsobilo si tím velkých výdajů a žádných prospěchů. Ve válce pak s králem sardinským roku 1859 pozbylo po porážce u Magenty a u Solferina Lombardska, načež císař vida, že absolutismus není jeho zemím prospěšným, vydal *20. října 1860 diplom*, kterým zavedl opět ústavu. Diplomem tímto císař ustanovil, že zákonodárná moc na příště vykonávati se má společně od mocnáře i od národův a že říšská rada pro všechny země císařské, tedy i pro Uhry, usnášeti se má o společných záležitostech těchto zemí, jako o minci, o úvěru, clu, obchodu, poštovnictvu, vojsku, o nových daních a půjčkách, kdežto jiné záležitosti připadnouti měly v obor činnosti zemských sněmů a sice v koruně uherské dle předešlého jejího zřízení. V Uhrách diplom tento způsobil velký převrat. Maďaři ihned vypudili všechno úřadnictvo cizí, které tam od potlačení maďarského povstání bylo posýláno, a žádali, aby všechny uherské zákony z roku 1848 obnoveny byly. Daně i rekruti byli císaři odepřeni, a za nedlouho císař povolal za ministra státního rytíře Schmerlinga, který chtěl svými patenty ze dne 26. února 1861 celou říši zcentralisovati a Maďary do říšské rady vídeňské přivésti, což však se mu nepodařilo, pročež císař jmenoval 27. července 1865 nové ministerstvo s hrabětem Belcredim v čele, které počalo jednati s Maďary o vyrovnání. Válka, která s Pruskem i s Italií roku 1866 vypukla, pomohla Maďarům, že dána Uhrám a Chorvátsku konečně státní samostatnost, jakéž se dosud těší.

Průběh války prusko-rakouské nelze zde vyličovati. Dne 17. července 1866 opustila zemská

vláda slezská Opavu a utekla se do Těšína. Na druhý den na to prchla před Prusy do Frýdku a vrátila se do Těšína opět 20., načež uprchla do Hranic na Moravu. Takovýmto jednáním vzbuzen postrach ve všem lidu na Těšínsku před Prusy, kteří vniknuvše do Těšínska, dne 22. července spojení železniční v Pruchné přerušili. Ve válce této Maďaři v Prusku zřídili povstaleckou legií, která pod vedením Klapky průsmykem jablonkovským do Uher vtrhla.

Nešťastný výsledek této války pro Rakousko měl dalekosáhlé následky pro vnitřní ustrojení říše rakouské. Maďaři použivše skleslosti mysli, jaká opanovala na dvoře vídeňském po nešťastné válce s Prusy, neustupně stáli na svých požadavcích, ministerstvo Belcrediov bylo dne 7. února 1867 propuštěno, ústavnost uherská obnovena, pro ostatní země rakouské vydána nová ústava, proti které národ český vedl odpor, až vláda vídeňská konečně r. 1870 za ministerstva Hohenwartova chtěla českým zemím dáti ústavu podle státního českého práva. Císař uznal již v zásadě toto právo. Náhle však ministerstvo Hohenwartovo propuštěno a poslanci národa českého z Čech a Moravy, kteří již od dob ministerstva Schmerlingova vzdalovali se *vídeňské* rady říšské, chtějíce vybojovati pro české země zvláštní samosprávné postavení, vstoupili r. 1879 do rady říšské, kdež s Poláky a německými konservatisty tvoří většinu, ale kdež co týká se Slezska, na žal nebyli s to, aby národnosti české vymohli aspoň tolik rovného práva s národností německou, jaké požívala za císaře Josefa II., ba ještě až do roku 1860. Podle prosincové ústavy z r. 1867 a *zákona ze* dne 2. dubna 1873 vysýlati má Slezsko *do říšské rady* celkem 10 poslanců a sice volí

velkostatkáři 3, obchodní komora a města 4 a sice město Opava a obchodní komora 1, skupina měst: Krnov, Albrechtice, Frývaldov, Javorník, Vídnava, Cukmantel, Frýdeberk, Bruntál, Benešov, Andělská hora a Vrbno 1, skupina městská na Těšínsku: Bílsko, Skočov, Struměň a Jablonkov 1, skupina měst: Těšín, Frýdek, Bohumín, Bílovec, Vítkov, Odry a Klimkovice 1, venkovské obce 3 poslance a sice: okres opavský, bílovský, vítkovský, klimkovský, oderský, krnovský a albrechtický 1, bruntálský, benešovský, vrbenský, frývaldovský, javornický, vídnavský, cukmantelský 1, všechny okresy na Těšínsku též jednoho. — Do delegace rakousko-uherské, která rokuje o společných záležitostech obou polovic říše, vysýlají poslanci slezští jednoho poslance.

Zemský řád, změněný zákonem ze dne 22. listopadu 1875, dává *do sněmu slezského* velkostatkářům 9 poslanců, městům 9, obchodní komoře 2, venkovským obcím 12 poslanců. Na Těšínsku volí město Těšín jednoho, Bílsko jednoho, Frýdek, Bohumín a Fryštat společně jednoho, Skočov, Jablonkov a Struměň společně jednoho poslance. Venkovské obce okresů těšínského, jablonkovského a fryštackého volí společně dva poslance, frýdecký a bohumínský společně jednoho, bílský, skočovský a struměnský společně též jednoho.

V ústavní této době utěšeně vzkvétá *školství*. Slezsko mělo školního roku 1887—1888 národních škol *468*, z nichž bylo 265 o jedné třídě, 119 o dvou třídách, 27 o třech, 27 o čtyřech, 19 o pěti, 9 o šesti a 2 o sedmi třídách. Z toho bylo škol německých 201, českých 111, polských 131, německo-českých 18 a německo-polských 7. *Těšínsko mělo* českých škol 50, německo-českých

svým dílem „O dobývání uhlí“, kteréž na dlouhá léta bude chloubou české literatury. O nářečí polském na Těšínsku psali Lucian Malinowski (Zarysy życia ludowego, Warszawa 1877) a Jan Bystroń (O mowie polskiéj w dorzeczu Stonawky i Lucyny, Kraków 1885). Dr. Ondřej Cinciała vydal r. 1885 v Krakově Písně lidu slezského, r. 1885 v Těšíně Přísloví lidu polského na Slezsku a poučné knížky právnické pro lid „Podręcznik“.

První *knihtiskárna* byla založena na Těšínsku r. 1806 v Těšíně od Fabiana Beinhauera. Nynější rozsáhlá tiskárna Procházkova založena byla r. 1807. V letech šedesátých povstaly tiskárny též v Bílsku a v posledních letech ve Fryštatě a Frýdku. Před rokem 1848 nevycházely na Těšínsku žádné časopisy. R. 1848 založen Tygodnik Cieszyński, nynější to „Gwiazdka Cieszyńska“, týdenník prostonárodně psaný. Od r. 1860 vychází „Silesia“ v duchu centralistickém a od r. 1884 „Rolnik“ a „Przyjaciel Ludu,“ list evangelický v duchu národním, proti němuž bojuje „Nowy Czas“, orgán evangelíků spojených se stranou německou.

Průmysl a obchod nabyl v této době rozměrů rozsáhlých zvětšenou výrobou železa v hutích železných arcivévody Albrechta v Třínci, Ústrání a Lipině, a zvětšeným vývozem uhlí, k čemuž při-

odborníci vyslovují se s chválou největší. Vyšel o třech svazcích v Praze a obsažen v něm též slovník hornického názvosloví, upravený na část slovanskou, německo-českou a francouzsko-českou. Spisem tímto, jejž vydal Hořovský na svůj náklad, podal národu svému dar vzácný. Nyní počíná vydávati taktéž nákladem svým a tiskem J. Otty v Praze velký slovník hornický německo-česko-rusko-francouzský. *Za zásluhy své* jmenován byl Hořovský r. 1888 báňským *radou.*

spělo zřízení severní dráhy, kteráž od roku 1855 Těšínskem projíždí, bohumínsko-košické dráhy, která usnadňuje spojení s Německem a s Uhry, dráhy ostravsko-frýdlantské, která po hranici moravské se táhne a dráhy bílsko-kojetínské s odbočkou do Ustrání. Závody uhelné z Těšínska mají mimo to zvláštní svou dráhu pro dopravu uhlí z Dombrové do Ostravy a zaměstnávají na 12 tisíc dělníků. Velké pivovary v Těšíně a Karviné rozesýlají své výrobky též do okolních krajů uherských, velkolepá továrna A. Kohna na ohýbané nářadí v Těšíně má své filialní sklady ve všech větších městech evropských. Továrny na sukna, jichž jest v Bílsku a v okolí 33 a přádelny ve Frýdku a v Těšíně vyrábějí ročně zboží za více než 10 milionů.

Aby *rolnictví* povznešeno bylo, dva spolky hospodářské pořádají pro své členy poučné schůzky. Rolnická škola v Kocobendzi zemským nákladem vydržována, mohla by zdárněji působiti, kdyby mladíci slovanští, pro něž jest určena, vyučováni byli v mateřské své řeči. Arcivévodská komora provádějíc na svých statcích vzorné hospodářství, působí tím i na menší rolníky, že počíná se racionelnímu vzdělávání půdy větší pozornost věnovati. V ovocnářství vynikají mnozí rolníci v okolí Těšína, hlavně pak Mistřovští. Rybářství věnuje se v posledních letech péče náležitá, k čemuž platně přispívají někteří velkostatkáři a spolek rybářský.

Než zakončíme, chceme zmíniti se ještě **o nynějších národních poměrech na Těšínsku a jak od r. 1848 se vyvinuly.**

Až do r. 1848 nebylo v obyvatelstvu vědomí národního. V městech školy německé přispívaly k *tomu, že lepší* měšťanstvo osvojovalo si něm-

činu a rádo jí užívalo ve veřejných místnostech; v rodině však zůstávalo slovanským. Na venkově pak sice obyvatelstvo všechno, české i polské odchováváno bylo v nedostatečných školách českých a kněžstvo jak katolické tak evangelické užívalo při kázáních jazyka českého. Národního vědomí nebylo nikde, vyjma u několika jednotlivců.

Rok 1848 i v tom ohledu byl rokem převratu. Nezměnily se sice poměry dosavadní ihned, ale položen základ k změnám velikým, kteréž až po roce 1860 nastaly. V bouřlivém roce 1848 v jednotlivcích z krajin dle nářečí polských vzplanulo náhle povědomí národnosti polské. Již sice před rokem 1848 učili se někteří mladíci na gymnasiu soukromě polské řeči písemné, ale jejich snahám teprv rok 1848 dodal naději, že duch polský vítězně pronikne ve všech obcích polských na Těšínsku. Především bylo nutno vzbuditi v obyvatelstvu vědomí polskosti, potom přirozeným postupem věcí české školy musily změněny býti na polské a potom teprv v městech mohl nastati boj proti dálšímu poněmčování slovanského měšťanstva.

Úloha nebyla snadná. Slezský Polák od staletí odloučen státní hranicí od ostatního národa polského, považoval, ba po výtce dosud považuje Poláka za cizince. Necítil se též ani Čechem ani Moravanem, ale Slezákem, který nemluví polsky, ale „po našemu“.*) Mnohé loupeživé vpády polské šlechty do Těšínska v století minulých snad byly příčinou, že v polském obyvatelstvu těšínském zakořeněn byl jakýsi předsudek a odpor proti Polákům, jehož uměli poněmčující úřadníci a učitelé využitkovati až do nedávných dob.

*) *Viz* Vlastenecké putování po Slezsku str. 167.

V samém lidu polském na Těšínsku panoval názor, že řeč jeho není polská, ale jiná zvláštní řeč, kterou Němci pojmenovali „wasserpolštinou“. Hojnost cizích, neslovanských slov v písemné polštině představovala obyvatelstvu na Těšínsku polštinu jako řeč jinou. Při tom uvážiti ještě třeba též okolnost, že písemná řeč polská vyhýbá se mnohým výrazům, jichž užívají Čechové v českých zemích a Poláci nejen ve Slezsku, ale i v Haliči. Nebyla tedy práce snadná v obyvatelstvu nepříliš všímavém spůsobiti ruch pro polštinu. Poláci na Těšínsku byli by sice i úzce přivinuli se k blízké jim češtině, kdyby bylo se pracovalo pro češtinu, kterou zastupovali jen učitelé z tehdejších časů, sami více nářečím než češtinou mluvíce a píšíce. Ale věc horlivcův polských byla spravedlivá a z české strany nečiněn jim odpor žádný, aby na území Těšínska, kde nářečí je polské, lid přivinul se k polštině, ba mnozí Čechové uvědomělí stáli v řadách polských a podporovali snahy národovců polských, neboť především jim šlo o to, aby všecken lid na Těšínsku probuzen byl k národnímu vědomí slovanskému.

Velké zásluhy o probuzení národnosti polské na Těšínsku má *Pavel Stalmach.* Narodil se r. 1824 ve vsi Bažanovicích u Těšína, roku 1848 počal vydávati v Těšíně s dr. *Kluckým* a *A. Cinciałou* první časopis polský pro Těšínsko „Tygodnik Cieszyński“, později „*Gwiazdku Cieszyńskou*“, a založil s nimi v Těšíně též „*Czytelniu ludovou*“, čtenářský to spolek.*)

*) Tento čtenářský spolek měl koncem roku 1888 202 členů. Velká knihovna tohoto spolku, již slavný romanopisec Kraszewski daroval všechna svoje díla, obohacena *byla hlavně darem* dr. Karla Teligy, prelátа z Krakova,

Duchovenstvo evangelické počalo zaváděti do kostelů polské zpěvníky místo dosavadních českých (viz str. 143), při kázáních užívalo polštiny a duchovenstvo katolické, povolujíc národnímu proudu, činilo podobně. Tak polštině zjednána brzo platnost v chrámě a zvolna i ve školách zaváděn polský jazyk za vyučovací místo češtiny, čemuž vláda zvláště za zemského presidenta Summra ochotně hověla.

Lid odchovaný v českých školách a zvyklý na staré zpěvníky a modlitební knížky české nevítal tyto změny všude radostně, ba na mnohých místech potkávaly se novoty s rozhodným odporem obyvatelstva zvláště staršího, pročež v některých chrámích utvořeny býti musily ku zpěvu oddělení zpěváků polských a českých. Ačkoli volebním řádem do rady říšské i do sněmu zemského zajištěna byla národnosti německé rozhodná většina, někteří vyšší úřadníci podporovali změnu jazyka vyučovacího již proto, aby vymlouvati se mohli, že v malé zemi slezské musí se úřadovati potom v jedné řeči, totiž v němčině, poněvadž není úřadníků, kteří by mohli úřadovati ve všech třech řečích v Slezsku užívaných. Uvědomělí národovci čeští však vždy upřímně podporovali spravedlivé snahy polské, přesvědčeni jsouce, že není nemožností, aby všem třem národnostem stalo se po právu.

Aby spolky polské měly své středisko v jedné budově, sestoupilo se přičiněním Pavla Stalmacha, dr. Ondřeje Cinciały a jiných v Těšíně družstvo

---

který jí daroval 1027 děl v 1884 svazcích, takže měla koncem roku 1887 na 8000 svazků. Roku 1888 obdařena byla od-*kazem dr. Ignáce* Bagieńského z Oděsy, který jí daroval *7000 svazků.*

„*Národní dům*“, které zakoupilo velký dům k tomu konci. Později založen též spolek pro podporování slovanských studujících pod názvem „*Towarzystwo naukowéj pomocy*“, polská záložna „*Towarzystwo oszczędności i zaliczek*“, která má ve Frýštatě a v Jablonkově filiálky a jejíž oběh roční převyšuje již dva miliony zlatých. Vedle Stalmacha, dr. A. Cinciały a dr. Kluckého velkých zásluh dobyli si o probuzení národnosti polské též notář A. Kotula, rolníci Jiří Cinciała z Mistřovic a Glajcar ze Šibic, Čechové Dostal v Suché a Josef Fischer, který usídliv se roku 1841 jako lékař v Těšíně, stal se r. 1850 professorem na tamějším gymnasiu a řídě mnohé polské spolky, kandidován byl od polských národovců též za poslance do sněmu pro města Jablonkov, Skočov a Struměň. Z mladšího pokolení poctivé služby konají svému národu na poli politickém kněz J. Swiéży, advokát dr. Michejda, A. Sikora, kněží Fr. Michejda, Kučera, Fuzoň a mnozí jiní.

Aby v Těšíně založeny byly školy polské, obecní a střední, vznikl tam roku 1883 po příkladu Školních Matic českých spolek pod názvem „*Macierz szkolna*“, který však dosud nesebral takový kapitál, aby mohl vydržovati soukromé školy. Rolníci polští mají své „Towarzystwo rolnicze“, kteryžto spolek se sídlem v Těšíně od r. 1884 vydává redakcí pastora Fr. Michejdy z Návsí časopis „Rolnik“. Evangelíci polští mají svůj orgán „*Przyjaciel ludu*“, vydávaný knězem Fr. Michejdou, kdežto katolíci drží se starého týdeníka „Gwiazdky“, která r. 1887 přešla z rukou Pavla Stalmacha na družstvo katolických kněží. Oba listy, „Gwiazdka“ i „Przyjaciel“ píšou v duchu národním, ale nesvornost mezi katolíky a evangelíky na Těšínsku mnohdy neblaze působí v boji,

jakýž Slované bojují, aby dosáhli rovného práva s Němci.

Ač volební řád zemský tak jest sestaven, aby na slezském sněmě rozhodovala vždy většina německá, přece bylo by lze Slovanům slezským proraziti při volbách do sněmu několik kandidátů, kdyby nepanovala v národním táboře nesvornost. Z městských poslanců na Těšínsku mohli by náležeti slovanské straně 2, z venkovských pak 4, takže by Slované těšínští byli zastoupeni ve sněmě slezském 6 zástupci, toho času mají však pouze jednoho poslance P. Ignáce Swiéžyho.

Na říšskou radu podle nynějšího volebního řádu z 10 slezských poslanců Slované slezští mohou vyslati jen jednoho a sice z venkovských obcí na Těšínsku. V letech 70tých vysýlali do Vídně polského rolníka Jiřího Cienciału z Mistřovic, evangelíka, jejž evangelíci i polští a čeští katolíci svorně volili podle úmluvy, že voliti budou příště zase svorně katolíka, aby se vyhovělo oběma vyznáním náboženským. Evangelíci však až na skromné výminky této úmluvě r. 1879 nedostáli. Nevolili katolického národního kandidáta a rozpoltěním hlasů slovanských zvítězil německý kandidát Obratšay. Následkem toho strana národní od této doby zjevně rozpadla se podle vyznání náboženského a katolíci polští i čeští na Těšínsku jsouce ve většině, zorganizovali se samostatně ve spolek politický, který pořádá po všech okresích schůze politické. Zorganisovaným pak katolíkům slovanským podařilo se, že již roku 1884 velkou většinou prorazili svého kandidáta P. Ignáce Swiéžyho, který na říšské radě věren slibu svému voličům učiněného ujímá se nejen zájmů Slezanů *polských ale i* českých. Evangelíci národně smýšlející *při* volbě této přidružili se se svými hlasy

k národní straně katolické, nedbajíce svůdných lákadel a domluv svých pastorů až na nepatrné čestné výminky německy smýšlejících.

Dosud polští národovci dodělali se svou činností pouze v obcích venkovských výsledků uspokojivých. *Města* však a sice především Těšín němčí se působením škol. V městech od r. 1848 germanisace učinila již pokrok veliký.

Venkov český na Těšínsku jest sice žalostně zanedbán. Z jedné strany mizely školy české, ustupujíce polským, a území jazyka českého vždy se úžilo. Z druhé strany (totiž moravské) žádná skoro nepřicházela posila lidu opuštěnému, o nějž nikdo skoro se nestaral. Od Moravy hranicemi zemskými odloučen, málo se stýká lid český z Těšínska s lidem moravským. Spisovná čeština činila mu taktéž obtíží; učitelstva a duchovenstva, které by znalo dobře česky, tu nebývalo, a dosud až na malé výminky není; v úřadech stýkal se tento lid s úřadníky německými neb poněmčujícími; a přece zachoval se co do řeči, mravů i statečnosti národní češtějším než na Opavsku. Neměl dobrých vůdců, poskrovnu jen rádců, ale pud mu pravil, kdo mu je rádcem dobrým. Na Opavsku pracovali po léta jednotlivci pečlivě, aby v lidu vzbudili vědomí národní a přece úsilovná práce mnoholetá nenese tam tak dobrých výsledků, jako když na Těšínsku prosloví se lidu českému několik vřelých českých slov aneb když dá se mu přečísti nějaká vhodná kniha. Skoro bez vůdců, sám sobě oddán český lid na Těšínsku brání si své české školy, kdežto na Opavsku i obce zámožnější, které po dlouhá léta platily za uvědomělé, daly si své školy poněmčiti.

V městě Frýdku, kde v dobách dřívějších *stáli na čele hnutí* národního lékař dr. A. Peter

a advokát dr. J. Kottek a v letech posledních lékárník Karel Krčmář a adv. dr. V. Sekera, působí zdárně „Občanská beseda“. Mnohem čilejší ruch národní a láska k četbě české panuje v největší české obci na Těšínsku v *Polské Ostravě* v okresu bohumínském. Obec tato, oddělena od Moravské Ostravy řekou Ostravicí, má dobré školy české, jež řídí osvědčený paedagog a spisovatel K. V. Bukovanský; v tamějších závodech uhelných zaměstnáni jsou mnozí výteční odborníci horničtí původu českého. Spolky čtenářské v Polské Ostravě, Ratimově, Dombrové na Fryštacku a v městě Těšíně zábavně-literární spolek „Snaha“ šíří četbu českou mezi lid. Spolek „Snaha“, založený r. 1883 zasloužilým V. Hrubým, a řízený tohoto času dr. Jos. Fischrem a Bedřichem Šimečkem působí zdárně nejen pro Čechy v městě Těšíně bydlící nýbrž i na venkov, který v městě tomto má své středisko.

Hranice jazyka českého na Těšínsku nejsou přesně určeny. V mnohých obcích dosud vede se spor, zdali náleží tam obyvatelstvo k národnosti české či polské. V Dombrové roku 1884 byla škola česká popolštěna, velká většina obyvatelstva ihned však protestovala proti změně vyučovací řeči a spornou touto záležitostí zabývají se dosud úřady. Náboženství vyučuje se však dosud v této škole česky a obyvatelstvo katolické z této obce chodí do Orlové na kázání česká, kdežto evangelíci ve svém chrámě orlovském a ve své orlovské soukromé škole užívají jen polštiny. Z Volovce katolíci chodí do Domaslovic na kázání česká, evangelíci však do Dolních Bludovic na kázání polská. V rychvaldském kostele scházejí se dítky ze *školy polské* i české a káže se tam v obou jazycích. *I v jiných obcích* není národnost ještě ustálená.

Spory tyto považujeme za místní a nejsme povoláni, abychom v nich rozhodovali. Obyvatelstvo ustanoví si během času samo, k jaké národnosti se hlásí, zdali k polské či české a zenáhla i v těchto dnes sporných obcích ustálí se jazykové poměry. Bylo by však žalostno, kdyby vlivem cizím podobné spory zanášely se *i do jiných ještě obcí*, které dosud pokládají se za české. Spory takové mohly by rušiti bratrskou shodu, jaká mezi oběma kmeny slovanskými je nutna, má-li se dostati národnostem slovanským rovného práva s jazykem německým. Kdyby ku sporům náboženským mezi Poláky přidružil se ještě spor Poláků s Čechy o území, Slované slezští sami zřekli by se naděje, že doufají vítězství zjednati zásadě rovného práva s národností německou. *Nedejme vzniknouti novým sporům mezi bratry. Dosti z nás již nakořistili se cizí, mezi sebou nehledejme kořisti. Vzájemně se podporujme a ve shodě bratrské spojenými silami pracujme dále, aby lid náš vzdělával se v mateřských svých řečích a aby národnostem svým zjednal práv, jež jim po zákoně přísluší.*

Oprava.

V předešlém 1. svazku na stránce 8. řádka 6 místo Bedřich III. má státi **Bedřich II.**

Obsah.

Strana

Předmluva 1
Země a lid 6
Vznik a jméno Slezska 8
Jak vzniklo knížectví těšínské 11
Kolik bývalo knížectví v Slezsku 13
První knížata na Těšínsku. Knížectví těšínské jako léno koruny české 17
Kníže Přemek (1358—1407). Bolek I. (1407—1433) . 21
Odpor Vratislavských proti Jiřímu Poděbradskému . . 23
Jak král Matiáš vládl v Slezsku. Kníže Přemek II. Těšínský 31
Roztržení zemí koruny české 37
Boje o Velký Hlohov. Kníže Jan Zahaňský 40
Vladislav králem uherským. Kníže Kazimír pánem Těšínska a Opavska. Poprava Mikuláše Opolského 49
Kníže Václav (1545—1598) 61
Změna vyznání náboženského. Zboření kláštera v Orlové. Kníže Fridrich Kazimír 74
Zákonník knížete Václava. Smrt Václava 82
Kateřina Sedena. Pověsti o černé kněžně 89
Adam Václav (1595—1617) jako válečník. Jeho vrtkavost a dluhy 97
Fridrich Vilém (1617—1625) 116
Eližběta Lukrécie (1625—1653) 134
Rodinné poměry kněžny Eližběty. Spor o těšínské léno 145
Sasové a Švédové v Slezsku 148
Švédové na Těšínsku 155
Po válce třicítileté. Úmrtí kněžny Eližběty 164
Leopold I. 171
Protireformace 177
Josef I. (1705—1711) 189
Karel VI. (1711—1740) 194
Marie Terezie. Války slezské 196
Mír těšínský 201
Ustrojení rakouského Slezska. Opravy Marie Terezie . 205
Josef II. (1780—1790) 211
Od r. 1790 až do r. 1848 217
Rozhled od dob nejstarších až do r. 1848 219
Od r. 1848 až do r. 1887 250

DB 659 .S5 C.1
Dejiny Tesinska.
Stanford University Libraries
3 6105 037 056 715

DB
659
S5

Stanford University Libraries
Stanford, California
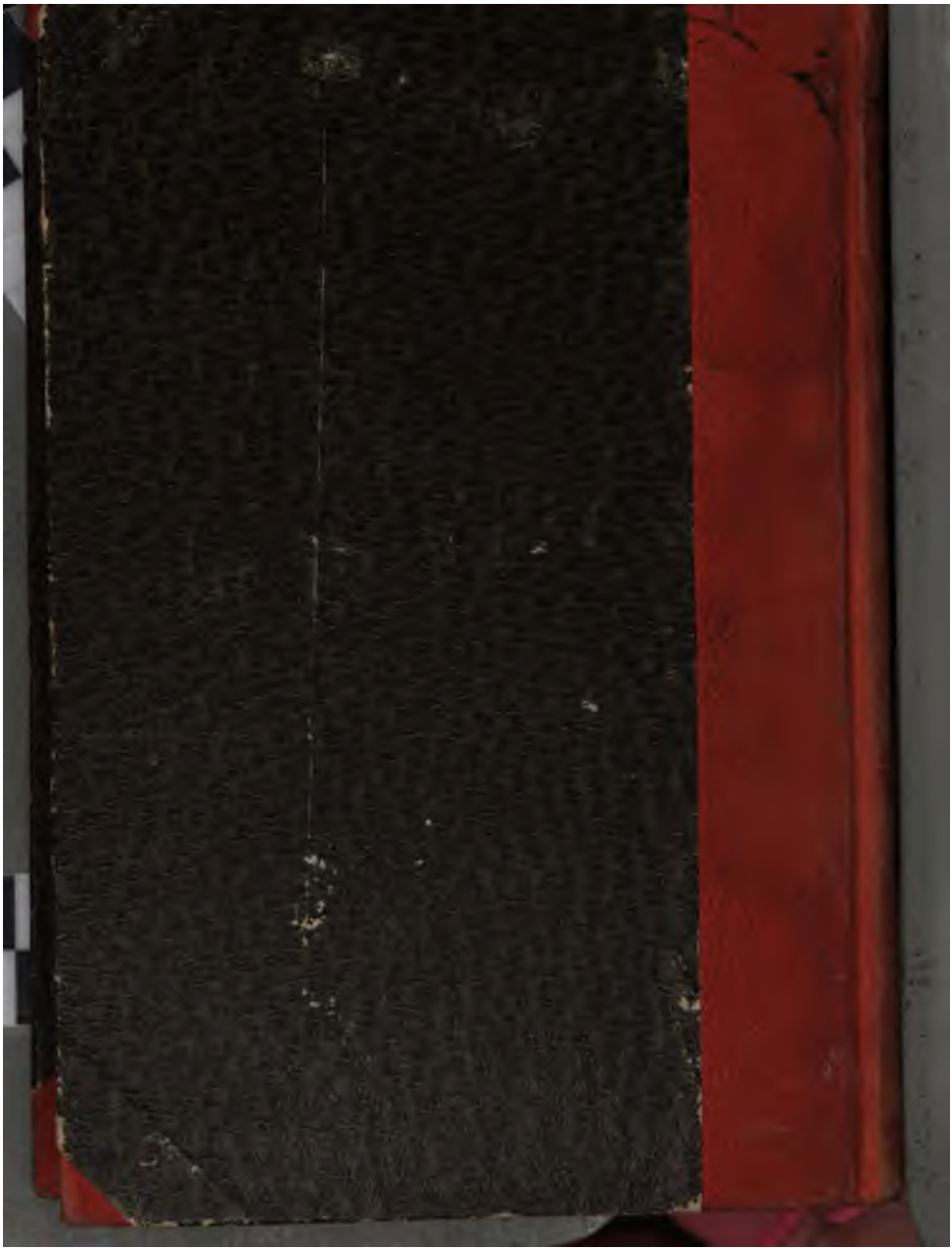
Return this book on or before date due.